

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

YÖRÜK ALİ EFE'NİN HAYATI,
MİLLİ MÜCADELE TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

DANIŞMAN

Doç.Dr.Erdal AÇIKSES

HAZIRLAYAN

Fatih ÖZKURT

ELAZIĞ – 2008

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

YÖRÜK ALİ EFE'NİN HAYATI,
MİLLİ MÜCADELE TARİHİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Özet

Yüksek Lisans Tezi

Yörük Ali Efe'nin Hayatı, Milli Mücadele Tarihindeki Yeri ve Önemi

Fatih ÖZKURT

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

2008; Sayfa XIII + 203

Bu çalışma Aydın'ın Milli Mücadele Kahramanlarından Yörük Ali Efe'nin hayatını ve Kurtuluş Savaşı sırasında yapmış olduğu faaliyetleri içermektedir.

30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması hükümleri gereğince, İzmir'in ardından 27 Mayıs 1919'da Aydın'ın da işgal edilmesinden sonra, 57. Tümen Komutanı Albay M.Şefik Aker'in çağrısı üzerine Yörük Ali Efe Kuva-yı Milliye saflarına katılmıştır.

Aydın'da Milli Mücadele'nin ilk müfrezesini kuran Yörük Ali Efe, 16 Haziran 1919 günü Yunanlıların bir karakolunu basarak tüm Yunan askerlerini yok etmiştir. Bu olay halkın istiklal uğrunda verilecek mücadele ile ilgili umutlarını artırmış, Kuva-yı Milliye saflarına katılımlar sonucunda da bu tarihten itibaren Yunanlılar Aydın'dan Anadolu'nun iç bölgelerine gitme konusunda inançlarını yitirmişlerdir.

Bu çalışmada; özellikle Milli Mücadele dönemindeki faaliyetleri ile anılan Yörük Ali Efe'nin doğumundan hayata veda sürecine kadarki tüm hayatı kronolojik bir sıra ile anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Mücadele, Yörük Ali Efe, Yunanlılar, İşgal.

SUMMARY

Masters Thesis

Yörük Ali Efe's life, his place and importance in the history of

National Struggle

Fatih ÖZKURT

University of Fırat

The Institute of Social Science

And Postgraduate Study in History

2008; Page XIII + 203

This study includes the life of Yörük Ali Efe who was the one of the National Struggle Heroes of Aydın and his services during the War of Independence.

In accordance with the Armistice of Moudros provisions which was signed on the 30th of October 1918, Aydın was occupied on 27th of May 1919 after the occupation of İzmir. Upon the invitation of 57th Division Commander Colonel M. Şefik Aker, Yörük Ali Efe joined to the Nationalist Forces.

Yörük Ali Efe who founded the first battalion of the National Struggle in Aydın destroyed the Greek soldiers by breaking into a Greek post on 16th of June 1919. this event increased the hopes of the public about the struggle for the sake of the independence, as of this date Greeks lost their beliefs about walking into the inner parts of Anatolia as a result of the participations to the Nationalist Forces.

In this study; Yörük Ali Efe's life, who was mentioned especially with his services during the National Struggle, has been told from his birth to his farewell to life chronologically.

Key Words: National Struggle, Yörük Ali Efe, Greeks, Occupation.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	V
KISALTMALAR	VIII
GİRİŞ	IX

BİRİNCİ BÖLÜM

1. MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİ YÖRÜK ALİ EFE'NİN HAYATI	1
1.1.Yörük Ali Efe'nin Ailesi, Doğumu ve Çocukluk Yılları.....	1
1.2. Yörük Ali Efe'nin Gençlik Yılları ve Arkadaş Çevresi.....	3
1.3. Yörük Ali Efe'nin İlk Evliliği.....	4
1.4. Yörük Ali Efe'nin Hapse Girişi, Askerlikten Kaçışı.....	5
1.5. Yörük Ali Efe'nin Zeybekliğe İlk Adımı.....	6
1.6. Yörük Ali Efe'nin İkinci Evliliği.....	8
1.7. Yörük Ali Efe'nin Devlet Güçleriyle Arasındaki Mücadele.....	8
1.8. Yörük Ali Efe'nin Çete Reisliği ve Askerlere Karşı İyi Niyeti.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLİ MÜCADELEDE YÖRÜK ALİ EFE'NİN FAALİYETLERİ	11
2.1. Birinci Dünya Savaşı ve Mondros Mütarekesi Sonrası Aydın'daki Gelişmeler	11
2.2. İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgal Edilmesi.....	14
2.3. Aydın'ın Yunanlılar Tarafından İşgal Edilmesi.....	19
2.3.1. Yunanlıların Selçuk Bölgesini İşgal Etmesi Üzerine M.Şefik Aker'in Verdiği Karar ve Bu Konudaki Emri.....	19

II

2.3.2. M.Şefik Aker'in 57. Tümen Karargâhını ve Mevcut Kuvveti Çine'ye Çekmesine Neden Olan Sebepler.....	23
2.3.3. M.Şefik Aker Tarafından Aydın'daki Silah Ambarındaki Silah Ve Cephanenin Halka Yağma Ettirilmesi.....	26
2.3.4. Yunan İşgal Kuvvetlerini, Yakalarına Mavi-Beyaz Rozet Takarak Karşılamanın Aydın Şehrinin İleri Gelenleri	31
2.4. Aydın'ın Yunanlılar Tarafından İşgali Sırasında 57. Tümen'in Durumu	32
2.5. Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadeleye Davet Edilmesi	34
2.6. Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadeledeki İlk Teşkilatı.....	44
2.7. Milli Mücadelede Yunanlılara verdirilen İlk Toplu Kayıp; Malgaç Baskını	45
2.7.1. Yörük Ali Efe'nin Yunanlılara Oyunu.....	47
2.7.2. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınına Katılanlar.....	49
2.7.3. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınının İcrası.....	50
2.7.4. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınında Kullanılan Dinamitler Nereden Gelmiş ve Nasıl Kullanılmıştı?.....	56
2.7.5. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınının Sonuçları.....	58
2.7.6. Malgaç Baskınının İstanbul Hükümetine Bildirilmesi.....	60
2.8. Malgaç Baskını Sonrası ve Demirci Mehmet Efe'nin Yaptıkları.....	61
2.9. Nazilli'nin Yunanlılar Tarafından Boşaltılması ve Yunan Barbarlığı	65
2.10. Yörük Ali Efe'nin Yunanlıların Çekilmesinin Ardından Nazilli'ye Girişi.....	71
2.11. Aydın'ın Yunanlılardan Geri Alınışı	75
2.12. Yörük Ali Efe'nin Demirci Mehmet Efe ile İlişkileri.....	82

III

2.12.1.Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'ye Özel Bayrak ve Mühür Verilme Çabaları.....	83
2.12.2. Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe Arasındaki Çekişmeler ve Konunun Çözülmesi İçin Çabalar.....	84
2.12.3. Demirci Mehmet Efe ve Beraberindeki Heyetin Yörük Ali Efe'yi Ziyaret Etmeleri.....	85
2.12.4. Demirci Mehmet Efe'nin Mahiyetindeki, Sökeli Ali Efe'nin Sebep Olduğu Problem.....	86
2.12.5. Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'nin Muğla'da Karşı Karşıya Gelmeleri.....	87
2.12.6. Demirci Mehmet Efe'nin Denizli'de Yaşanan Olaylardan Sonra Yörük Ali Efe ile Mustafa Kemal Arasındaki Telgraf Görüşmeleri	88
2.13. Aydın'da Yunanlılar İle Yapılan Üçyol Muharebesi	92
2.14. Yörük Ali Efe Milletlerarası Tahkik Heyeti Karşısında	93
2.15. Yörük Ali Efe'nin İtalyan Askerleriyle İlişkileri	95
2.15.1. Yörük Ali Efe'nin Söke'yi Ziyareti ve İtalyanların Protestosu.....	95
2.15.2. İtalyan Nişancısı ve Yörük Ali Efe	97
2.16. Çerkez Ethem'in Yörük Ali Efe'ye Gönderdiği Mektup	107
2.17. Düzenli Orduya Geçiş Sonrası Yörük Ali Efe	108

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİLLİ MÜCADELE SONRASI YÖRÜK ALİ EFE'NİN HAYATI.....	110
3.1. Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadele Sonrası İşleri ve Çevresindekiler.....	110
3.2. Yörük Ali Efe'nin Sultanhisar'dan İzmir'e Gidişi ve İzmir'deki Hayatı..	111
3.3. Yörük Ali Efe'nin Geçirdiği Talihsiz Kaza ve Ayaklarının Kesilmesi.....	115
3.4. Yörük Ali Efe'nin İzmir'den Yenipazar'a Gelişi.....	118
3.5. Yörük Ali Efe'nin Hastalığı ve Vefatı.....	120

IV

3.6. Yörük Ali Efe'nin Hayattaki Akrabaları.....	122
3.7. Yenipazar Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nin Yapımı ve Hizmete Açılması	124
3.8 Anıtkabir'deki Yörük Ali Efe.....	127
3.8. Yörük Ali Efe İle İlgili Türküler, Zeybek Havaları ve Şiirler.....	128

SONUÇ	145
--------------------	------------

BİBLİYOGRAFYA	148
----------------------------	------------

EKLER

BELGELER.....	151
----------------------	------------

HARİTALAR.....	158
-----------------------	------------

RESİMLER.....	164
----------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ

ÖNSÖZ

1914–1918 yılları arasında devam eden Birinci Dünya Savaşı sırasında Çanakkale’de destan yazan Türk Ordusu ne yazık ki aynı başarıyı diğer cephelerde gösterememiş ve savaş sonunda müttefikleri ile birlikte mağlup kabul edilmiştir. Savaş meydanında Çanakkale Boğazı’nı geçmeyi başaramayan işgal orduları imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması’dan sonra, adeta ellerini kollarını sallayarak önce Osmanlı İmparatorluğu’nun başkenti İstanbul’u, sonrasında da sözde emniyet gerekçesiyle başta İzmir olmak üzere yurdun dört bir tarafını işgal etmişlerdir.

Memleketin bu karanlık günlerinde çarenin padişah ve hükümette olmadığını anlayan Mustafa Kemal, halkı mücadeleye davet etmek üzere 19 Mayıs 1919’da Samsun’a çıkmıştır. Bilindiği gibi İstanbul 13 Kasım 1918’de, İzmir 15 Mayıs 1919’da işgal edilmiştir. Mustafa Kemal’in başlattığı Kuva-yı Milliye hareketinin resmiyete kavuşması ve düzenli orduların kurularak başkomutanlık emri ile harekete geçirilmesi ise 23 Nisan 1920’de Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından sonra olmuştur.

İzmir’in işgali’nden BMM’nin açılmasına kadar olan süreç yaklaşık bir yıllık bir zaman dilimini kapsamaktadır. Özellikle Batı Anadolu’da başlayan Yunan işgali açısından bu süre çok önemlidir. Orduları dağıtılmış olan Osmanlı İmparatorluğu’nun bazı vatansever subayları, işgale karşı durmaya ve emir komutayı, ellerindeki silah ve cephaneyi teslim etmemeye gayret gösterebilirler de; gerek işgal ordularının Anadolu’ya göndermiş oldukları kontrol subayları gerekse İstanbul Hükümeti’nin baskıları sonucunda etkisiz hale getirilmişlerdir. Milletin güvenebileceği ne ordusu ne de irade sahibi bir hükümeti vardır.

VI

İşte bu süreçte; özellikle yıllardır hayalini kurdukları Anadolu'yu işgal için sabırsızlanan ve bir an önce Ankara'ya ulaşmayı hedefleyen Yunanlıları bir yıl boyunca engelleyen güç Aydın ve yöresindeki efe ve zeybekler olmuştur. Başlangıçta ümitsiz gibi görünen bu mücadelede; kurmuş olduğu ilk milli müfreze ile Yunan karakolunu basan ve sonrasında Yunanlıların korkulu rüyası olarak bölgede etkinliğini kabul ettiren Yörük Ali Efe'dir.

Bu araştırmada Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadele öncesindeki hayatı, Yunanlılar ile yaptığı mücadele ve Kurtuluş Savaşı sonrası hayatı ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

Aydın'ın Sultanhisar İlçesi'nde doğan ve yıllarca efe hikâyeleri ile büyüyen biri olarak bu araştırma beni her safhasında heyecanlandırmış, yıllarca bilmeden adeta toprak deyip bastığım yerlerde yaşanmış destansı mücadele bir kere daha Atalarımın duyduğum saygıyı kat kat arttırmıştır.

Araştırmamız üç ana başlıkta ele alınmıştır. Giriş kısmında efelerin genel özellikleri ile işgale karşı halkla nasıl özdeşleşerek aynı amaç uğrunda Milli Mücadeleye giriştikleri anlatılmıştır.

Birinci bölümde Yörük Ali Efe'nin çocukluk yıllarında karşılaştığı olaylar ile dağa çıkarak devlete neden isyan ettiği, efe olarak kendini kabul ettirmesi ve devlet güçleriyle arasındaki mücadele anlatılmıştır.

İkinci bölüm araştırmamızın en can alıcı kısmını oluşturmaktadır. Yunanlıların işgali ile Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadeleye katılımı en ince ayrıntısına varıncaya kadar verilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Milli Mücadele dönemi sonrasında Yörük Ali Efe'nin hayatı, başından geçen talihsiz kaza ve vefatının yanı sıra ailesi ile ilgili ulaşılan en güncel kayıtlar sunulmuştur. Yine bu bölümün sonunda yıllardır dillerden düşmeyen, halen Aydın'daki hemen hemen her düğün, sünnet

VII

şöleninde defalarca çalınıp söylenen Yörük Ali Efe türküleri ile ilgili geniş bir bilgi verilmiştir.

Araştırmamız sırasında kaynak temini, incelenmesi ve yazımına kadar bütün yönleriyle yardımlarını esirgemeyerek, prensipli çalışma üslubu ve değerlendirmeleriyle beni destekleyen hocam Sayın Doç. Dr.Erdal Açıkse's'e teşekkürü borç bilirim. Ayrıca Yörük Ali Efe hakkında yaklaşık 10 yıllık bir araştırma sonucu romanını yazan ve değerli vaktini ayırarak tam 3 gün boyunca dinlediklerini ve tecrübelerini olayların geçtiği yerlerde (başta Malgaç Baskını ve Yörük Ali Efe'nin köyü Kavaklı olmak üzere) bana aktararak bu araştırmada bana yön veren Sayın Sabahattin Burhan'a, Yörük Ali Efe'nin aile arşivinde yer alan tüm kaynakları tarafıma ulaştıran ve aileden biri olarak her konuda yardımlarını esirgemeyen torunu Uşak Valisi Sayın Kayhan Kavas'a, tezin özellikle resimlerinin düzenlenmesi ile bilgisayarla ilgili konularda çok büyük desteğini gördüğüm kıymetli kardeşim M.Ferit Erdoğan'a son olarak da tezin başlangıcında benimle birlikte bölgeyi dolaşarak hatıraları ile bana destek veren ancak çok kısa bir süre önce kaybettiğim ancak onun manevi desteği sayesinde bu tezi tamamladığım babam Merhum Kadir (Kadir Efe'ye - Aydın'da bazı köylerde halen belli bir yaşın üzerindekiilere ağabey anlamında efe derler) Özkurt'a da teşekkürü borç bilirim.

Fatih ÖZKURT

ELAZIĞ 2008

VIII
KISALTMALAR

a.g.b.	: Adı geçen belge
a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
ATASE	: Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları
BMM	: Büyük Millet Meclisi
Bkz	: Bakınız
C	: Cilt
C.H.P.	: Cumhuriyet Halk Partisi
ÇTSM	: Çağdaş Türk Sanat Müziği
DTMK	: Devlet Türk Mûsikîsi Konservatuarı
GTHM	: Geleneksel Türk Halk Müziği
GTSM	: Geleneksel Türk Sanat Müziği
s	: Sayfa
S	: Sayı
THM-RK	: Türk Halk Müziği Repertuar Kurulu
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
yy.	: Yüzyıl

IX GİRİŞ

Araştırmamıza konu olan Yörük Ali Efe'nin ve çevresindeki zeybeklerin Milli Mücadeledeki kahramanlıklarını daha iyi anlamak, özellikle efelerin aralarındaki, yazılı olmayan, ancak askeri disiplin çerçevesinde uygulanan gelenek ve göreneklerini, bu konuda geniş kapsamlı bir araştırma yapmış olan Onur Akdoğu'dan sunmak istiyorum¹:

Fakire, zararı dokunan zenginler efenin doğal düşmanıydı. İlk fırsatta ya zenginin çocuğunu rehin alma, ya doğrudan kendisini tehdit etme, ya da salma yoluyla istedikleri miktar parayı mutlaka alırlardı. Doğal olarak bu işleri yapabilecek zekâya ve akla sahiptiler. Yörük Ali Efe'nin "Ben eşkıya değilim. Kimseyi soymadım. Kendimi ve kızanlarımı geçindirebilmek için salma salardık" sözleri aslında tüm zeybek ve efelerin ortak bilinçlerini yansıtmaktadır

Devlet ve asker, zeybek ve efeler için kutsal kavramlardı. Onları başkaldırı eylemine iten devleti idare edenlerin adaletsiz yönetimleriydi. Dolayısıyla yönetim tarafından eşkıya olarak nitelendirilmişlerdi. Ama halkın şaşmaz sağduyusu yönetimin eşkıya diye nitelediği zeybeği ya da efeyi hemen kahraman ilân ediyordu. Çakırcalı Mehmet Efe'nin yoğun olarak takip edildiği günlerde, 2 Mayıs 1910'da Bozdoğan-Yeniköy'de yapılan bir mevlidde "Allah, Çakırcalı Efemizi takip kolları şerrinden, takip kurşunlarından, düşman şerrinden muhafaza buyursun, korusun" diye köylünün dua etmesi, yönetim ve halk arasındaki zeybek ya da efeye ilişkin değerlendirme paradoksunu ortaya kayan bir diğer örnektir. Bu bağlamda takip güçlerini alaya alma amacıyla yakılmış olan "Gemi gelir yanaşır/ İçi dolu çamaşır/ Çakıcı Efe 'yi görenin/ Gözleri kamaşır"

¹ Onur Akdoğu, *Bir Başkaldırı Öyküsü – Zeybekler / Tarih, Ezgiler, Dansları*, C. 1, İzmir, 2004, s. 297-299.

dizeli türkü, halkın zeybek ve efeye karşı bakış açısının bir yansımasıydı. İşte, bu açıdan bakıldığında, zeybekler ve efeler bazı yazarlarca sosyal eşkıya, toplumsal eşkıya, bazen şövalye, bazen de Robin Hood olarak nitelendirilmiştir.

Zeybeklerin en önemli bir diğer özelliği ise, kuşkucu olmalarıydı. Hayatta kalabilmeleri, yakalanmamaları bu kuşkuya bağlıydı. Havadan nem kaparlardı. Sözelimi Çakırcalı, kuşkulandığı için en çok sevdiği Postlu Mehmed Efe'yi öldürmüş, sonra da başında ağlamıştı. Bu özelliklerine ilişkin bizce önemli bir diğer örnek ise Demirci Mehmed Efe'ye aittir. Bağımsızlık savaşı sırasında Demirci'nin yanında çalışmış bir doktorun, "zeybekler hastalanıp gelince kendilerine ne ilaç versem evvela bana içiriyorlar, sonra kendileri içiyorlardı... Birine iğne yaparken, diğeri silah elinde başımızda duruyordu. Adam bayılsa beriki çekip bizi vuracak? sözleri, bu özelliklerini çok çarpıcı olarak yansıtmaktadır.

Ali Haydar Avcı ise efelerin kahramanlıkları ile ilgili olarak şu bilgileri vermektedir²:

"Batı Anadolu bölgesinde ilk direniş örgütleri, doğal olarak bölgede geleneksel bir direniş kurumuna sahip olan efeler ve zeybekler tarafından kuruldu. Dolayısıyla en zor günlerde oluşturulan bu Kuva-yı Milliye teşkilatının komutanlarını efeler, erlerini ise önemli ölçüde zeybekler ve kızanlar teşkil etmişlerdir.

Alabildiğine çevik, atıcılıkta ve gerilla savaşı tekniklerinde olağan üstü yetenekli ve usta olan bu insanların çatışmalarda attığı kurşun boşa gitmezdi. Baskın yapmak, baskından kurtulmak, pusu ve tuzaklara düşürmek, vur-kaç tekniklerini kullanmak ve kuşatmaları yarmak gibi kendilerine özgü olan

² Ali Haydar Avcı, *Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi*, E Yayınları, İstanbul, 2004, s. 395-397.

önemli özellikleri vardı. Bu nitelikleriyle gece gündüz kurdukları pusu ve yaptıkları baskılarla işgalci güçlerin korkulu düşü haline gelmişlerdi. Düşman saflarında endişenin ve yılgınlığın yayılması için adlarının duyulması yeterli olmuştur.

Burada özenle altı çizilmesi gereken bir nokta bulunmaktadır. Yüksek düzeyde mücadele ve yönetme becerisi, güçlü sezgiler, yerinde ve isabetli karar verme ve duruma müdahale etme yeteneğiyle her zaman öne çıkan efeler; ülke, merkezi bir toparlanmadan yoksun, olayı yönlendirecek ve yürütecek karar ve yürütme organı henüz daha ortaya çıkmadan Kuva-yı Milliye örgütlenmesi oluşmamış ve herkes şaşkın bir durumda beklemeyken direnişe geçmişlerdir. Toplumda yaygın biçimde beliren bitkinliğe rağmen; endişe verici ilk günlerde ve sonrası, bütün varlarını ortaya koyarak direniş kültürü ve geleneklerini özü olan tavır ve davranışlarını aktif bir şekilde sergilemekten ne pahasına olursa olsun kaçınmamışlardır.

Ülkenin durumu zor, arkadan vurulan hançerin yarası derindi. Bu yalın gerçeği kavrayan yaklaşık bütün efe ve zeybekler, 1919 yılının bahar ve yaz aylarında, vatanın ve halkın silahsız ve savunmasız bir şekilde kalması üzerine, dağlardan düze inerek milli savları oluşturdular. Baskınlar yoluyla, bütün ege bölgesinde, dağlarda ve ovalarda direnişi başlattılar.

Bu durumda, efelere ve zeybeklere geçmişten beri büyük hayranlık duyan ve destek veren halk, onları doğal lideri olarak benimsedi. Kısa sürede çoğunlukla gönüllü olarak buyruklarına girdi. Bu süreç içerisinde ortaya çıkan birliklere Osmanlı ordusundan geri kalan subaylar ve erler de katıldılar. Subaylar, kumandanlık yapan, çoğu yeterince eğitim görmemiş olan efelere genellikle danışmanlık ve yardımcılık yapıyordu.

XII

Bu şekilde bin türlü zorluk ve sıkıntıyla efe ve zeybeklerden oluşan ilk Kuva-yi Milliye savunma ve direniş birlikleri, işgalci güçler karşısında çete savaşı başlatarak bu güçlerin ilerleyişinin büyük ölçüde durdurmuşlardır. Daha sonra ardı arkası kesilmeyen baskınlarla önemli kayıplar verdirmişler, çatışma ve pusularla iyice bunaltarak geri çekilmelerini sağlamışlardır.

Dağları, geçitleri tutan zeybekleri; inanılmaz biçimde süre saldırganlıklar, kanlı kıyımlar, köyleri, kentleri kavuran yakımlar, yıkımlar ürkütmedi. Her an nereden yapılacağı belli olmayan karşı saldırılarla işgalci güçlerin kuvvetlerini zorlayarak oldukça zayıflattılar. Maneviyatlarını kırdılar ve çöküntü yaşamalarına neden oldular. Bu arada yıllarca savaşların içinde bulunan ve tükenen halkın umudu canlandı, bu umut dayanışma ve direnişe dönüştü.”

Araştırmamızı orijinal belgelere dayandırabilmek amacıyla başlangıçta Genelkurmay ATASE Arşivi'ndeki Yörük Ali Efe ile ilgili belgeler taranmış talep ettiğimiz yaklaşık 117 belgeden 52'si temin edilerek, elde edilen bilgilerle kaynaklardakilerin karşılaştırılması sağlanarak çalışmanın çerçevesi genişletilmiştir.

En önemli kaynaklardan birisi de şüphesiz “Ege'nin Kurtuluş Destanı - Yörük Ali Efe” kitabının sahibi değerli araştırmacı-yazar Sayın Sabahattin Burhan'ın yüz yüze görüşmemiz esnasında bize anlattıkları olmuştur. 10 yıllık araştırması süresince Yörük Ali Efe'nin o yıllarda hayatta olan arkadaşlarından veya onların yakın akrabalarından dinlediklerini, Yörük Ali Efe'nin köyünden başlayarak 3 gün süresince tüm ayrıntılarıyla anlatması, roman niteliğinde olan çalışmasının ne kadar kıymetli bir eser olduğunun bizim için en güzel ispatı olmuştur. Anlattıkları zaten elimizde olan kitabından, özellikle Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadele Öncesi'ndeki Hayatı ile ilgili alıntılarını gönül rahatlığı ile yapmamız konusunda bizi cesaretlendirmiştir.

XIII

Çalışmamızda ulaşabildiğimiz bütün kaynak ve belgelerden edindiğimiz tespitleri tarafsız bir gözlemlerle tarih akışı içinde ele almaya çalıştık. Kaynaklardan alıntı yaparken bölgede halk tarafından kullanılan şiveyi bozmadan anlaşılır bir duruma getirmek için sadeleştirip bazen de olayı daha iyi anlatabilmek ve o heyecanı verebilmek adına kısımları olduğu gibi naklettik. Anlaşılmasında güçlük çekilebilecek yöresel kelimelerin tanımlarını dipnot kısımlarında vermeye gayret gösterdik. Konunun bütünlüğünü bozabilecek nitelikteki tartışma ve farklılıkları gerekli açıklamalarıyla dipnotlarda vermeyi daha uygun gördük.

Özellikle araştırmamızda adı geçen merkezlerin haritaları; Harita Genel Komutanlığı'nın "yerleşim yerleri adları" sayfasından istifade edilerek ekler kısmında verilmiş ve ilçe hatta köyler de dâhil olmak üzere okuyucuların istifadesine sunulmuştur. Yine olayların yaşandığı yerler ile özellikle Yörük Ali Efe'nin yaşadığı evlerin, adına yapılan müzenin fotoğrafları tarafımızdan çekilerek araştırmada yer alması sağlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.MİLLİ MÜCADELE ÖNCESİ YÖRÜK ALİ EFE'NİN HAYATI

1.1. Yörük Ali Efe'nin Ailesi, Doğumu ve Çocukluk Yılları

Yörük Ali Efe'nin babası Yörük Abdi, Sarı Tekeli Aşireti'ndendi. Abdi'nin bir zamanlar Çakırcalı Mehmet Efe'nin³ kızanlığını yaptığı da anlatılmaktadır⁴. Sarı Tekeli Aşireti, sürüleri ve kendileri için yaşam şartlarına uygun yerlerde konaklayan yani göçebe hayatı yaşayan bir ailedir. O tarihlerde Aydın'ın Sultanhisar İlçesi'ne bağlı Kavaklı Köyü'nün üstünde çadırda konaklıyorlardı. Ailede annesi Fatma Hanım, halası Zalha ve halasının eşi Çingilli Hüseyin ile birlikte yaşıyorlardı. Yörük Ali Efe 1895 yılının⁵ kış ayında bir Perşembe gecesini dünyaya gelmiştir⁶.

Aydın'ın dağlarında mevsim şartlarına göre farklı mekânlarda çadır kurarak hayvan yetiştiren ve hayvanlarından aldıkları süt, yumurta gibi ürünleri yakınlarında kurulan pazarlarda satarak geçimini sağlayan Yörük Ali

³ 1871'de İzmir'in Ödemiş İlçesine bağlı Türkönü Köyü'nde doğmuş, Ege efelik kültürünün en ünlü simalarından biridir. Efelik kariyeri boyunca tam 159 kişiyi bizzat öldürdüğü öne sürülür. Adına yakılmış Ödemiş'in Kavakları türküsünde (sonradan İzmir'in kavakları olarak değiştirilen ve yöresinde hala Ödemiş Kavakları olarak bilinip söylenen) Çakırcı olarak anılan Çakırcalı Mehmet Efe 'dir.

⁴ Sabahattin Burhan, *Egenin Kurtuluş Destanı –Yörük Ali Efe*, C. 1, İzmir, 1999, s.155.

⁵ Yörük Ali Efe'nin doğum yılı ile ilgili farklı eserlerde 1896 yılı da ifade edilmektedir. 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız "Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus bilgilerini içeren" belgede, doğum yeri "Kavaklı Köyü", doğum tarihi ise 01.07.1895 olarak geçmektedir. Nüfus Müdürlüğünden edinilen bilgiye göre Cumhuriyet'in ilanından sonra kişilerin doğum tarihleri ile ilgili yapılan çalışmada; 19 Ekim 1925 yılından itibaren gün ay olarak net bir bilgi ve belge olmayanların doğum tarihi "1 Temmuz" olarak tescil edilmiştir. Ailede 1923 yılına kadar doğan tüm fertlerin doğum gün ve ayları bu şekilde yazılıdır. Aydın'ın Yenipazar ilçesinde bulunan Yörük Ali Efe Müzesi'nde yer alan nüfus hüviyet cüzdanında (res.1) ise doğum yılı olarak "1311" (1895) doğum yeri olarak ise "Nazilli" yazmaktadır. Bizim için geçerli olan en sağlıklı kaynak nüfus kayıtlarıdır.

⁶ Perşembe günü ifadesi Yörük Ali Efe doğduktan sonra adını kulağına okumaya gelen imamın "Yarın Cuma zikrimiz var" ifadesinden çıkarılmıştır. (Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 23)

Efe'nin Babası; oğlunu küçük yaşlarından itibaren gittiği yerlere götürerek doğa şartlarıyla tanışmasına imkân sağlamıştır⁷.

Babası Yörük Abdi; geçmişte çok iyi dost olduğu fakat sonrasında sebebini karşılıklı olarak içlerinde sakladıkları bir dava yüzünden tartışmalı oldukları⁸ Deli Mehmet tarafından öldürülmüştür.

Yörük Ali Efe'nin babası Abdi'nin ölümü ile ilgili olarak bazı kaynaklarda⁹ Çakırcalı Mehmet Efe'nin kızanı olarak bir müsademedede yaşamını yitirdiği ifade edilse de kendi akrabalarının ve çevre halkın anlattığı kadarıyla gerçek, yıllardır husumet içinde olduğu Deli Mehmet tarafından öldürüldüğüdür.

Gerek şahitlerin ifadesi, gerekse ortadaki deliller göz önüne alınarak Deli Mehmet'e fazla ceza verilmemiş, üç yıl Aydın Hapishanesi'nde yatarak çıkmıştır¹⁰.

Yörük Abdi'nin mezarı Aydın'ın Sultanhisar İlçesinin Yavuzköyü'nde bulunmaktadır.(res.2)

Abdi'nin ölümünden sonra eşsiz ve başsız kalan Yörük Ali Efe'nin annesi Fatma Hanım hayat koşullarıyla tek başına mücadele vermek zorunda kalmıştı. Fatma Hanım ilk yıllarda elde avuçta ne varsa satmış, savmış yetmeyince de sırtında odun taşıyarak köylerde satarak geçimini sağlamaya çalışmıştı. Her ne kadar akrabaları yardım etmeye çalışsalar da yeterli olmuyordu. Hem maddi sıkıntılar, hem de yalnız ve dul bir kadının namusuna bir leke gelmemesi konusundaki baskılar sonucunda Yörük Ali Efe'nin Annesi

⁷ S. Burhan, *a.g.e.*, s. 34.

⁸ Kavaklı Köyü'nden Deli Mehmet ile bir defa karşı karşıya geldiklerinde Yörük Abdi, Deli Mehmet'e "İkimize Kavaklı Köyü fazla. Ya sen, ya ben" şeklinde tehdit ettiği öne sürülmektedir. Bu olayı takip eden günlerde Yörük Abdi'nin, Deli Mehmet'i aradığını bilen ve yerini haber veren Yörük Ahmet'in tarif ettiği yere giden Abdi, Deli Mehmet tarafından istenmeyerek öldürülmüştür. (Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 28-34)

⁹ Hüseyin Işık," İstiklal Savaşı'nda Aydın ve Yörük Ali Efe, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*", C. 1, S.9, İstanbul, 1987, s. 2.

¹⁰ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 39.

Fatma Hanım 1899 yılında, Kavaklı Köyü'nden“ Osmancık” adı ile tanınan ve kasaplık yapan biri ile evlendi¹¹.

Annesi evlendiğinde Yörük Ali Efe dört buçuk yaşındaydı. İlk günlerinden itibaren babalığı ile araları iyi olmadı. Klasik üvey evlat muamelesine maruz kalan Yörük Ali Efe çok sıkıntılar çekmiş, ancak tüm zorluklara göğüs germiş ve delikanlılık çağına geldiğinde köyün sevilen, sayılan, itibar gören bir genci olmuştu. Her gece köyde oynadıkları “asker kaçı” oyununda Yörük Ali Efe’yi komutan seçerlerdi. O, “komutan ben olayım” dememesine rağmen; onun vakarı, ciddiyeti, dürüstlüğü ve mertliği gençlerin gözünde onun ayrı bir yerde olmasını sağlıyordu¹².

1.2. Yörük Ali Efe’nin Gençlik Yılları ve Arkadaş Çevresi

Yörük Ali Efe bir zaman çobanlık yapmış ve çobanlık yaparken av merakı onu avcılığa da sevk etmiştir. Yörük Ali Efe, o kadar atıcı bir avcı idi ki telgraf direği üzerindeki bir yumurtayı hatta üzerinden uçan bir kuşu tabanca veya mavzer kurşunu ile yere düşürdüğü görülmüştür¹³.

Sarı Tekeli Yörük Aşireti’nden Abdî’nin oğlu olduğundan ona hep “Yörük Ali” diye hitap ediyorlardı. Sadece akranlarına değil, yaşından büyük olanlara da kendini kabul ettirmişti. En yakın arkadaşı Koca Kulağın Mehmet Çavuş’un oğlu İbrahim’di. İbrahim, Yörük Ali Efe’den sekiz yaş büyüktü ve can ciğer arkadaşları¹⁴

Çok kısa bir sürede köyde, arkadaşı İbrahim ile birlikte itibarlı bir konuma gelen ve köy delikanlılarının çevresinde toplandığı Yörük Ali Efe; köyün kabadayısı olan Çolağın Mehmet tarafından husumetle izleniyordu. Sözüne itibar edilmeyen ancak nüfuzuna güvenerek insanlara kötülük

¹¹ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 40.

¹² S.Burhan, *a.g.e.*, s. 42.

¹³ Cevat Sökmensüer, *Milli Mücadele’de Aydın-Nazilli Cephesi- Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler/ Hatıralarım*, Karınca Matbaacılık, İzmir, s. 116.

¹⁴ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 42.

yapmasından dolayı şerrinden korkulan Çolağın Mehmet; Yörük Ali Efe'nin en yakın arkadaşı İbrahim'i, ertesi gün askere gideceği için eğlendikleri gece, Kavaklı Köyü çeşmesinin önünde vurarak öldürmüştür¹⁵.

1.3. Yörük Ali Efe'nin İlk Evliliği

On beş yaşına gelene kadar kimi zaman babalığının sürüsünü otlatarak, kimi zaman dükkânında kebab satma işlerine yardımcı olmaya çalışan Yörük Ali Efe; bir yandan da babası Abdi ile ilgili gerçekleri halasının kocası Çıngıllı Hüseyin'den öğrenmeye çalışmış, babasının nasıl biri olduğunu neden ve nasıl öldürüldüğü hakkında bilgi sahibi olmuştur. Yine eniştesinin tavsiyesiyle; ayağını bağlamak, başını selamete kavuşturup olabilecek kötü hadiselerden Yörük Ali'yi uzak tutmak amacıyla evlenmeye razı edilmiştir. 1912 yılında Atmaca Yörük Aşireti'nden Nurcihan Hanım¹⁶ ile evlenen Yörük Ali Efe'nin; yaşının küçük (17) olmasının yanı sıra ufak tefek cüssesinden dolayı düğün günü gelini atından dayısının indirmesine çok içerlendiği ve annesine sitem ederek "Bir parmak çocuk gelini nasıl attan indirsin diyorlardı. Bir parmak çocuksak, çocukluğumuz gelini indirmemize mani değildi herhalde. Görürsün, bir kere daha düğün yapıcım. Madem Allah dörde kadar evlenmeyi helal kılmış. Hem o zaman gelini de attan ben indirsem, Hacı Hasan Dayım değil" dediği anlatılmaktadır¹⁷.

Yörük Ali Efe, evliliğinin ilk yılının sonunda yani on altı¹⁸ yaşındayken baba oldu. Yıllardır çektiği baba hasretinin de etkisiyle oğluna babasının adını verdiler "Abdi"¹⁹.

¹⁵ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 46.

¹⁶ 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız "Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus bilgilerini içeren" belgede, baba adı "Mustafa", anne adı "Ayşe", doğum yeri "Kavaklı Köyü", doğum tarihi ise 01.07.1896 olarak geçmektedir.

¹⁷ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 61.

¹⁸ Sabahattin Burhan'ın romanında on altı yaş ifadesi geçmektedir(Bkz. S.Burhan, *a.g.e.*, s. 70). Ancak 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız "Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus bilgilerini içeren" belgede, ilk oğlu olan "Abdi" nin doğum tarihi 01.07.1913

1.4. Yörük Ali Efe'nin Hapse Giriş ve Askerlikten Kaçışı

Yörük Ali Efe ailesiyle kendi halinde yaşantısına devam ederken yıllar önce en sevdiği arkadaşı İbrahim'in canına kıyan Çolağın Mehmet'in iftirasına uğrayarak hapse düşmüştür. Kavaklı Köyü'ne dışardan gelen üç işçiyi ayartan Çolağın Mehmet, köyün berberi Nazir'in dükkânını darmadağın ettirmiş ve oradan aldığı üç kemik tarak, iki makas, dürülmüş bir usturayı Yörük Ali Efe'nin evinin damına koydurmuştur. Jandarma'nın evine gelip arama yapması sonucu hırsızlık suçundan götürülmek istendiğinde askerlere karşı gelip mukavemet göstermesi sonucunda tutuklanarak önce Nazilli Hapishanesi'nde üç ay, sonra da Aydın Hapishanesi'nde 3 ay olmak üzere toplam altı ay cezaevinde kalmıştır. Yörük Ali "hırsızlık" iftirasından beraat etmiş, ancak vazife başında bulunan askerlere mukavemetten altı ay ceza almıştır²⁰.

Yörük Ali Efe hapisten çıktıktan sonra Kavaklı Köyü'ndeki evine²¹ dönmüştür. Döndüğünde bu kez eve yine jandarmalar gelmiş ama bu defasında bir suç için değil Yörük Ali Efe'yi vatana hizmete davet için gelmişlerdir. Yörük Ali Efe'nin celbi İzmir 5. Depo Komutanlığı'na çıkmıştır.

Yörük Ali Efe askere başladıktan yaklaşık üç ay sonra; kendisine koğuştaki yatakları temizleme görevi veren, Ermeni bir subayın, haksız yere

olarak geçmektedir. Sonuç olarak Yörük Ali Efe'nin baba olduğu tarihte resmi kayıtlara göre 18 yaşında olması gerekmektedir.

¹⁹ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 70.

²⁰ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 82.

²¹ Söz konusu ev babalığı Osmancık'ın evidir. Ev restore edilmiş ve tamir edilerek elden geçirilmiştir. Köye evi görmek ve fotoğraflarını çekmek üzere gittiğimde tanıtım amacıyla odalardan birinde duvara asılmış yazıda Yörük Ali Efe'nin bu evde doğduğu ifadesi yer almaktadır. Gerek Sabahattin Burhan'ın, romanında doğumunun çadırda olduğu ifadesi (Bkz. S.Burhan, *a.g.e.*, s. 15) gerekse askerden döndüğünde annesinin Osmancık ile (ikinci eşi) evli olduğu düşünüldüğünde söz konusu bilginin yanlış olduğu tarafımızdan değerlendirilmektedir. Evin son halinin fotoğrafları resimler (res. 4-24) bölümünde bulunmaktadır.

*kulaktozuna vurmasını gururuna yediremediğinden²², firar ederek köyüne geri dönmüştür²³.

1.5. Yörük Ali Efe'nin Zeybekliğe İlk Adımı

Köye döndükten sonra asker kaçağı olarak rahat rahat ortalıkta dolaşamayacağını anlayan Yörük Ali Efe, halasının eşi Çingilli Hüseyin'den "artık ancak dağlarda barınabileceğini ve dağlardaki efelerden birinin yanına gitmek konusunda kendisine yardımcı olmasını" istemiştir²⁴.

Zaten çocukluğunun ve gençliğinin ilk yıllarını çobanlıkla geçirmiş, dağlarda başıboş ve sere serpe dolaşırken o bölgede yaşayan zeybeklerden atıcılığı öğrenmiş ve onları, örnek alınması gereken kahramanlar olarak gören Yörük Ali Efe onlara benzemeye büyük özen göstermiştir.

Çingilli Hüseyin, Yörük Ali Efe'yi ilk olarak kendilerine en yakın olan Yanık Halil İbrahim Efe'nin yanına götürmüştü ancak; Yanık Halil, "efelik, zeybeklik, kızanlık çoluk çocuk işi değildir. Senin bize kızan olsun diye getirdiğin bacak kadar çocuk. Efe olsa, zeybek olsa, kızan olsa ne yapar bu? " demesi üzerine geri dönmek zorunda kalmışlardır²⁵.

Eniştesiyle yaptığı bu girişimden bir sonuç alamayan Yörük Ali Efe bu kez Karatepe Köyü'nden Süleğin İbrahim'den yardım istemiştir. Kendisini yine bölgenin ünlü efelerinden Molla Ahmed Efe'nin yanına götürmesini istemiş O

*kulaktozu: kulağın arkasındaki tümseklik.

²² Askerlikten kaçıışı ile ilgili olarak farklı kaynaklarda değişik yorumlar yapılmıştır. Bu konu ile ilgili olarak Onur Akdoğu Yörük Ali Efe'nin askerde balya taşıma sırasında balyanın düşmesi sonucu Ermeni subaydan küfür işittiğini ve subayı öldürüp firar ettiğini ifade etmektedir. (Bkz. Onur Akdoğu, *Bir Başkaldırı Öyküsü Zeybekler- Tarihi, Ezgileri, Dansları*, C. 1, İzmir, 2004, s.246) M. Şefik Aker, ise Birinci Dünya Savaşı'nda Kafkas Cephesinden firar ederek gelen bazı askerlerin getirdikleri acı haberlerden, askerlerin açlıktan, soğuktan ve bulaşıcı hastalıklardan verdiği kayıplar gibi, üzülen Yörük Ali Efe'nin, muharebeden ve vatan hizmetinden kaçmak amacıyla değil, faydasız yere ölmektense firar etmeyi tercih ettiğini belirtmektedir. (Bkz. M.Şefik Aker, *57 nci Tümen ve Aydın Millî Mücadelesi (1918–1920)*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006)

²³ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 91.

²⁴ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 93.

²⁵ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 96.

da kırmayıp götürmüştür²⁶. Molla Ahmed Efe yanındaki kızanların pek taraftar olmamasına rağmen “ Biz adamın, *hamını erginini biliriz, Ali benim yanımda kalacak. Şahin olacak, bahadır olacak. Ondaki cevher usta bir sarrafın elinden geçmeyi bekliyor. Eh biz de bu işin sarrafıyız ” diyerek Yörük Ali Efe’yi kızanlığa kabul etmiştir²⁷.

Yörük Ali Efe’nin kendini ilk ispatı; Molla Ahmed Efe’yi azgın bir köpeğin elinden kurtarışı ile olmuştur. Köpekle boğuştuğu bir anda köpeği başından vurarak öldüren Yörük Ali Efe’nin nişancılığı, cesareti ve hızı Efe’nin dikkatini fazlasıyla çekmiş ve hayran kalmasına sebep olmuştur²⁸.

Kısa zamanda Molla Ahmed Efe’nin her konuda güvenini kazanan Yörük Ali Efe artık baş zeybek unvanını da almıştı. Hatta kendisini kızanlığa kabul etmeyen Yanık Halil İbrahim Efe ile ilk karşılaşmalarında yaptığı atışlardaki nişancılığı gören Yanık Efe’nin Yörük Ali Efe için; Molla Ahmed Efe’ye “Biz Ali’ye gözü yumuk bakmışız. Bilirsin gözlerim gece görmez “ dediği anlatılmaktadır²⁹.

Yörük Ali Efe bir zamanlar en yakın arkadaşı İbrahim’i öldüren ve kendisinin hapse girmesine sebep olan Çolağın Mehmet’ten intikamını O’nu öldürerek almıştır³⁰. Ancak babasının intikamı için gittiği Deli Mehmet’in evinden; babası ile arasındaki dostluğun hala yaşadığı ve babasının ölümünden Deli Mehmet’in de büyük üzüntü duyduğunu fark ederek ve onu affederek döndüğü, evden ayrılırken de Killoğlu Hüseyin’e “ Babam da olsa onun hatırına Hakkın hatırını çiğneyemedim. Kanım, damarım, parmağım, tırnağım

²⁶ Süleğin İbrahim, Molla Ahmed Efe’nin yardımcı kızanlığını yapmaktadır.

*ham; kaba, incelmemiş.

²⁷ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 98.

²⁸ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 104.

²⁹ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 135.

³⁰ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 153.

feryat etti. Bana daha bir şey sorma. Ruhum şu anda çok yorgun. Fakat vicdanım aydınlık" dediği, anlatılmaktadır³¹.

1.6. Yörük Ali Efe'nin İkinci Evliliği

Yörük Ali, ikinci eşi Kavaklı Köyü'nden Hacı Yusuf'un dört kızından biri olan Feride'yi³², Molla Ahmed Efe'nin onun adına babasından istemesiyle biraz da zorla almıştır³³.

1.7. Yörük Ali Efe'nin Devlet Güçleriyle Arasındaki Mücadele

Yörük Ali Efe her ne kadar askerden kaçmış ve dağlarda kanuna karşı gelen ve ardından devlet güçlerinin peşinden koştuğu bir çete mensubu durumunda olsa da kendisini takibe gelen askerlere zorda kalmadıkça silah çevirmemiştir.

Molla Ahmed Efe'nin yanındayken ünlü eşkıya takipçisi Nazilli Jandarma Komutanı Asteğmen Fethi Bey'le karşılaştıklarında efesi emir vermesine ve çok da iyi bir fırsat eline geçmesine rağmen Asteğmen'i vurmamıştır³⁴. Yine efesiyle beraber Kavaklıdere Karakolu'nun baskınında askerleri öldürmek yerine ellerinden silahlarını almak konusunda Molla Ahmed Efe'yi ikna ederek, kendi hayatını tehlikeye atmak pahasına askerlere zarar verilmesini önlemiştir. Ancak bu kahramanca davranış Molla Ahmed Efe'nin ölümüne sebep olmuştur. Efe ölmeden önce Yörük Ali'yi kızanlarına Efe olarak vasiyet etmiştir³⁵. Böylece, Yörük Ali Efe çok genç yaşına karşın ki bu dönemde on dokuz-yirmi yaşındaydı, çetenin başına geçmiştir³⁶.(res. 25–26)

³¹ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 157.

³² 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız "Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus ilgilerini içeren" belgede, Feride'nin baba adı "Yusuf", anne adı "Esmâ", doğum yeri "Kavaklı Köyü", doğum tarihi ise 01.07.1898 olarak geçmektedir. (res. 66–68)

³³ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 162.

³⁴ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 146.

³⁵ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 176.

³⁶ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 247.

1.8. Yörük Ali Efe'nin Çete Reisliği ve Askerlere Karşı İyi Niyeti

Yörük Ali Efe, Efe sıfatını hak ettikten sonra dağlarda vurgunculuk yapmayı ilkelerine uymadığı için tamamen bırakmış, devlet güçleriyle girdiği müsademelerde de mümkün olduğu kadar askerlere kurşun atmamaya özen göstermiş, kızanlarının da bu kurala uymalarını sağlamıştır.

Yörük Ali Efe'nin ikinci eşi Feride'den Mehmet Ali'nin doğduğu günlerde³⁷ Kavaklı Köyü'nde Nazilli Jandarma Komutanı Asteğmen Fethi Bey'in baskınına uğramışlar, Yörük Ali'nin tüm ısrarlarına rağmen geri çekilmeyen Asteğmen Fethi Bey yedi askerini kaybetmiştir³⁸.

Bu kayıplardan dolayı çok sinirlenen Asteğmen Fethi Bey; Yörük Ali'nin yakın arkadaşı olarak bilinen Atçalı Halil İbrahim'i ağır işkence yaparak zorla konuşurmuş ve Yörük Ali'nin geçiş yapacağı Menderes nehri üzerine pusu kurarak çetesine ağır zayıat verdirmiş, ancak Yörük Ali Efe tesadüf eseri kurtulmuştur³⁹.

Tüm bu olayların ardından, bu kez, Yörük Ali Efe ve zeybekleri Asteğmen Fethi ve zaptiyelerini Kavaklı Köyü dolayında pusuya düşürme şansını yakalamışlar, ancak, Yörük Ali Efe, Asteğmen Fethi ve askerlerine zarar vermemeyi tercih etmiştir. Olaydan sonra Asteğmen Fethi Bey tuzağa düştüğünü ve öldürülmediğini öğrenmiştir. Bir süre sonra Fethi Bey, Yörük Ali Efe'nin üvey babası Osmancık aracılığıyla O'ndan düze inmesini istemiş, "hatta gücü yeterse diğer zeybekleri de indirsin, memleket iyi günlerde değil" diyerek, "hiçbir takibata uğramayacak, istediği yerde oturacak, silahlı gezebilecek, yalnız ara-sıra

³⁷ 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız "Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus ilgilerini içeren" belgede, Feride'den doğan ilk çocuğu olan Mehmet Ali'nin doğum tarihi 01.07.1919 olarak geçmektedir. Önceki sayfalarda da belirttiğimiz gibi gün ve ay genel bir kural olarak yazılmış olduğundan ve henüz Yunan İşgali bulunmadığından aslında gün ve ayın en azından Mayıs'tan önce olduğunu değerlendirmekteyiz.

³⁸ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 185–192.

³⁹ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 195–208.

isterse eşkıya takibinde yardımcı olacak" garantisi de vermiştir. Yörük Ali Efe yaptığı soruşturma sonucu haberin doğruluğunu öğrenmiş ve bir hafta sonra düze inmeyi kabul etmiştir. Yörük Ali Efe, Kılloğlu Hüseyin'e de düşüncesini söyleyerek, O'nu da ikna etmiş, düze inmeden önce kendisiyle birlikte Kılloğlu Hüseyin'i jandarmaya ihbar edip, elinin parçalanmasına neden olan ve eski Çine'de oturan Şâkir'i yakalamışlar ve Kılloğlu Hüseyin, Şâkir'i öldürmüştür. Daha sonra Yörük Ali Efe ve Kılloğlu Hüseyin, Asteğmen Fethi'nin aracılığıyla Sultanhisar'da düze indirilmişlerdir. Yörük Ali Efe'nin yerini söylemedikleri için hapiste bulunan akrabaları da serbest bırakılmıştır⁴⁰.

Yörük Ali Efe ve Kılloğlu Hüseyin Efe düze indikten sonra, Nazilli Jandarma Komutanı Asteğmen Fethi'nin tayini Afyon'a çıkmış, yerine de Arap Yüzbaşı lâkaplı Nuri (emekli Albay Nuri Vural) getirilmişti. Bu arada Kılloğlu Hüseyin Kuruköy'den Hacı İbrahim'in kızı Fatma ile evlenmiştir. Bu dönem içinde Kılloğlu Hüseyin Efe; Kuruköylü Mehmet (Kazancılı Mehmed), Sağırın İbrahim, Çolak Ahmed, Ovacıklı Süleyman, Kör Ahmed ve Arap Ali'den oluşan adamlarıyla, davet edildikleri Nazilli Jandarma Komutanı Arap Yüzbaşı'nın düğününe giderken yolda *çalıkakıcı Kara Durmuş Ali ve kızanlarının pususuna düştüler. Kara Durmuş Ali hepsini soydu, paralarını aldı. Kılloğlu kendisini soyanları bulmak için zulmediyor, Yörük Ali Efe de ayrı koldan failleri arıyordu. Sonunda, failleri bulabilmek için birlikte tekrar dağa çıktılar⁴¹.

*çalıkakıcı: Zeybeklerle ilgisi olmayan, yalnızca yol kesen, adam soyan, kadına kıza sarkıntılık yapan yolsuz, uğursuz serseri takımına topluca verilen ad (Bkz. Ali Haydar Avcı, *Zeybeklik ve Zeybeklik Tarihi*, E Yayınları, İstanbul, 2004, s. 29

⁴⁰ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 249

⁴¹ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 249

İKİNCİ BÖLÜM

2. MİLLİ MÜCADELEDE YÖRÜK ALİ EFE'NİN FAALİYETLERİ

Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadele'ye katılımı ve amansız mücadele günlerine geçmeden önce, o tarihlerde gelişen olayları hatırlatmak istedik. Çünkü bu gelişen olaylar, efelerin dağdan inmesine, Ege'nin eli öpülesi kadınlarının evlerinden, barklarından uzaklaşıp erlerinin yanında savaşmaya, binlerce masum çocuğu yetim kalmasına sebep olmuştur.

2.1. Birinci Dünya Savaşı ve Mondros Mütarekesi Sonrası Aydın'daki Gelişmeler,

Osmanlı İmparatorluğu'nun genelindeki görünüm Aydın Bölgesi'nde de farklı değildi. Halk yıllardır devam eden savaşlardan yorulmuş, cepheye, gönderdiklerinin birçoğu dönmemiş, dönenlerin büyük bir bölümü de, çoğunluğunun tek geçim kaynağı tarım olan halkın, tarlasında çalışacak durumda değildi.

Mondros Ateşkes Antlaşması hükümleri gereği orduları dağıtılan Osmanlı İmparatorluğu'nu kötü günler beklemektedir. Antlaşma sonrasında başlayarak farklı tarihlerde tüm ülke sınırları içine mütareke hükümlerinin uygulanıp uygulanmadığını kontrol amacıyla yabancı subaylar gönderilmiştir. Özellikle Aydın'a gönderilenlerle ilgili olarak farklı kaynaklarda çelişkili bilgiler bulunmaktadır. Bu konuda heyetlerle bilfiil görüşen 57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik Aker'in yazdıkları şu şekildedir⁴²:

“Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından yaklaşık 10–15 gün sonra⁴³ (10–15 Kasım 1918) Aydın'a iki denizci İngiliz subayı geldi. Bu iki İngiliz

⁴² M.Şefik Aker, 57. *Tümen ve Aydın Milli Mücadelesi (1918–1920)*, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara, 2006, s. 8–12.

⁴³ Mondros Mütarekesi 30 Ekim 1918'de imzalandığına göre 10–15 Kasım 1918 tarihlerine tekamül ediyor.

subayın Aydın'a gelişi, Rumlar tarafından sevinçle karşılandı. Kadınlar bayram günlerinde giydikleri elbiseleri giydiler, hazırlandılar, işlerini bıraktılar, bu subaylara kapılarının önünde ikramlarda bulundular, çiçekler verdiler, mükellef ziyaretlerde hizmet etmeleri için, en güzel kızlarını görevlendirdiler.

3 Mart 1919 tarihinde Aydın'a gelen bir İngiliz deniz subayıydı. İzmirli ve Atkinson adındaki bir İngiliz'in oğlu olduğunu söyledi. Aydın'a gelir gelmez, doğruca 57. Tümen Komutanlığına gelip "Müslüman halk, Rumları öldürmek üzere bazı kişiler ve memurlar tarafından silahlandırılıyormuş" dedi. "Bunun özel bir amaçla uydurulmuş bir yalan, bir söylenti olduğunu anlamak için, beldenin çarşı ve pazarını bir defa görmek, Müslümanlarla Rumlar arasındaki dostane ilişkileri görmek yeterlidir" dedim. Bunun üzerine İngiliz subaya, "Yunan Kızılhaçı'nın ve hatta izinli olarak bile olsa, tek bir Yunan askerinin Aydın' a gelmesine izin verilmeyeceği" söylenmiştir.

1919 Mart'ının ilk günleriydi. 17. Kolordu Komutanlığı tarafından 57. Tümen nezdinde Mütareke şartlarının uygulanışını sürekli olarak kontrol etmek üzere, Aydın'a ve Eğridir'e ikişer İngiliz subayının geleceği bildirilerek, bunlara kolaylık gösterilmesi ve yardım edilmesi emredildi. Aydın Mutasarrıflığına; Aydın'a gelecek olan subaylar için, uygun bir bina hazırlanması yazıldı. Bu subayları, teğmen rütbesindeki bir inzibat subayımız karşıladı. İngiliz subaylar, 5 er ve 5 hayvanla gelmişler, trenden iner inmez, erleri ve hayvanları istasyonda bırakarak, Aydın hükümet binasına gitmişlerdi. Daha sonra 57. Tümen Komutanlığı'na geldiler, selamlaştık. Kendilerini bana tanıttıktan sonra yer gösterdim, oturdular. Bunlardan biri Yüzbaşı Goux, diğeri Teğmen Grand'dı. Yüzbaşının biraz Türkçe bilmesine bakarak, bizim topraklarımızda para kazanan bir İngiliz olduğunu anladım. Bu adamın Rumca'yı çok iyi bildiğini de sonradan öğrendik.

Yüzbaşı Goux'la aramızda, şu soğuk konuşma geçti; İngiliz subay "Trenden iner inmez etrafa baktım, bize uygun bir bina aradım, ancak,

göremedim. Bize, istasyon yakınında ve istasyona bakan bir bina lazım” dedi. Ben de “Hükümet tarafından, size tahsis edilen bir otel, nasıl bir bina istediğinizi anlayana kadar, geçici olarak kullanmanız içindir. Söylerim, size uygun bir bina bulurlar” dedim. Bunun üzerine “İstasyona bakan bize uygun bir bina yok” dedi ve bulunduğumuz Komutanlık binasını göstererek “Yalnız bu bina⁴⁴ var, binayı bize terk etmek zorunda kalacağınızı zannediyorum” dedi.

İtilaf devletleri subaylarının İstanbul’u, saraylara ve askeri binalarımıza varıncaya kadar, kaba bir şekilde işgal ettiklerini duyduğumuzdan zaten üzüntülüydük. Bu kaba söze cevaben; “Bu bina Komutanlık için, Aydın halkı tarafından yapılmıştır. Burayı tahliye etmek benim yetkim dışındadır. Üst makam bana emir verirse bile, halk buna izin vermez. İstasyon üzerinde Amerikan Forbes Şirketi’nin şato gibi güzel bir binası var. Orayı daha çok beğeneceksiniz, size orayı tahsis ettireyim” dedim. İngiliz subay, Komutanlık binasından ümidini kesmiş bir şekilde; “Forbes Şirketi’nin çalışanlarıyla İzmir’de görüştük ve bunun mümkün olamayacağını hissettik “ dedi. Bunun üzerine “Mutasarrıfa söylerim, size mutlaka iyi bir bina bulacaktır “ dedim. İngiliz subaylar, bu cevabı aldıktan sonra, hükümetin başka bir bina aramasına fırsat vermeden, doğruca Forbes Şirketi’nin binasına gittiler ve oraya yerleştiler.”

Yukarıda geçen olayı ayrıntılı yazmamızın sebebi; İtilaf Devletleri’nin Yunan işgalini kolaylaştırmak için devletin tüm organlarını etkisiz hale getirmeleri yetmiyormuş gibi; bu ve buna benzer olaylarla bıçağı tamamen kemiğe dayandırma girişimlerini ifade etmek içindir.

Mütareke hükümleri gereğince, orduların dağıtılması ve askerlerin terhis edilmesi gerekiyordu. Hali hazırda Aydın’da bulunan silah ve cephanenin de

⁴⁴ İngiliz subayların öncelikle işgal etmek istedikleri bina şimdiki Aydın Askerlik Şubesi’nin bulunduğu binadır. Yerleştikleri binalar da Aydın Belediyesi tarafından Kipa Ticaret Merkezi’nde korumaya alınmıştır.

kontrol altına alınması için görevli İngiliz subaylar 57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik Aker'e baskı yapmışlardır. Albay M. Şefik Aker bölgesinde, depolarda bulunan piyade silahlarının mekanizma kapaklarıyla, makineli tüfeklerin ve dağ top kamalarının İstanbul'a gönderilmesine dair İngiliz subaylarının talep ve ısrarlarına rağmen, sevkıyatı engellemek için büyük çaba gösterdiğini ifade etmektedir⁴⁵. Ancak tüm çabalarına rağmen 17. Kolordu Komutanlığı'ndan gelen emir ve çizelge, ardından İstanbul'dan gelen baskılar neticesinde Denizli'deki 8 *Erhard dağ kamasıyla, nişangâhlarını ve Aydın deposundaki makineli tüfekleri göndermek zorunda kaldığını ifade etmektedir.

Ancak kazanılan zaman süresince Aydın deposundan büyük miktarda silah çıkartılıp icap eden birliklere ve kurumlara dağıtılmış, 57. Tümen'in bölgesinde lağvedilen 21. Kolordu'dan kalmış olan piyade silahlarının tamamının ve fazla makineli tüfeklerinin bir kısmının Tümeninde kalması sağlanmış, tek bir mekanizma kapağı gönderilmemiş ve daha sonra bunlar, Yunanlılara karşı kullanılmıştır⁴⁶.

2.2. İzmir'in Yunanlılar Tarafından İşgal Edilmesi

"Paris'te toplanan Müttefikler, Osmanlı topraklarını paylaşmak için görüşmelere 18 Ocak 1919'da başladılar. Osmanlı mirası üzerinde anlaşmakta güçlük çektikleri asıl mesele, daha önce İtalya'ya vaat edilen toprakların verilip verilmeyeceği meselesi idi. 1917 yılında imzaladıkları St. Jean De Maurienne Gizli Anlaşması ile Batı Anadolu'nun İzmir'den Konya'ya kadar geniş bir bölgesi İtalyan nüfuz bölgesi olarak tespit edilmiş idi. İngiltere ve Fransa kendi çıkarlarına zarar vereceği düşüncesiyle bu anlaşmayı geçersiz saymak istediler. Çünkü Anadolu'da üstlenecek ve Doğu Akdeniz'i kontrol edecek kuvvetli bir

*Erhard dağ kaması; toplarda namlunun gerisini kaplayan ve ateşleme tertibatına sahip parça. (Bkz. M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 35)

⁴⁵ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 35-37.

⁴⁶ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 36.

İtalya, İngiltere ve Fransa için önemli bir tehdit oluşturabilirdi. Rusya'nın ihtilâl sebebiyle bu anlaşmaya imza koymamış olması hukukî bakımdan bunu mümkün kılabilirdi"⁴⁷.

Görüldüğü gibi; bugün de dâhil olmak üzere tarihin her safhasında karşımıza çıkan çoğu zaman da dost görünmeye çalışan İngiliz ve Fransızların, Batı Anadolu'yu Yunanlılara sanki kendi topraklarını veriyormuşçasına peşkeş çekmelerine burada da tanık oluyoruz.

"Müttefikler İtalya'nın Antalya bölgesini işgal etmesine ses çıkarmamışlardı. İtalyanlarda İzmir'i işgal ve yerleşme hazırlıkları görülmekteyse" de Müttefiklerin buna rıza göstermeyecekleri anlaşılıyordu. Amerika Cumhurbaşkanı Wilson bile, Batı Anadolu'daki Rumların Türklerin boyunduruğundan kurtarıldıktan sonra İtalya boyunduruğuna terk edilmemesi ve bu insanların yaşadığı Türk topraklarının Yunanistan'a bağlanması kanaatinde idi. Fransa ve İngiltere, Venizelos'un isteğinden daha küçük olmakla birlikte Yunanistan'ın Batı Anadolu'da büyük bir bölgeye sahip olması konusunda anlaşmışlardı. Amerikalılar ise İzmir bölgesinin iç bölgelerden ayrılmasını ekonomik sebeplerle uygun bulmuyorlardı. İtalyanlar, böyle bir isteğin görüşülmesine bile karşı çıkıyorlardı. Bütün bu anlayış içerisinde İzmir bölgesinin Yunanistan'a verilmesi İtalyanların şiddetli itirazlarına rağmen kabul edildi.

İngiltere ile Fransa, İtalya'nın Akdeniz'de kendileri için tehlikeli olabilecek yayılmasını engellemeyi mümkün kılacak vasıtayı Yunanistan'ın Anadolu üzerindeki emellerinde bulmuşlardır. Yapılan Gizli Anlaşmaların hiç birisinde Yunanistan'ın adı dahi geçmemesine rağmen Türklere karşı savaşa katılma bedeli olarak Yunanistan'a Aydın Vilâyeti vaat edilmiştir. Bu, Yunan emelleri ve Megali İdeası için de büyük bir fırsattı. "Gençliğimden beri ben Skiros

⁴⁷ Mustafa Turan, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli-1919-1923)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999, s. 2.

Adası'nı Elenizmin merkezi saymışımdır." diyen Elefterios Venizelos 2 Kasım 1918'de Anadolu'nun batı kısmının Fethiye (Makri)'den Erdek'e kadar olan arazinin Yunanistan'a verilmesini istedi. Aynı isteği 30 Aralık 1918'de Sulh Kongresi huzurunda Yunanistan adlı Memarondum'da ve ayrıca şifahi olarak 3-4 Şubat 1919'da Onlar Şûrası'nda tekrar etti.

İşgal arifesinde Curzon, "...Yunanlıların İzmir'i ve belki de Aydın Vilâyeti'ni istemelerinin kabul edilmesi Mösyö Venizelos'un diplomatik kabiliyetinin yüksekliği sayesinde olmuştur. Yunanlılar ise Selanik şehri kapılarının beş mil ötesinde asayiş devam ettirmekten acizdirler. Bunlara bütün Aydın Vilâyeti'nde nizam ve asayiş korumak vazifesi emanet edilebilir mi?" diyordu. Yunanlıların İzmir'e çıkışlarından beş gün sonra Amerikan uzmanları Magie ve Westermann da Wilson'a Anadolu'da Yunan istekleri hakkında kendisini uyaran bir yazı yazdılar. Amerikan delegasyonunun İzmir'in Yunanlılara verilmesine karşı duyguları çok sertti. Ancak artık iş işten geçmiş, geç kalınmıştır" ⁴⁸.

Böylelikle, 30 Ekim 1918 tarihinde imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7'inci maddesinin kendilerine verdiği fırsattan istifade etmek isteyen İngilizlerin kuklası ve maşası Yunanlılar 15 Mayıs 1919'da İzmir ile Batı Anadolu'daki işgal ve mezalimlerine başlamışlardır.

"İzmir İşgal Kuvvetleri Kumandanının Türk Hükümeti'ne verdiği notada işgalin İzmir ve civarına münhasır kalacağı bildirilmiş olduğu halde, daha ilk günden itibaren Yunan askerleri ileri hareketlerine devam ettiler. İzmir civarında bulunan Seydiköy, Gölcükler, Cumaovası, Görece, Akçaköy, Çatallar, Dereköy, Çamurdere köylerini işgal ettikten sonra evleri yağmalayıp ahalisini öldürdüler ve binaları tamamen yaktılar. Bu hareketler tamamlanır tamamlanmaz Aydın halkına hitaben bir beyanname neşrederek burasının

⁴⁸ M. Turan, *a.g.e.*, s. 2-4.

Yunanlılıkla 3000 yıllık bir ilgisi bulunduğu belirtiliyor ve işgalin daha içerilere doğru genişletileceği *ihzas olunuyordu. İzmir Yunan işgal kuvvetleri kumandanı Miralay Zafiriyo imzasıyla *neşr ve ilan edilen beyanname şuydu⁴⁹:

“İşgalden maksat mevcut kanunların himayesi suretiyle umum ahalinin refahını temindir. *Maahaza 3000 seneden beri Yunanistan’a *gunagun *esbab ile bağılı bulunan şu arazi hakkında devletlerarasındaki müzakere neticesinde verilecek olan karardan evvel iltihak etmek fikir ve maksadı *kâmilen mevcut değildir. Eski vazifelerini ifaya devam edecek olan milli ve dini dairelerin memurları vazifelerinin icra ve kolaylaştırılması ve asayişin her hususta temini için her an askeri kuvvetlerin yardımını isteyebilirler. Askerler kendisi ile temasta bulunacakların dini ve kavmi *itikatlarına adet ve anelerine tamamıyla hürmetkâr bulunulacağından emin olunuz. Kumandanlığın kapısı arz edilecek müracaat ve şikâyetleri *kemal-i şevkatle dinlemeğe daima açıktır. Herkesin sükûnetle iş ve gücüyle meşgul olarak güzel vatanları hakkında verilecek olan kararı beklemelerini cins ve mezhep *tefrık etmeksizin bütün memleket halkına tavsiye ederim”.

“Ayrıca Müslüman halkı topyekûn imha eylemeği kolaylaştırmak için Yunan kuvvetleri Çine ve Nazilli hatlarını keserek telefonları zaptetmiş ve Rumlardan başka Ermeni, Musevi gibi diğere gayrı Müslimlerin dahi Müslümanlardan ayırt edilebilmeleri için feslerini atarak mutlaka şapka

*ihzas; üstü kapalı anlatma, duyurma, sezdirme.

*neşr; herkese duyurma.

⁴⁹ Kadir Mısıroğlu, *Yunan Mezalimi (Türk'ün Siyah Kitabı)*, Sebil Yayinevi, İstanbul, 1972, s. 173–174.

* maahaza; böyle iken, bununla beraber.

* gunagun ; renk renk, türlü türlü, alaca.

* esbab ; vasıtalar, lazımlar.

*kâmilen; noksansız, tam olarak.

*itikat;inanma, gönülden tasdik ederek inanma.

*kemal-i şevkatle; son derece şevkatle.

*tefrık; seçme, ayırt etme.

giymelerini emretmişlerdi. İş bu emre riayet etmeyenlerin hayatlarından dolayı hiçbir mesuliyet kabul edilmeyeceği ilan edilmişti⁵⁰.

Özellikle Yunanlılar başta olmak üzere, azınlık haklarını öne sürerek işgali ve ülkelerin içişlerine karışmayı gelenek haline getiren medeni ülkelerin iddia ettikleri bir başka konu da Batı Anadolu'daki nüfus oranlarıydı. Rumların ve Ermenilerin bu bölgedeki nüfus sayılarını mütareke zamanı yayınlanan istatistiklere göre Albay M.Şefik Aker⁵¹ şu şekilde vermektedir:

	Müslüman Türk	Rum	Yahudi	Ermeni	Katolik
İzmir	403.919	151.235	28.080	15.313	3.260
Manisa	393.710	46.329	3904	4362	264
Aydın	190.663	31.611	4132	948	194
Denizli	243.542	3.184	21	557	7
Menteşe	134.757	10.136	510	117	0
Antalya	121.000	6.500	13	0	0
Burdur	80.000	500	0	60	0
Isparta	109.800	10.201	0	0	200

Tablodan da görüldüğü gibi bölgede Türkler ezici bir çoğunluk oluşturmaktadır. Yukarıdaki tabloda verilen sayılara şehirlerin bütün ilçelerinin nüfusları da dâhildir.

15 Mayıs 1919'da İzmir, Yunanlılar tarafından işgal edilmişti. İşgal ile ilk haberler 16 Mayıs'ta İzmir'den Aydın'a gelen tren yolcularından alınıyordu⁵².

"Yunanlılar işgalde Türklere karşı büyük bir kıyım yapmışlardı. Ölümden kurtulabilen binlerce Türk vapurlara tıklararak tutsak edilmişti. O günlerde işleri için İzmir'e giden Aydınlı iki değerli tüccar Keresteci İsmail

⁵⁰ K. Mısıroğlu, *a.g.e.*, s. 176.

⁵¹ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 4.

⁵² M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 61.

Efendi Bey'le, Terzi Ali Haydar Bey bu acı olayda ölen ilk kurbanlar arasında bulunuyorlardı"⁵³.

İzmir'in işgali ile ilgili ayrıntılı bilgi vermektense konumuz gereği Aydın'ın işgaline öncelik vermeyi uygun gördük. Ancak İzmir'in işgali ile ilgili Aydın'da halk arasında yayılan haberlerin tedirginliği arttırdığını söylemek mümkündür. Ancak tüm olumsuz gelişmelere rağmen yıllardır padişahının ve halifesinin sözünden çıkmayan, savaş denildiğinde savaşa, vergi denildiğinde tarlasına koşan Aydın'ın çiftçi halkı halen devletinden ümidini kesmemiştir ta ki Yunan kapısına dayanana kadar.

2.3. Aydın'ın Yunanlılar Tarafından İşgal Edilmesi,

Mayıs'ın 20 nci günü (1919) Yunanlıların Aydın ve Manisa yönünde iki koldan harekete geçtikleri; Alay Komutanı Eskinazi komutasında Aydın'a doğru ilerleyen kuvvetin bir tümen kadar olduğu öğrenilmişti⁵⁴.

Yunanlılar Aydın'a yaklaşırken düzenli ordumuzdan arda kalan birliklerimiz ne yapıyordu? Özellikle Milli Mücadele sonrası Aydın'ın savunulmadan teslim edilmesi eleştirilmiştir. O tarihte birliğiyle birlikte halen Aydın'da bulunan 57. Tümen Komutanı Albay M. Şefik Aker o günlerdeki uygulamalarını ve sebeplerini şu şekilde anlatıyor:

2.3.1. Yunanlıların Selçuk Bölgesini İşgal Etmesi Üzerine 57. Tümen Komutanı Albay M.Şefik Aker'in Verdiği Karar ve Bu Konudaki Emri⁵⁵

"İtalyan müfrezesinin Selçuk bölgesinden 5 km güneye çekilip Aydın yolunu açık bırakması, Yunanlıların Aydın'a gelmeyeceklerine dair İtalyan ve İngiliz subaylarının gerçekte tedbirli kabul ettiğimiz resmi ve kişisel sözlerinin değerini, gözümüzden tamamen düşürdü. İngiliz subayları, Selçuk'un

⁵³ Asaf Gökbel, *Milli Mücadele'de Aydın*, (Sadeleştiren Hüseyin Kuruüzüm) Aydın, 2005, s. 85.

⁵⁴ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 93.

⁵⁵ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 99-101.

işgalinden sonra da Yunanlıların bir sebep ve zorunluluk olmadıkça Aydın'a girmelerine ihtimal vermediklerini, her temasta kişisel değerlendirmeleri olarak söylemekten geri kalmamışlardı.

Ben Yunanlıların Aydın'a geleceklerine, özellikle 22 Mayıs 1919'da tamamen inandım. Tümen Karargâhıyla Aydın'daki kuruluşlar ve iskeletten ibaret kalan birliklerle takip edeceğim hat ve hareket hakkında bir karar almam ve bu karar neticesi bir emir vermem gerekiyordu.

Devletin bağlandığı ateşkes antlaşması ne olursa olsun, İzmir olayı karşısında Yunanlıları çarpışmayla karşılama arzusu; benim yerimde olan bir komutan için, her şeyden önce, bir şeref ve intikam meselesiydi. Bu çarpışmanın yerini ve zamanını seçmek de o komutanın bütün durumları ve şartları dikkate alarak, dikkatle halletmesi gereken bir strateji meselesiydi.

İçinde bulunulan şartlar ve vaziyet karşısında, Yunanlılar bire elli oranında üstün kuvvetlerini Aydın'a ilerletirken; bizim tarafımızdan onlara karşı düşünülmeden yapılacak zayıf bir saldırı, başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Bu da, askerin ve halkın maneviyatını kurtarayım derken büsbütün yok edebilirdi. Böyle bir hareket ise tam tersine Yunan ordusunun gururunu, moralini ve direncini arttırmak demek olurdu.

Yunanlılar Aydın'a doğru ilerlerken, bunlarla acele çarpışmaktan alıkoyan belli başlı sebeplerden birisi; mücadele karşıtlarının ve aynı zamanda çok üzücü İzmir olaylarının etkisi altında kalan halkın, o sıralarda yaşadığı psikolojik çöküntüydü. Diğeri de aynı zararlı etkilere kapılan askeri kuvvetin içine düştüğü hastalıklı durumdu.

Benim bu değerlendirmelerim, mücadele karşıtlarını ve halkımızı, eleştirme ve hıyanetle suçlama olarak anlaşılmalıdır. Ben, onları, o sıradaki şartlar karşısında mazur görenlerdenim. Herhangi bir devlet, diğeri bir devlete savaş ilan edeceği zaman sonuçta galip gelineceğine inansa bile; uğrayacağı can

ve mal kayıplarının dehşeti karşısında, milletin önemli bir kısmı savaş ilanına taraftar olamaz.

Hâlbuki Aydın çevresinde meydana gelecek muharebeler, o çevreyi kan ve ateşe boğacaktı. Sonucu bilinmeyen korkunç bir maceraya atılmak, elbette haklı olarak onları dikkatli davranmaya sevk edecekti.

Muhafifler halka şöyle öğüt veriyorlardı: "Müttefiklerimizle birlikte, kuvvetlerimizin mağlup edemediği düşmanları, biz Aydınlılar mı mağlup edeceğiz? Subayların kışkırtmalarına kapılmayınız. Geleceğiniz felaket olur. İşi, devletimizin siyasi çalışmasına bırakalım. En isabetli hareket de bu olur." diyorlardı.

Birinci Dünya Savaşı'na gönderilen erkeklerinin %80'i şehit ve esir düşmüş, memleketlerine dönememişti. Gelenlerin de bir kısmı sakattı. Millet içeride ve dışarıda uzun süren savaşıardan bıkmıştı. Yunanlılar ise gerçekte Birinci Dünya Savaşı'na sonradan katılmışlardı. Bir kayıp vermemişlerdi. Aksine Bulgarlara karşı kazandıkları zaferle gururları ve moralleri artmıştı. Aynı zamanda güçlü müttefiklerine güveniyorlardı. Mücadele karşıtlarının bu durum karşısındaki düşüncelerini yanlış ve hıyanet olarak kabul etmek, büyük bir insafsızlık olurdu.

Muhafiflerin bu kuvvetli mantığı karşısında, benim yerimde olan bir komutan da şöyle düşünürdü: "Elden gelen kanlı bir direnişi göstermeden vatanın bir karış toprağını bile düşmana terk etmek, milli ve askeri bir lekedir. Bu istilaya karşı milletin silaha sarılması; memleketi kurtarmak için devletin yapacağı siyasi hareketleri kuvvetli ve faydalı kılar. Bugünkü nesil, yarınki evlat ve torunlarının hürriyet ve hâkimiyeti için, canlarını ve mallarını feda etmekten çekinmemelidir."

Bu iki mantığın mücadele ettiği sırada Yunanlılar önemli bir kuvvetle Aydın'a doğru ilerliyorlardı.

Şehrin ileri gelenlerine verdiğimiz öğüt sonuçsuz kalırsa; bütün halkı şehrin bir meydanında toplayarak, resmi bir komutan sıfatıyla açıkça konuşma yaparak, onları doğrudan doğruya mücadeleye davet etmekten başka çare yoktu.

İngiliz kontrol heyetiyle diğer düşman milletlerin istihbarat unsurları karşısında, bir ateşkes antlaşması ile onlara bağlı bulunan bir devletin resmi komutanının bunu yapması, istenilen ve düşünülen Milli Mücadele'yi büsbütün suya düşürürdü. Çünkü bu mücadeleyi açmak isteyen komutanın elindeki mücadele gücü ve kuvveti de elden çıkabilirdi.

Bir gün komutanlıkta topladığım subayların düşünceleri de bu açık hareketi yapmamı engelledi; çünkü onlar çoğunlukla ancak resmi bir sıfat ve kuvvetin, sevk ve idaresi altında bir askeri mücadeleye taraftarlardı.

İşte bu sebeplerden dolayı Yunanlılar Aydın'a doğru gelirken, onlara silah çevirmek uygunsuz ve sakıncalıydı.

Diğer gerekçelere de dayanarak Çine'ye çekilmeyi ve oradan düşmanın yan ve gerilerine, önce zayıf noktalarında başarılı olacak saldırılar yapmayı uygun gördüm. Bu gerekçeleri şöyle sıralayabiliriz:

Nazilli ve Denizli yönünde çekilmek⁵⁶, birkaç noktadan uygun görünüyordu. Eğridir'e kadar Aydın demir yolu yönünde ilerlediği haber alınan Yunan ordusunun bu işgali genişletmesini engellemek için onların yürüyüş istikametinde karşı yana çekilmek daha etkili olabilirdi.

Muğla'nın çeşitli noktalarında bulunan silah ve mühimmat depolarının içindekileri Çine'ye getirmek kolaydı. Bu silah ve mühimmatla askeri ve Kuva-yı Milliyeyi silahlandırmak ve donatmak mümkündü. Bir gün halkımızı da Yunanlılara karşı harekete geçirebileceğimizden kuşku yoktu. Devlet bile olsa

⁵⁶ İşgal ve mücadelenin daha iyi anlaşılması, metinlerde geçen şehir, ilçe ve diğer yer isimlerinin akıllarda daha iyi yer etmesi açısından adı geçen merkezlerin hem siyasi hem de fiziki haritası s. 173-174 de sunulmuştur. Özellikle fiziki haritadan dağ, nehir ve çeşitli arazi arızaları kolaylıkla fark edilebilir ve ilerleme, çekilme, geçiş mantığı daha kolay anlaşılabilir.

milli direniş karşıtlarının tesirlerini kıracak gücü mutlaka bir şekilde bulacağımızdan emindim. Nitekim öyle de oldu”.

2.3.2. 57. Tümen Komutanı Albay M.Şefik Aker'in Karargâhını ve Mevcut Kuvveti Çine'ye Çekmesine Neden Olan Sebepler⁵⁷;

“Tümen Karargâhını ve mevcut kuvveti Çine'ye çekmeme şu önemli sebepler de yol açmıştı:

1. Düşman saldırısında köyleri ayakaltında kalacak olan halkın üzerine çökecek aile kaygısı pek ağırdır. Bu kaygı, halkın savaş arzusuna ve savaşa katılmasına önemli bir engeldir. Özellikle Balkan Savaşı'nda bunun tecrübe ve acıları görölmüştü. Rumelili askerler bu kaygının etkisi altında birliklerini boşaltarak, ailelerinin yanlarına koşmuşlardı.

Yunanlılar demir yolu boyunca ilerleyeceğine göre, o yol etrafındaki halkın savaş arzularının aile kaygısı sebebiyle fazla olmamasını doğal görmek gerekiyordu. Fakat Çine ve benzer şekilde Menderes Nehri'nin güneyi İtalyan işgali altında olacağına göre, köylülerimizin o kaygıyı taşımamalarını sağlayarak, onları mücadeleye kolaylıkla sevk edebildik. Çine ve Köprübaşı'nda mücadele için toplanan köylülerimize yapacağım konuşmalarda bu düşüncemi kendilerine telkin edebildim.

2. Söke bölgesi önemli ve tehlikeli bir durumdaydı. Bu bölgede Rumlar çoğunluğu oluşturuyorlardı. Adalara komşuydular ve Rumlar da isyan etmişlerdi. İtalyanların siyaseti, Müslümanlarla Rumları birbirleriyle çarpıştırmaktı. Bunu bazı olaylarla anlamıştım. Ardından gelen olaylar da bunu göstermiştir.

Demir yolu boyundaki mevkiiler, Söke bölgesine ancak Yunan işgali altında kalacak merkezlerden geçen bir telgraf hattıyla bağlıydılar. Demir yolu

⁵⁷ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 101–103.

boyunca çekilmek, Söke bölgesindeki Türklerin hayatını tehlikeye atmak olurdu. Daha sonra meydana gelen olaylar bu endişemin yerinde olduğunu ispat etti.

3. İtalyanların Yunanlılarla müttefik olmaktan ziyade rakip olduklarını seziyordum. Bundan yararlanmak için Çine'yi faaliyet merkezi yapmaktaki düşüncem uygundu.

Çine; Yunanlılar gelmeyeceğine ve İtalyanlar da – o zaman için – bulunmayacağına göre bu işleri hazırlamak için uygun bir ortam olacaktı. Çine'den donatabileceğimiz kuvvetlerle Yunanlıların demir yolu boyundaki kuvvetlerine yapacağımız baskınlar, Yunan kuvvetlerinin yan ve gerilerini tehdit edecek, onları ilerlemekten alıkoyacak, belki Aydın'dan da kaçıracaktı. İşte bu plan ve düşünce üzerine aşağıdaki emri gizli olarak birlik komutanlarına verdim; fakat bu planımı doğal olarak bu emirde açıklamadım.

Aydın'daki birliklere ve kuruluşlara 23 Mayıs 1919 tarihinde tebliğ edilen gizli emirde şunlar yer alıyordu:

1. Yunan birliklerinin yaklaşması üzerine vereceğim emirle, şehir içerisinde bulunan bütün birlik ve karargâh subaylarıyla askerleri, telsiz telgraftaki 175. Alay merkezinde toplanacak ve her subayın üzerinde bir Alman silahı ile taşıyabileceği kadar cephane ve bomba bulunacaktır. Ayrıca yük hayvanlarına yüklenmek üzere cephane ve bomba sandıkları hazır edilecektir. Ben de orada bulunacağım.

2. Yunanlılar Aydın'a ulaştıklarında Merkez Komutanı Binbaşı Nuri, inzibat subayı ve askerleri Tümen Karargâh binasında görevlerine soğukkanlılıkla devam edeceklerdir.

3. Şube Başkanı, emrindeki subaylar ve askerler de görevlerine devam edeceklerdir.

4. Aydın Askeri Hastanesi bütün personeliyle beraber görevine devam edecektir. Merkez Komutanlığı, Askerlik Dairesi ve hastane personeli hiçbir

şekilde Aydın'dan ayrılmayacaklar ve görevlerinde bir aksaklık meydana getirmeyeceklerdir.

5. Askerlik Şubesi Başkanlığı Tümenin erzak ve eşya ambarlarını yerel idarecilerin yardımıyla koruma altına alacaktır. Ambarlardaki görevli askerleri şube emrine verecektir.

6. Şayet birliklerin Aydın'dan ayrılma ihtiyacı doğarsa, subay aileleri mahalle ihtiyar heyetlerinden alacakları onaylı makbuzlar karşılığında Askerlik Şubesi Başkanlığı tarafından nüfus sayısı da göz önüne alınarak Tümen ambarından iâşe edileceklerdir.

7. Dağ Topçu Taburu, şimdiden toplarını bir subay komutasında Çine'ye giden yolun Menderes Köprüsü'nü geçtikten sonraki Petraki Çiftliği'ne gönderecektir. Fazla hayvanlar orada kalacaktır. Geri kalan topçu subayları ise Aydın'da bulunacaklardır.

8. Çeşitli sınıflardaki bütün subaylar kendilerine birer katır veya kuvvetli at seçip binecek, bir heybeyi de yanlarına alacaklardır.

9. Tümen Lojistik Şubesi şimdiden her subay ailesine bedeli daha sonra verilmek üzere ikişer aylık çeşitli erzak verecektir.

10. Her subaya üçer aylık para verilecektir.

11. Tümen Lojistik Şubesi kasasını, özellikle bütün dosyalarını gizli bir şekilde şimdiden Çine'ye gönderecek, Tümen Kurmay Başkanlığı da kesinlikle karışıklığa izin vermeyecektir.

12. 175. Alay, imkân dâhilinde cephanesini ve fazla silahlarını Çine istikametindeki Petraki Çiftliği'ne, bir kısmını da Aydın'ın kuzeyindeki dağ köylerine ve çevresine nakledecektir.

13. Dağ Obüs Topçu Taburu mümkün olduğu kadar fazla cephanesini Petraki Çiftliği'ne nakledecektir.

14. Yunan işgali halinde Aydın Silah ve Cephanesini Deposu, görevlendirilecek birisi tarafından mutlaka yakılacaktır.

15. Bu emrim gizli tutulacak ve hükümleri uygulanacaktır.”

2.3.3. Albay M.Şefik Aker Tarafından Aydın'daki Silah Ambarındaki Silah ve Cephanenin Halka Yağma Ettirilmesi ⁵⁸

“Kolorduya bağlı Aydın Mühimmat ambarındaki silah ve cephanenin herhangi bir tarafa nakline imkân yoktu.

175. Alay Komutanı ile 1. Tabur Komutanının bu emrin tamamının yerine getirilmesinde istediğim ve beklediğim kadar gayret ve ilgi göstermediklerine emindim. Gerçekte bunların mücadeleye ve düşüncelerime karşı çıktıkları da aşağıda görülecektir.

Bu silah ve cephanenin nakledilmesi, çevre köylerden vasıtalar getirtmek suretiyle gizlice taşınması imkânının sağlanması sözle emredilmişti. Kolorduya ait silah ve mühimmat deposunun halka yağma ettirilerek, bu silah ve cephanenin milletin eline geçmesi daha uygundu. 20 Mayıs 1919'dan itibaren bu iş, el altından üç dört gün gibi kısa aralıklarla yaptırıldı. Özellikle 22 Mayıs 1919 tarihinden itibaren hemen her gece deponun kapısı açık ve kırık, nöbetçisiz bırakıldı. Ne yazık ki, halk umduğumuz kadar ilgi göstermedi. Firar eden askerden bazıları silahları şahsi hayvanlarına yükleyerek götürdükleri gibi, bazı komşu dağ köylerindeki çeteciler de yüklenerek götürebildiler. Aydın'daki halk da birkaç silah aldı. Bu silahların yağmalanışı aslında mücadele karşıtlarını korkutuyor ve endişelendiriyordu. Mutasarrıflığa bu durumun engellenmesi konusunda girişimlerden geri kalmıyorlardı. Mutasarrıflık da telefonla deponun yağma edildiğinden bahsederek, benden bunun engellenmesini rica ediyordu. Gerek hükümete, gerekse İngilizlere karşı, durumu gerektiği gibi idare ediyorduk. Bununla beraber koparılan bu

⁵⁸ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 103-104.

yaygaralar derecesinde bir yağma olmadı. Bazı köylülerimiz bu işte de saflıklarını gösterdiler.

Bir gün komutanlıkta yanıma iki kişi geldi. Ne istediklerini sorduğumda, saf bir şekilde ve açıkça, "Efendim, silah ve cephane veriyormuşsunuz. Biz de almaya geldik. Emir verirseniz biz de alalım." Dediler. Köylülerimizin saf halini bildiğimden şaşırmadım. Bu vesileyle psikolojik durumlarını ve silah almaktaki amaçlarını anlamak için sordum: "Bu silahları ne yapacaksınız?" Bir kusur işlediklerini sanarak, "Efendim, bize silah veriyorlar siz ne duruyorsunuz dediler, biz de geldik. İzniniz olursa isteyelim dedik." Yine sorumu yumuşak ve açıklama isteme şeklinde tekrar ettim. "Efendim köyümüz dağdadır, lazım olur" dediler. Yunanlılar hakkındaki düşüncelerini sordum. "Bizim aklımız ermez efendim, devletimiz ne emrederse yaparız." İşte şu son söz, bizim mukaddes Türk köylümüzün devletine karşı beslediği aşırı itaat ve güvenin, kendi hayat ve geleceğini tamamen devletin kaderine razı olma derecesinde teslim etmiş olduğuna bir delildir.

Bunlar gibi daha başka köylerden de gelmişler ve silah istemişlerdi. Hepsinin de düşünceleri ve amaçları aynen böyleydi. Bunlara odanın dışında, nereden ve nasıl silah alacakları aracılıyla söyleniyordu. Mücadele karşıtlığının baskın olduğu o günlerde, yine bir köy adına bir heyet geldi. Bu heyet, Aydın'a bir saat uzaklıkta küçük bir köyün imamı ve ileri gelenlerinden Tahir Ağa isminde bir kişiden ibaretti. Bunların başvurusu hem silah istemek, hem de bazı ileri gelenlerin isimlerini belirterek, halka ve köylüye direniş aleyhinde yaptıkları telkinlerden bahsedip, kendilerinin nasıl bir yol takip edeceklerini, göçün pek acı olduğunu anlatmak ve mücadele için fedakârlığa hazır olduklarını söylemekti. Bu heyetin göç acısı çekmiş olduklarından, sıkıntılı ve verilecek emri yapmaya hazır olduklarını anladım.

Bu konuşma esnasında; köylerinden Birinci Dünya Savaşı'na giden 100'e yakın delikanlıdan 15'inin döndüğünü, bunların bir kısmının sakat ve hasta

olduğunu, silaha sarılacak adamlarının da pek fazla olmadığını anladım. Bütün Türk köylülerimiz aynı; hatta bazıları daha fena durumdaydı. Köylülerle konuştuğca, askere giden ve gelenlerin sayısını sormuş, dönenlerin ancak %15 oranında olduğunu öğrenmiştim. Birinci Dünya Savaşı'ndan önce köylerde rastladığımız sağlam çehreli, itaatkâr ve aslan yürekli erkek evlatlarımızdan pek az görülüyordu. Bu zeki ve anlayışlı heyete, "Depodan geceleyin istediğiniz kadar silah ve cephane alınız ve götürünüz, depo açıktır. Halkı, şimdiki durumda direnişe destek verdirmek imkânı kalmadı. Muhaliflerin etkisi galip geldi. Bu böyle devam etmez; inşallah ileride bu mutlaka değişecektir. Buralar düşmana bırakılamaz. Yalnız sizinle bu durumda bir iş yapılamaz; boşuna ezilmeniz doğru değildir. Zamanı gelince inşallah siz de çalışırsınız. Bu sözümüz burada kalsın." Dedim ve gittiler. Silah ve cephane taşıdıklarını daha sonra haber aldım."

Özellikle dağ köylerine taşınan bu silahlardan, kanlı mücadele başladığı zaman yararlanmıştı".

Albay M.Şefik Aker'in anlattığı gibi işgalden önce Aydın'ın genel durumu hiç de içaçıcı değildi. Hükümet tarafından yapayalnız ve çaresiz bırakılmış, başına gelecek felaketlerden haberi olmayan bir halk söz konusuydu. Yıllardır bayrak ve vatan için canını hiçe sayarak Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içinde cepheden cepheye koşarak mücadele etmiş bir ordunun şerefli bir subayı elinde hiçbir inisiyatifi kalmamasına rağmen, görüldüğü gibi milli mücadelenin tohumlarını bir bir atmaktaydı. Özellikle Aydın'da verilen mücadelenin silah ve mühimmat gücünün nereden geldiğini anlamak için Albay M.Şefik Aker'in anlattıklarını çok iyi içimize sindirmemiz gerekmektedir. İleride anlatacağımız Efelerin milli mücadeleye katkılarının ve silahlı mücadelenin olmazsa olmaz kuralı elinizde bulundurduğunuz veya imkân kabiliyetiniz dâhilindeki silah ve cephane gücünüzdür.

Albay M.Şefik Aker Milli Mücadele için bin bir zorlukla uğraş verirken memleket içindeki bazı zavallılar da işgal güçlerini memnun ettikleri takdirde en az zararla bu işten sıyrılacaklarını zannediyorlardı.

“İzmir’in işgalinden 30 Mayıs’a kadar geçen süre tam bir şaşkınlık ve bitkinlik dönemidir. Halk ve Hükümet ne yapacağını, nasıl hareket edeceğini bilememektedir. Yunanlılar, işgalin yarattığı şoktan çok iyi yararlanmışlardır. “Eğer Türkler, karşı koymaya kalkmasalardı, kimsenin kılına dokunulmayacaktı. Müttefikleriyle bile İngilizlere karşı koyamayan Türkler bundan sonra hiçbir şey yapamazlar. En iyisi bölgedeki Rumların merhametine ve dostluğuna sığınmaktır. Bunun için şehir ve kasabalardaki Rum, Ermeni, Yahudi cemaatleri temsilcileri ile Türkler anlaşarak Yunan komutanını ve askerini davet etmelidirler. Tek kurtuluş yolu budur.” fikrini işliyorlardı. Bu fikir inanılmayacak derecede tutulmuştu. Şehir ve kasabalarda kurulan heyetler Yunan komutanını kasabalarına davet ediyorlar, papaz, hoca ve eşraftan oluşan heyetler Yunan askerlerini şehrin kilometrelerce uzağında karşılayarak onlarla birlikte şehre giriyorlardı. Bazı şehir ve kasabalar Yunanlılar gelmeden günlerce önce evlerine ve dükkânlarına bayraklar asarak, ana caddelere taklar kurarak onların gelişini kutlamaya hazırlanıyorlardı”⁵⁹.

Farklı kaynaklarda Aydın’dan da bir grup temsilcinin Yunanlıları davet etmek üzere İzmir’e gittikleri anlatılmaktadır. Ancak olaylar sırasında Aydın’da bulunan M.Şefik Aker’in anlattıkları ise aşağıdaki gibidir⁶⁰:

“Yunanlıların Germencik’i⁶¹ işgal ettikleri duyulur duyulmaz Aydınlı bazı kimselerin, Rum heyetinin sözü geçen üyelerinden ve tüccarlarından Teohari Yorkiyadi’nin bürosunda toplandıkları ve Aydın Halkı adına düzenledikleri imzalı bir kâğıtla Yunanlıları davet etmeye karar verdikleri ve

⁵⁹ H. Işık, “İstiklal Savaşı’nda Aydın ve Yörük Ali Efe”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, C. 1, S.9, İstanbul, 1987, s. 5–6.

⁶⁰ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 106–107

⁶¹ Germencik; Aydın’ın ilçelerinden biri.

bu karar sonucu söz konusu günde yani 26 Mayıs 1919'da bir devlet memuru(...) ile memleketin ileri gelenlerinden bir heyetin görüşmek ve adı geçen imzalı kâğıdı Yunan komutanına vermek üzere Aydın'ın 10 km batısındaki *Karapınar⁶² mevkisindeki Yunan Karargâhına gittikleri duyuldu. Hâlbuki halk adına yapılan bu davetten, zavallı halkın haberi yoktu. Bu iş ülkemizde sözü geçen dediğimiz zorba sınıfının halk adına yaptıkları işlerin içyüzüne bir örnektir.”

Yunanlıları karşılamak maksadıyla Germencik'e giden kurul konusunda bildiklerini Asaf Gökbel'e⁶³ anlatan Peştamalcı zade Reşat Bey aynen şunları söylemiştir:

“Ateşkes sıralarında Aydın Belediye Başkanlığında İzzet Apaydın bulunuyordu. Bir zaman sonra İzzet Bey görevinden ayrıldı. Yerine Emin Bey(Çakmarlı Büyük Emin Bey) belediye başkanı oldu. Emin Bey kültürsüz, saf ve kolayca kandırılabilir bir adamdı. Evinde Rum hizmetçi kullanır ve Rumlarla içki alemleri yapmaktan hoşlanırdı. İzmir Yunanlılar tarafından işgal edilince herhalde yerli Rumların önerileriyle, belediye başkanı sıfatı ile Yunan Komutanına telgraf çekmişti. Telgrafta “Aydın'ın Yunanlılar tarafından işgal edilmesine halkın ses çıkarmayacağını” bildirmişti. Herhalde samimi dostları arasında bulunan yerli Rumların, belki de evinde hizmet eden güzel Rum kızlarının baştan çıkarıcı davranışlarıyla yoldan sapmış olmalıydı.”

2.3.4. Yunan İşgal Kuvvetlerini, Yakalarına Mavi-Beyaz Rozet Takarak Karşılamanın Aydın Şehrinin İleri Gelenleri

Bu isimlerle ilgili olarak Saadettin Demirayak kitabında şu açıklamalara yer vermektedir⁶⁴:

⁶² Karapınar;Aydın'ın ilçelerinden biri, bugünkü adıyla İncirliova.

⁶³ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 99–100.

⁶⁴ Saadettin Demirayak, *Kuva-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu*, Aydın, 2007, s. 23.

“27 Mayıs 1919 Salı günü, Aydın istasyonunda, Yunan işgal kuvvetlerini, yakalarına mavi-beyaz rozet takarak karşılayan Aydın şehrinin ileri gelenleri şunlardır:

1.Teohari Yorgiyadis Başkanlığında(Tüccar- Fabrikatör)(Bu şahsı Yörük Ali Efe 30 Haziran 1919’da Aydın ilk işgalden kurtarıldığı gün ölümle cezalandırmıştır.)

2.Mihal Barocu.

3.K.Harcı Apustol.

4.Manisalı İstilyol. (Aydın’da İran Konsolosu 30 Mayıs 1919’da elinde mühür ile bağırırken Binbaşı Hacı Şükrü tarafından cezalandırılıp öldürüldü.)

5. Manisalı Bropulo.

6.Çakmarlı Büyük Emin Bey(Aydın Belediye Başkanlarından).

7.Peştamalcızade Reşat Bey (karşılama anında Aydın Belediye Başkanı).

8.Avukat İlhami Bey (Alaşehir Kongresi’ne katıldığı gibi Demirci Mehmet Efe yanında çalışmıştır).

9.Şeyh Mehmet Efendi (Polis Komiseri).

10. Müftü Mustafa Efendi

11. Avukat Etem Bey.”

Yukarıdaki isimlerden de anlaşılacağı gibi, halkın içinde bulunan azınlıkların dışında özbeöz Türklerden bu gaflete düşenler; bize ileride ortaya çıkacak Milli Mücadele için şartların ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Bu davetin aslında Yunanlıların uygulayacakları katliama engel teşkil etmeyeceği kısa zamanda görülecek, bu zavallıların yaptıkları sadece vatan hainliklerini ortaya koymaları dışında bir fayda sağlamayacaktır.

Bu hainlerden farklı düşünen ve Milli Mücadele uğruna rahatlarından feragat etmeyi göze alan Aydın Telgraf Müdürü ve 2- 3 memuru 57. Tümen Komutanının isteği üzerine kendisiyle beraber Aydın’dan ayrılmışlar; Aydın-Çine arasındaki haberleşmeyi sağlamak için karargâha bir telgraf merkezi

kurarak, Milli Mücadele'nin sonuna kadar değerli hizmetlerde bulunmuşlardır⁶⁵.

Sonuç olarak Yunanlılar birisi şehrin kuzeyinde Topyatağı sırtlarından, diğeri güney dışından Tellidede sırtlarına ve bir kolu da şehrin ortasından geçen caddeden olmak üzere üç koldan Aydın'ı 27 Mayıs 1919 günü işgal etmişlerdi⁶⁶.

2.4. Aydın'ın Yunanlılar Tarafından İşgali Sırasında 57. Tümen'in Durumu

Yunanlıların Aydın'ı işgal ettikleri gün, Aydın'daki tek piyade ve makineli tüfek bölüğünü oluşturan 175. Alay 1. Tabur Komutanının emrinde bulunan bölüklerin mevcudu şöyleydi⁶⁷:

	<u>Subay</u>	<u>İnsan</u>	<u>Hayvan</u>
1. Bölük	1	8	4
2. Bölük	1	7	3
3. Bölük	2	9	4
4. Makineli Tüfek Bölüğü	1	11	21
3. Tabur	3	4	3
174. Makineli Tüfek Bölüğü	0	0	5
Tabur Karargâhı	2	4	6
	10	43	46

“Aydın'ın işgal edildiği gün 57. Tümenin mevcudu 10 subay ve 43 erden ibaretti. Tümenin diğer birlikleri, Antalya, Söke, ve Muğla çevresindeydi. Tümen karargâhının Aydın'da bulunması Yunanlılara, bütün Tümenin Aydın'da bulunduğu kanaatini uyandırmış olmalıdır. Emrimde 5000 kişinin mevcut olduğu bilgisi, Yunanlıların korkusunun sonucudur⁶⁸”.

⁶⁵ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 107.

⁶⁶ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 110.

⁶⁷ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 107–108.

⁶⁸ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 111.

Araştırmamız sırasında incelediğimiz birçok kitap, yazı, makalede ve aynı zamanda Aydın yöresinde Milli Mücadele ile ilgili sohbetlerde bulunduğumuz o günleri bir şekilde atalarından dinlemiş büyüklerimizin sözlerinde Aydın'ın Yunana savunmasız teslim edilmesi veya 57. Tümenin Çine'ye çekilmesinin yanlış olduğu ile ilgili eleştiriler bulunmaktadır. Bu konu ile ilgili sanıyoruz ki en doğru bilgi ve savunma; olayın içinde olan, emir veren kısacası tüm o anı yaşayan Tümen Komutanı Albay M. Şefik Aker'in yazdıklarıdır⁶⁹:

“Bir komutan kendi planını, isterse yerel yöneticilerin başındakiler olsun şuna buna yaymaya mecbur; hatta yetkili de değildir. Kim olursa olsun kendi görevine başkalarının karışmasını kabul edemez. Hal böyle iken; bazı akli başında devlet adamları niçin demiryolu boyunca Nazilli, Denizli istikametinde çekilmeyip de Çine'ye çekildiğimize dair bilgisizce eleştiriler yapmışlar, bunu halkın ağzına da düşürmüşlerdi. Bu konuda zaten bilgisi olmayan zavallı halk da dedikoduyu, Tümen Komutanını ihanetle suçlamaya kadar, ileriye götürmüştü. Zavallı Tümen Komutanı, Yunanlıların hat boyunca Denizli'ye doğru sarkmalarını durdurmak için, savaş kurallarına göre bir yan mevzi almak istemişti. Bunun için de hat boyundaki yerleşim yerlerinde göreceği istirahati feda ederek, büyük bir köyden ibaret olan Çine'ye çekilmişti.

Eleştirenler Tümen Karargâhının Nazilli ve Sarayköy gibi noktalara çekilmesiyle, Denizli'nin ve daha gerilerinin Yunan işgalinden kurtulacağını zannediyorlardı. Hâlbuki gerek şimdi, gerekse bir ay sonra Aydın Muharebelerinde Tümenin hat boyunca değil, Çine istikametinde çekilmesi sonucunda, hem Denizli ele geçirilmiş, hem de Aydın'a kadar olan yerler Yunanlılar tarafından tahliye ettirilmişti. Genelkurmay bile Tümen Komutanından aldığı açıklama üzerine Çine'ye çekilmeyi uygun görmüştü.

⁶⁹ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 113–114.

Yunanlılar dahi yayınladıkları kitapların bir bölümünde, Çine'yi faaliyet merkezi kabul etmemdeki isabeti göstermiştir: "Manisa ve Bergama Cephesindeki bütün milli harekâta rağmen bazı önemsiz çarpışmalardan başka Türkler daha genel boyutta bir başarı elde edememişlerdir. Aydın Cephesinde ise İtalyanların, Menderes Nehri'nin karşı yakasında bulunmaları sebebiyle büsbütün farklı bir durum ortaya çıkmıştı. Çünkü Türkler, İtalyanların gözü önünde hazırlanıp, donatılmakta, Aydın'daki Yunan hatlarına tecavüz etmekteydiler. Çine çevresi de teşkilatın merkeziydi ..." Düşmanın bu itirafını ve gözlemini okuduktan sonra aleyhimdeki hareketlerinden dolayı aydın birer insan olmak itibarıyla eleştirenleri vicdanlarıyla baş başa bırakıyorum.

Yunanlıların Aydın'ı işgal ettikten ve orada ordumuzun varlığını temsil için bıraktığımız Merkez Komutanlığı, Askerlik Şubesi ve Askeri Hastane gibi kurumların başındaki subaylara karışmadıkları ve Türklere tecavüz etmedikleri anlaşıldıktan sonra, mücadele hazırlığına başlamak üzere verdiğim emir ve talimat içerisinde 29 Mayıs 1919 tarihinde Çine'ye vardık."

2.5. Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadeleye Davet Edilmesi

Her geçen gün artan Yunan işgalinin ızdırapları halk üzerinde gitgide artan bir umutsuzluğa yol açıyordu. Tüm felaketlere rağmen de İstanbul'dan işgalin sona erdirilmesine veya mücadele edilmesine yönelik bir haber gelmiyordu. Aynı tarihlerde Milli Mücadeleye Samsun'dan başlayan Mustafa Kemal'in etkinliği veya yapmak istedikleri ne yazık ki henüz Ege'de bilinmiyordu. İşte tüm bu sebeplerden dolayı bir şeyler yapmak ve bir yerden başlamak gerekiyordu. Mütareke hükümleri gereği dağıtılmış ve etkinliği resmi olarak ortadan kaldırılmış orduların da durumu dikkate alındığında; başka çareler üretmenin gerekliliği çok açık ortaya çıkıyordu.

"Artık anlaşılmıştı ki, Milli Mücadele'nin uslu, akıllı, aydın kişilerin yardımıyla başlatılmasına imkân yoktu... Gerçekten durum ve zaman, bizi, uzun

ve tekrar bir seferberlikle askerlikten bıkmış usanmış olan vatanseverleri, hiçbir rütbe vs. olmadan vatanî görevlerini yerine getirmek şartı karşısında bırakmıştı. Bu cümleyle askerliği ihmal ettiğimiz düşünülmesin. Oluşturulan Kuva-yı Milliyeyi kullanmayı kabul bilerek, biz askerî birlikleri takviye etmekten ve düzenlemekten bir an bile geri kalmadık. Düzenli kuvvetleri bozacak yayılmacı bir belaya karşı ancak efeleri ve ağaları elde edip, onların vatansever duygularını okşayarak ve elbette vatanın kurtuluşu uğrunda onların kahırlarını çekerek ve elde edilecek faydalara karşılık zararlarını kabul ederek, bu vatan evlatlarına başvurmayı görev bildik. Bizim bu hareketimiz hata olarak değil, fedakârlık, vatanseverlik ve olağanüstü durumun şartlarına uygun bir hareket ve tedbir olarak kabul edilmelidir.

Anadolu'nun, ordunun ve Devletin o zamanki durumunu bilenler, düzenli ordunun, az çok bu düzensiz ve asi kuvvetlerin ihtiyaç duyulana kadar iyi şekilde kullanılmasıyla meydana geldiğini bilirler. Gerçekten o planlar Millî Mücadele'ye taraftar olmayan Anadolu'ya, İstanbul'dan esen düşman etkilerinin, ateşlerinin önüne, yine bu asi efelerin ve düzensiz kuvvetlerin iyi kullanılmasıyla geçilmişti. O zamanlar için durum bunu gerektiriyordu. Komutanlara idaresi pek güç gelen bu kuvvetlerin zorluğunu, kahrını çektiren kuvvet; ancak vatan sevgisiydi. İşte ben de kanuna asi ve dik başlı olan bu vatan evlatlarına başvurmayı görev bildim⁷⁰.

Albay M.Şefik Aker'in anlattıklarına ilave olarak Asaf Gökbel kitabında Yörük Ali Efe ve grubuyla ilk teması kuranın kendisi olduğunu hatta güvenlerini kazanmak, içlerindeki şüpheyi ortadan kaldırmak için kendilerine dinamit ve cephane verdiklerini şu şekilde anlatmaktadır⁷¹:

“... 1919 yılının Mayıs ayının başlarında Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe yeniden dağa çıkmışlardı. Memleketin uğradığı işgaller yüzünden efeler artık

⁷⁰ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 121.

⁷¹ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 110-114.

eşkialık yapmanın ve dağda dolaşmanın anlamsız olduğunu anladılar. 25 Mayıs'ta Çine'nin Yağcılar Köyü'ne inerek uzaktan uzağa durumu kollamaya başladılar. Şehre, pazara sokulamıyorlar, adamları aracılığıyla olan bitenden haberdar oluyorlardı. Arkadaşlarından biri benim yakın dostumdu. Hergün kasabaya girip çıkan bu kişi Faik, Zekai, Necmi ve İsmail Hakkı Beylerle tanıştıp görüşürdüm. Bu gizli görüşmeler bizim evimizde ve Hisarbahçe'de yapılıyordu. Toplantılarımıza sık sık katılan bu kişi bizden efelere, efelerden bize haber getirip götürmeye başladı.

Efelerle kurduğumuz ilişkiler iki tarafı da birbirine yaklaştırmıştı. Bununla beraber yüz yüze görüşüp anlaşmanın daha olumlu sonuçlar vereceğine inandığımız için haberleşmemizi sağlayan arkadaştan bizi kendileriyle görüştürmesini istedik. Gelen cevap olumluydu. 30 Mayıs'ta Zekai, Necmi ve Memduh Beylerle efelerin köyüne, Yağcılar'a⁷² gittik. Bizi çok iyi karşıladılar. Halimizi hatırımızı sordular.

Teğmen Zekai Bey onlara İzmir'in işgali sırasında yaşanan acı olaylardan bahsetti. Yunanlıların sivil ve silahsız halkı nasıl öldürdüklerini, subay ve erlerimizi "Zito Venizolos" diye bağirttiklerini ve sonra da nasıl da süngüleyip öldürdüklerini, arkadaşı Yüzbaşı Faik Beyle beraber bu felaketten nasıl kurtardıklarını anlattı. Zekai Beyin sözlerini dikkatle dinleyen Efelere İzmir'de Türk halkına yapılan zulmün öcünü almak için nasıl bir örgüt kuracağımızı etraflıca anlattık. Vatanını milletini seven her Türk'ün bu ulusal direnişe katılmasının İslami bir görev olduğunu açıkladık. Bizimle beraber olurlarsa ve çalışırlarsa hem millet hem de Allah katında büyük bir saygınlık kazanacaklarından söz ettik.

...Bizlere sorular sordular, bizden cevaplar aldılar. Efelerde giderilmesi mümkün olmayan bir kuşku ve kararsızlık görülüyordu. Büyük bir olasılıkla

⁷² Aydın'ın Çine İlçesi'ne bağlı bir köy, ileride anlatılacağı gibi Yörük Ali Efe ailesini emniyetli olması münasebetiyle buraya taşımıştır.

bizden değil, hükümetten çekiniyorlardı. Başta padişah ve onun kuvvetleri varken üç beş kişinin koca Yunan ordusunu, silahla karşı koyarak, memleketten atmanın mümkün olacağına pek inanmıyorlardı. Gerçi biz o günlerde Yunanlıları memleketten çıkarıp atmak fikrinde değildik. Böyle bir şeye elbette gücümüz yetmezdi. Amacımız onlardan İzmir’de yaptıklarının öcünü almak, çete baskınları yaparak onları rahatsız etmekti. Böyle olmakla beraber Efeler bizden de kuşkulandıkları için bir suikasta kendi anlatımlarıyla⁷³ *kancıklamaya kurban gitmekten korkuyorlardı. Bizlere uyup bu büyük devlet işine karışmaları sonucunda halleri ne olacağını düşünüyorlardı. Bu ilk görüşmede Efeler sadece bizleri dinlemekle yetindiler. Düşüneceklerini, iki gün sonra da kesin kararlarını bize bildireceklerini söylediler. Bizleri köyün dışına kadar geçip uğurladılar. Kasabaya döndüğümüz zaman Efelerin bizim yanımızda olma olasılığında hala ümidimizi kesmiş değildik.

...Ertesi günü yine dört arkadaş (Zekai, Necmi, Memduh Beyler) tekrar Yağcılar Köyü’nün yolunu tuttuk. Efeler bizleri yine önceki gibi güler yüzle karşıladılar. Durumdan, dereden tepeden konuştuk. Çete savaşlarında kullanılmak üzere bir miktar el bombası verdiğimiz takdirde bizim yanımızda olacakları cevabını verdiler.

...Sabah erkenden Necmi Beyle beraber Hisarbahçe’ye giderek sandığı açtık. İçinden aldığımız dört beş bombayı dağ yolunu izleyerek Yağcılar Köyü’ndeki Efelere teslim ettik. Bombaların Hisarbahçe’ye saklı olduğunu söyledik. Bu başarıımızdan sonra Efeler o günden itibaren bizzat faaliyete geçtiler (1 Haziran 1919) ”.

Asaf Gökbel’in anlattıklarına ilave olarak Albay M.Şefik Aker de Yörük Ali Efe’nin milli mücadeleye davetinin nasıl olduğunu şu şekilde anlatmaktadır⁷⁴:

⁷³ Yörük Ali Efe, “Bir kahpeliğe kurban gitmeyelim diye az çok çekiniyorduk” demiştir. (Bkz. Kemal Özkaynak, *Efelerden Haber*, C.H.P. Basımevi, Aydın,1946, s.110 – 124.)

*kancıklamaya; dönecliğe.

⁷⁴ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 122.

“Küçük rütbeli subaylardan Yüzbaşı Ahmet⁷⁵, birçok zeybeği, bunların durumlarını ve vasıflarını biliyordu. Yüzbaşı Ahmet, bana bir iki defa bu zeybekleri Millî Mücadele'de kullanmayı teklif etmişti; fakat sakıncalarını gördüğüm için kabul etmemiştim. Bu defa çaresiz kalınca; özellikle Çine Vaizinin kesin cevabı üzerine⁷⁶ Yüzbaşı Ahmet'in tavsiye ettiği ve Çine'ye yarım saat uzaklıktaki *Yağcı köyünde ikamet eden zeybeklerden Yörük Ali Efe ile yine bir zeybek reisi olan Kılıoğlu Hüseyin Efe'yi davet etmesi için Yüzbaşı Ahmet'i zannederim 4 Haziran 1919'da adı geçen köye gönderdim”.

“Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe adlı gençlerin, 5 Haziran 1919 gecesi Yüzbaşı Ahmet eşliğinde kasabanın dışında bulunan Askerlik Şubesine geldikleri haber verildi.

Bu zeybekler kasabaya gece geldiler. Bunlar, kasabalara hükümet kuvvetinin bulunduğu yerlere kimisi saygı duyduğundan, kimisi tehlike kaygısından yaklaşmazlar, görünmezlerdi. Bu gibi reddedemeyecekleri davetlere, gece geç vakit icabet ederlerdi. Yörük Ali Efe ve Hüseyin Efe'nin Çine'ye gece gelmeleri, sırf bir komutanın vatanî davetine katılma gereğini nezaket ve şeref kabul ettiklerindendir. Yoksa hiçbir zeybek, bir hükümet adamının hele bir askerî komutanın davetiyle; isterse aman dileyenlerden olsun silahlı kaldıkları sürece kasabalara gelmezlerdi. Silahını elinden henüz bırakmamış bir zeybeğe aman dilemiş gözüyle bakmak da doğru olmadığı kadar; kendi sağlığından ve beden gücünden emin olan bir zeybek de devletin

⁷⁵ Asaf Gökbel kendisinin Efelerle olan ilişkilerini ve işbirliğini M.Şefik Aker'e Yüzbaşı Ahmet'in anlattığını ve Efelerle irtibatı sağladığını biraz da sitem ederek anlatmaktadır. (Bkz. A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 116–117.

⁷⁶ M.Şefik Aker, Çine'nin tek camisinde vaaz veren Aksekili olduğunu ifade ettiği bir din adamından “Yunan işgali ile ilgili halkı Milli Mücadele'nin gerekliliğine ikna edecek ve bu yola yönlendirecek yardımların dini, ilmi görevlerin yapılmasını” rica etmiş, ancak din adamının “Efendim beni maruz görünüz” diye söze başlayan ve “Halkın mücadeleye taraftar olmadığını ve fakir bir adam olduğundan, halkı kendisinden küstürmekten sakındığını” belirterek yardım etmeyi reddetmesine çok kızmıştır. (Bkz. M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 120.)

* Yağcı; Aydın'ın Çine İlçesi'ne bağlı bugünkü adıyla Yağcılar Köyü.

affına güvenip, silahını bırakmazdı. Bu efelerin askerî bir daireye gelmeleri, komutanlığa büyük bir güven ve boyun eğme anlamındaydı.

Millî fedakârlıklara yönlendireceğimiz Türk'ün yiğitlik iddiasında bulunan bu asi vatan evlatlarıyla görüşmek üzere şube başkanlığı binasına yaklaştığım zaman, binanın açıklarında sessiz, sedasız gizli nöbetçilerin varlıklarını hissettim. Bunlar zeybek usulünce reislerinin güvenliğini sağlayan nöbetçilerdi. Gerek kendisine aman verilmemiş, gerekse aman dilenmemiş olan Aydın zeybekliğinde, reisin yani efelerinin hayatı, zeybek kızanlarının hayatı kabul ediliyor ve bundan dolayı reisten hiçbir emir ve işaret verilmeksizin, gerek gündüz, gerekse gece reisten sonra zeybeklerin en itibarlı olanı ve kızanlarının başı olarak bilinen kimse tarafından verilen hafif bir işaretle bu güvenlik tedbirleri alınır. Bu güvenlik tedbirleri için reislerinin emir vermesi ayıptır. Reis, yalnız bütün zeybeklerin emniyetinin sağlanması için gerekirse tehlikenin gelebileceği yöne karşı kızanların kulağına fısıldayarak, istediği emniyeti alırdı. Efe, kendi şahsı için asla emir veremezdi.

Aydın zeybeklerinin uyanık bulunmaya dikkat etmeleri o kadar ciddidir ki, şaşırılmamak ve bazı yerlerde gösterdikleri bu yersiz bağlılığa karşı gülmek mümkün değildir. Odadan içeri girdiğim zaman ikisi bıyıklı, ikisi bıyıksız; üçü zeybek elbiseli, biri sivil elbiseli 4 delikanlı saygıyla ayağa kalktılar. Tüfek, tabanca, kama ve fişeklik üzerlerindeydi. Birisi tüfeğinin kundağını gümüş pullarla işletmişti. Orta boylu, kalın kemikli, omuzları geniş ve güçlü vücutlu, dolgun yüzlü, beyaz tenli, bıyıkları hissedilmeyecek derecede pek hafif terlemiş, vücudunun üst kısmı aşağı kısmından uzunca, burnu az kalkık ve hissedilir derecede uzunca, kumralca kaşları, elâ ve çekik gözleri, şakakları çıkık bir Türk, 23 yaşındaki yakışıklı, levent tavırlı olan delikanlı Yörük Ali Efe imiş. Hüseyin Efe buğday benizli, vücutça Ali Efe'den ince ve uzunca, denk, şişman olmamakla beraber sağlam, gergin yüzlü, karakaşlı ve

levent tavırlı bıyıkları terlemiş aynı yaşlarda bir delikanlıydı. Diğeri Hüseyin Efe'nin baş kızanıymış. Sivil olan da Aksekili Deli Mehmet.

Bu delikanlıları bu kadar genç görünce, çocuk yaratılışlı ve hoppa huylu zannettim; fakat bunlar o kadar ağır, o kadar temkinli ve Türk millî terbiyesine uymayı, hâl ve hareketleriyle göstermeye çalışıyorlardı ki, ağızlarından söz çıkmıyor, önlerine bakıyorlar, pek az ve çok ağır hareket ediyorlardı. Bunlarda Türklüğün seçkin sıfatları açıkça görünüyordu. İlk olarak büyüğüne karşı alçakgönüllü ve zariflik göstermek, hoppalık etmemek, az konuşmak, çok dinlemek, olağanüstü durumda telaş göstermemekle asil Türk milletine ait sıfatları göstermeye çalışıyorlardı⁷⁷.

“Yiğitlik ve kahramanlık iddiasında bulunan gururlu, aynı zamanda edepli, terbiyeli ve alçakgönüllü görünen bu delikanlıyı ve arkadaşlarını, Yunanlılar aleyhine mücadeleye yönlendirmek için yaptığım konuşma bir konferans kadar uzun sürmüştü, tam iki buçuk saat kadar devam etmişti.

Tavır ve hareketleriyle Türk kahramanlığını gösteren delikanlıların dinî ve millî hassasiyetlerini, benliklerini, Yunanlılar aleyhine tahrik için, daha doğrusu uyarmak için tarihî olaylardan bahsetmiş, özetle ne söylemek gerekirse söylemiş, hassasiyetlerini tamamıyla tahrik etmiş, Millî Mücadele'nin lüzumu hakkında kendilerini anlayabilecekleri bir dille ikna etmiş ve hatta gerçeğe uymayan "İstanbul'dan milleti ayaklandırmak için gizli emirler aldığımızı da" onların anlayabileceği bir ifadeyle üstü kapalı olarak belirtmiştim. Bizim halkımızın devletine karşı ne derece bağlı olduğunu açıklamaya gerek yoktur.

Millî Mücadele'nin aleyhinde olanların da merkezî hükümetin de "asla mücadele edilmemesine, olay çıkarılmamasına" dair emirler olduğu hakkındaki propagandalarının etkisini çürütmek için böyle gerçeğe uymayan şeyler söylemem gerekiyordu. İstanbul Hükümeti'nin açıkça susmayı tavsiye

⁷⁷ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 124-125.

etmesinin İtilaf devletlerine karşı zorunlu siyaseti olduğunu; fakat el altından milletin ayaklanması hakkındaki emir ve işaretlerinin gerekçelerini ve zorunluluklarını anlattım. Karadağ ve Plevne Muharebelerindeki zeybeklerin menkıbelerini okudum. Savaş meydanlarında nam ve şöhret kazanmalarını, bu nam ve şöhreti de destanlara, kitaplara geçirmeleri gerektiğine dair sözlerimin de etkili olduğuna şüphe yoktu.

Mücadele için silah ve cephanenin, bombanın bolca mevcut olduğunu, mücadeleye katılacak kahramanları silahlandırmak ve donatmak için vereceğimi, subaylar göndereceğimi, hep birlikte çalışacağımızı, yapılacak işleri düzenleyip kendilerine bildireceğimi ve diğer konuları söyledikten sonra yanlış bir anlaşılmaya meydan vermemeleri ve intikam duygusuyla uygun olmayacak bir harekette bulunmamaları için de tavsiyelerde bulundum.

Milletin katılıp, kuvvetlerimizin çoğalacağı günlere kadar şimdilik Yunanlıların demir yolu üzerinde bulunan dağınık küçük müfrezelerine baskınlar yapılmasının yeterli olacağını ve milletin manevi kuvvetine zarar verici işlerden sakınmaları gerektiğini anlattım. Türk yiğitlik ruhunu taşıdıklarını ve Yunanlılarla sonuna kadar mücadele edecekleri azmini gösteren bütün sözlerimi sessizlikle ve can kulağıyla dinledikten sonra şu cevapları verdiler:

"Bey amca sen hiç merak etme. Allah'ın izniyle biz hemen yarın bismillah deyip çıkacağız. Bundan sonra işimiz Yunan'la uğraşmak olacaktır. Milleti hep ileri gelenler aldattı. Yoksa biz şimdiye kadar durmazdık. Biz çıkalım arkamızdan millet gelir. Sen hiç merak etme, bize yalnız silah, cephane ve subay ver. Nasıl emredersen senin sözünü tutacağız." dediler ve gitmek üzere ayağa kalkıp elimi öptüler. Ben de onların alınlarından öptüm ve dua ettim. Köylerine gece yarısından sonra saat 02.00 sularında gittiler⁷⁸ "

⁷⁸ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 130.

Albay M.Şefik Aker'in bu anlatımına kitabında yer vermesine karşın, Asaf Gökbel "Yörük Ali Efe çetesi adını taşıyan bu ilk ulusal kuvveti günlerce önce büyük emek ve yorgunluklarla hatta çeşitli tehlikeleri göze alarak biz kurduk. Bunu söylemek yersiz bir övünme olmaz sanırım"⁷⁹ demektedir. Ancak Yörük Ali Efe yıllar sonra Milli Mücadeleye katılımı ile ilgili kendisine sorular soran Kemal Özkaynak'a o günleri şu şekilde anlatmaktadır⁸⁰:

"Eski Aydın cephesi kumandanı Şefik Beyin de bu konuda yazıları var. Orada senin değerli hizmetlerinden bahsederler gördün mü?

-Hepsi,hepsi eksik..! Bazıları o zamanlarda yapılan işlerin bir çoklarını bana ve başkasına mal ederler.Bu,yanlıştır.Bir kişinin, beş kişinin ,elli kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki..? Gönlünde vatan muhabbeti taşıyan her Türk o günlerde bizim gibi düşünmüş,bizim gibi duymuş,ondan sonrada bizimle beraber olmuştur.Milli mukavemette aslan payını kendine ayırmakta hata vardır.Bir elin şamatası olur mu ki..?

Efenin bu tevazuuna ve bu ifadesine şaşıtm kaldım doğrusu. Bir halk diplomatının karşısında olduğumu hissederek kendimi toparladım:

—İlk mukavemet duygusunu nasıl hissettin efe?

Sarı bıyıklarını bir daha büktü, hafızasını yokladığı çehresinden belliydi:

—57.tümen bozulmuştu. Çinede, gelen cavura karşı bir mukabele hareketinin tasarlandığını duymuştum. Haberleştik, bu arada tümen komutanı Şefik Beyle de konuştum bu mukaveteme katılacağımı söyledim.

—Evet!..

—Henüz Osmanlı kuvvetleri takatten düşmüş değildi. Onlardan da istifade edecektik. Bu sırada Aydın işgal edildi, göçler başladı, tedhiş arttı. Bir kahpeliğe kurban gitmeyelim diye az çok çekiniyorduk. Bir taraftan da halkın, köylünün nabzını yokluyorduk. Köylüler istisnasız mukavemet taraftarı idiler.

⁷⁹ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 117.

⁸⁰ K. Özkaynak, *a.g.e.*, s. 110 – 124.

Fakat bunlara rağmen bir kancıklık mümkündü. Hareketlerimiz hükümeti kuşkulandırmamasın düşman süratle üstümüze gelmesin diye çok ihtiyatlı hareket ediyorduk.

—Sonra?

—Sonra sular duruldu, Kararı verdik, kızanları topladık, istilaya karşı Aydın dağlarında zeybek bayrağını açtık.

—İlk defa kaç kızanla işe başladın Efe?

—Başlangıçta 5-6 kişi vardı. Sonradan çoğaldık. Bunların içinde südine, namusuna güvendiğim kızanlara vazifeler vermeğe başladım.

—Efe, sen Şefik Bey'e(milleti Eşraf aldattı, mukavemete geç kaldık, onlar olmasaydı biz şimdiye kadar çoktan düşmana karşı koyardık) demek suretiyle kıyam hareketin zeybeklerin geç kaldığını söylemişsin?

Bunun cevabını vermedi, yalnız:

—Bunlar 25 yıllık sözler... Hangi birisi hatırda kalır hakikaten 25 sene evvel olup bitenleri nakletmek için insan hafızasında bir plak sıhhatine ve sadakatine ihtiyaç vardı. Daha fazla eşip deşmedim.

—Fakat Efe, Bunların doğrusunu ve tamamını bulup yazmak lazım değil mi?

Evet der gibi başını salladı, ilave ettim:

—Evet! Amma Efe bunun için de senin malumatına vesikalarına, kısaca dokümanlara ihtiyaç var...

—Onlar ne ki

—Hani o günlerde verilen yazılı emirler alınan resimler, mektuplar, telgraflar, müsveddeler.

Geçmiş günlerin umumiliğini gençliğini telmih eden bir eda ile:

—Onları muhafaza edemedim, daha doğrusu kıymetini bilemedim. O zaman biz zeybekler görünüşte İtalyanlarla dost geçinirdik, bu senin söylediklerine onlar pek merak idiler. Hepsini istediler ve alıp götürdüler''.

Yukarıda da anlatıldığı gibi Yörük Ali Efe yıllar sonra kendisi de davetin sahibi olarak Albay M.Şefik Aker'i işaret etmiştir.

2.6. Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadeledeki İlk Teşkilatı,

Yörük Ali Efe ve arkadaşları kendilerine yapılan bu davetten sonra teşkilatlarını yeniden gözden geçirerek köylerden gönüllü toplamaya başlamışlardır. Hâlihazırda o tarihte Yörük Ali Efe'nin çetesinde bulunanlar şu isimlerden oluşuyordu⁸¹:

1. Yörük Ali Efe
2. Kılloğlu Hüseyin Efe
3. Aksekili Hacı Abdurrahmanoğlu Mehmet Efendi
4. Teğmen Zekai(Kaur) Bey
5. Asteğmen Necmi (Aydınalay)
6. 57. Tümen karargah subaylarından Yüzbaşı Ahmet Bey
7. Devlet Demiryolları memurlarından Giritli Memduh Bey
8. Kütahyalı Recep Çavuş
9. Asaf Gökbel
10. Çine Jandarma Bölüğü'nden terhis edilen Ramazan Onbaşı
11. Kılloğlu Hüseyin Efe'nin adamlarından Kuruköylü Ahmet
12. Çine'nin Evciler Köyü'nden Sağırın İbrahim
13. Çine'nin Yağcılar Köyü'nden Kör Ahmet
14. Kılloğlu Hüseyin Efe'nin adamlarından Yağcılarlı Çolak Koca Ahmet
15. Kozalaklı Mehmet
16. Yüzbaşı Ahmet Bey'in emir eri Suriyeli bir asker

⁸¹ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 119.

17. İsmi hatırlanamamıştır.

İlk teşkilatın fotoğrafı resimler bölümünde (res. 29) sunulmuştur.

Bir süre sonra da, Yörük Ali Efe'nin mektupla yaptığı çağrı üzerine, Mesutlulu Mestan Efe, Habib'in Ali, Danişmendli İsmail Efe, Ortakçılı İnce Mehmed Efe, bir Girit göçmeni olan ve tüm aile bireyleri Rum çeteciler tarafından öldürülen bu nedenle de bir süre Girit'te Rum çetelerle çarpıştıktan sonra kaçarak Söke'ye yerleşen, kısa süre sonra da Söke'nin Bağarası Köyü'nden Kara Yorgi'yi kendisine hakaret ettiği için öldürüp, dağa çıkan Sökeli Cafer Efe, Sancakdarın Ali Efe, İsabeyli'den Ese Efe, Tekeli İsmail Efe ve aslında bir zeybek olmayan Kara Durmuş Efe de bu ilk teşkilata katıldılar.

2.7. Milli Mücadelede Yunanlılara Verdirilen İlk Toplu Kayıp; Malgaç Baskını,

“Yüzbaşı Ahmet, Teğmen Zekâi ve Asteğmen Necmi ile giden zeybeklerden Yörük Ali Efe ve Killoğlu Hüseyin Efe'yle adamları son zamanlarda Menderes Nehri'nin güneyinde Yenipazar'ın köylerinde hazırlığa başlarlar. Bu köyler demir yolu üzerindeki Sultanhisar'ın karşısına düşüyordu. Donduran Köyü'nde⁸² karargâh kurup etraftaki köylerin erkeklerini savaş için çağırırlar. Subaylar ve efeler köylülere savaş için öğüt verirler. Müfrezenin mevcudu Çine'den hareketinde subaylarla beraber 15–20 erden ibaret iken 100'ü geçer. El altından karşı propaganda yapan bazı gafillerin etkisiyle sayı azalır, tekrar çoğalır, azalır. Özetle sabit sayıda bir kuvvet olamaz. Bu kuvvet böylece mücadelenin lehinde ve aleyhinde yapılan propagandalarla çoğalıp azalırken, diğer taraftan da Sultanhisar istikametine casus gönderilerek, Yunanlıların durumu, nerelerde ne kadar kuvvetleri olduğu hakkında bilgiler alınır. Yörük Ali Efe aynı zamanda Yunanlıları yanıltacak bazı tedbirlere de başvurur. Bu esnada Nazilli'de Yunanlılara karşı yaranmak alçaklığında

⁸² Aydın'ın Yenipazar İlçesinin bir köyü.

bulunan ve şehrin ileri gelenlerinden bir gafilin aracılığıyla Balyanbolulu⁸³ bir zeybek grubu Nazilli'ye çağırılmış ve Yunanlılara teslim edilmişti. Yunanlılar, kendi bir iki subay ve erleriyle beraber bu zeybek grubunun fotoğrafını çekerek, propaganda için hemen İzmir'e, Yunanistan'a ve Avrupa'daki gazetelere göndermişlerdi. Yunanlılar Türk zeybek gruplarının kendilerine teslim olduklarını Avrupalılara ilan etmekle büyük fayda umuyor ve bunu başarı olarak kabul ediyorlardı. Hâlbuki Aydın zeybekleri, zeybekliği, erkeklığı, mertliği ve vatanseverliği kimseye verilmez bir değer olarak kabul ederler. Eski zeybeklerin Karadağ ve Plevne muharebelerindeki destanlarını dinlemişlerdir. Vatanın dara düştüğü günlerde, devletin işaretiyle hemen düşman karşısına gönüllü gitmeyi, zeybekliğin bir vatanseverlik geleneği olduğunu bilirler.

Yunanlılar Aydın çevresindeyken bir iki zeybek grubunun bu şekilde bazı gafillerin yardımıyla sığınmalarını sağlamışlarsa da, bunlar bütün Türk efelerinin nefretine maruz kaldıklarını ve hareketlerinin vatanseverliğe aykırı olduğunu hissetmişler ve silahlarını derhal Yunanlılara çevirmişlerdi. Ayıplarını bu şekilde örtmeye çalışmışlardı. Yunanlılar, Aydın zeybeklerinin bu ruhunu doğal olarak geç anlamışlar ve başlangıçta da aldanmışlardı. Yunanlılar, Yenipazar'ın köylerinde dolaştığını son zamanda hissettikleri Yörük Ali Efe'nin de diğer bir iki grup gibi sığınacağını haber almışlar.

Yörük Ali Efe'nin asıl köyü ve evi Yunan işgali altında bulunan Sultanhisar'ın Kavaklı köyüydü. Yörük Ali Efe'nin bu yüzden sığınacağına inanan Yunanlılar, Aydın'dan ya da Nazilli'den Yörük Ali Efe ile Yunan komutanı arasında aracılık etmek ve Yörük Ali Efe'yi, iyi muamelede bulunulacağına inandırmak için Aydın'ın veya Nazilli'nin itibarlı papazı Sultanhisar'a gelmişti⁸⁴ ”.

⁸³ İzmir'e bağlı bir ilçe, bugünkü adıyla Beydağ.

⁸⁴ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 160-161.

2.7.1. Yörük Ali Efe'nin Yunanlılara Oyunu

“Yörük Ali Efe çetesi Haziranın 11. günü akşamına doğru Dalama'nın Alanlı Köyü'nden kalkıp, Donduran köyüne doğru giderken yolda birkaç Rum delikanlısıyla karşılaştı. Bu karşılaşma o kadar ani ve o kadar umulmadık bir yerde oldu ki, Rumlar ne tabanları kaldırıp kaçmaya, ne de kimseye sezdirmeden sıvışmaya fırsat ve imkân bulamadılar.

Yolun bir dönemecinde ansızın bir zeybek kalabalığının arasında kalıverince şüphesiz hem şaşırmış, hem de korkmuşlardı. Yunanlılarla aleyhimize iş yaptıkları için yerli Rumları da düşman bildiğimizden ele geçen bu dört-beş Rum palesini temizleyivermek için Yörük Ali Efe'nin küçük bir işareti kâfi idi. Fakat zeki adam öyle yapmadı. Bilakis, gayet yumuşak ve mülayim bir tavırla onları yanına çağırdı. Nereden gelip, nereye gitmekte olduklarını, ne iş yaptıklarını sordu. Cevaben, Sultanhisarlı olduklarını, Menderes'in bu tarafındaki yakın köylerden birinde bir yapının inşaatında çalıştıklarını, her gün sabahları gelip akşam olunca Sultanhisar'ına döndüklerini söylediler.

Karşılarında korkudan benizleri sararmış, dizleri titreyerek bekleyen Rumlara dedi ki:

“Ben Yörük Ali Efeyim. Karşıya geçip Yunanlılara teslim olmak ve onlarla beraber çalışmak isterim. Şu gördüğünüz kızanlarım da benimle beraberdirler. İlle ve lakin oraya varınca Yunanlıların bana bir kötülük yapmalarından korkarım. Bana karşı iyi niyetleri varsa, önceden bunu ispat etmeleri ve beni inandırmaları gerekir. Sultanhisar'ına varınca Yunan kumandanına benden selam söyleyin. Dediklerimi de kendisine anlatın, nasip olursa birkaç güne kadar gelmek isterim. Haydi, güle güle yolunuza gidin uğurlar olsun.”

Sultanhisarlı beş Rum Yörük Ali Efe'nin ağzından duydukları "teslim olma" haberini bir saat önce Yunan Askeri kumandanına yetiştirmek için oradan uzaklaşırken, bu zeybeklerin nasıl olup da kendilerini öldürmediklerini ve Yörük Ali Efe'nin teslim olacağı hakkındaki inanılmaz haberin Sultanhisar'ında uyandıracığı derin tesiri düşünüyorlardı. Yörük Ali Efe'ye gelince, o, uçurduğu bu balonla Yunanlılara ne müthiş bir tuzak hazırladığını düşünerek keyifleniyordu.

Hakikaten, tuzak mükemmeldi. Yörük Ali Efe gibi o havalide çok meşhur olan ünlü bir zeybeğin kalabalık maiyetiyle beraber Sultanhisar'ındaki Yunan Askeri makamlarına teslim olması çok büyük ve emsalsiz bir muvaffakiyetti. Nazilli'de teslim olan çulsuzlara benzemeyen Yörük Ali Efe'nin özel bir şahsiyeti, namı ve şanı vardı. Haberin Sultanhisar'ında bir bayram havası yaratacağına ve bütün Rumları ümide düşürüp sevindireceğine şüphe yoktu"⁸⁵.

2.7.2. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınına Katılanlar

Kemal Özkaynak, Yörük Ali Efe ile yapmış olduğu mülakatta⁸⁶ baskına katılanlarla ilgili şu bilgilere yer vermektedir:

"—Haziranın ortalarına doğru (16 Haziran 1919) Malgaç köprüsüne bir baskın yaptık. Bu müsademe ehemmiyetli sayılıyordu. Düşmanın münakalesi kesilecekti. Bu teşebbüs bizi, ordu subaylarına daha çok yaklaştırdı, onlarla irtibat peyda ettik.

⁸⁵ Cevat Sökmensüer, *Milli Mücadelede Aydın – Nazilli Cephesi / Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler / Hatıralarım*, Karınca Matbaacılık, İzmir, s. 24–25

*münakale; ulaştırma

*peyda etmek; edinmek, ortaya çıkarmak

⁸⁶ K. Özkaynak, *a.g.e.*, s.110 – 124.

– İrtibat tertip ettiğiniz bu subaylar kimlerdi Efe?

-Teğmen Zekai Bey (şimdi Turyağ fabrikasında) Şamlı Şükrü (Halen zannediyorum Antakyada) Topçu kumandanı Hakkı bey : Efendiiiiim!.. Yüzbaşı Ahmet Bey, mülazım Necmettin bey, Koşarlı yüzünde Ethem bey, Adnan bey.

–Çete başlarından, kızanlardan?

–Çineli Hacı Süleyman, Kılıoğlu, Dokuzun Mehmet, Molla İbrahim, Mesutlulu Mestan Efe, Ortakçılı Mehmet efe, ha deyince hatra gelmez ki?..Evet Karam Durmuş, Danışmentli İsmail Efe, Hacı Ahmet, Kerim Çavuş, Teke İmamoğlu, Tavaslı Mustafa bey.. Sancaktarın Ali Efe.

–Kadın Zeybeklerde aranızda var mıydı?

–Vardı, Balta köy kadınları o günlerde bize çok yardımda bulundular. Hele imam köylü çete Ayşe, bir zeybek kadar çalıştı”⁸⁷.

Sabahattin Burhan ise baskına katılan isimleri biraz daha ayrıntılı olarak vermektedir⁸⁸:

“Yörük Ali Efe:

“Bu durumda kuşatma yukarıdan başlayacak” dedi. “Yani kuzeyden. Ve orada, merkezde ben olacağım. Benimle beraber isimlerini saydıklarım gelecekler: Yüzbaşı Ahmet Beyle Teğmen Zekai Bey, Mergemeli, Kör Ali’nin Mehmet, Dayım, Çilengirin Mustafa, Arif, Soğancılarlı Kara Mehmet, Pekmezcinin Ahmet, Gurbetin Ali, Dircekle Küçük Osmanın Tefik, Dalcalı Mehmet, İbrahim Kavağı Köyünden Tahtacı Memiş, Parmaksız Hasan, Arap Şükrü silahsızsın, seyret”.

“Bizim solumuzda Ese Efe bulunacak. Onunla gidecek olanlar: Teğmen Necmeddin, Giritli Memduh Bey, Güvendikli Mehmet Ali. Ese Efeyle gelen gönüllüler: Aşık, Kınalı Dokuz, Gülbayram, Hasan Bey, Akbaş Mehmet, Sinan Ahmet, Hacı Mehmedin Hafız, Mesutlulu Durmuş Ali”.

⁸⁷ Aynı yer.

⁸⁸ S.Burhan, *Egenin Kurtuluş Destanı –Yörük Ali Efe*, C. 1.2.3., Nesil Basım Yayın, İzmir, 1999, s. 478–479.

“Sağımızda Kılıoğlu, Osman, Mehmet, Ovacıklı Çolak Süleyman, Bacakoğlu Hasan, Kuru köyünden Yiriğin Veli, Sarıoğlu köyünden Arap Ali, Sağırın İbrahim’in kardeşi Mehmet Ali, Ramazan, Evciler’den Şeytan Ahmet, Molla Aliler’in Hidayet, Tefik ve Hüseyin Beyler, Horzumoğlu Mustafa Onbaşi, Koç Alilerin Halil, Erenlerin Durmuş, Halil Çavuş, Kasap Mehmet, İbrahim Çavuş, Kör Ahmet, Kazancılı, Çolak Ahmet”.

“Kozalaklı, İrim senin. Kozalaklı’yla şunlar gidecek: Sarı Hüseyin, İç Kuyruk Mustafa, Deli Mehmet, Kütahyalı Recep Çavuş, Koca Ali, Őakirt, Ahmet Çavuş, Direcikten Taşçı Alisi, Tombağın Mehmet, Habibin Ali Efe ve adını söyleyemediğim diğerleri”.

2.7.3. Yörük Ali Efe’nin Malgaç Baskınının İcrası

Araştırmamız sırasında; Malgaç Baskınının icrası ile ilgili birçok farklı eser ve kaynakta farklı bilgilere ulaştık. Bunlardan birçoğu ikinci veya üçüncü kişilerin anlatımı vasıtasıyla yazılmıştır. Ancak gerek Yörük Ali Efe’nin kurmuş olduğu ilk 17 kişilik teşkilat arasında yer alan gerekse tüm kaynaklarda Malgaç Baskını’nda bilfiil bulunduğu ifade edilen Asaf Gökbel’e göre⁸⁹ baskın hazırlığı ve icrası şu şekilde olmuştur:

“Donduran Köyü’nde kaldığımız birkaç gün içinde Yörük Ali Efe çetesine katılmak için Bozdoğan ve Nazilli taraflarından vatanseverler geliyorlardı. Bunların, sağ ilerimizden ve tam yol üzerinde bulunan Çerkez Köyü’nden geçerlerken köylülerin saldırısına uğrayarak ellerinden silahları alındıktan sonra geriye çevrildikleri haber alınmıştı. Bu çirkin durum efelerin küçük bir müdahalesiyle ortadan kaldırılmıştı.

Günler su gibi akıp gidiyordu. Bizim efeler bilinmez sebeplerle karşıya geçme işini savsaklayıp duruyorlardı. Mevsim yaz, havalar çok güzel gittiği

⁸⁹ A. Gökbel, *a.g.e.*, s.123–128

halde 60 kişinin Donduran gibi küçük bir köyde barındırılması mümkün olsa bile köylüye çok ağır bir yük oluyordu. Köylülerin bu davetsiz konuklara korkudan ses çıkaramadıkları apaçık ortadaydı. Altmış kişiyi üç öğün doyurmanın onlar için sabah akşam sofrayı kurup kaldırmanın zorluğunu ve önemini takdir etmemek için insanın duygusuz olması gerekirdi. Efeler ayrı bir evde, bizler ve subaylar ayrı bir evde konuştuk. Çetenin diğer üyeleri başka evlere dağıtılmıştı. Çabuk karar vermek ve bu durumdan köylüyü kurtarmak gerekiyordu.

14 Haziran akşamı Zekai Kaur ve Necmi Aydınalay Beylerle, Yüzbaşı Ahmet ve Memduh Beyler oturup yüz yüze konuştuk. Çetenin o günkü sayısı tam olarak 50 kişi idi. Bu kadar insan, çete savaşı ve küçük baskınlar için yeterli bir kuvvetti. Donduran'da daha fazla kalmanın ve köylünün iliğini sömürmenin bir anlamı yoktu. Durumu uygun bir dille efelere anlatmaya ve yine işi saksaklamaya devam ederlerse kendi başımıza karşı tarafa geçmekte kararlı olduğumuzu söylemeye karar verdik, ilk silahın efeler tarafından patlatılmasını gerekli görüyorduk. Bu arzumuz ne kadar çabuk gerçekleşirse işlerin de o kadar çabuk yoluna gireceğine ve ulusal direnişin artık dönülmez bir durum olacağına inanıyorduk.

Kararımızı Zekai Bey, efelere uygun bir dille ve kuşulanmalarına bir neden bırakmadan açıkladı. Bize, hemen Yunan işgal bölgesine geçme kararını uygun buldukları haberi geldi. Ertesi günü Yörük Ali Efe, Teğmen Zekai Beyle Yenipazar'a gitti. Çeteyi kolaylıkla Menderes'in karşı kıyısına geçirebilmek için gerekli araç ve olanakları sağladı. Sonra da etrafa gözcüler konulması için gereken insanlarla görüşüp anlaştıktan sonra Donduran'a döndü.

İşgal bölgelerini Nazilli'ye kadar genişleten Yunanlılar Menderes Nehri'nin Yenipazar Geçit'ini de kontrollerine almışlardı. Ara sıra bir devriye

asker bu geçiti yokluyordu. Bu geçit her ne kadar tekin bir yer sayılmasa da, çetenin karşıya geçmek için kullanacağı başka bir yol da yoktu. Gerçi Menderes'in daha aşağıdaki ve yukarıdaki geçitleri üzerinde hiçbir Yunan kontrolü yoktu; ama oralara kadar gitmek çeteyi hedefinden çok uzaklara götürecekti. İhtimal ki Yunanlılarla vaktinden önce bir karşılaşmanın ve çatışmanın içine düşülebilirdi.

Akşam karanlığı çöktükten sonra kıra bayıra açılmaktan çekinen Yunanlıların gece vakti garnizonlarından 8–10 km. uzakta bulunan Menderes kıyılarına kadar gelmeleri çok zayıf bir olasılıktı. Bununla beraber gerekli bir önlem olarak bizimkiler geçit başındaki salcılara gereken emri vermişlerdi. Çetenin sağ salim karşıya geçmesi için bütün önlemler alınmış, tehlikeli görülen noktalara da gözcüler yerleştirilmişti.

Pazarı pazartesiye bağlayan gece, 15/16 Haziran akşamı, Çete 60 kişi ile Donduran Köyünden sessizce yola çıktı. Çete tahminen gece yarısına doğru Menderes'in kıyısına geldi. Efeler orada her şeyin hazırlandığını ve derhal sala binip karşı sahile geçmekten başka yapacak bir şey kalmadığını gördüler. Salcılar gündüzleyin aldıkları emir gereğince salın direğine bir fener asmışlardı. Bu ışık, geçidin serbest olduğunun ve orada Yunan askerlerinin bulunmadığının bir işaretiydi.

Ramazanın 17. gecesi gökyüzüne asılmış gibi duran Ay bütün parlaklığı ile dünyamızı aydınlatıyordu. Ayın suya vuran yansımaları, ağır ağır akan Menderes'in girdapları üzerinde ışıdayarak, oynaşarak gümüş halkalar bırakıyordu. Her defasında 30 kişiyi karşıya geçiren sal, iki seferde çetenin tamamını karşıya ulaştırmıştı. Bu arada saat da bir olmuştu.

Yaz gecesi sabah tez olur. Bu sebeple ortalık aydınlanmadan varılması gereken yere ulaşmak gerekiyordu. Oradakilerle vedalaşarak Sultanhisar

yönüne doğru hareket ettik. Yörük Ali Efe çetesi bir saat sonra demiryoluna varmış, Atça ile Sultanhisar İstasyonları arasına sokulmuştu. Çete Alanlı Köyü'nde iken (10 Haziran Pazar günü) Menderes'in karşı tarafındaki köylülerden ve satıcılardan, Yunanlıların durumu hakkında bilgi toplamaya çalışıyordu. Bu amaçla Dalama pazarına (o zaman Dalama pazarı pazar günleri kurulurdu) giden Teğmen Zekai Bey şans eseri o gün Muğla'dan oraya gelen Bakırköylü Teğmen Kadri Beyle görüşmüş (Teğmen Kadri Bey kendisine iki kalıp dinamit vermişti.) Bu dinamitler Yörük Ali Efe çetesinin işine çok yaradı. Bizim zeybek gençlerinden bir kısmı direklerle tırmanarak yabancı demiryolu şirketine ait telgraf tellerini kesti. Teğmen Zekai Bey de birkaç arkadaşıyla oradaki bir tren köprüsüne Teğmen Kadri Bey'in verdiği dinamitleri yerleştirmişti.

Gecenin sessizliği içinde büyük bir gürültüyle patlayan dinamitler istenilen yıkımı yapmamakla beraber zeybekleri çok neşelendirmişti. Telgraf tellerine ve köprüye zarar vermek için yaklaşık bir saat kadar çalışıldı. Dinamitlerin patlamasından ve köprü'nün havaya uçurulmasından birkaç dakika sonra Atça'da atılan sahur topunun sesi duyuldu. Yunanlılar bizim patlamaları da sahur topu sanmış olabilirler.

Atça'ya ve Sultanhisar'a yapılacak ani baskınlarla Yunanlılara önemli kayıplar verdirilmek isteniyordu. Acaba hangi tarafa gidilirse daha olumlu bir sonuç ve daha parlak bir başarı elde edilebilirdi? O anda bunu tahmin etmek ve isabetli bir karar vermek güçtü. Gerçi Sultanhisar ve Malgaç Köprüsü'ndeki Yunan kuvvetlerinin sayısı hakkında Menderes Nehri'ni geçmeden Donduran Köyü'nde bazı bilgiler edinilmişti. Atça'daki kuvvetin ise bir tabur olduğu söyleniyordu. Ama bu kesin ve inanılır bir bilgi değildi. Artık sabah oluyordu. Ovadaki tarla ve bahçelerine inmeye başlayan köylülerle yolda birer ikişer

karşılaşıyorduk. Yörük Ali Efe bunların hepsini tanıyor, selamlaşıyor, bazıları ile durup konuşarak onlardan bilgiler alıp, onlara emirler veriyordu.

Yunanlıların Yörük Ali Efe'yi Sultanhisar'da bekledikleri ve karşılama töreninde bulunmak üzere bir papazın da Sultanhisar'a geldiği öğrenildi. Gün doğarken Yörük Ali Efe Müfrezesi Malgaç Deresi'ne ulaşmış bulunuyordu. Saat sabah 6 olmuştu. Akşam saat 20'de Donduran Köyü'nden yola çıkıldığı ve bütün gece yol alındığı halde kimsede yorgunluk belirtisi görünmüyordu.

Yunanlıların 20 kişilik bir kuvvetle korumaya çalıştıkları ve üstünden demiryolu geçen büyük Malgaç Köprüsü birkaç yüz metre sağda kalıyordu. Asırlık çitlembik ağaçlarının gölgelendirdiği yol dar kavisler çizerek demiryoluna kadar uzanıyordu.

Yunan askerleri çadırlarını Atça tarafındaki küçük bir çavdar tarlasının ortasına kurmuşlardı.(res. 30–31) Bu çadırların etrafında birkaç zeytin ağacı, biraz geride de saman yığını vardı. Yörük Ali Efe Çetesi yukarıda bahsettiğimiz gibi Malgaç Deresinin kenarına varınca bir an durarak durumu bir daha gözden geçirdi. Alt yanda demiryoluna ve Malgaç Köprüsüne kadar uzanan alan bağlar ve ağaçlarla kaplı idi. Kuşatma hareketi için gerekli önlemler alınarak hemen yürüyüşe geçildi.

Kılhoğlu Hüseyin Efe beraberinde güvendiği adamlardan beş on tanesini alarak dere kenarından aşağı doğru sarktı. Yörük Ali Efe, Teğmen Zekai ve Yüzbaşı Ahmet Beyler de yürüyerek tarlanın kuzey tarafını tuttu. Çetenin bir kısmı da dar yoldan geçerek Yunanlıların karşısında mevzi aldılar. Demiryolu tarafı çok açık bırakılmıştı. Çünkü oraya doğru sarkmaya çalışan kuvvetlerimizin Yunanlılar tarafından görülmesi mümkündü. Çemberin sağ

kanadında Kılıoğlu ve arkadaşları, sol kanadında bizler verdik(vardık). Merkezde ise Yörük Ali Efe ve adamları vardı.

Ölüm denilen büyük felaket kuşunun kanat çırparak başlarının üzerinde uçtuğundan ve bir dakika sonra kopacak kızılca kıyametten haberleri olmayan Yunan askerlerinin kendi hallerinde oldukları karşıdan açıkça görülüyordu. İlk silah, kuşatma çemberinin sağ kanadından, Kılıoğlu Hüseyin Efe tarafından patlatıldı. Kısa bir kararsızlık ve heyecan geçiren Yunanlılar çadırlarından fırlayarak silahlarına sarılmak ve ateş etmek istediler. Fakat yayılım ateşi içinde gık dedirtmeden hepsi öldürüldü. Bunlardan bir tek kişi bile kurtulamamıştı⁹⁰. Artık Aydın Bölgesinde Yunan işgaline ve istilasına karşı Milli Mücadele eylemi olarak başlamıştı. İzmir Rıhtımı'ndan haksız yere dökülen vatandaş kanının ve aziz şehitlerimizin öcü ilk kez alınmış bulunuyordu. Yunanlılarla dostça yaşamak isteyen Aydın'ın zenginleri yaptıklarından utanmalıdırlar.

Malgaç Köprüsü ile Sultanhisar kasabası arasında ancak bir buçuk, iki kilometre kadar bir uzaklık vardır. Oradaki yerli Rumlara Yunan işgal kuvvetleri Yörük Ali Efe gelip teslim olacak diye beklerirken ansızın Malgaç Köprüsündeki askeri birliğe baskın yapılması dehşet ve şaşkınlığa neden oldu.

Gerçekten de beş dakika bile sürmeyen silah sesleri üzerine "Ne oluyor?" diye Sultanhisar'dan koşup gelen Yunan jandarmaları, karşılarında Türk çetelerini görünce şaşırıp kalmışlardı. Bunlardan bir kısmı elinden silahı atarak kaçmış, kaçmayarak şaşkınlıkla silahına davranmak isteyenler ise bunu hayatlarıyla ödemişlerdi.

⁹⁰ Öldürülen Yunan askerlerinin sayısı ile ilgili olarak; M.Şefik Aker, "Baskın sonunda Yunanlılardan birkaçı kurtuldu" derken (Bkz. M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 161.) Sabahattin Burhan ise Yunanlıların tamamının öldürüldüğünü belirtmekte hatta " 33 Yunan askerini yaptıkları zulümde boğmuşlardı " ifadesine yer vermektedir. (Bkz. S.Burhan, *a.g.e.*, s. 490)

Bu baskın sırasında Yunan jandarmalarının karşından karşıya hedef aramaksızın gelişi güzel savurdıkları kurşunlarla Yörük Ali Efe birliğinden, Çine'nin İbrahim Köyü'nden Tahtacı Memiş yaralanmıştı. Bundan başka bir sakatlık ve kayıp olmadı ". Baskında ele geçirilen silah, malzeme ve öldürülen Yunanlılar ile ilgili farklı bilgiler mevcuttur⁹¹.

2.7.4. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınında Kullanılan Dinamitler Nereden Gelmiş ve Nasıl Kullanılmıştı?⁹²

"Yunanlıların işgaline karşı başlatılacak Millî Mücadele'de, demir yolu köprülerini ve diğer tesisleri tahrip etmek ve havaya uçurmak şarttı. 5 Haziran 1919 tarihli şifreyle Harbiye Nezaretinden istenen; fakat gelip gelmeyeceği bilinmeyen istihkâm subayıyla patlayıcı maddeleri beklemek doğru değildi. Olağanüstü zorluklara rağmen yakında yapacağımıza emin olduğum mücadelede, demir yolu köprülerini ve diğer yerleri tahrip etmek için elde mevcut genç subayları görevlendirmeye karar vermiştim. Bunlara, tahrip yöntemini öğretecek bir istihkâm subayına ve noksan olan patlayıcı maddelere ihtiyaç vardı.

Tahminen 8 Haziran 1919'da Milas Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Rifat'tan telgraf makinesi başında, Milas'ta Celal isiminde sakat ve hasta bir istihkâm teğmeni olduğunu haber aldım. Teğmen Celal'i telgraf makinesi başına getirttim. Vatansever duygularını tahrik eden ricam üzerine, "İngilizlerin sahilimize bıraktığı torpillerden çıkarılan ve Milas deposunda gizlenen

⁹¹ Asaf Gökbel konu ile ilgili olarak yirmiden fazla tüfek ve bir makineli tüfek ile bolca cephanenin ele geçirildiğini ifade ederken(Bkz. A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 128.) Albay M.Şefik Aker ise Yörük Ali Efe Müfrezesi, Yunanlıların hafif makineli tüfek, silah ve cephanelerini, sırmalı kordonlu elbiselerini ve diğer eşyalarını ele geçirmişlerdir" şeklinde bilgi vermektedir. (Bkz. M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 161)

⁹² M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 141-142.

dinamitlerin kuvvetli ve yararlanılabilir durumda olduğunu” söyledi. Depomuzda mevcut olmayan dinamit kapsülüne gelince, Teğmen Celal; “Sahil köylerinde ve şehirlerinde torpille balık tutan balıkçılarda ve bunları gizlice satan bazı esnafta bulunabileceğini, elde etmeye çalışacağını” vadetti.

Teğmen Celal'den söz konusu İngiliz torpil dinamitleriyle, balıkçılardan elde edilecek dinamit kapsüllerini ve Milas deposundaki mevcut ağır ateşleme fitilini beraberinde getirmesini rica ettim. Bunun için gerekli yük hayvanlarının oradaki nizamiye müfrezesinden verilmesi için de müfrezeye komutanına emir verdim. Teğmen Celal, hastalığına rağmen 12 Haziran 1919'da Çine'ye gaz sandıklarına konulmuş birkaç yük dinamit, balıkçı kapsülleri ve fitillerle geldi. Millî Mücadele'de bu dinamit ve malzemeye tesislerin tahrip edilmesi yöntemini öğretmek üzere, 3 Haziran 1919 tarihli emirle, bütün subayları ve birkaç astsubayı kasaba dışında gözlerden uzak bir yerde Tümen Karargâhı olarak kullanılan Askerlik Şubesinde topladım.

Tahrip yönteminin mutlaka herkes tarafından öğrenilmesini istediğimi söyledikten sonra, Teğmen Celal, önce teorik olarak bu cins dinamit, kapsül ve fitiller hakkındaki teknik bilgileri, bunların kimyasal bileşimini, görevlerini ve diğer konulan tane tane ve bilerek, açıklayarak anlattı. Demir yolu köprüleri, ray, makas ve buna benzer tesisler üzerinde tahrip eyleminin başarılı ve etkili olabilmesi için patlayıcı maddenin yaklaşık olarak miktarı ve söz konusu tesislerin nerelerinde ve ne şekilde konulması gerektiği hakkında kısaca lazım olan bilgileri verdi. Önce fitille yalnız kapsül denemesi yapıldı. Daha sonra gerçek dinamitle de birkaç patlama denemesi yapıldı. Öğrenemeyen olup olmadığı soruldu. Özetle hepimiz öğrendik.

Hasta olan merhum Teğmen Celal (Merhum Milletvekili Hilmi Bey'in kardeşidir.), düşmana karşı bu tahripleri bizzat yapamadan, maalesef vefat etti. Kendisinden bunları öğrenen genç subaylarımız, tahrip işlerini başarıyla

yaptılar. Milaslı merhum Teğmen Celal'in hasta haliyle yaptığı bu hizmetini saygıyla anıyorum.

Söke'den, Fethiye'den balıkçı dinamit kapsülünü hazırlayıp, bize göndermeleri için ilgili kişilere yazdık ve getirttik. Tahrip işlerini başlangıçta bu kapsüllerle yapmıştık”.

2.7.5. Yörük Ali Efe'nin Malgaç Baskınının Sonuçları

Malgaç baskınından şu sonuçları çıkarmak mümkündür⁹³:

“ a) Harekât, modern deyimini ile Gerilla Harbî'nin o zamanki deyimini ile Çete Harbî'nin bir uygulamasıdır. Ve başarılı olmuştur. Bu baskın, Kuva-yi Milliye'nin yapısına en uygun hareket tarzı olduğunu da kanıtlamıştır. Bu fevkalade önemli bir noktadır.

b) Yörük Ali Efe Müfrezesini oluşturan elemanlar, Gerilla Harbî'nin bütün özelliklerini öğreten bir eğitimden geçmedikleri halde, bugün bu konuda yazılmış talimnamelere geçecek kadar örnek taktikleri uygulamışlardır. Yörük Ali Efe'nin Yunanlılara teslim olacağı haberini göndererek, onları yanıltması çok zekice düşünülen bir aldatma taktiğidir.

c) Bu arada harekâtın genelde bazı eksik tarafları da vardır. Malgaç Deresi'ne gelindiğinde Atça veya Sultanhisar'daki Yunan birliklerinden hangisine baskın yapılacağına henüz karar verilemeyiş, bir ön hazırlığın yapılmadığını göstermektedir. Bu kararın daha önce verilmesi ve iyi bir keşif ile hedefin tespit edilmesi gerekirdi. Düşman içinde kalan bölgedeki halktan, istihbarat elde edilmesi ve keşif yapılması Donduran Köyü'nde kalınan günler içinde mümkün olabilirdi.

⁹³ Sıtkı Aydın, *Güneybatı Anadolu'da Kuvâ – yı Milliye Harekâtı*, Kültür Bakanlığı Yayınları – Başvuru Kitapları Dizisi /11, Ankara, 1990, s. 158-160.

d) Baskın öncesi, baskın yapılacak yerin yakınındaki köprü tahribi de iyi koordine edilmemiştir. Çünkü buradaki dinamitlerin çıkaracağı sesle düşmanın uyanması, mevzilenmesi halinde baskın tesiri ortadan kalkabilirdi. Ancak tahrip maddelerinin az olması ve Yunan müfrezesinin iyi bir nöbet ve devriye sistemi kurmayı bu sakıncayı doğurmamıştır.

e) Baskından sonra Sultanhisar'dan Yunan Jandarmalarının gelişine kadar geçen zaman içinde müfrezenin baskın yerini terk etmesi gerekirdi. Gerilla taktiğinde, baskın harekâtında, müfrezenin geri çekilme yolları ve toplanma bölgelerinin önceden tespit edilmesi ve süratle geri çekilmesi gerekir. Bunlar yapılmamıştır. Nitekim toplanma bölgesi olarak kullanılan Uzunlar Köyü'nün de baskın yerine 10 km uzakta olması bunu göstermektedir. Bu kadar uzakta müfrezenin bir araya gelmesi, toparlanması çok zor olur.

f) Baskının sabah 6'da yapılması da sakıncalıdır. Büyük bir cesaret ister. Zira baskında başarı için en önemli faktör karanlıkta ve görüş şartlarının çok az olduğu bir zamanda yapılmasıdır. Ancak, Yunan müfrezesinin bu saate kadar doğru dürüst bir emniyet tertibatı almamış olması bu faktöre uymamaktan doğan sakıncaları ortadan kaldırmıştır.

g) Bütün bu eleştirilere rağmen baskının çok başarılı oluşunda en büyük sonuç, Yörük Ali Efe Müfrezesinin kendine olan güveni artırması ve bunu duyan diğer Kuva-yi Milliye müfrezelerine güven vermesi, bundan da önemlisi yöredeki bütün halkta Yunan kuvvetleriyle baş edilebileceği imajını uyandırması, moral vermesidir.

h) Köprülerin tahribi de bu baskında ilk kez denenmiştir. Bunda 57'nci Tümen Komutanı'nın büyük katkısı vardır. Çünkü O, Çine de dinamitle demiryolu ve köprülerin tahrip edilmesine ait bir kurs açtırmıştır. Kurs açan da Milaslı hasta ve malul bir istihkâm subayıdır, Milas Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Rıfat, Milas'ta Celal isiminde bir istihkâm subayının olduğu Tümen Komutanına bildirmiş, o da Cemal Bey'i Çine'ye getirerek bu kursu açtırmıştır.

Kursun ilk uygulaması da, bu baskın esnasında yapılmıştır. Ancak, tahrip malzemesi bulmak çok güç olmuştur. İngilizlerin sahillerimize, bıraktığı torpillerden ve balıkçıların balık avlamada kullandığı fitil ve kapsüllerden istifade edilmeğe çalışılmış, tabii ki arzulanan sonuç alınamamıştır. Fakat bu olaylar Kuva-yi Milliye Harekâtı'nın ne kadar güç şartlar altında yapıldığının diğer bir yönünü göstermesi bakımından da ilginç ve ibret alıcıdır.

1) Yörük Ali Efe'nin doğduğu köy, Sultanhisar'ın Kavaklı Köy'ü olup, o tarihte Yunan işgali altında idi. Yörük Ali Efe'nin, Sultanhisar yakınındaki Yunan müfrezesine baskın yapma kararında, bu durumun psikolojik bir etkisi olduğu düşünülebilir.

i) Müfrezenin elinde telsiz vb. hiçbir muhabere vasıtası olmadığı halde, baskında elde edilen başarıda subay ve memurların müfrezenin bölümleri içinde iyi bir sevk-i idare ve disiplin kurumlarının büyük rolü olduğu açıktır”.

2.7.6. Malgaç Baskınının İstanbul Hükümetine Bildirilmesi

Tümen Kumandanı Albay Şefik, Yunanlılara karşı yapılan bu hareketin kendi bilgisi dışında yapıldığını hissettirmek yönünden Harbiye Nezaretine ve Kolordu Komutanlığı'na şu bilgiyi aktarmaktadır⁹⁴ :

Çine 17 Haziran 1919

“Aydın'ın otuz kilometre doğusunda Sultanhisar civarında Malgaç Köprüsü'nü bekleyen Yunan askerlerinin baskına uğrayarak, bazılarının öldürüldüğü Malgaç köprüsü ile Atça arasındaki şimendifer köprülerinden birisinin bomba ile tahrip edildiği; bu vakaların siviller tarafından Yunan işgali aleyhinde vuku bulduğu haber alınmakta. Arz olunur.

Fırka 57 Kumandanı Mehmet Şefik”

⁹⁴ S. Demirayak, *a.g.e.*, s. 74.

*Uzanlar; Aydın'ın Sultanhisar İlçesi'ne bağlı bir köy, bugünkü adıyla Uzunlar.

2.8. Malgaç Baskını Sonrası ve Demirci Mehmet Efe'nin Yaptıkları;

“Malgaç Baskını 16 Haziran 1919 Pazartesi sabahı yapılmıştı. Aynı günün gecesini *Uzanlar Köyü'nde geçiren çete, ertesini günü (17 Haziran 1919) Nazilli'nin İsabeyli Köyü'ne geldi.

Yunan işgali altında bulunan Nazilli gibi önemli bir merkeze, İsabeyli, tabirim doğru olursa, burnunun dibine kadar sokulmuş denecek kadar yakındı. Bir dağ eteğine kurulmuş büyük bir kyd. Yerli halkın “uluyol” dedikleri Aydın-Nazilli şosesi bir kilometre kadar güneyden geçiyordu. şose ile köy arasındaki sivri tepelerden şoseyi sürekli kontrol altında tutmak mümkündü. Yörük Ali Efe bu olanaktan faydalanmış çete köyde kaldığı süre içinde tepelere gözcüler diktirmiş ve yolu daima kontrol ettirmiştir. Bu şekilde de Yunanlıların saldırısına uğramak ve onlar gibi gafil avlanmak tehlikesine karşı önlemler almıştı. Kısaca İsabeyli bütün özellikleri ile sığınmaya elverişli, gizlenebilecek bir kyd. Çeşitli zirai ürünleri (incir, zeytin, hububat, pamuk) olan köy halkının maddi durumu da bizim gibi davetsiz misafirleri ağırlamaya uygundu. Bununla birlikte yeni bir fırsat çıkana kadar İsabeyli'de gönül rahatlığı içinde kalınabilirdi.

Yörük Ali Efe'nin oynadığı oyuna çok kızan Yunanlıların onu ele geçirip, yok etmek isteyecekleri apaçık ortadaydı. Bunun için çareler arayacaklar ve çetenin Malgaç Baskını'ndan sonra ne tarafa çekildiğini soruşturacaklardı. Çetenin nerede bulunduğunu bilmek için para ile adamlar satın alacak ve bunların ispiyonlamalarıyla çeteye ulaşmayı, deneyeceklerdi. Bunlar düşünüldüğünde çetenin Uzanlar'da çok kalmayarak umulmayan bir yere yani Nazilli'nin bir mahallesi sayılan İsabeyli Köyü'ne gelip sokulmasının sebebi daha kolay anlaşılır.

Malgaç Baskını'nda kazanılan başarı zeybeklerin cesaretini artırmıştı. Onlarda da daha önemli başarılar kazanmak isteği uyanmıştı. Bütün arkadaşları gibi kendi nefsinin de bu parlak umudun cazibesine kaptırmaktan alıkoyamayan Yörük Ali Efe, parlak bir zafer kazanabilmek için yeni fırsatlar kollamaya başladı. Bunun için de İsabeyli Köyü'nü seçmişti. Gerçekten İsabeyli'ye gelince buranın bu gibi ulus işlerinin düşünülüp, planlaştırılması ve pişirilip kotarılmasında bize olanak sağlayacak en uygun yer olduğunu gördük. Köy, Nazilli'ye yakındı. Köyde gerekirse haberleşmeyi sağlayacak iyi ve güvenilir insanlar vardı. Nitekim bu iyi insanlar sayesinde bütün çevrede "Arap Yüzbaşı" namıyla tanınmış ve sevilmiş olan Nazilli Jandarma Bölük Komutanı Yüzbaşı Nuri Beyle temas kurabilmişti. Bu temas sayesinde hem Malgaç Baskını'nın Yunanlılar ve yerli halk üzerinde uyandırdığı etkinin derecesi öğrenilmiş hem de Yunanlıların Nazillideki durumunu öğrenmek mümkün olabilmişti. Sarf edilen ortak gayretlerle düşmanın morali iyice bozulmuştu.

İsabeyli Köyü'nde bazı iyi ve kötü haberlerle karşılaştıkça köylüler Sarayköy taraflarında ulusal kuvvetlerin toplanmakta olduğunu haber verdiler. Sadece bir söylenti şeklinde olan bu habere kesin olmadığı halde o gün çok sevindik. Toplanan kuvvetlerin sayısı hakkında köylülerin bir bilgisi yoktu. Ama köylülerin söyledikleri doğru çıkarsa Nazilli'de Yüzbaşı Nuri Beyin yardımıyla bunlarla işbirliği yapılırsa Yunanlılara büyük kayıplar verdirecek bir baskının yapılması mümkündü.

Üzüntü veren habere gelince; ancak Birinci Aydın Savaşından sonra Milli Mücadeleye katılan, bu çevrede 'herkesin komutanı' unvanını takınıp bir hükümdar gibi yaşayan Demirci Mehmet Efe o sıralarda dağda eşkıyalık yapıyordu. O öteki zeybekler gibi Türk milletinin en sıkıntılı bir döneminde

silahını bırakarak köye inmemiş, eşkıyalık yapmış, dağda gezmeyi, şerefiyle kazanmaktan üstün tutmuştu.

Büyük Menderes civarında Yunan yayılışına karşı durmak gibi çok soylu ve mert bir amaca hizmet için silahına sarılan Yörük Ali Efe ve arkadaşları büyük olanaksızlıklar içinde direnişlerini sürdürüyorlardı. Buna karşın Demirci Mehmet Efe Bozdoğan kasabasını basarak jandarmaları öldürmüş ve bir zenginin evini yakarak çıkıp gitmişti. Demirci Mehmet, Bozdoğan'ı tekrar basmaya gitmişse de her defasında halkın güçlü savunması ve tepkisiyle karşılaştığından kasabaya girmeyi başaramamıştı.

Bu üzüntü verici olaylar, Yörük Ali Efe çetesinin İsabeyli Köyü'ne indiği günlere (18 Haziran 1919) rastlıyordu.

Yörük Ali Efe Müfrezesi'nin gündüzleri köyde kalması köylünün güvenliği açısından sakıncalı bir durum oluşturuyordu. Bunun için çete sabahları köyün biraz üstünde ve Nazilli Ovasına hakim olan tepelere çıkıyor, akşama kadar tepede vakit geçiriyordu. Akşam karanlığı basınca yemek ve yatmak için köye iniliyordu. Demirci Mehmet Efenin yaptıklarından efelik adına büyük utanç duyan Yörük Ali Efe Nazilli'de Yüzbaşı Nuri Beye bir mektup göndermişti. Mektubunda, Demirci'nin yaptıklarını üzüntüyle kınamış, namuslu ve onurlu bir vatandaş gibi gelip Milli Mücadeleye katılmasının daha doğru bir davranış olacağını bildirmişti. Eğer Demirci ile Yörük Ali Efe arasında eskiden gelen bir düşmanlık yoksa bu mektubun Demirci'ye pek dokunduğunu ve bu sebeple Yörük Ali Efe'ye kin bağladığını⁹⁵ sanıyorum.

Yörük Ali Efe, okuyup yazma bilmediği için mektubu Teğmen Zekai Beye, yazdırarak altına mührünü bastı. 18 Haziran 1919 tarihini taşıyan bu mektup kurşun kalemle yazılmış, bir zarfın içine konularak Yüzbaşı Nuri Beye hemen gönderilmişti. Mektupta yazılanları kelimesi kelimesine hatırlamak mümkün

⁹⁵ Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet arasındaki çekişmeler kızanlarının çatışmasına varacak kadar ilerlemiştir. Konu ile ayrıntılı bilgi ileride anlatılacaktır.

değildir. Birtakım gazete ve dergilerde Yörük Ali Efe'nin hizmetlerini öven yazılar yayınlanmaktaydı. Yörük Ali Efe'nin Yüzbaşı Nuri Bey aracılığıyla Demirci Mehmet Efe'ye gönderdiği mektubun üzerinden bir hafta geçmeden Demirci, Karacasu kasabasını basarak Ziraat Bankası kasalarını soymuştu. Bu, Yörük Ali Efe'nin mertçe çağrısına kallesçe verilen bir yanıtı" ⁹⁶.

Yörük Ali Efe'nin, Demirci Mehmet Efe'ye yazmış olduğu mektuba Sabahattin Burhan ⁹⁷ şu şekilde yer vermiştir:

“Teğmen Zekai Bey bir kurşun kalem çıkartarak Efe'nin sözlerini aynen kaydetti:

Demirci Mehmet Efe'ye

Zaman dağda gezmeyi, eşkıyalık yapmayı değil, şanla, şerefle düze inmeyi, silahı düşmana çevirmeyi emrediyor. Bu, bu zamanda vatanın, milletin, Allah'ın bizden istediğidir. Eğer sen de diğer efeler gibi düze iner, bize katılırsan veya kızanlarınla düşmana karşı durursan, çok hayırlı ve başarılı hizmetler yapabileceğimizden şüphenez olmasın. Gelin birlik olalım. Bileğimiz bükülmesin. Gelin birlik olalım, dirlik getirelim. Maksadın hâsılı için sözlerimi yeterli sanıyorum. Kelle koltukta, vatanımızın selameti için hizmet etmeliyiz. Vesselam.

Yörük Ali Efe- İsabeyli

Yörük Ali Efe, mührünü çıkardı, mektubun altını mühürledi. Teğmen Zekai katladı. Zarfa koyarken;

– “Mektup, Arap Yüzbaşı'ya gönderilsin.” Dedi. “Onun vasıtasıyla Demirci Efe'ye tez ulaşır kanaatindeyim. Gayri bize beklemek düşüyor.”

2.9.Nazilli'nin Yunanlılar Tarafından Boşaltılması ve Yunan Barbarlığı

⁹⁶ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 128–131.

⁹⁷ S.Burhan, *a.g.e.*, s. 509.

Albay M.Şefik Aker Yunanlıların Nazilli'den çekilmelerini kendisine gelen rapor ve bilgiler doğrultusunda şu şekilde anlatmaktadır⁹⁸:

“15 Hazirandan itibaren Aydın ufuklarında patlayan silah ve bomba sesleriyle yapılan hazırlık, bu çevreyi kan ve ateşe bulayacak fırtınaların yakınlaştığını ilan ediyordu. Malkoç Köprüsünde Yunan müfrezesinin imhası; Atça civarında ateş baskınları yapılması; demiryolu köprülerinin dinamitle tahrip edilmesi; Aydın'ın çevresinde Menderes Köprüsü'nün dışında Kuva-yı Milliye'nin faaliyeti; demiryolu telgraf tellerinin tahribi; trenlere silah atılması gibi olaylar Yunanlıları ve Rumları dehşete düşürmüştü, buldukları beldelerden dışarı çıkmalarını engellemiştir. Nazilli'de bulunan bir taburluk Yunan kuvvetiyle, Aydın-Nazilli arasındaki demiryolunun ara istasyonlarına serpilmiş Yunan müfrezelerini tehlikeye düşürecek Türk hazırlığını hisseden Yunanlılar, 19 Haziran 1919 gecesini Rum halka bile sezdirilmeksizin Nazilli'den çekilmeye başlamışlardı. Bu tabur 21 Haziran 1919'da Aydın'a ulaşabilmişti.

Yunanlılar Nazilli'den hareket edecekleri gece şehrin ileri gelenlerinden 15-20 kişiyi de yanlarında götürmüşlerdir. Atça'dan 15, Sultanhisar'dan da 5 kişiyi alıp götürmüşlerdir. Yunanlıların yanlarında götürdükleri bu zavallılar, güya Yunanlılar aleyhinde faaliyete geçen Yörük Ali Efe ve benzeri grupların kurucularıymış. Bunlardan bir kısmını yolda şehit etmişlerdi. Kendi tarlasında, bahçesinde çalışanlara, bazı günahsızlara ve Yunanlıların çekildiğinden haberdar olmayan masum halka ateş ederek şehit etmişlerdi. Nazilli'den götürdükleri kişilerden binbaşılıktan emekli birisini öldürmek üzere yaralamışlar, o da güya ruhunu teslim etmiş gibi yapmış ve bu sayede kurtulmuş, tedavi görerek iyileşmişti.

Malkoç baskınını işiten diğer zeybek grupları, bu şereften kendilerinin de mahrum kalmaması için Yunanlılara baskın yapmak üzere Nazilli Aydın aralarında dolaşmaya başlamışlardı. Yunanlıların Nazilli'den çekilecekleri, 19

⁹⁸ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s, 166-167.

Haziran 1919 akşamı bazı hazırlıklarından, özellikle gece sokakta kimseyi gezdirmemek, hayvanları yüklemek gibi işlerinden anlaşıldığını telgrafçılar aracılığıyla haber almıştık. Nazilli’de yerel idareci olmadığını bildiğimden, şehrin tahliyesiyle beraber beldenin emniyet ve asayişini sağlamak için Sarayköy müfrezesinin hemen hareket etmesini 19 Haziran 1919 tarih ve 917 numaralı telgrafla, Müfreze Komutanına yazdım. O gece çekilmeye başlayan Yunanlılar, telgraf hatlarını tahrip ettiklerinden (Geri çekilmenin Nazilli’den bildirilmemesi için olacak) telgrafın zamanında ulaşmadığı anlaşılmış; ancak buna rağmen Sarayköy’deki Müfreze Komutanı Binbaşı Hakkı durumdan haberdar edilmiş ve hemen hareket etmişti.

Bu tarihte Sarayköy Müfrezesi’ndeki 175. Piyade Alayı 3 ncü Tabur mevcudunun 100 erden ibaret olduğu, müfreze komutanının 19 Haziran 1919 tarihli şifresinden anlaşılmıştı. Denizli’de kurulan milli heyetler marifetiyle Rumeli göçmenlerinden evlerine para verilmek suretiyle toplanan 70–80 kişilik bir Kuva-yı Milliye, polis komiserlerinden ve Aydın mücadelesinin fedakârlarından Hamdi Bey komutasında müfrezeye bu sırada katılmış ve bunlar müfreze tarafından silahlandırılmış ve donatılmıştı. Burdur deposundan bu tarihe kadar, Sarayköy Müfrezesine 694 Rus tüfeği ve 103.057 fişek verilmiş; fakat hepsi dağıtılmamıştı. Sarayköy’le Nazilli arasındaki mesafe katedilinceye kadar Nazilli çevresinde bulunan ve Malkoç baskını gerçekleştiren Yörük Ali Efe Müfrezesi, Yüzbaşı Ahmet, Asteğmen Zekai ve Asteğmen Necmi ile beraber Nazilli’ye girmişler ve Müslüman halkın şikâyet ettiği birkaç hain Rum, Yörük Ali Efe’nin adamları tarafından cezalandırılmışlar, sonrasında Aydın istikametinde takibe çıkmışlardı.

Yunanlıların Nazilli’yi işgalinde pek fazla taşkınlıkta ve Türkler aleyhinde hareketlerde bulunmuş olan bazı Rumlar aleyhindeki çalkantı sonucu, bu gibi Rumların evleri bazı fakir ve cahiller tarafından yağmaya

uğramışsa da, Sarayköy Müfrezesi yetişmiş ve zorla alınmış malları geri alarak sahiplerine iade ederek, güvenliği sağlamıştı.

Yunanlıların Nazilli'den çekileceğini haber alır almaz, Aydın Köprüsü Müfrezesinin yanına gitmiştim. Aydın'a çekilen Yunanlıların yolunu kesmek üzere Umurlu civarına bir Kuva-yı Milliye grubu gönderilmiş ve her ne kadar çekilme hattı üzerinde bazı zeybekler ve silahlı köylüler Yunanlılara ateş açmışsa da Nazilli'den hareket eden Yunan taburu Aydın'a yürüdükçe hat boyundaki diğer müfrezelerle sayısı artmış olduğundan, bu Kuva-yı Milliye grubunun ayrı ayrı ateşlerinin etkisi, çekilmeyi taciz, güçleştirme ve geciktirmekten ibaret kalmıştı.

Nazilli istikametinden gelen ve Yunanlıların bazı ağırlıklarını ve bir kısım askerini taşıyan tren de Umurlu civarında şiddetli ateşe tutulmuştu. Yunanlıların beraberinde götürdükleri şehrin ileri gelen Müslümanlarını Atça'da ve Köşk'te şehit ettiklerinden, o çevrede bulunan ve Yunanlılar zamanında hainlikleri görülen bazı Rumlar da bir takım gruplar tarafından cezalandırılmışlardı.

Yunanlılar yol boyunca rastlayan bazı köylerimizi de ateşe vermiş, yangınlar çıkarmışlardı. Nazilli, Atça, Köşk ve Umurlu'dan bazı Rumlar da Yunanlılarla beraber Aydın'a gitmişlerdi. Köşk Bucak Müdürlüğü binasında bulunan üç dört jandarmamızı Yunanlılar götürmek veya öldürmek istemişler, bunun farkına varan jandarmalar ateş açarak kendilerini savunmuşlar ve Yunanlılar bunun üzerine bırakıp gitmişlerdi. Yunanlılar çekilirken Kuva-yı Milliye'nin ateşlerinden kayıplar vermişlerdi. Yunanlıların Nazilli'den çekildikleri haberi 20 Haziran 1919 tarih ve 938 numaralı raporla Harbiye Nezaretine ve diğer ilgili makamlara arz edilmişti ”.

Yunanlıların Nazilli'den çekilmeleri ile ilgili olarak Cevat Sökmensüer ilginç bir olayı şu şekilde anlatmaktadır⁹⁹:

⁹⁹ C. Sökmensüer, *a.g.e.*, s. 29-30.

“Atların yemleri tükendiği için hayvanları ovada otlatmak zorunda kalan çetelerimiz bir yandan Menderes nehri boyunca hayvanları otlatırken diğer taraftan devriye görevi yapıyordu. Durumu kontrol etmek üzere efe (Demirci Mehmet Efe) emir verdi. Ovaya çıktım, çete arkadaşları ağaçlar altında sayarken, bir yabancı köylünün bizim arkadaşlarla oturduğunu gördüm. Kim olduğunu sordum, ayağa kalktı ve Sultanhisar’dan mandalarının kaçtığını ve aradığını söyledi. Mandaların kaçtığı köyle bizim köyümüz arası 30 km. kadar uzaktı. Bunun yalan olduğu belli idi. Çünkü mandalar Umurlu veya Yenipazar istikametine kaçmamış ta bizim karargâhımıza doğru mu kaçmış? Dedim. Osman adındaki köylüyü derhal yakalattım ve efenin yanına yolladım. Efenin baş kızanı Sökeli Ali Efe daha eskiden bizim Başaran Köyü’nün Jandarma Karakol Kumandanı olduğundan, soruşturması için teslim edildi.

Sultanhisar’daki baskının intikamı üzerine yollanan zavallı köylümüz Sultanhisardan Nazilli’ye getirilmiş ve Nazilli işgal kumandanı, Pirlebey’deki kuvvetimizin miktarını anlamak için kendisini göndermiş. Bir süre kırbaçla dövüldüğünü, Kur’an-ı Kerim’e doğru söyleyeceğine dair yemin ettirildiğini ana ve babasının rehin alındığını ağlayarak anlattı ve yanımızda gönüllü kalmasını yalvararak istedi.

Yüzseksen kişilik atlı çetelerimizi köylü Osman’ın önünden 4 defa geçirdik ve Osman bunun farkına bile varmadı ve ana babasının serbest bırakılması ve ihtiyarların dayak yememeleri için Osman’ın derhal Nazilli’ye dönmesini efe emir verdi, pek tabii Osman yemin ettiği için gördüklerini söylemeye mecburdu.

Gece karanlık basarken Nazilliyeye giren Osman doğruca işgal kumandanının yanına gitmiş ve gördüklerini anlatmıştı.

Nazilli işgal kumandanı, esasen Sultanhisar (Malgaç Baskını) başarımızdan korku içinde idi. 19.6.1919 tarihinde Nazilli işgal kumandanı Aydın işgal kumandanı Albay İkinazise çektiği yıldırım telgrafla, ya bir tabur

askerin Nazilli'ye acele yollanması veya Nazilli'deki birliğin de, baskına uğramadan Aydın'a çekilme emri verilmesini istemişti.

Bir saat sonra verilen emirle ertesi akşam, hatırladığıma göre, 20–21 Haziran 1919 tarihlerinde Yunanlılar Nazilli'den kaçmışlardır. İşte, Yunanlıların Nazilli'den kaçmalarının sebebi bizim oynadığımız oyundu, ileri harekâtlar tamamen durmuş, Denizli, Isparta ve Burdur'un işgaline veya harbe girmelerine lüzum kalmamıştı”.

Askeri aldatma taktikleri açısından mükemmel bir oyun olarak niteleyebileceğimiz bu olayın Cevat Sökmensüer'in ifade ettiği kadarıyla Nazilli'deki Yunan Komutanını çekilme kararında ne kadar etkilediğini tabii ki bilemiyoruz. Ancak bildiğimiz en önemli konu Yunanlıların artık yerel halkın özellikle Malgaç Baskını sayesinde daha duyarlı ve bilinçli bir şekilde direnişe geçeceklerinden duydukları endişeydi diyebiliriz. Zaten Sadettin Demirayak'ın belirttiği gibi; Yunan Generali Nider ve Venizelos arasında geçen aşağıdaki telgraflar da bu endişeyi doğrulamaktadır¹⁰⁰;

“Yunan işgal bölgesi çevresinde onikibin kişilik Milis kuvvetinin hazırlandığı yönünde yapılan propagandalar Yunanlılara aksetmişti. Bu sırada Bergama geri alınmıştı. Yunan kuvvetlerinin Nazilli'den geri çekilmesinden hemen sonra Romanya'dan İzmir'e gelen General Nider, Paris'teki Yunan Başvekil Venizelos'a aşağıdaki telaş ifade eden telgrafını çekmiştir:

“Tam bir Türk seferberliği ve kuvvetli bir Jön Türk teşkilatı karşısında bulunuyoruz. Her taraftan hücumu uğrayarak her gün bir miktar yer terk etmek zorunda kalıyoruz. Şayet, derhal yeter sayıda bir kuvvet, hiç olmazsa bir tümen gönderilmeyecek olursa pek yakında İzmir tehdit altında bulunacaktır. Bundan başka Türk kurullarının merkezlerine karşı tedbir almakta serbest bulunmamız şarttır.”

¹⁰⁰ S. Demirayak, *a.g.e.*, s. 83.

Bu telgraf üzerine Venizelos İzmir'e telgraf çekmek ihtiyacını hissetmiştir.

“Diğer telgrafımla Nazilli'yi bırakmak yetkisini size veriyorum. Yalnız askeri makamların Aydın'ı da terk etmek niyetinde olduğunu üzüntü ile görüyorum. Aydın'ın elde bulundurulmasının önemine dikkatinizi çekerim. Aydın'ın takviye hatta tahkimi için gerekli tedbirlerin alınmasını rica ederim. General Nider'in istediği tümeni Korgeneral Pareskevopulos'un bir an önce göndereceğini ümit ederim.”

Görüldüğü gibi Yörük Ali Efe ve Müfrezesinin Malgaç Baskınının etkileri ülke sınırlarını çoktan aşmış Paris'teki Venizolus'u bile endişeye sevk etmiştir.

Tarih itibariyle dikkate aldığımızda 19 Mayıs 1919'da Anadolu'ya giden Mustafa Kemal'in 8 Haziran 1919'da İstanbul'a geri çağrıldığını, yapılan geri çağırma emrine uymayarak milli teşkilat ve hazırlıkların devamına karar aldığını; 21-22 Haziran 1919 gecesini Amasya'da yazdığını genelgede “Vatanın bütünlüğünün ve bağımsızlığının tehlikede olduğunu, milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararının kurtaracağını¹⁰¹” en güzel başlangıcı ve Samsun'da doğan güneşin ilk umut ışıklarının “Malgaç Baskını” ile Aydın'da kendini gösterdiğini ifade etmek herhalde yanlış olmayacaktır.

2.10. Yörük Ali Efe'nin Yunanlıların Çekilmesinin Ardından Nazilli'ye Girişi

Yunanlıların çekilmesinden sonra Nazilli'ye ilk giren Yörük Ali Efe'nin Müfrezesi olmuştur. Hatta Yörük Ali Efe, Demirci Mehmet Efe'ye mektup yazdıktan sonra yakınındakilere “Ne olursa olsun, iki gün bekleyeceğim. Eğer iki gün içinde Yüzbaşı'dan veya Demirci'den haber çıkmazsa; Nazilli'deki iki Yunan Karakolunu basmaya karar verdim. Yıldıztepe ve Dereköy Karakolları...¹⁰²” diyerek bu konudaki kararlılığını ortaya koymuştur.

¹⁰¹ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Atatürk Araştırma Merkezi, 2000, s. 21.

¹⁰² S.Burhan, *a.g.e.*, s. 510.

Yörük Ali Efe'nin Nazilli'ye girişi ile ilgili gelişmeleri Müfreze'nin içinde yer alan Asaf Gökbel'den aktarıyoruz¹⁰³:

“Sarayköy taraflarında toplandığı söylenen ulusal kuvvetlerin sayısı ve giysisi bakımından durumu hakkında Yörük Ali Efe ve arkadaşları Yüzbaşı Nuri Bey'den haber bekliyordu. Yörük Ali Efe ve arkadaşları 19–20 Haziran gecesini de İsabeyli'de geçirmek niyetiyle köye inmişler, yemek yedikten sonra köylülerle söyleşiye dalmışlardı. Tam o sırada şose üstünde pek çok Yunan askerinin hareket halinde olduğu haberi alındı. İyiye yorumlanması pek mümkün olmayan bu haber, güzel havalar çalarken bağlamanın kopuveren teli gibi efelerin söyleşisini yarıda bıraktı.

Yörük Ali Efe o günlerde çeteye katılmak isteyen iki delikanlıyı, yaşları küçük Olduğu için gururlarını okşayan birkaç sözle evlerine geri göndermişti. Akşam karanlığı bastıktan sonra yola çıkan bu çocuklar, İsabeyli köy yolundan Aydın-Nazilli şosesine çıkınca Yunan askerleriyle karşılaşmışlar. Tahminlere göre uyanık ve cesaretli olan çocuk Yunanlılardan kaçmış, fakat diğerisi ise Yunanlıların eline düşmüştü. Yörük Ali Efe'ye bu kötü haberi getiren ise kaçıp kurtulan bu çocuktu¹⁰⁴.

Sorun önemsenmeyecek kadar değerersiz değerildi. Yunanlılar bir gece vakti ne arayabilirlerdi? Ele geçen çocuğun sıkışınca; nereden gelip nereye gittiğini bülbül gibi söylemesi ve Yunanlıların önüne düşerek Yörük Ali Efe çetesini yakalatması mümkün olabilirdi. Neresinden bakılırsa bakılısın durum gayet nazik ve tehlikeli, aynı zamanda şakaya gelir değerildi.

¹⁰³ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 131–136.

¹⁰⁴ Sabahattin Burhan, bu delikanlı ile ilgili olarak; kısa bir süre önce Yörük Ali Efe'ye kızan olmak için başvuran iki delikanlıdan biri olan “Mehmet Ali” olduğunu, hatta diğer arkadaşı “Abbas”ın ise Yunanlılar tarafından öldürüldüğünü belirtmektedir. (Bkz. S.Burhan, *a.g.e.*, s. 513–514.

Bununla beraber bir baskına uğrayarak postu ele vermektense veya çarpışmayı göze alıp köyün yanıp yıkılmasına ve köylünün felaketine sebep olmaktansa zeybek usulünce çekip gitmenin uygun olacağına karar verildi. Gözgözü görmez bir gecede beş dakika içinde hazırlanan çete köylülerle vedalaşarak Balyanbolu yönüne doğru dağ yoluna düştü. Bütün gece birçok dereler, tepeler aşılıarak seher vakti Sinekçiler Köyü'ne varıldı. Nazilli'nin en uzak köylerinden biri olan Sinekçiler, Beydağı'nın eteklerinde bir düzlük üzerinde kurulmuş bir köydür.

... Sinekçilerde uzun boylu oturup dinlenmeye ve bu görkemli tabiat manzarasının doyulmaz güzelliğini kana kana seyretmeye vakit bulamadık. Nazilli'den gelen bir yolcu (Bu bir molla olacaktı.) Demirci Mehmet Efenin Nazilliyi basarak Yunanlıları kovduğunu: "Yörük Ali Efe tez gelsin" diye haber saldığını söyledi. Bu inanılmayacak ve şaşılacak bir haberdir. Daha iki gün önce Bozdoğan'ı basan ve jandarmaları öldüren Demirci Efe, nereden ve ne çabuk kuvvet toplamış gelmiş, en kuvvetli askeri merkezlerden biri olan Nazilli'den Yunanlıları çıkarıp atmıştı? Yunanlılar da hiçbir direniş göstermeden Demirci Mehmet Efeye Nazilli'yi teslim edivermişlerdi. Çok bilinmeyenli matematik problemleri gibi açıklaması çok zor olan bu olayı anlamak çok zordur. Birkaç saat sonra Nazilli'ye varılınca bütün bilinmeyenler kendiliğinden çözülecek, gün ışığı vurmuş ayna gibi her şey aydınlanacak, sır perdesi kalkıp gerçek sonunda anlaşılacaktır. Acaba bu haberin Yüzbaşı Nuri Beyden gelmiş olması olası mıydı? Bu da mümkündü. Fakat o Yörük Ali Efe'yi İsabeyli'de biliyordu. Gece yarısına doğru acele verilen bir kararla çetenin Sinekçiler Köyü'ne çekip gittiğinden Yüzbaşı Nuri Bey'in henüz bir bilgisi olmaması gerekirdi. Kısaca ne kadar uğraşılsa, ne kadar kafa yorulsa, olasılıklar sıraya konularak birbirine eklenen olaylardan hareketle yine bir sonuç çıkarılamıyordu. Bununla birlikte birçok Yunan askerinin silahları ve eşyalarıyla beraber gecenin geç vaktinde Aydın-Nazilli şosesi üstünde hareket halinde görülmelerinin de bir nedeni

vardı. Gerçeklerle yüz yüze gelmek için Nazilliye gitmekten başka çare yoktu.

Ne köyü ne de köylüyü tanımaya fırsat bulamadan Sinekçiler'e çete hareket etti. Bu sefer İsabeyli'den buraya gelindiği gibi yokuş yukarı ve zifiri karanlıkta değil, Nazilliye doğru bayır aşağı ve gündüz vaktinde gidiliyordu. Yollarda rastladığımız köylüler ve içinden geçtiğimiz köylerin halkı Yunanlıların Nazilli'den çekildiğini söyleyerek molların bize verdiği haberi doğruluyordu. Gece uluyolda görülen Yunan askeri hareketliliği sanıldığı gibi Yörük Ali Efe çetesine yönelik değildi. Henüz sebebi anlaşılmayan bir askeri çekilmeden ibaretti. İsabeyli'de gereksiz ve anlaşılmayan bir korkuya kapılarak yerlerinden tedirgin olmuşlardı. Nazilli'ye yaklaştıkça haberin üstündeki sır perdesi aralanıyor ve gerçek anlaşılmaya başlıyordu.

Yörük Ali Efe çetesi 20 Haziran 1919 Cuma sabahı Nazilliye girdi. Yunanlıların boşalttığı¹⁰⁵ kasaba baştan başa Türk bayraklarıyla donatılmıştı. Her evin, her binanın penceresinde, kapısında, balkonunda en az birkaç bayrak sallanıyordu. Bayram sevinci içindeki halk kendinden geçmiş bir halde sokaklara dökülmüştü. Yahudiler ve Rumlar evlerinden çıkmıyorlardı. Yahudi vatandaşlarımız bu ilk birlikleri pencerelerden ve kapı aralıklarından seyretmekle yetiniyorlardı. Yörük Ali Efe, yakın arkadaşı Kılıoğlu Hüseyin Efe ile beraber geçtiği sokaklara nöbetçiler dike dike çarşıya varmıştı. Kutlamaların, hasretlisine kavuşan gurbet yolcuları gibi sarılma ve kucaklaşmaların sonu gelmemişti. Halk çeteye ve efelere ikramda bulunabilmek için birbiriyle yarışlıyordu.

¹⁰⁵ Yunanlıların çekilmesi ile ilgili farklı kaynaklarda ne yazık ki aslı olmayan bazı iddialar vardır. Demokrat İzmir Gazetesi'nde yayımlanan bir yazıda Demirci Mehmet Efe'nin oğlu N. Sadullah Danış'a "Yunanlılar, Demirci Mehmet Efe'nin yüzlerce kızanı ile Maymun Dağı'ndan inerek Yunan taburuna taarruz edeceğini öğrenmeleri üzerine çekilme kararı aldılar" derken; Erol Toy'un Türk Gerilla Tarihi adlı 1970 basılı eserinde "... Çekilen Yunan kuvvetlerine Yörük Ali Efe Müfrezesi tarafından önü kesilerek taarruz edildi... Şeklindeki bilgi de gerçekleri yansıtmamaktadır. (Bkz. S. Demirayak, *a.g.e.*, s. 88.)

...Nazillide hükümet felç olmuştu, güvenlik yoktu. Yasal sorumluluğu olmayan Yörük Ali Efe çetesinin gelişi, yağmacılara cesaret vermişti. Bunların isteklendirmesiyle çeteciler de yağmaya başlamıştı. Mağazalar soyulmakta, kasalar kırılmakta, paralar ve kıymetli eşyalar çalınmaktaydı. Soygun gece yarısına kadar devam etti. Daha sonra insafa gelen efeler, adamlarını toplayıp Aydın'a doğru çekilmekte olan Yunanlıları takip etmek bahanesiyle Atça'ya doğru yola çıkmışlardı. Efeler de dâhil olmak üzere çetenin bütün adamları Nazilli'ye yaya gelmişlerdi. Nazilliden çıkarken bunların hepsinin altında mükemmel birer at bulunuyordu. Bu kadar çok atı acaba nereden bulmuşlardı? Subay arkadaşlardan başka yaya kalan olmamıştı. Yörük Ali Efe'nin emriyle birkaç at daha bulunarak binek noksanlığı kısmen giderilmişti...

...Denizli'de Polis Komiseri Hamdi Beyle 57. Topçu Alay Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey tarafından oluşturulan direniş kuvvetleri Yunanlıların Nazilliden çekildiklerini telgrafçılardan öğrenince hemen harekete geçerek 21 Haziran 1919 sabahı yani Yörük Ali Efe çetesi ayrıldıktan birkaç saat sonra Nazilli'ye girmişti. Jandarmaların ve yerel yöneticilerin çalışmalarını destekleyerek kasabanın bozulan düzenini yeniden sağlamıştı. Bu askeri birliğin ardından bir miktar nizamiye askeri ile Topçu Kumandanı Binbaşı İsmail Hakkı Bey de yetişerek yönetimi ele almıştır.

Yunanlıların yollarda ve özellikle Köşk'te yaptıkları zulümler ile ilgili olarak Atça ve Sultanhisar'da çalışmalar yapan Yörük Ali Efe, Eskihisar-Salavatlı yolu-Yavuzköy -Köşk yolu ile 24 Haziran akşamı Umurlu'ya gelmiştir. Burada köylülerden birinin kılavuzluğunda Menderes'i geçerek Karahayıt'a dönmüştür''.

2.11. Aydın'ın Yunanlılardan Geri Alınışı

Milli Mücadele’de Yörük Ali Efe’nin unutulmaz kahramanlıklarının dilden dile anlatıldığı bir başka olay da Aydın’da Yunanlılarla yapılan müsademedede göstermiş olduğu başarıdır. Yörük Ali Efe kendi ağzından o günleri Kemal Özkaynak’a biraz da istemeyerek şu şekilde anlatmıştır¹⁰⁶:

“Efe rahatsız galiba, sormadan söylemiyor:

—Halk Aydın baskını, pek heyecanlı anlatıyor Efem, bunu dinlemek isterim.

—Cavur, Aydın’a yerleşti dediler. Arımıza yediremedik. Kumandanına haber saldık. Şehri boşaltmalarını istedik. Değilse boy ölçüşmeye hazırız dedik.

—Bu , adeta bir ultiatom!...

—Evet... Zeybek aklı!... Diyerek şakalaştı.

—Yalan haberler saldık. Aydın’a gelmekte olan kuvvetler sayısını 50.000 kadar olduğunu söyledik. Bu sırada Tellidede’de de bir müsademe oldu, 28 Haziran’da da düşman kuvvetleri Menderes’e bir taarruzda bulundu. Nehrin Aydın yakasında çetin bir savaş verdik. Cavur bizi çok sıkıştırdı. Bereket versin yandan, Umurlu tarafından yardım geldi de tehlikeyi atlattık. Biz de bundan sonra toparlanıp düşmana saldırdık. Sivil, kadın, asker, zeybek, kızan, efe bu saldırmada kendine düşen vazifeyi canla başla yaptı, düşman Aydın’da sıkışıp kaldı. Gece olunca muhabereyi durdurduk. Ertesi gün bir hücumla şehre girdik.

—Aydına sen hangi taraftan girdin Efe?

—Kozdibi’nden... Girdim.

*Salavatlı, Yavuzköy; Aydın’ın Sultanhisar İlçesi’nin köyleri.

*Karahayıt; Aydın’ın Çine İlçesi’nin bir köyü.

¹⁰⁶ K. Özkaynak, *a.g.e.*, s.102 – 103.

Burada durdu, konuşmadı, yutkundu. Fakat ben, Efenin tevazu göstererek şehrin minarelerine Türk'ün zafer bayraklarını nasıl astığını söylemek istemediğini çabuk anlamıştım.

—Efe, Karaca Ahmet'te tek başına tabura karşı arslanca savaştığını söylüyorlar. Bu hikâyeye nasıl şey?

—Bu hikayenin aslı yok.. Bir adam karşısında bir tabur!..

Sözü kısa kesmek istedi:

—Düşman kaçsa da biz, Aydın'a sağlamca yerleşemedik. Bu sebeple ne olur ne olmaz diye kızanlarıma vazifeler verdim. Ben de Karaca Ahmet'ten Kepez sırtlarına çıkıyordum. Düşmanın bir bulut gibi Kızılca Köy'den Aydın'a gelmekte olduğunu gözlerimle gördüm. Bu defa bazı düşüncelerle karşılaşmayı kabul etmeyerek demiryolunun sağına çekildim. Hikâyeye bundan ibaret olsa gerek.”

Yaptıkları ile övünmeyi pek sevmeyen hatta geçmişteki fedakârlıklarını anlatmaktan bile mutluluk duymayan Yörük Ali Efe'nin Aydın'da yapmış olduğu faaliyetler nelerdi? Bu konuyu farklı kaynaklardan araştırma imkânı bulduk. Genel olarak Aydın'ın Yunanlılardan Kuva-yı Milliye güçlerince geri alınışı ile ilgili çok ayrıntılı bilgilere ulaştık. Konumuzla yani Yörük Ali Efe ile ilgili bölümleri aşağıda sunarken, genel olarak da yapılan mücadelenin ana hatları ile ilgili de bilgi vermeye çalıştık.

“Aydın Savaşı, 28 Haziran 1919 günü Yunanlıların Menderes Köprüsü'ndeki savaş merkezine saldırmak istemeleri ile başlar.

... Direncin yuvasını dağıtmak ve bir atılıştaki Kuva-yı Milliye'yi ezip, yok etmek isteyen Yunanlıların bizimkilerden daha hızlı davranıp, bir baskınla bizi can evimizden vurmak istedikleri anlaşılıyordu.

İlk önce Bakırköy'lü Teğmen Kadri kumandasındaki Muğla milis kuvvetleri ile Komiser Hamdi Bey kumandasındaki Denizli kuvvetleri, ileri

atılarak düşmanı karşıladılar. Bir taraftan da: Gölhisar Köyü'nde Yörük Ali Efe ile Umurlu'da Binbaşı İsmail Hakkı Bey'e haber gönderildi. Bir anda ovayı kaplayan silah sesleri, günlerdir beklenen Aydın Savaşının başlamış olduğunu gösteriyordu.

Yunanlılar, Fransız yolu denilen ve o zamanlar toprak yol olan Aydın-Çine yolunun doğusundan tarlalar içindeki tümseklerden ve harman yığınlarından yararlanarak köprüye doğru ilerlemeye çalışıyorlardı. İlk çatışma burada başladı. Bir saat içinde Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efenin kumanda ettiği milis kuvvetleri Köprübaşına gelerek düşmana saldırdı. Kuvvetlerimizin açtığı şiddetli tüfek ateşine fazla direniş göstermeyen Yunanlılar adım adım geriliyorlardı. Bizimkiler de peşlerini bırakmıyorlardı. Çok geçmeden savaşın Eymir ve Telsiz, Telgraf sırtlarına doğru ilerlediği ve burada düşmanın direniş göstermesiyle çarpışmanın bir savaş şeklini aldığı görülmüştür¹⁰⁷.

Aydın yakınındaki savaşlarda, 57. Tümen'in elde mevcut kuvvetlerinden bir kısmına komuta eden 175. Piyade Alay Komutanı Binbaşı Hacı Şükrü, 25 Ekim 1919'da "Tasvir-i Efkâr" gazetesine verdiği demeçte özetle şunları söylemiştir : "Nazilli Jandarma Tabur Komutanı Yüzbaşı Nuri (Arap Nuri adıyla tanınan merhum Jandarma Albay Nuri Vural), Üsteğmen Mustafa Beyler bilfiil benimle birlikte çalıştılar. O zaman Tümen Komutanı olan Şefik Bey'in *müzaheretine nail oluyordum. Önce namdar ve *şeci Yörük Ali Efe ve Kılıoğlu Hüseyin Efe ile tanıştık... 27 Haziran'da Yunanlılar ansızın Menderes köprüsüne karşı taarruza geçtiler. Biz, bir avuç kahramanla karşı taarruza geçerek onları Telsiz Telgraf sırtlarına kadar geriye attık¹⁰⁸.

Yunanlılar, şehrin binalarına, özellikle minarelerin şerefelerine

¹⁰⁷ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 179-180.

¹⁰⁸ H. Işık, *a.g.m.*, S. 9, S. 35.

* müzaheret; koruma.

* şeci; cesur, yiğit, yürekli.

yerleştirdikleri makineli tüfek ateşi ile etelerimizin saldırılarını durdurmak için gayret ediyorlardı. Her köşe başını ve her sokak ağzını sonuna kadar savunuyorlardı¹⁰⁹.

Yunan kuvvetleri İzmir'den yardım almışlar ve Erbeyli ve Karapınar'dan gelen Rumlarla Aydın Rumları da dâhil olduğu halde Aydın'da 300 muntazam ve 6000 kişilik gayrı muntazam kuvvet toplamıştı. Bunu ayrıntılarıyla haber alıyorduk. Yunanlıların, şehirde bir gün önce Müslüman dükkânlarına tebeşirle işaretler koymak, Hıristiyanlara zorla şapka giydirmek, Müslüman mahallelerine giden suyollarını kesmek suretiyle Müslümanlar aleyhine bir katliam hazırladıkları anlaşılıyordu. Bir an bile duramazdık. Tümenin cephesi ile birlikte üç topunu zorla aldık. Taarruza başladık. şafakla beraber şehir yanmaya başladı. İlk ateş, Ahmet Ağa'nın otelinden ıktı. Koca Yörük Ali Efe tahammül edemedi. Arslan Yörük, Kozdibi'nden şehre girdi ve talimat gereğince  minareye¹¹⁰ kanlı bayrağımızı astı. Harp, olanca şiddeti ile devam ediyor, şehir içinde, Kepez'de şiddetli savaş oluyordu. Gece yarısı kasabaya girdim. Belediye Reisi Reşat Bey'i bir tekkede saklı buldum. Birçok zenginlerin ve ileri gelenlerin götürülüp öldürüldüğünü öğrendim. 29 sabahı harp devam etti. Yunanlılar yollara mitralyzler yerleştirmişler, evlerinden çıkan biareleri kurşun sağanağı ile biiyorlardı. Ne olursa olsun, Yörük Ali Efe ateşi şiddetlendirerek Kepez cihetini şehrin diğer kısımlarından ayırmaya muvaffak oldu. 30 Haziran ğleye doğru şehri tamamıyla geri aldık¹¹¹.

Aydın'ın ele geçirilmesinden sonra Yörük Ali Efe'ye Milis Albayı rütbesi verildi¹¹².

¹⁰⁹ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 184.

¹¹⁰ Yörük Ali Efe'nin bayrak astığı minarelerden biri olan ve aynı zamanda minaresindeki makineli tüfek nişancısı Yunan Askerini vurduğu anlatılan Aydın Merkezi'ndeki Ulu Camii'nin resmi (res.93) ve Aydın'a giriş yaptığı ve Caminin yakınındaki yere dikilen şehitler Abidesi'nin resmi (res.94) ekler bölümünde sunulmuştur.

¹¹¹ Rahmi Apak, *İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990, s. 98-99.

¹¹² O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 267.

27 Mayıstan, 30 Haziran 1919'a kadar, 33 gün süren işgalden sonra Aydın'ın dörtte ikisi harabeye dönmüş bir halde kurtarılıyordu. Fakat sevinmeye gelmezdi. Büyük destek kuvvetleri alan Yunanlılar üç gün sonra Aydın'ı elimizden tekrar alacaklardı. 7 Eylül 1922'ye kadar, tam üç sene iki ay yedi gün bize Aydın'ın özlemini çektireceklerdir¹¹³.

Aydın Savaşlarına katılan milisler ve gönüllüler: "Aydın kurtarılmış, işimiz bitmiştir" diyerek köylerine dönmüşlerdir. Hatta 57. Tümen kıtasındaki subaylar ve erlerin çoğu, milislere bakıp görevlerini terk etmişlerdi. Bir Yunan saldırısı karşısında şehrin savunulması olanaksız hale gelmişti¹¹⁴.

"3 Temmuz günü, öğleden sonra saat 15.30 sıralarında Yunanlıların Aydına doğru gelmekte oldukları öğrenildi. Bunlar demiryolunun iki tarafından ilerleyen ve bir alaydan fazla olduğu düşünülen Sarıyanis komutasındaki kuvvetlerdi. Albay Kondilis kumandasında Tireden hareket eden kuvvetlerle, dağ yolu ile Ekizdere üstünden yürüyen düşman bir tugay kadardı.

Aydın'dan herkes kaçmıştı. Şehri savunacak kimse kalmamıştı Binbaşı Şükrü Bey kumandasında, çok az bir milis kuvveti vardı. Ama Yörük Ali Efe ve Bakırköylü Kadri Bey milis kuvvetleri yerlerini ve sayılarını koruyorlardı. Topyatağı'nı koruyacak olan nizamiye taburuna 60 kadar milis kuvveti ayrıldı"¹¹⁵.

"Çok geçmeden Topyatağı'nda dağı izleyerek Tire'den gelen Albay Kondolis emrindeki kuvvetlerin öncülerıyla savaş başlıyor.

...Topyatağı'nda zayıf güçlerimiz gece yarısından sonra düşmanla savaşı bırakıp, yerlerini bırakarak Telsiz Telgraf Tepeleri'ndeki kuvvetlerimizle

¹¹³ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 184.

¹¹⁴ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 196.

¹¹⁵ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 197-198.

birleşti. Daha sonra Menderes Köprüsü'ne çekildi. Yörük Ali Efe ve arkadaşları da kprbaşına geldiler"¹¹⁶.

"Çine'de asker toplanması ve cepheye gönderilmesi işleriyle uğraşırken akşam saatlerinde (5 Temmuz 1919) bir rapor geldi. Bu rapor Yörük Ali Efe tarafından yazılmıştı. Menderes Köprüsünde oldukları ve köprünün elimizde olduğu bildiriliyordu. Yörük Ali Efe ve arkadaşlarının Teğmen Necmi Bey'le (Necmi Aydınalay) bir kısım askerimizin düşmanın ikinci saldırısında kendilerini sağa, eştepe yönüne attıkları anlaşılmıştı. Sonlarının ne olduğu, nereye gittikleri belli olmamıştı. Bu raporu aldığım zaman, dün gece köprünün oradaki kuvvetlerimiz tarafından bir kuşku üzerine terk edildiğini düşündük. Köprüden geriye ekilenlerden o gece aldığımız bilgiler düşmanın köprüyü geçmek üzere olduğu şeklindeydi.

... Olayın nasıl olduğu sonradan anlaşıldı. şöyle ki:

Bozulan düşmanı kovalayan Asteğmen Necmi ve Yörük Ali Efe birliğinden bir kısım asker düşmanın ikinci saldırısı üzerine kendilerini yana atmışlar. Akşamla birlikte köprünün 8–10 km. kuzeyinde Glhisar Köyü önündeki sala binerek Menderes'in güneyine geçmişler. Daha sonra Menderes Köprüsü'ndeki kuvvetlerimize katılmak üzere hareket etmişler. Baltaky'n geçip Köprübaşı'na geldiklerinde bizimkilerden kimseyi bulamamışlar. Ama düşman da görmemişler. Bunun zerine Köprübaşı'nı tekrar tutmuşlar. Ertesi sabaha kadar düşmanla karşı karşıya durmuşlar. Düşman bulunduğu hat üzerinde yığınak yaparak yeni bir saldırıda bulunmamış"¹¹⁷.

"Temmuzun beşidir(5 Temmuz 1919). Sabah oluyor. Ortalık iyice işiyor. Suları bulanık Menderes yine eski sakin haliyle akmaktadır. Düşmanla aralarındaki uzaklık 700–800 metredir. Köprüyü ele geçiremeyen Yunanlılar, buldukları yere yığınak yapmakla uğraşıyorlar.

¹¹⁶ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 200.

¹¹⁷ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 210.

Albay Şefik Beye gönderilen haber üzerine Çine'den yardımcı kuvvetlerin geleceği umuduyla Yörük Ali Efe ve arkadaşları akşama kadar yerlerinden ayrılmıyorlar. Fakat akşam olmasına, suların kararmasına karşın ne düşman yerinden kımıldamıştır ne de beklenen kuvvetler gelmiştir"¹¹⁸.

"5 Temmuz günü akşamı gece yarısından sonra hazırlanan Albay Kandilis grubunun subayları ve askerleri köprüden, diğer geçitlerden Menderes'i aştılar. Emrez Köyü sırtlarını tutmakta olan bizim bir avuç kahramanın ve Yörük Ali Efe birliklerinin üstüne ani bir baskın yaptılar. Baskın o kadar sessiz ve çabuk oluyor ki bizimkiler önce büyük bir şaşkınlık içinde kalıyorlar. Ama derhal kendilerini toplayarak düşmanın üstüne atılıyorlar. Dostla düşmanı ayırt edemeyecek kadar karanlık bir gecedir. Kimin kime vurduğu, kimin düştüğü, kimin kalktığını anlamak olanaklı değildir. Fakat Yörük Ali Efe ve arkadaşları karanlıkta dövüşmeyi bildiklerinden; yaptıklarını, kimi öldürdüklerini biliyorlar. Hayli uzun süren bu kucak kucağa boğuşmadan sonra Yörük Ali Efe birlikleri Yunan kuşatmasından kurtulup, savunma yaparak düşmana önemli kayıplar verdirmeyi başarıyorlar."¹¹⁹

2.12. Yörük Ali Efe'nin Demirci Mehmet Efe ile İlişkileri

Uzun zamandan beri eşkıyalık yapan, Malgaç Baskını sonrasında Yörük Ali Efe tarafından (18 Haziran 1919) Milli Mücadeleye davet edilen ancak o zaman baskınlara devam eden Demirci Mehmet Efe, Aydın'ın işgalinden bir süre sonra, kendiliğinden Kuva-yı Milliye'nin hizmetine girmek istediğine dair ilgililere haber göndermiştir. Denizli Mutasarrıfı Faik Bey "Gelip milli mücadeleye iştirak etsin. Gelmez de eşkıyalıkta ısrar ederse, bizzat peşine düşerek onu dağlarda bir hafta bile yaşatmam" şeklinde haber göndermişti. Gerçi Demirci Mehmed Efe bu gibi tehditlere kulak asacak yaradılıştan değildi." Aynı günler içinde Demirci

¹¹⁸ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 211-212.

¹¹⁹ A. Gökbel, *a.g.e.*, s. 213-215.

Mehmed Efe, Denizli Müftüsü Hacı Süleyman Efendi tarafından da ulusal direniş için davet edilmiş, bu daveti iletmek için Demirci'nin yanına gelen Pirlibey'li Mehmed Bey'e, Demirci, içinde kuşku olduğunu, durumdan emin olmak için Hacı Süleyman Efendi'nin oğlu Râgıp Bey'i rehin bırakması gerektiğini söyledi. Süleyman Efendi de 31 yaşındaki oğlunu Demirci'ye gönderdi. Bunun üzerine, Demirci Mehmed Efe, Bozdoğan baskınının ardından, 11 Temmuz 1919'da ikiyüz kişilik kuvvetiyle Umurlu'ya gelerek resmen ulusal direnişe katıldı¹²⁰.

Demirci'nin yanında, danışman olarak; Galip Hoca adıyla bilinen Celal Bayar, Şükrü Saraçoğlu ve Mahmud Esad Bozkurt bulunuyordu. Demirci Mehmet Efe kısa sürede iki bin dolayında bir milis gücü oluşturdu ve kendi divanı harb mahkemesini kurdu¹²¹.

2.12.1.Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'ye Özel Bayrak ve Mühür Verilme Çabaları

Emir komuta bağlantısı olarak da her iki Efe'nin faaliyetlerine yakından izleme ve rapor alma imkân ve yetkisi bulunan Albay M.Şefik Aker gelişmeleri şu şekilde anlatmaktadır¹²²:

“Temmuz 1919 ortalarında özellikle Yörük Ali Efe'ye düşmanla mücadele için katılan gönüllü sayısı yaklaşık 800 muharip sınırına kadar ulaşmış ve Menderes Nehri'nin güneyinde Dalama'da bütün kuvvetiyle yerleşmiş bulunuyordu.

Demirci Mehmet Efe de Dalama'nın 8 km kuzeyinde cephe karargâhı olarak kabul edilen Köşk mevkinde bulunuyordu. Düşmanla mücadele edecek Kuva-yı Milliye arasında böyle iki önemli kuvvetin düşman karşısında birbirine muhalif bir durumda kalmaları, Milli Mücadele yolunda yapılacak olan çalışmayı ve ülkenin asayişini ihlal edeceğinden, bunun önüne geçmek ve

¹²⁰ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 267.

¹²¹ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 270.

¹²² M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 236–237.

her iki tarafı vatanın kurtuluşu yolunda çalışmak üzere birleştirmek gerekiyordu. Bu amaçla her ikisine de güzel öğütlerde bulunulmuştu.

Ağustos 1919 başlarında Denizli'ye kadar yaptığım bir ziyarette, Denizli Milli Heyeti tarafından al ipekli kumaştan Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe adlarına, bu isimleri işleme ile içine alan birer bayrak imal ettirilmiş ve kendilerine özel bir şekilde gönderilmek istendiğini görmüştüm. Bütün Türklerin şekli bilinen bir tek bayrağı olduğundan, özel şekilde bayrak imal edilmesi ve bu reislere verilmesinin sahiplerine ayrıcalık sunulması gibi olacağından, onları bu bayrakların gönderilmesinden vazgeçirmiştım.

Birkaç gün sonra kim bilir hangi akılsızın, ikiyüzlü teklif veya talebiyle Demirci Mehmet Efe adına "Aydın Bölgesi Komutanı Demirci Mehmet Efe" ve Yörük Ali Efe adına da "Güney Aydın Bölgesi Komutanı Yörük Ali Efe" ve Kuva-yı Milliye Komutanı Binbaşı Hacı Şükrü adına da "Aydın Zeybek Ordusu Komutanı Binbaşı Hacı Şükrü" yazılarını içeren büyük boyutta birer mühür kazdırıp kendilerine yollamışlar.

Bu unvan ve mühürleri ne Demirci Mehmet Efe, ne de Yörük Ali Efe istemiş ve akıllarına bile getirmemişlerdir. Bu unvan ve mühürler onlara adeta resmi bir icra yetkisi verdi. Bunun sakıncaları görüldü; bu bir hataydı."

2.12.2. Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe Arasındaki Çekişmeler ve Konunun Çözülmesi İçin Çabalar

M.Şefik Aker; girişilen muharebede Yörük Ali Efe'nin kahramanlıklarından, kazandığı şöhret ve nüfuzundan, Demirci Mehmet Efe'nin de özel duygularından yararlanmak gerektiğini ifade etmektedir. Kendisine göre; Demirci Mehmet Efe'nin cephede faaliyete başlamasıyla beraber Yörük Ali Efe, Demirci'ye karşı samimi olmayan bir tavır almış ve

temas etmemiş, Demirci de Yörük Ali Efe'ye karşı çekingen bir durumda kalmıştır¹²³.

“Gerçi Yörük Ali Efe'nin fedakârlıkları ve kahramanca hizmetleri bütün o çevrede kendisine nüfuz, itibar ve taraftar kazandırmıştı. Fakat kendisi henüz genç olması ve bundan dolayı gençlik heyecanına ve sinirli olmaya meyilli oluşu, duygularını gizlenmeyecek derecede hırçın olması sebebiyle, kendisinden çok yaşlı ve zeybeklikte kıdemli zeybek reislerini yola getirebilmek için Demirci Mehmet Efe'nin sahip olduğu bazı duygulara ve tecrübelere sahip değildi.

Galip Hoca adıyla Kuva-yı Milliyemiz arasında en aydın kişi olarak tanınan Celal Bey'in verdiği öğütlerle bu iki efe barıştırılmış, bu şekilde Kuva-yı Milliye arasındaki düşmanca ikilik kalkmıştı. Bu olayda Yörük Ali Efe'ye gönderdiğimiz değerli Teğmen Zekai'nin de gayreti olmuş ve daha sonraları da iki efeyi idarede değerli yardımları dokunmuştur.

2.12.3. Demirci Mehmet Efe ve Beraberindeki Heyetin Yörük Ali Efe'yi Ziyaret Etmeleri

Kuva-yı Milliye Komutanı Binbaşı Hacı Şükrü'den bu olay vesilesiyle aldığım raporun bazı maddeleri şöyleydi(9 Ağustos 1919 tarihli rapordan):

Muhterem Komutanım;

1. Demirci Mehmet Efe kardeşimizle, Galip Hoca ve bazı kişilerle Dalama'da Yörük Ali Efe kardeşimizin yanında misafir bulunuyoruz.

Milli ve ortak gayeye ulaşması bakımından tabii ki ortaklaşa ve birlikte samimiyetle çalışmak üzere aşağıdaki muharebe planları için kesin karar ve düzenlemeler düşünüldü. Hızla sonuçlandırılması için hemen şahsınızın Köşk'e teşrif etmesi kararlaştırıldı.

¹²³ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 236.

2. Benim görüşüme göre Dalama'daki kuvvetin yabancı olmadığını size ispat ediyorum. Efem Dalama'ya gelerek Yörük Ali Efe'yi ziyaret edip, bölge komutanlığına ait mührü bizzat kardeşim eline teslim etti ve parmağındaki yüzüğü de yine kendi eliyle Yörük Ali Efe'nin parmağına geçirdi. Artık Demirci Mehmet Efe'nin ne kadar akıllı ve anlayışlı olduğunu, bendenizin de nasıl hareket ettiğini takdir edersiniz. Ben bu derecede yaklaştığımı siz geldiğiniz zaman arz edecektim; fakat zaman uygun değildi.

3. Arayı bulmam ve değerlendirmelerim, bundan sonraki harekât ve icraatım şahsınıza bir fikir verecektir.

4. Bendeniz ve Demirci Mehmet Efe saygılarımızı sunarız. Yörük Ali Efe ve Hoca Galip Efendi de ellerinizden öperler. Gelişiniz ne kadar hızlı olursa bizim akılların işini de o kadar hızlı ve acele yapmış olacaksınız muhterem komutanım”¹²⁴.

2.12.4. Demirci Mehmet Efe'nin Mahiyetindeki Sökeli Ali Efe'nin Sebep Olduğu Problem

Geçici bir süreliğine de olsa aradaki soğukluk gideriliyordu. Bu arada sıkıntı yaratabilecek bir başka olay meydana geldi¹²⁵:

“Söke Jandarma Kumandanı Fikri Bey, Sökeli Ali Efe'nin küçük kardeşini Söke'de kahvede öldürmüştü, fakat Sökeli Ali Efe'nin cepheden gelerek kendisinden intikam alması korkusu ile Çine'ye Yörük Ali Efe'nin yanına sığınmıştı. Bu sıralarda Demirci Mehmet Efe'nin karargâhı Nazilli'de idi ve Sökeli Ali Efe de burada bulunuyordu. Olayı haber alan Sökeli Ali Efe maiyeti ile birlikte Çine'ye giderek Yüzbaşı Fikri Bey'i öldürmek üzere harekete geçmek istiyordu. Demirci Mehmet Efe, Sökeli'nin bu hareketini yerinde görmemiş ve

¹²⁴ M.Ş. Aker, *a.g.e.*, s. 236–237.

¹²⁵ Sabahattin Selek, *Milli Mücadele – Ulusal Kurtuluş Savaşı II*, Örgün Yayınevi, İstanbul, 2002, Ek. 10.

Yüzbaşı Fikri Bey'i Nazilli'ye getirmek için Yörük Ali Efe'ye bir mektup yazarak Dokuzoğlu Mehmet Efe kumandasında 80 kişilik bir kuvveti Çine'ye göndermişti. Yörük Ali Efe Demirci Efe'nin isteğini önce hoş karşılamamış ise de Yüzbaşı yüzünden Demirci Efe ile arasında büyük bir itilaf çıkacağını düşünerek Yüzbaşı Fikri Bey'i Dokuzoğlu Mehmet Efe'ye teslim etmişti. Yüzbaşı Nazilli'ye getirilerek Kuva-yı Milliye Divanı Harbinde muhakemesi görülmek üzere tevkif edilmiştir. Bununla tatmin olmayan Sökeli Ali Efe gece maiyeti ile birlikte hapisneden Yüzbaşını alarak Nazilli-Kuyucak arasında Üçkuyular mevkiine götürmüş, kendisini parçalayarak vahşiyane bir şekilde öldürmüştür.

Bu cinayeti işleyen Sökeli Ali Efe tabii Demirci Efe'nin yanına dönemezdi. Maiyeti ile beraber Karıncalı Dağı eteğinde Yenice köyüne gitmiş ve Demirci Mehmet Efe'den ayrılmıştır. Hadisenin olduğu gecenin sabahı durumu öğrenen Demirci Efe çılgına dönmüş ve bütün karargâhı ayaklandırarak Sökeli Ali Efe'nin ölüsünü veya dirisini getirmelerini istemiştir. Nazilli Karargâhında bulunan Rafet Bey (Paşa) ve ileri gelen diğer subaylarla Nazilli Eşrafı, Demirci Efe'yi teskin etmeye çalışmışlardır. Nihayet iki gün sonra, Nazilli'den Sökeli Ali Efe'ye bir heyet gönderilmiş ve kendisine teminat verilerek Nazilli'ye dönmesi sağlanmıştır. Demirci Efe huzuruna çıkarılan Sökeli Ali Efe şöyle demiştir:

—Oğlum Ali, seni 10 numaralı arkadaşım tanırdım, bundan böyle sıfıra indin. Dikkatli ve hesaplı ol.

Sökeli Ali Efe ağlamaya başlayınca Albay Rafet Bey Demirci Efe'ye şöyle hitap etmiştir:

—Ali Efe de biraz haklı kardeş acısına dayanamayarak bu işi yaptı. Ben şahsım itibariyle affettim, sizde affedin.”

Bu konu ile ilgili devamında bir problem olmamıştır.

2.12.5. Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'nin Muğla'da Karşı Karşıya Gelmeleri

“Yörük Ali Efe ile Demirci Mehmet Efe arasındaki husumeti bilen bazı fırsatçılar kendilerine yönelik avantaj sağlayabilmek için bu durumu kullanıyorlardı. Muğla Belediye Başkanı Ragıp Bey, Menteşe Kuva-yı Milliye Başkanı Hamza Bey'e kırgındır. Zira Muğla'da kararlaştırılan Sivas Kongre kararlarına ve ilkelerine bağlı kalmak yönündeki düşünceden; Nazilli'de yapılan Kongre'de farklı bir tavır takınmıştır. Bunun üzerine de Kurul Hamza Bey'i Kuva-yı Milliye Başkanlığı'ndan düşürerek yerine Ragıp Bey'i seçerler.

Ömründe yenilgi yüzü görmemiş ve Menteşe livasının en büyük toprak sahibi olan Hamza Bey; Demirci Mehmet Efe'nin Nazilli'de kurmuş olduğu otoritenin benzerini, Yörük Ali Efe'ye yakınlaşarak Muğla'da kurmak konusunda çok başarılı olmuştur. Öyle ki Yörük Ali Efe yanında yetmiş beş zeybeği olduğu halde 13 Kasım 1919'da Muğla'ya gerçekleştirdiği baskınla, Ragıp Bey'in tüm hâkimiyetine son vererek yerine Hamza Bey'i yetkili kılmıştır.

Ragıp Bey de kısa sürede Demirci Mehmet Efe'yi devreye sokmuş; O da kısa sürede iki yüz kişilik birliğini Muğla'ya göndererek Yörük Ali Efe'nin etrafını sardırarak teslim olmasını istemiştir. 27 Kasım 1919 Perşembe sabahı çok erken saatlerde patlayan silah sesleriyle Muğla kaynamaya başlar.

Dışarıda olaylar böylece gelişirken Bekir Ağa Köşkü'nde Hamza Bey ile Yörük Ali Efe anlaşmaktadırlar.

27 Kasım 1919 sabahı Yörük Ali Efe'yi kuşatıp etkisiz hale getirenler, karşıtlarına tek kötü söz söylemeden uzlaşma yolunu ararlar. Ne Yörük Ali Efe'nin, ne de Hamza Bey'in on üç gün öncesinde küfür ve hakaret dolu cümlelerini hatırlarlar.

28 Kasım 1919'da Muğla'yı terk eden Demirci ve Yörük Ali Efe birlikleri, kendilerini gitgide birbirlerini yaklaştıracak Köşk cephesinin iki kardeş unsuru

durumuna getirecek olan tutarlı ellere, Milli Mücadele davasının doruğuna doğru yol alırlar”¹²⁶.

2.12.6. Demirci Mehmet Efe’nin Denizli’de Yaşanan Olaylardan Sonra Yörük Ali Efe ile Mustafa Kemal Arasındaki Telgraf Görüşmeleri

Demirci Mehmet Efe’nin Denizli’ye asayişin sağlanması ve bazı gayrimüslimlerin şehirden uzaklaştırılması için gönderdiği Sökeli Ali Efe’nin birkaç kızarıyla birlikte şehit edilmesi ortamın çok gerilmesine sebep olmuştu.

Hemen Denizli’ye giden Demirci Mehmet Efe intikam uğruna halka eziyet etmeye başlamıştır. Yanında bulunan M.Şefik Aker tarafından zorlukla engellenen Demirci Mehmet Efe’nin yaptıkları kısa zamanda Aydın çevresinde de duyulmuştu.

Haber alan Yörük Ali Efe’nin tepkisi aralarındaki anlaşmazlığı ve kini büsbütün ortaya çıkarmıştır¹²⁷:

“Bu anlaşmazlık Denizli olayından sonra daha da arttı. Yörük Ali Efe şikâyetini Ankara’ya Büyük Millet Meclisi’ne kadar duyurmaya başladı. Çine’den 30 Temmuz 1920 tarihinde BMM Riyaseti’ne başlığı ile gönderdiği şifreli telgraf bir hayli ilginçtir. Bu telgrafta Yörük Ali Efe, özetle:

“ Demirci Mehmet Efe’nin gaddarlığını M.Şefik Bey’e ve subaylara anlatmaya çalıştım, başaramadım. Nazilli’de Demirci ve adamları Devletin kasalarını soydular. Etrafı yakıp yıktılar. Denizli olayı da aynı gayenin gerçekleşmesi için yapılmıştır. Oysa Denizli halkı günahsızdır. Gerçekten Denizli’de halkın öldürülmesi bu alçaklıklarını gizlemek için yapılmıştır. Albay M. Şefik de bu olayda onlara akıl hocalığı etmiştir, göz yummuştur, ortaktır, günden güne cephenin zayıflamasına ısrarla devam etmesi M.Şefik’in vatan

¹²⁶ S. Demirayak, *a.g.e.*, s. 337–350.

¹²⁷ S. Aydınel, *a.g.e.*, s. 356–360.

haini din ve devlet düşmanı olduğuna şüphe bırakmamıştır....” diyerek şikayetlerini sürdürmektedir.

Mustafa Kemal Paşa, bu şifreli telgrafın çözülemediğini ve kapsadığı hususların ivedi bildirilmesi için 3 Ağustos 1920 tarihiyle Denizli’de 57. Tümen Komutanlığına bir telgraf gönderdi.

Aralarında şifre anahtarı olmadığı için Yörük Ali Efe BMM Riyasetine 7 Ağustos 1920’de Yenipazar’dan çektiği bir telgrafla bir şifre anahtarı istedi. Ayrıca şikâyet konularını belirtmek üzere bir özel memur gönderdi.

Telgrafın muhtevası anlaşıldıktan sonra Mustafa Kemal Paşa 11 Ağustos 1920 tarihinde Eskişehir’de Garp Cephesi Komutanı Ali Fuat Paşa’ya Çine’den Yörük Ali Efe imzasıyla gönderilen telgrafın suretini gönderdi ve gereğinin yapılmasını rica etti.

Mustafa Kemal Paşa Büyük Millet Meclisi Reisi imzasıyla 16 Ağustos 1920 tarihinde Yenipazar’da Aydın Cephesi Kuva-yı Milliye Kumandanı Yörük Ali Efe’ye çektiği telgrafta “...Gönderdiğiniz özel memurla Afyonkarahisar’da görüştüm... Vatanperverine mesainizde başarılar dilerim” dedi.

Bu yazışmaları da şöyle değerlendirebiliriz:

Yörük Ali Efe doğruca BMM’ne ilk defa bir telgraf çekmektedir. Bu durum artık cephede otoritenin iyice yok olduğunun, dolayısıyla birlik ve beraberliğin tamamen kaybolduğunun bir göstergesidir.

Bu telgraf Yörük Ali Efe’nin cahil olması sebebiyle yanındaki danışmanlarından biri tarafından yazılmıştır. Özellikle Albay M.Şefik’i vatan hainliği ile suçlayacak kadar ağır ifadeler taşımaktadır. Bu ifade tarzı yine Hürriyet ve İtilaf taraflarının Yörük Ali Efe’ye de nüfuz edebildikleri şeklinde değerlendirilebilir. Bu telgrafı yazan şahsın Yörük Ali Efe’nin yakınındaki subaylardan olmadığı açıktır. Öyle olsaydı bugüne kadar bu tarz şikâyetlerini Hey’et-i Temsiliye veya BMM’ne aktarabilirdi.

Mustafa Kemal Paşa çok ağır suçlamalarla dolu olan Yörük Ali Efe'nin bu telgrafı karşısında, daha önceki tutumunda da olduğu gibi ne Demirci Mehmet Efe'den nede Yörük Ali Efe'den vazgeçmiştir. Yörük Ali Efe'ye çektiği telgrafta da kendisine başarı dilemiştir.

Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe'nin Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği, biraz önce açıklanan, şikâyetlerinden haberi olmamasına rağmen, suçluluk duygusu içinde bulunuyordu. Zaten aşırı şüpheli olan karakteri de buna gayet müsaitti. Bundan dolayı daima kendini müdafaa ihtiyacı duydu. Denizli'den 18 Ağustos 1920 tarihinde "Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine" hitabıyla gönderdiği uzun telgraf işte bu ruhi durumunu en açık bir şekilde belirtmektedir. Bu telgrafta (özetle):

"Karacasu ve Tavas Kazalarında İtalyanları davet için Kaymakam dâhil ileri gelenler bir tutanak düzenlediler. Bunlara engel oldum. Garbi Karaağaç kazasının düzenlediği tutanaktan da haberiniz vardır. Bu tutanakta hakkımda ileri sürülen iddialara sizin de cevap verdiğinizizi üzüntü ile öğrendim. Ben on beş aydan beri vatanıma hizmet etmekteyim. Kesinlikle mal ve para düşkünü değilim. Denizli olayında dâhil olan tekaüt Binbaşı İbrahim Efendi'yi Ankara'ya gönderdim. Eğer Denizli olayının önü bu şekilde alınmamış olsaydı ikinci bir Aznavur olayı ile karşı karşıya kalınacağı ihtimalini hatırdan çıkarmamak gerekir. Ferit Paşa taraftarlarının hizmet tekliflerinin hepsini reddettim. Rica ederim Büyük Millet Meclisi'nin bana karşı beslediği fikri bilmek isterim" diyordu.

Bu telgrafın özellikle son cümlesi dikkati çekmektedir. Bu cümlede BMM'nin kendisi hakkındaki düşüncelerini bilirse, adeta hareket tarzını ona göre tayin edecekmiş gibi bir mana gizlenmektedir.

Nitekim 57. Tümen Komutanı Yarbay Nazmi'nin 12. Kolordu Komutanı'na çektiği telgraf bunu teyid ediyordu. 20 Eylül 1920 tarihli bu telgrafta, özetle şöyle diyordu¹²⁸:

“Karacasu Kazasının Manastır ve Azizabat yörelerinde Demirci Efe kızanlarıyla Yörük Ali Efe kızanları arasında bir müsademe olmuştur. Zayıf miktarı henüz bilinmemektedir. Demirci Efe bu günlerde Ankara'ya güveni olmadığı gibi, millete de güveni olmadığını söylemektedir. Ruhi durumunda çabuk değişmeler, şüphe ve endişe içinde olduğunu göstermektedir. Bunu gidermeye çalışıyorum. Yörük Ali Efe'nin kendi kızanlarına taarruzundan da endişelidir. Bunun için bugün birdenbire Denizli'den çıkmış ve Karcı Dağı denilen yere gitmiştir. Kötü bir olayı önlemek için bölgeye bir seyyar Jandarma bölüğü ile yetişmiş bir piyade alayı gönderiniz.”

Bu telgrafı alan 12. Kolordu Komutanı Karahisar'dan aynı gün BMM Riyaseti'ne durumu bildirdi. O'da Yarbay Nazmi'nin telgrafını da ekleyerek, özetle şunları yazıyordu:

“Demirci Efe'nin Karcı Dağı'na çıkmasını önemsiz görmemek gerekir. Nazmi Bey'e kuvvet göndermek cepheyi zayıflatır. Durumu daha tehlikeli görürse, Demirci Efe'nin bana olan güveninden istifade ile meseleyi çözümlenmeye çalışacağım. Yine inat ederse *tedip edeceğimi arz ederim.

Bu iki telgraftan birincisinde en önemli nokta Demirci Efe kuvvetleriyle Yörük Ali Efe kuvvetleri arasında çarpışmanın meydana gelmesidir. O güne kadar aralarında mevcut olan anlaşmazlığın bu dereceye tırmanması çok tehlikelidir”.

*tedip;terbiye etme, haddini bildirme.

¹²⁸ ATASE Arşivi, İSH, K:839, G:66, B:66-1-2.

2.13. Aydın'da Yunanlılar İle Yapılan Üçyol Muharebesi¹²⁹

“Aydın'a taarruz fikrinin tartışıldığı toplantılar, Yörük Ali Efe'nin “Aydın'ı kurtarmak için yapılacak taarruzdan önce, Milli Kuvvetlerimizi bu bölgede yandan ve geriden tehdit edebilecek Yunan birliklerinin defedilmesi” teklifini ileri sürmesi¹³⁰, Tümen Komutanı'nın fikrine de yakınlaşmayı sağladı ve bu teklif kabul edilerek, 29 Ağustos 1919 sabahı düşmanın Üçyol bölgesindeki mevzilerine taarruza başlandı.

Üçyol Muharebesi'nin Değerlendirilmesi:

a) Bu muharebede de efelerin ve tüm milli kuvvetlerin coşkusunun bir yansımasını görmekteyiz.

b) Kuva-yı Milliye komutanlarının düşündüğü, Aydın'a genel taarruzun başarıya ulaşamayacağı, bu muharebedeki başarısızlıkla ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla Tümen Komutanı'nın efeleri Aydın'a taarruzdan vazgeçirmek yolundaki çabasının doğruluğu kanıtlanmıştır.

c) Bu taarruzlardan Kuva-yı Milliye Komutanlarını vazgeçirmek, onlara en yakın olan ve birlikte çalışan Binbaşı Hacı Şükrü'ye düşen bir görev idi. Çünkü toplanan milis kuvvetlerinin eğitim durumlarının düzenli bir ordu gibi muharebe etmeye uygun olmadığını düşünmesi ve hele karşısındaki düşmanın muntazam muharebe gücünün yanında tahkim edilmiş mevzilere sahip olduğunu, dolayısıyla bu tip harekâtın başarı vaatmediğini, bir asker olarak bilmesi, takdir etmesi gerekirdi. Bunu yapmamış ve o da efeler gibi heyecanına yenilmiştir.

d) Olayın önemli bir yönü de, emir ve komutanın, Ne Binbaşı Hacı Şükrü de ne Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe ve diğer efelerin yanına

¹²⁹ S. Aydın, a.g.e., s. 266-268

¹³⁰ Üçyol Muharebelerinden yaklaşık bir hafta önce Yörük Ali Efe tarafından gönderilen beyanname ile “ 1300 ila 1309 (1884-1893) doğumlu tüm efradın Kuva-yı Milliye'ye katılımının sağlanmasını, emrine uymayanların idamla cezalandırılacağı” tüm bölgeye duyurulmuştur. (Bkz. ATASE Arşivi, İSH, K:25, G:70, B:70-1)

müşavir olarak verilen yedek subaylarda ve ne de Tümen Komutanı'nda olduğu bir defa daha belirmiştir. Askerler emir komutayı ele alamamışlar sonuçta yanlış kararlar uygulanmıştır.

e) Belirtilmesi gereken çok önemli gördüğümüz bir husus da Demirci Mehmet Efe'nin Köşk Cephesi'ne geldiğinden beri kendisinin hiç muhabereye katılmayıdır. Üçyol Muhaberesi'nin başladığı günde Nazilli'ye davet edilmiş ve gitmişti. Oysa en büyük komutanlar bile gerektiğinde en ileri hatlara kadar giderek, muharebeyi bizzat sevk ve idare etmişlerdir.

Yörük Ali Efe, yine en ileri hatta zeybek ve kızanları ile birlikte düşmanla çarpışmış, onların başında olmuştur.

2.14. Yörük Ali Efe Milletlerarası Tahkik Heyeti Karşısında

“Daha önce sözü edilen Milletler arası tahkik heyeti Batı Anadolu Bölgesinde Yunanlılar tarafından işlenen cinayetleri incelerken 22 Eylül 1919'da Çine'ye gelerek Albay M.Şefik'i, Türk kadınlarından bir grubu, bu arada bazı tanıdıklarıyla birlikte Yörük Ali Efe'yi de dinledi. Tahkik Heyeti yanında delege olarak bulunan Yarbay Kadri raporunda bu olayı şöyle anlatmaktadır:

“Çine'de heyete Kuva-yi Milliye Reislerinden Yörük Ali Efe'yi de dinlettim. Omzunda silahı belinde üç sıra fişeği ve üç tabancası ile pek heybetli bir manzara gösteren bu Efe'nin ifadesi de heyet üzerinde mühim bir tesir bıraktı sanıyorum. Yörük Ali Efe kendisinin ve arkadaşlarının niçin Yunanlılara karşı silaha sarıldığını, Aydın'ı Yunanlılardan nasıl zapt ettiğini Harb-ı Umumi de askerliğe gitmediği halde şimdi niçin hayatının son anına kadar Yunanlılarla cenk etmeye ahdedtiğini, Aydın içinde Yunanlıların binlerce Müslüman'ı katledip birçok ırzlara tecavüz ettiklerini ve Müslümanlara ait her şeyi mahvedip yaktıklarını gözleriyle gördüğünü ve her an pek büyük işkencelerle katledilmiş olan Müslüman cesetlerinin üzerinden geçtiği halde neden Aydındaki Hıristiyanları katletmediğini hatta onların hayatını emniyet altına

aldığını ve neden hala Kuva-yi Milliye bölgesi içinde bulunan Hıristiyanların adi cinayetlere bile maruz kalmadıklarını onların serbestçe iş ve güçleri ile uğraştıklarını komisyona izah etmiş ve nihayet şu müthiş soruyu sormuştur:

“Paşa Efendiler Yunanlıların ikinci defa Aydın’a gelmeleri üzerine Müslümanların hepsi korkularından göç etmişlerdi. Yalnız 2500 Müslüman kaçmaya fırsat bulamayarak şehir içinde kalmışlardı. Şimdi işitiyorum ki Aydın içinde 375 kişi kalmış, acaba diğerleri ne olmuş?”

Yörük Ali Efe heyete şunları söyledi :

“Biz 70 kişi ile Yunan Alayını mağlup ettik. Şimdiki mevcudumuzla Yunanlıları evvel Allah çok çabuk Aydın’dan çıkarmaya muktediriz. Fakat bir defa söz verdik Tahkikatın sonucunu bekleyeceğiz, o zamana kadar bir şey yapmayacağız. *‘‘düvel-i muazzama’’nın adaletini emniyetle bekliyoruz’’ demiştir’’¹³¹.

Yukarıda sözü edilen Yörük Ali Efe’nin de bilgi verdiği Milletler Arası Tahkik Heyeti Aydın ve civarındaki Yunan mezalimini gayet açık olarak şöyle belirtmiştir¹³².

“Madde 32- Alevler içinde kalan mahalleden kaçmaya çalışan kadın, erkek, çocuk, Türkler’in büyük kısmı mahalleyi şehrin kuzey kısmına bağlayan bütün yolları tutan Yunan askerleri tarafından sebepsiz olarak öldürülmüşlerdir.

Yunanlılar 29’u 30’a bağlayan gece birçok cinayetler işledikten sonra şehri terk etmişlerdir. Yunan kıtalarının geri çekilişinde onlarla beraber kaçmak isteyen Yunan sivillerinin büyük bir kısmına da komutanlık tarafından mani olunmuştur.

*düvel-i muazzama; büyük devletler.

¹³¹ H. Işık, *a.g.m.* , s. 38–39.

¹³² H. Işık, *a.g.m.* , s. 35.

Madde 35- Meydana gelen yangınlar Aydın şehrinin üçte ikisini tahrip etmiştir. Yanmayan evler tahrip edilmiştir. (5800 ev yanmıştır.)

Madde 40- Aydın'ın evlerinin yakılması yaklaşık olarak 8 milyon sterlinlik bir hasar meydana getirmiştir. Fasulye, pancar ve incir kayıpları ise 1.2 milyon sterlin olarak kabul edilebilir.”

2.15. Yörük Ali Efe'nin İtalyan Askerleriyle İlişkileri

2.15.1. Yörük Ali Efe'nin Söke'yi Ziyareti ve İtalyanların Protestosu¹³³

“Sakarya Harbi zaferimizden kısa bir müddet sonra, Yörük Ali Efe merhum bu zaferimizi öğrenmek için Söke Kaymakamlığı'nı ziyarete gelmişti. Eski hükümet konağı önünde Mustafa Efendi'nin Park Kahvesi var idi. Yörük Ali Efe kızanları ile otuz kişi vardı. Kaymakam Çine'li Mustafa Asım Bey'le beraber oturuyorduk. On dakika geçmemişti henüz. İtalyan işgal kumandanı, karargâh subayları ile kahvenin yanından atlarla geçtiler fakat Efe'ye doğru dik baktılar, yarım saat sonra tercüman Abdullah bir mektup ile geldi. Bu mektup bir protesto mektubu idi. Mektubun özeti şöyle idi:

Söke Kaymakamlığı Canibi Balasına

Sevr Anlaşmasına göre Söke'nin İtalyan Askeri işgali altında olduğu halde Milis Çetelerin Söke'ye gelmelerinin maksadının ne olduğunun bildirilmesi rica olunur.

Cevabı ben yazdım. Gelen Milis çete reisi Yörük Ali Efe'dir. İşgal kuvvetlerinin hududu içine girmekle hiçbir maksadı yoktur, bunu katiyetle bildiririz.

Sakarya Harbi zaferini öğrenmek için gelmişlerdir. Bu zaferin ilk müjdesini bize veren kumandanlığınıza teşekkürü borç biliriz.

Kaymakamlık makamını ziyaret ettikten sonra Koçarlı'ya geri döneceklerdir, bilgi alınmasını bilvesile rica ederim.

¹³³ C. Sökmensüer, *a.g.e.*, s. 79-81

İkinci bir mektup:

Kaymakam Asım

Söke Kaymakamlığı'na

Cevabınızdan kumandanlığımız memnun olmuştur. İkinci bir ricamız şudur ki, gelen çete reisinin çok nişancı olduğu Koçarlı Birliği Kumandanlığı'ndan bildirilmiştir. Bir teşrini evvel tarihinde subaylarımız arasında karargâh bahçesinde bir nişan atışı yapılacaktır. Misafir Ali Efe'nin bu nişan atışında bizlere misafir olmasını hassaten rica ederiz.

Kaymakam bey mektubu Efe'ye okumamı emir edince okudum. Efenin cevabında "Kaymakam bey bunlar bize bir oyun yapmasınlar" diye şüphelenmişti. M.Asım Bey Ali Efe'ye teminat verince, Efe'nin şüphesi kalmamış ve nişan atışına Yüzbaşı Kazım Bey, Efe ve Efe'nin seçkin kızanları ile beraber karargâha gittik. Karargâh, çay boyunda Rum Mahallesi'nde idi.

Efeye son derece iltifat ettiler. Bir dost kumandanı gibi karşıladılar. Çaylar içildikten sonra nişan atışının yapılacağı karargâh bahçesine indik. Yirmi kadar İtalyan subayı vardı.

Rütbe sırasına göre nişan atışına başlamışlar kimi subay hedefe isabet ettirmiş, kimi ettirememişti. Kumandan da isabet ettirememişti.

En nihayet Yörük Efe'ye sıra gelmişti. Yüzbaşı Kazım Bey, "Efe sıra size gelmiş, kumandan bey söyledi, buyurun atışa" demesi üzerine Yörük Ali Efe, kızanı Kuru Veli'ye "Veli nişan tahtasının altında dur. Yüzünü bize doğru döndür" dedi. Kuru Veli tahtanın altına gelmişti. Ali Efe tercüman Abdullah'a bakarak "bir su bardağı getirsinler" dedi. Su bardağı geldi. İtalyan subayları birbirlerine ne olacak diye bakışıyorlardı. Efe "tercüman efendi, bu bardağı Veli'nin başına koy" dedi, Subaylar büsbütün şaşırdılar, ne olacak? diye. Yörük Efe atış yerine geçti. Kuru Veli hazır ol vaziyetinde dimdik duruyordu. Subaylar heyecandan dillerini yutacaklardı. Efe nişan aldı ve bir anda tetiği çekti bardak tam orta yerinden parçalanmış olarak yere düştü. Kumandan

heyecanla İtalyanca “bravo” diye bağırdı ve bütün subaylar sırayla Efe’nin elini sıktılar. Tekrar çaylar geldi içildi ve atış sona erdi. Hazır bulunanlar Efeyi alkışladılar. (Kumandan Sinyor Koronello) şu sözleri söyledi. “Kazım Bey, sizin gibi cesur, korkusuz ve nişancı bir milletin karşısında harbedecek Yunanlıların vay haline ” Koronello, Kazım Bey’in ve benim elimi sıktı, Allahısmarladık diye ayrıldık”.

2.15.2. İtalyan Nişancısı ve Yörük Ali Efe¹³⁴

“Subay arkadaşları arasında “Sarı Şevket”, askerler arasında “Deli Yüzbaşı” diye anılan Aziz Dostum Şevket Örs anlattı:

Bir ara Yörük Ali Efe’nin kurmaylığını yaptım. Çetesinde 500 kadar gönüllü vardı o zaman. Görevim, bunların yok yere kırılmasına sebep olan delice kahramanlıkları önlemek çetede düzenli, disiplinli bir idare kurmak, bir kelime ile Efe’ye emri altındaki insan silah ve malzeme gücünden mümkün mertebe az fire vererek faydalanma yollarını öğretmektir. Yörük, o tarihte 23–24 yaşlarında bir delikanlı idi; orta boylu, buğday tenli, geniş omuzlu, iri kemikli bir delikanlı. Çehresi çok sevimli ve cana yakındı. Bütün çehrede sahibinin pratik ince zekasını, ruhundaki büyük cevheri keşfe yarayacak hiçbir belirti yoktu. Bütün hareketlerinde dikkati çekecek kadar temkinli, serinkanlı olan bu sıradan adam, namusa, yiğitliğe toz konduran söz ve davranışlarla düşman karşısında kasırgaya dönerdi.

Parmağına Yakup Cemilleri, Şükrü Yenibahçeleri kıskandıracak derecede hakimdi mavzerle telgraf tellerini tabanca ile serçe, İspinoz gibi minik cüsseli kuşları vurabilecek kadar atıcı idi. Devrin kalburüstü efelerinin hepsini tanırım, çoğu ile yan yana, omuz omuza harbettim, hiçbiri sinirlerine Yörük Ali Efe derecesinde hakim değildi. Düşünmeden kara vermez, fakat bir kere de

¹³⁴ Hakki Kâmil Beşe, *Kırkkanat – Hikâyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1976, s. 169–178.

verdimi, gökten yıldırımlar yağacağını bilse kararından dönmezdi. Diyeceğim, Yörük, kütüğü dibinde büyümesi yüzünden heder olmuş büyük istidatlardandır. Bu istidat ciddi bir eğitim ve öğretim görmüş olsaydı- muhakkak ki- devrinin en büyük komutanlarından biri olurdu.

Davasına inanan, gücüne güvenen bu gibi insanlar – hele o yaşlarda – çok sert ve alıngan olurlar. Kimi zaman dozu kaçırılmamış tenkitleri bile izzetinefislerine indirilmiş birer tokat sayarlar. Bu sebeble idare edilmeleri çok güçtür. Askerlik hayatımın en çetin günlerini Yörük Ali Efe'nin kurmaylığında geçirdim, inanın bana. Düşünün ki çetenin reisi planlı hareketle bir damla kan dahi akıtmaksızın yenilenebilecek nice güçlükleri ölüme meydan okuma yoluyla yenmeyi göze alacak kadar toy ve sabırsız bir delikanlıdır. Son söz daima onundur. Ve ben onun sadece bir danışmanıyım.

Birgün Yörük'le Adagide yakınlarında bir subaşında dinlenirken köyünün imamı çıkageldi.

– Efem seni subay kılıklı, süslü – püslü üç gavur görmek istiyor.

– Nerdeler?

– Deli Hüsnü'nün bahçesinde

– Ne yapacaklarmış beni görüp te?

– Tercümanların söylediğine göre, hoşuna gidecek teklifler yapacaklarmış.

Efe bana döndü.

– Ne dersin Yüzbaşım, gidelim mi?

– Gidelim, Efem, dedim, hiç değilse hakkımızda ne düşündüklerini, başımıza ne çoraplar örmek istediklerini öğrenmiş oluruz.

Mestan Efe'yi de yanımıza alarak yola çıktık. Çetemiz çevresine dehşet salan bir kuvvetti artık. Gittikçe sıklaşan baskınları, amansız saldırıları ile kan kusturuyordu Yunanlılara. Bu sebeple işgal kuvvetlerince, Efe'mizin ayağına heyet gönderilmesinde yadırganacak hiçbir cihet yoktu. Gelgelelim ne olabilirdi

bu teklifler? Efe ile ben akla gelen bütün ihtimalleri sayıp döktük. Mestan bunlardan hiçbirini beğenmedi ve âdeti olduğu üzere işi yine alaya dökerek:

—Bilemediniz Efeler, dedi, bilemediniz... Bu çorbacılar birer kız teklif edecekler bize, haysiyetli sakız gibi birer Yunan dilberi. Ama ben sekiz taneden aşağısına razı değilim, bilesiniz ha!

Büyüyecek bir kurt yol boyunca içimi kemirdi durdu: Teklif getirenler öğrenim, eğitim görmüş, tecrübeli, yetişkin kişilerdi her halde, Efemiz ise vatan aşkı ile silaha sarılarak dağa çıkan tertemiz bir yörük çocuğu idi, o kadar. Başa çıkabilecek miydi bu kurtlarla acaba?

Uzatmayım, salık verilen bahçeye vardık. Efeyi orada bekleyenler bir İngiliz yarbayı ile İtalyan albayı ve çiçeği burnunda bir Amerikan binbaşısı idi. Yanlarında tercümanlık vazifesini görecek bir de Rum kopili vardı. Kısa bir tanışma töreninden sonra İngiliz konuya girdi:

Sizinle bölgemizin güvenliği ile ilgili bazı hususları görüşmeğe geldik. İşgal Komutanı, ordusunun ayak bastığı yerlerde güvenliğin tam ve kâmil olarak kurulmasını yürekten arzu etmektedir. Gelen haberlerden öğreniyoruz ki, bölge dâhilinde güvenliğin yerleşmesine çetenize mensup çapulcular engel olmaktadır.

Efe kaşlarını çatarak İngiliz sözünü kesti:

—Dur hele Çorbacı, dur hele! Paldır küldür nereye böyle? Gerçekten benim çetemde her çeşit kötü insan vardı: Hırsız, katil, yankesici, dolandırıcı, sahtekâr... Ama bugün yok. İlaç için arasan bir tane bulamazsın. O iblislerin hepsi de birer melek şimdi. Tek düşünceleri vatanlarını kurtarmak, İşgal Ordusu denilen o canavarlar sürüsünü topraklarımıza gömmek.

—İmkân yok buna.

—Neden?

—Çünkü kaderinizi bağladığınız üç devlette (Almanya, Avusturya, Bulgaristan) pes ettiler. Ordunuz dağıldı. Hükümetiniz (Ateşkes) şartlarını

kabul etti. Üstelik silahlarınıza da el koyduk. Haberiniz olmuştur tabii, gazeteler hep yazdı bunları.

Efe, yeni yeni ele gelmeğe başlayan bıyıklarını apaçık meydan okuma manasına gelen özentili bir davranışla burarak sordu:

—Türk milletinin de teslim olduğunu yazdı mı? Bu davranış sertleştirdi konuşmaları. İngiliz, sinirli sinirli omuzlarını silkti:

—Ne çıkar bundan? Haliniz meydanda işte: ne topunuz var, ne tüfeğiniz, ne de üç günlük cephaneniz!

—Bakındı hele!...

—Evet delikanlı, bir yanda yokluklar içinde kıvranan 3–5 yüz kişilik bir başıbozuk alayı, bir yanda en yeni silahlarla donatılmış koskoca bir ordu. Bu iki kuvvet çarpışacak ta başıbozuk alayı üstün gelecek öyle mi? Ben böyle bir komedyayı hiçbir askerlik kitabında görmedim.

Fikrini bana da tasdik ettirmek istedi.

—Siz de görmemişsinizdir, değil mi, Yüzbaşı? Bir çete reisinin böyle çılgınca bir teşebbüse girişebilmesi için mutlaka bir şeye güvenmesi lazımdır. Nedir o güvendiğiniz şey?

İngiliz yarbayı doğru konuşmuştu. Durum bütün çıplaklığı ile öyle idi. Fakat bu, daha yumuşak, daha nazik bir dille ifade edilebilirdi. Hele misyonla geldiğini iddia eden bu şık giyimli, bol nişanlı subaylar için böyle davranmak centilmenlikten de ileri bir medeniyet, bir insanlık vazifesiydi ama, ne çare ki, o zamanın raconu buydu. İşgal kuvvetleri bir dereceye kadar İtalyanlar hariç erleri ile subayları ile Türklere karşı hep böyle küstah, hep böyle terbiyesiz, tahrikçi ve zaman zaman saldırgan idiler. Efe sinirlerini oluk başında bırakmış gibiydi. İri taneli kehribar tespihini şaklatarak soruyu cevaplandırdı:

—Yanıyorsun Çorbacı, güvenilecek çok şeyimiz var bizim.

—Mesela?

—Mesela: bıçağımız var, kamamız var, baltamız, kazmamız var. Dişimiz, tırnağımız, kaya gibi imanımız var. Az şey mi bunlar? Sonra da Allah'a şükür bizde olmayanların hepsi sizde var.

—Size ne bizdekilerden?

—Onlar kitap kavlince bizim sayılır.

—Kitap kavlinde mi?

—Evet çorbacı.

—Tuhaf şey! Daha ne cevherler yazılı bu kitapta?

—Aklın almaz ama ben yine söyleyeyim: Bir silah deposu ne zaman, nasıl basılır; nöbetçinin elinden silahı nasıl alınır; (gık!) dedirmeden canı cehenneme nasıl gönderilir; sonrada depodaki silahlar bizden tarafa nasıl kanatlandırılır... Bu cevherler hep o kitapta yazılı. Ünlü Kurmay Yörük Ali Efe'nin kitabında! Çapulcu diye bahsettiğimiz bu baskınları yapan kahramanlar olsa gerek!

Efe gittikçe açılıyor, umulmayan bir zekâ kıvraklığı ile güzel bir ders veriyordu bu zafer sarhoşlarına. Ne yazık ki bunun zamanı değildi. Pusuya düşürtülmemiz ihtimalini hesaba katarak karanlık basmadan yerimize dönmemiz gerekti. Onun için hemen söze karıştım.

—Efendiler, neye geldiniz buraya? Yaramıza tuz ekmeğe mi?

İngiliz cevap verdi:

—Hayır hayır hayır.

—O halde neye böyle konuşuyorsunuz?

Tarafların savaş güçlerini bütün çıplaklığı ile meydana koymak için. Ta ki, yapacağımız tekliflerin Efe ve arkadaşları için ne büyük bir lütuf olduğu gereği kadar anlaşılabilsin.

Tahammülüm son haddini bulmuştu. Benzeri hallerde kendisine, daima sabır ve sükûnet tavsiye ettiğim Efe'den utanmasaydım, o anda bu apoletli çıyanı ayaklarımın altına alıp solucan gibi ezerdim. Adam Çanakkale

yenilgisini bir türlü unutmayan siniri bozuk bir milliyetçi değilse, muhakkak ki çevresine eza vermekten zevk duyan bir sadistti. O öfke ile çıktım İngiliz'e:

—Bu mu sizin askeri terbiyeniz? Nerde o meşhur-u âlem centilmenliğiniz? Gerçi şimdilik bir avuç insanız; fakat akşama-sabaha şu dağlar çeteler, fedailer gönüllerde dolup taşacak. O zaman...

—Yanlış anladınız Yüzbaşı...

—Teklifleriniz ne, teklifleriniz? Ne istiyorsunuz Efemizden?

—İngiliz yarbayı çehresine gayet ciddi ve samimi bir ifade vermeğe çalışarak:

—Silahını bırakıp köyüne çekilmesini, dedi, böyle yaparsa şeref sözü size köyüne dokunmadıktan başka kendisine ömrü boyunca 50 altın aylık vereceğiz. Tazminat olarak ta ayrıca 5,000 altın!

Tüylerim diken diken oldu. Yörük'e böyle bir teklifte bulunmak ona: "Sen namustan, şereften yoksun, parayı görünce vatanını dahi satabilen bir alçaksın!" demekle birdi. O Yörük ki kısa zamanda gönüllere taht kurmuş, adaleti, Yunanlılara kan üstüne kan kusturan saldırıları ile çevrede Hazret-i Ali olarak tepkilerin en şiddetlisini göstermeğe mecburdu. Şanı-şöhreti bunu gerektiriyordu. Fakat şaşılacak şey Efe, korktuklarımdan hiçbirini yapmadıktan başka fısıll fısıll beni yatıştırmağa çalıştı:

—Gönlünü ferah tut yüzbaşım, düşmanın mındarı, sarhoşu bunlar, kızmağa değmez.

Sonra İngiliz'e döndü:

—Şimdiye kadar Türkleri yakından tanımak fırsatını bulamamışsın galiba?

—Buldum Efe, buldum. Çanakkale harbinin başından sonuna kadar aralıksız harbettim onlarla.

—O zaman silah üstünlüğü kimdeydi? Bizde mi, siz de mi?

—Bizde.

—Hem de kıyaslanamayacak derecede değil mi ?

–Evet.

–Netice ne oldu?

–?...

–Yine öyle olacak Çorbacı, gerekirse yurdun her köşesinde bir Çanakkale yaratarak gömeceğiz sizi bu topraklara.

O zamana kadar dinlenmeyi uygun bulan babacan tavırlı İtalyan söze karıştı. Efe'nin el el üstüne koyarak dayandığı gösterişsiz tüfeği kastederek:

–Efe Cenapları, dedi, bu çakaralmaza güveniyorlar galiba. Oysaki, bu silahla insan değil, deve bile vurulmaz.

Bu, budalaca bir çanak tutma idi. Efe kulağına eğilerek "Şu haddini bilmezle biraz gönül eğlendireceğim, çok sıkıldım" dedikten sonra başladı İtalyan'la yarenlik etmeğe.

–Yiğit oyuncaklarından da anlar gibi konuştun be çorbacı?

–Anlamak ne kelime, piriyimdir o işlerin.

–Ya? ...

–Evet, istersem pireyi gözünden vurur, "Benim" diyen nişancıya ders veririm.

–Aman ne güzel!

–Karşımızdaki Albay nişancıbaşısıdır Sinyor –gözünüzü açın- koskoca İtalyan Krallığının Nişancıbaşısı!

–Breh breh breh!

–Evet Sinyor, İtalya Krallığı'nın Nişancıbaşısıyım ben. Delil istiyorsanız, işte size göğsümdeki madalya!

–Tam aradığım ustayı buldum öyleyse. Hazır memleketinden kalkıp buralara gelmişken biraz nişancılık dersi ver bana, elini öpüp dua edeyim sana!

Sözünü bitirince 50–60 adım kadar uzaklaştı, cebinden bir çil çeyrek çıkarıp iki parmağının ucu ile tutarak havaya kaldırdı:

–At bakayım usta, tüfeğim orda.

Tehlikeli bir meydan okuyuştu bu. İtalya'nın kör nişancılıktaki ustalığının derecesine göre Efe'nin parmaklarını, elini, hatta kolunu kaybetmesi işten bile değildi. Fakat Yörük Ali Efe idi o, düşünemezdi bunları. Düşünseydi Yörük Ali Efe olamazdı. Karşıdan karşıya başladı. İtalyan zorlamağa.

—Hadi be Usta, göster kendini!

—Gez-göz-arpacık, bum! Hadi!

—Marifetlerinden bir tanesini öğret, ne olursun!

—Anladım, çil çeyreğe nişan atmayı şanına yaraştıramıyor, hedefi çok büyük buluyorsun. Öyleyse çil metelik çıkarayım, ona at.

Dediğini yapıp kolunu havaya kaldırdı.

—At Usta!

İtalyanlar bu zorlamalar karşısında şaşaladı, bocaladı, dudaklarını yaladı, yutkundü, medet uman gözlerle arkadaşlarına baktı.

Sonunda şu mazereti ileri sürebildi.

—Teklifinizi kabul etmeyi şeref sayarım, ama ne yazık ki –az önce söylediğim gibi- silahınıza güvenim yok.

Efe hemen yanımıza gelerek meteliği İtalyan'a uzattı.

—Sen tut öyleyse!

Maksadı o idi zaten: Hedefi İtalyan'a tutturmak. Anlaşılıyordu ki Efemiz, bize eşkıya gözüyle bakan bu şımarık subayların adeta birbirini kovalayan terbiyesizce hareketlerinin acısını dirhem dirhem bu İtalyan'dan çıkaracaktı:

—Tut Usta tut! Vuramam diye mi korkuyorsun? Adam sen de, vuruncaya kadar atarım ben de! Maksat öğrenmek değil mi?

Mestan Efe ile makaraları koyuverdik. Amerikalı dahi durumun nezaketini unutarak bize katıldı. Palikarya tercüman bile bıyık altından bize gülüyordu. İtalyan kendi dili ile düştüğü kurt kapanından kurtulmak için epeyce bocaladıktan sonra:

—Sinyor diye kekeledi, vuracağınıza %99 eminim. Ama geride kalan %1 yok mu, işte o korkutuyor beni. Silah işi ne de olsa şeytan işidir, bakarsınız elinizin titreyivereceği tutar. O zaman nice olur benim halim?

Efe bu cevabı alınca cebinden bir avuç metelik çıkarıp Mestan Efe'ye uzattı:

—Al şunları Kardeş, ben vurdukça sen yenilerini tutarsın!

—Olur Efem.

Mestan gösterilen yerde durdu, iki parmağının ucu ile bir metelik tutarak kolunu havaya kaldırdı. Yörük Ali Efe silahını omzuna dayar dayamaz tüfek küttledi:

—Trink!

—Bir metelik daha!

—Trink!

—Bir metelik daha!

—Trink!

—Bir metelik daha!

—Trink!

İtalyan'ın iler-tutar tarafı kalmamıştı. Hele Amerikalı ile Palikaryanın "Bravo Türk!" "Bravo Efe!" diye bağrışmaları onu büsbütün güç duruma sokuyordu. Efe silahını omzundan indirerek sordu:

—Yeter mi Usta? İstersen atışa tabanca ile devam edelim? Belinde taşımakta olduğuna göre ona güvenin vardır herhalde.

Tam bu sırada bahçe sahibi önümüze bir tepsi meyve getirdi; elma, armut, incir, ceviz..

Efe meyveleri görünce çocuk gibi sevindi. Boynunda alaca bir kefiye vardı, onu çekip bir ucunu İtalyan'a tutturarak daima yanında bulundurduğu bıyık makası ile kefiyeden ince ince dört tane şerit çıkardı. Sonra bunlardan her birini bir cevize dolayarak ağaçların dallarına astırdı. Son ceviz asılınca:

—Hadi Çorbacı, dedi, çıkar tabancanı, hedefler seni bekliyor.

İtalyan karşısındaki adamın ne kıratıda bir nişancı olduğunu anlamıştı artık. Ellerini ovuşturarak:

—Mazur görün beni Sinyor, dedi, bugün çok heyecanlıyım.

O zaman bizim Ağa "Bismillah" deyip tabancasını çekti: Dan! Dan! Dan! Dan!

Gidip baktık, cevizler sapasağlam yerde idi. Çünkü Efe hedefleri vurmaya tenezzül etmemiş, onları sallandıran şeritleri vurmıştu. Nişancılık bu kadar olurdu."İstersem piyeyi gözünden vurur, Ben'im diyen nişancıya ders veririm" diye öğünen nişancıbaşı sizlere ömürdü artık. Efe, gülümseyerek sordu:

—Nasıl buldun beni Usta? Yabana atılacak bir eşkıya değilim, değil mi?

İtalyan büyük bir günahkâr edasıyla şöyle konuştu:

—Hayır, Efe, Siz eşkıya değil, dev bir kahramansınız. Bunca memleket gezdim, bunca nişancı ile tanıştım, inanın bana sizin gibisine rastlamadım. Biz sizi para ile satın alınabilecek bir eşkıya parçası sanmıştık, aldanmışız.

Göğsündeki nişancıbaşılık madalyasını çıkarıp Efe'ye uzattı:

—Buyurun şunu, bugünkü hatırası olsun! Yemin ederim bu madalya ancak sizin göğsünüze yakışır.

Efe madalyayı itti:

—Alamam Usta, yazık olur sana.

—Neden?

—Söyletme beni, kabalığıma verirsin sonra.

—Vermem, söyleyin, vermem.

—Ne olur, ısrar etme!

—Allah aşkına söyleyin!

—Şeee..y. öğünülecek bir o demir parçan var, onu da elinden alırsam ne ile övüneceksin a benim Ustam?

2.16. Çerkez Ethem'in Yörük Ali Efe'ye Gönderdiği Mektup

Çerkez Ethem, bir yandan açıkça hükümete karşı cephe alırken, diğer yandan kendisine ortak kişiler aramaya koyulmuştu. Demirci Mehmet Efe, Yörük Ali Efe ve Sarı Efelerle Millî Gök Bayrak Taburu Komutanı'na şifreli mektup ve özel adamlarını göndererek onları da kendisi gibi ordu ve Hükümete karşı itaatsizliğe çağırmuş ve Demirci Mehmet Efe'nin Güney Cephesi Komutanının emirlerine karşı direnmesine sebep olmuştu.

Yörük Ali Efe'ye gönderilen ve 12 Aralık 1920 de ele geçirilen şifreli telgrafında şöyle diyordu (Özetle) ¹³⁵:

Bizim çalışmamızın ve fedakârlığımızın verimli olması iç ve dışa karşı ihtilâlin ve memleket savunmasının gerektirdiği iyi bir düzen içinde yürütülmesi için kurulan Ankara Hükümeti birkaç muhterisin âleti olmaktan kurtulamamakta, günden güne keyfî ve şahsî ihtiras ve menfaatler çoğalmaktadır. Memleketin bu gidişle kurtarılması imkânsızdır. Dış durum Anadolu Hükümetine elverişli bulunmakla beraber, bundan faydalanmak şöyle dursun, hareketlerine engel teşkil edeceklerini tahmin ettikleri Demirci ve Sarı Efe'yi ve daha bazılarını her ne şekilde olursa olsun yok etmeye karar vermişlerdir. Daha önce Demirci Mehmet Efe'nin ortadan kaldırılmasının güya memleket hesabına lüzumunu bana hissettirmek istediler. Bu düşünceden üzüntü duyduğumu ve ortak olan amacımızın elde edilmesi uğrunda her gün hizmet ve fedakârlık edenlerin ve edeceklerin neden yok edileceklerini sordum. Orasını biz kendimiz biliyoruz dediler. Onlar ne vakit olsa başımıza beladır, demek kadar uygun olmayan cevapla meseleyi kapadılar. Harcadığımız emeklerin boşa gitmemesi için birbirimize sarılmamız. Cevabınızı bekliyorum. Şifreyi alır almaz yanımıza, demenizi ayrıca rica ederim.

¹³⁵ Türk Tarih Kurumu, *Harp Tarihi Belgeleri Dergisi*, S. 73, Ankara, 1975, s. 25.

Yörük Ali Efe ve Demirci Mehmet Efe'ye, Çerkez Ethem tarafından hükümet aleyhine çalışması konusunda mektup getiren bir yüzbaşı ve Sökeli İdris Çavuş Çine'de tutuklanmıştır¹³⁶.

Çerkez Ethem tüm bunlara rağmen Yörük Ali Efe'yi kendisi gibi ihanete teşvik etmekten geri kalmamış, Ankara Hükümeti'ne muhalif olması için, Yunan Hükümeti namına kıymetli bir eğer takımı, bir at ve 100.000 lira göndermiş, fakat Yörük Ali Efe getiren adamları Söke'deki askeri yetkililere teslim etmiştir¹³⁷.

2.17. Düzenli Orduya Geçiş Sonrası Yörük Ali Efe

“Düzenli bir ordunun kurulması zaruri bir ihtiyaç haline gelmiştir. 8 Kasım 1920 günü hemen hazırlıklara başlanmıştır. Milis kuvvetlerinin zararlı faaliyetlerinin yanı sıra Yunanlılara karşı savaşta Gediz Cephesi'nde görüldüğü gibi, Köşk Cephesi'nin dağılarak Sarayköy önlerine kadar çekildiği, bazı milis kuvvetlerinin de dağılarak Menderes nehri güneyine geçtikleri görülmüştür. Milis kuvvetleri cephe savaşlarında değil baskın harekâtlarında başarılı olmaktadır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın, ancak düzenli ordu¹³⁸ tarafından yapıldığı takdirde sonuç alınabileceği işgalcilerin kovulabileceği anlaşılmıştır.

2 Ocak 1920'de, Genelkurmay Başkanlığı yayınladığı emirde, Kuva-yı Milliye Müfrezelerinin kaldırıldığını bildirmiştir. Bu emir tüm Anadolu'ya yayılarak duyurulmuştur. Emir yerine getirilmeye başlayınca milis kuvvetlerini nüvesini oluşturan zeybeklerin yaşları uygun olanlar, düzenli ordu içinde

¹³⁶ ATASE Arşivi, İSH, K:885, G:127, B:127-1.

¹³⁷ ATASE Arşivi, İSH, K:886, G:187, B:187-1.

¹³⁸ Bu kapsamda Aydın Menderes Grup Komutanlığı'ndan Yörük Ali Efe'ye gönderilen telgrafta “Yörük Ali Efe'nin mahiyetindeki 25 neferle Çine'de istirahata çekilmesi emredilmiştir.(Bkz. ATASE Arşivi, İSH, K:889, G:58, B:58-1) Bununla birlikte Yörük Ali Efe'ye cephe ve seferberlik zamanlarında verilmek üzere mülazım-evvel (üstegmen) maaşı, neferlerine ise efrad maaşı verileceği bildirilmiştir.(Bkz. ATASE Arşivi, İSH, K:739, G:86, B:86-1)

değerlendirilmiş, yaşları müsait olmayanlar da köylerine kasabalarına gönderilmiştir.

1921 Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda düzenli ordunun kurulması için ilk adımın atıldığı yıldır. Yörük Ali Efe, Milli Mücadele'ye girerken, Yunan'a karşı savaşmak için mutlaka subayların varlığını ihtiyaç hissetmişti. Yanına ve emrine verilen subaylarla birlikte Aydın çukurunda Yunan askerlerini ölümle tanıştıran ilk Yörük Ali Efe idi. Malgaç Çayı Köprüsü'nde muhafız olan Yunan askerlerinin üzerine subaylarla birlikte gitmişti.

Yörük Ali Efe, düzenli ordunun yararını gören kişidir. Albay Şefik'ten istediği de subaydır. Subaylarla birlikte olduğunda başarıya ulaşılacağına inananlardandır. Düzeni ilk gören ve uygulayan da O'dur.

Yörük Ali Efe, 1921 düzenli ordunun kurulması üzerine, bulunduğu bölgede Nizamiye Kuvvetlerinin yardımcısı olarak görev yapacak olan yardımcı müfrezelerin başındadır. Yazışmalar belirli kurallara bağlandığında, kendisine verilen emirlere uymuştur.

Yörük Ali Efe'ye, düzenli ordu birlikleri komutanları tarafından gönderilen, talimatlar, onun askeri müşaviri kanalı ile kendisine tebliğ edilmeye başlamıştır. Düzenli ordunun geri bölge teşkilatları da kurulmaya başlayacaktır. Kuruluncaya kadar efelerle irtibat askerlik şubelerince sağlanmaktadır. Bölgedeki Kuva-yı Milliye teşkilatlarının düzenli ordu birlikleri emrinde çalışmalarını istemektedirler"¹³⁹.

¹³⁹ S. Demirayak, *a.g.e.*, s. 516-518.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. MİLLİ MÜCADELE SONRASI YÖRÜK ALİ EFE'NİN HAYATI

Milli Mücadelenin sona ermesine müteakip, vatanın kurtarılmasında büyük emeği geçen tüm efeler gibi Yörük Ali Efe de yılladır ihmal ettiği ailesinin yanına dolayısıyla sivil hayata dönmüştür. Özellikle mücadele sonrası hayatıyla ilgili yazılan veya dilden dile dolaşan anlatımlar genelde yakınında yaşayan kişilerin hatıralarından alıntılardan ibarettir.

3.1.Yörük Ali Efe'nin Milli Mücadele Sonrası İşleri ve Çevresindekiler

Aydın'ın Çine¹⁴⁰ İlçesi'nden, Sultanhisar İlçesi'ne iki hanımı (Nurcihan ve Feride), dul Ayşe halası ve kendi çocukları Abdi, Mehmet Ali ve Zehra¹⁴¹ ile taşınan Yörük Ali Efe, artık işleriyle uğraşıp düşmanı kovmanın, hür yaşamının zevkini çıkarmak istiyordu. Koyun sürüsünü satıp elinde avucunda ne varsa Atça'da¹⁴² bir çırçır fabrikası satın almıştı. Sultanhisar'daki evi¹⁴³ her gün Milli Mücadele günlerinde olduğu gibi gelip giden hayranlarıyla dolup taşıyordu. Darda olanlara yardım ediyor, akıl danışanlara da akıselimle doğru yolu gösteriyordu. Milli Mücadele'de omuz omuza kurşun sığı gazi silah arkadaşlarını arıyor, hatırlarını soruyordu. Efesi, Alanyalı Molla Ahmet Efe'nin oğlu Mehmet için bile Köşk'e¹⁴⁴ bir bakkal dükkânı açtıvermişti. Sık sık bakkalına uğrar, kimseye muhtaç olmadan rızkını kazanması için nasihatlerde bulunurdu¹⁴⁵. Benzer bir yardımı kendisini kızan olarak Alanyalı Molla Ahmet

¹⁴⁰ Çine ilçesi Yağcılar Köyü'ndeki evinde şimdi yaşlı bir kadın yaşamaktadır. Evin son durumu ile ilgili fotoğraflar resimler bölümünde (res.27-28) sunulmuştur.

¹⁴¹ 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız "Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus bilgilerini içeren" belgede, Milli Mücadelenin bitimini 1922 olarak kabul edersek Abdi (1913), Mehmet Ali(1919) ve Zehra (1921-Kavaklı-Anne adı Feride) hayattadır.

¹⁴² Aydın'ın Sultanhisar İlçesi'ne bağlı bucak.

¹⁴³ Sultanhisar'da Rekmez Mahallesi'ndeki 270 nolu evi.

¹⁴⁴ Aydın'ın ilçelerinden biri.

¹⁴⁵ Sabahattin Burhan, *Egenin Kurtuluş Destanı –Yörük Ali Efe*, C. 3, İzmir, 1999, s. 536.

Efe'ye götüren Süleğin İbrahim'in oğlu Aziz Doğru'ya cebine bir miktar para koyarak yaptığı da bilinmektedir¹⁴⁶.

Yukarıda da anlatıldığı gibi uzun yıllar geçmiş olmasına rağmen Yörük Ali Efe'nin kendisini ilk günden dağlarda gözü pek bir yiğit, keskin bir nişancı olarak gören hatta çevresindekilerin tepkilerine göğüs gererek baş zeybeği yapan Efe'si Alanyalı Molla Ahmet'i ve aracı olan Süleğin İbrahim'i hatırlaması ne kadar vefalı olduğunun, bugünlere gelişinde emeği olanları unutmuyuşunun en güzel örneklerindedir.

3.2. Yörük Ali Efe'nin Sultanhisar'dan İzmir'e Gidişi ve İzmir'deki Hayatı

Yörük Ali Efe Sultanhisar'da günlerini geçirirken İzmir'de ikamet etmesi istenir. İzmir'e yerleşen Efe'nin nelerle meşgul olduğu oğlu Erdoğan Yörük¹⁴⁷ tarafından aşağıda anlatılmaktadır¹⁴⁸.

“Babam isteğe uyarak İzmir'e gider. Kendisine her türlü imkânı ve kolaylığı sağlarlar. Şimdiki Umurbey İlkokulu beş dekar kadar bahçesiyle babama verilir. Emrine bir araba tahsis edilir.

Yemiş Çarşısı'nda bir dükkân açan babam yerli ürünleri satmaktadır. Sultanhisar ve çevresindeki dostları kuru incir, badem, kuru üzüm vesaire alıp İzmir'e gönderirler. Lale, Elhamra, Tayyare Sinemalarını da işletir. Çok para kazanmaktadır.

¹⁴⁶ Sabahattin Burhan araştırması esnasında Aziz Doğru ile tanışmış ve Yörük Ali Efe'nin Köşk'e geldiği bir gün kendisine Süleğin İbrahim'in oğlu olup olmadığını sorduğunu, başta ninesi olmak üzere ekmeklerini çok yediğini söyleyerek cebine külliyetli bir para koyduğunu anlatmıştır. Hatta Aziz Doğru Yörük Ali Efe'nin verdiği bu para sayesinde çok uzun bir müddet parasızlık çekmediklerini de Sabahattin Burhan'a ifade etmiştir.(Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 536–538)

¹⁴⁷ 16 Nisan 2008 tarihinde Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden aldığımız “Yörük Ali Efe'nin tüm ailesinin nüfus bilgilerini içeren” belgede, oğlu Erdoğan Yörük'ün doğum tarihi “10.01.1934”, doğum yeri “Bozdoğan” anne adı “Feride” olarak geçmektedir.

¹⁴⁸ Sabahattin Burhan araştırması esnasında Yörük Ali Efe'nin oğullarından Erdoğan Yörük ile görüşmüş kendi ağzından anlattıklarını eserinde nakletmiştir (Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 538–539).

Kısa zamanda İzmir’de de geniş bir çevre edinir. Dükkânı her gün Sultanhisar’daki gibi dostları ve hayranlarıyla dolup taşmaktadır. Hayranları sadece Türkler değildir. Yabancı milletlerden bile görmek için gelenler çoktur. İngiliz Ciro’larla, Fransız ve Macarlarla bile dostluk kurmuştur.”

Yörük Ali Efe’ye İzmir’de verilen ilk evi *Maarif’e hediye ettiği anlatılmaktadır¹⁴⁹.

Yörük Ali Efe İzmir’deyken gerek silah arkadaşlığı yaptığı eski dostları gerekse İstiklal Harbi’nde adını çok duyup kendisini göremeyen paşalar bir vesile ile milli kahramanı görmek, onunla tanışmak isterlerdi. Bunlardan biri olan Ali Fuat Cebesoy Paşa da bir gün Yörük Ali Efe’yi Vali’nin makamında görme şerefine nail olur¹⁵⁰.

“Yörük Ali Efe o sıralarda artık okumayı yazmayı öğrenmiştir. Harıl harıl okuyup yazmaktadır. En çok da tarihe merakı vardır. Boş vakit bulabilirse devamlı tarih karıştırır. Teğmen Zekai Bey’le sonu parlak olmayan bir ortaklık kurmuşlardır. Bir yandan da ehliyet almak için uğraşır. Acemilikle bir kadını çarptığından Vali’nin çağrısını kazayla ilgili zanneder. Yörük Ali Efe, Vali’nin huzuruna çıkınca orada Ali Fuat Paşa’yı da görür. Paşa ona hayran hayran bakmakta, yüz ifadeleriyle takdir hislerini açığa vurmaktadır. Efe’ye sarılır, sırtını okşar, otururlar. Paşa, Efe’ye çeşitli sorular sorar, cevaplar alır. Tatlı bir

* Maarif; Milli Eğitim Bakanlığı.

¹⁴⁹ Cevat Sökmensüer kitabında; “Ahbaplık ve Milli Mücadele arkadaşı diye bana karşı büyük itimadı olduğundan her gün o otomobili ile beraber İzmir’e gider beni vilayet konağındaki vazifeme bıraktıktan sonra Yemiş Çarşısı’ndaki mağazasına giderdi. Kendisine Hıdematı vataniye tertibinden verilen büyük evini Maarife hediye etmiş idi. Aydın’lı bir efenin bu evi mektep olarak kullanılması için vermiş olması ile Aydınogulları’ndan Kahraman Umur Bey’in ismi bu mektebe verilmişti. Ne çare ki mektep binasının pek eski olmasından dolayı iki sene evvel mühendisler tarafından yıktırılmıştır. Fakat yanındaki evi mektep yapmış olan Maarif idaresi mektebin adını Umur Bey olarak devam ettirmekte ve şanlı Aydınoglu Umur Bey’in adı bütün Bucalılar ve talebeler tarafından yad olunmaktadır” diye ifade etmektedir .(Bkz. Cevat Sökmensüer, *Milli Mücadelede Aydın Nazilli Cephesi / Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler/ Hatıralarım*, Karınca Matbaacılık, İzmir, s. 116).

¹⁵⁰ Sabahattin Burhan eserinde Avcı Nuri’nin bunları kendisine anlattığını ifade ediyor (Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 539–541).

sohbet havası uzadıkça uzar. Bir buçuk saatlik bir sohbetten sonra Ali Fuat Paşa;

—“Efe” der. “Seni arabamıza alıp şöyle beraber dolaşmayı arzulamaktayız. Gelirseniz memnun oluruz. Ne dersiniz?”

—“Gidelim.”

—“Mavzerini de yanına almanızı istiyoruz.”

—“Alırım”.

Yörük Ali Efe, şoföründen Osmanlı filintasını getirmesini söyler. İsteği yerine getirilince de Kazım Dirik Paşa'nın makam arabasına iki gazeteciyi de alarak İzmir'den çıkarlar. Bornova'yı geçip Manisa yoluna varırlar. Aynı sohbet havası devam etmektedir. Ali Fuat Paşa arabayı durdurur.

Akşam yaklaşmıştır. Karakolun üstündeki büyük bir kara kayada pul kadar gün taşı gün ışığından parlamaktadır. Ali Fuat Paşa gün taşını gösterir;

—“Efe” der. “Keskin nişancılıktaki şöhretini çok duydum. Bir de gözlerimle görmek istiyorum. Şu, gün taşını vurabilir misin?”

Yörük Ali Efe gülümseyerek cevap verir:

—“Bana bakmayın, oraya bakın...”

Diz çöküp tüfeği ateşler. Aynı anda gün taşı kaybolur. Ardından namluyu havaya çevirir, tetiği bir kere daha çeker. Üstlerin de uçmakta olan bir sığırcık süzülür, ayaklarının dibine düşer.

Yörük Ali Efe bir kurşunla gün taşını silmiş, hemen ardından sıktığı bir kurşunla da uçan sığırcığı vurmuştur. Paşaların ikisi de Efe'nin duyduklarından da nişancı olduğunu görünce hayranlıklarını gizleyemezler. Sarılıp gözlerinden öperler. Ali Fuat Paşa elini Yörük Ali Efe'nin omzuna kor;

—“Efelerin Efesi”, der. “Vallahi senin gibi dört tümen asker olsa Dünya devletleri tarihten silinir.”

Akşam yaklaştığı için fazla eğlenmeyip geri dönerler.

Bir dereye gelmişlerdir. Yağan yağmurlar dereye kum doldurduğunda araba batıverir. Yörük Ali Efe'nin gözü o sırada dağın yamacında kaval çalan çobana takılır.

—“Siz beni burada bekleyin. Çobandan yardım isteyeyim.”

Dağa tırmanır. Çobana yaklaşıncı kendini tanıtip arabalarının kuma battığını, yardım istemek için geldiğini anlatır. Çoban şöyle cevap verir;

—“Efe yalnız başıma bir şey yapamam; ama şuracıkta Boşnak Köyü var. Köylülerden yardım isteyebiliriz”.

Yörük Ali Efe, çobandan ayrılıp Boşnak Köyüne varır. Kahveye uğrar. Kahvede köylüler oturmuş. Ali Efe'nin sohbetini etmektedirler. Yörük Ali Efe aniden kapıdan giriverince onu tanıyanlar heyecanla;

—“İşte Yörük Ali Efe geldi. İyi adam lafının üstüne gelirmiş” diye bağırsıp çay, kahve ikram etmek isterler. Yörük Ali Efe içmez. Teşekkür edip vakti olmadığından içemeyeceğini söyler, yolda kaldıklarını anlatır.

Köyün Muhtarı;

—“Kalkın köylüler! Arabayı kumdan çıkaralım” diye bağıır. Muhtarın sözlerinden sonra hepsi dereye inip arabayı çıkarırlar. Paşaları, gazetecileri ve Yörük Ali Efe'yi yolcu ederler.

Ertesi gün İzmir gazeteleri Efe'nin nişancılığını yaza yaza bitiremezler. Yörük Ali Efe kendine asla “Kahraman” dedirtmemiştir. Tevazu gömleğini giymiş, ölünceye kadar da aynı gömlek içinde yaşamayı tercih etmiş, bu tercihi istikametinde de yükselmiştir.”

3.3. Yörük Ali Efe'nin Geçirdiği Talihsiz Kaza ve Ayaklarının Kesilmesi

Yörük Ali Efe'nin hayatında dönüm noktalarından biri başından geçen tramvay kazasıdır. Araştırmamızda kazanın oluş nedeni ve şekli ile ilgili farklı anlatımlara¹⁵¹ rastladık. Ancak Yörük Ali Efe'nin olay anında yanında olduğunu iddia eden Cevat Sökmensüer'in anlatımıyla¹⁵² olay şu şekilde vuku bulmuştur;

"Hususi otomobilinde meydana gelen bir arızadan dolayı *bizzarur Efe ile yine beraber Buca'dan¹⁵³ o gün 8'de kalkan trene bindik ve Alsancak'ta indik. Merhum Efe'nin Buca'da fazla şişmanlamış olmasından yürüyüşü pek fazla ağırlaşmıştı. Biz ağır ağır yürüdüğümüzden tramvaylar dolmuş idi. Tramvayın önünde atlı tramvay sürücüsünün arkasında ayakta gazete okuyorduk.

Tramvay Alsancak¹⁵⁴ Polis Merkezi'nin önündeki ambarın önünden geçiyordu. Tramvay tren hattından geçtikten sonra -İtalyan uyruğundan- bir Rum çocuğu tramvaya atladı ve Yörük Ali Efe'nin altın saplı bastonunun ucuna değmesi ile baston tramvaydan caddeye fırladı ve düştü. Merhum Efe kıymetli bastonunu almak ümidi ile şişman vücudu ile yere ters ve

¹⁵¹ Sabahattin Burhan eserinde olayı şu şekilde anlatmaktadır:(Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 539-541). "Yörük Ali Efe olay günü Buca'dan Punta'ya gelir. Buradan atlı tramvaya binip Konak Meydanı'na varacak, oradan da işyerine ulaşacaktır. Tramvayda okumak için Punta'dan bir de gazete almıştır. Atlı tramvay hareket eder. Efe tramvayın önünde, tramvayı süren adamın arkasında ve ayaktadır. Alsancak Polis Karakolu karşısına gelirler. Yörük Ali Efe yeni aldığı gazeteyi açar, şöyle bir göz atar. Atar atmaz da yerinde duramaz. Tir tir titreyip sallanmaya başlar. Milli kahramanı böylesine heyecanlandıran ve kendini kaybedecek kadar sinirlendiren, üzen neydi acaba? Gazetede nasıl bir haber yazılıydı? Sebebini Yörük Ali Efe'nin Sayın Şeref Usküp'e anlattığı gibi nakledelim. O, Yörük Ali Efe felaket anını bana şöyle anlattı diyor: "Yeni hareket etmiş, Fiat garajı önüne gelmiştik. Tramvaya binerken aldığım gazeteye şöyle bir göz gezdirince çok sevdiğim bir Paşanın idam edilmiş resmini gördüm. Bu bende beklenmedik bir irkilme yaptı. Bu asabi irkilme esnasında koltuğumun altında sıkıştırarak tuttuğum gümüş işlemeli, benim için hatırası büyük kamçımı tramvaydan kaldırımlara düşürdüm. Derhal yerimden kalkarak yavaş gitmekte olan tramvaydan ters istikamette atlayarak kamçıyı almak istedim."

¹⁵² C. Sökmensüer, *a.g.e.*, s. 117.

* bizzarur(e); ister istemez.

¹⁵³ İzmir'in ilçelerinden biri.

¹⁵⁴ İzmir'in merkez ilçelerinden biri.

ani olarak atladı. Vücudunun tramvaya çarpması ile ayağı tramvayın altına girdi. Tramvay derhal durdu ise de sol ayak kırılmış idi. Sol ayak tramvayın tekerleği önünde, sağ ayak ise tekerleğin arkasında kalmıştı. Halk şaşkınlıktan tramvayı geri basıyor bağırdığımızı kimse duymuyordu. Tekerlek iki ayak arasında idi. Tramvayı geriye itip kırık ayağı kurtarmak isteyen halk tramvayın tekerleğini sağ ayak üzerine bindirerek sağ ayağın da çatlamasına sebep olmuşlardı. Derhal Efe'yi koltukları altından tutup tramvayın altından dışarı çektim. Sol ayaktan çok kan geliyordu. Hemen ilk iş belimdeki kayışı çıkarıp diz kapağı üzerine gayet çok sıktım ve kan derhal durdu. Caddeden o anda geçen bir İtalyan otomobilini durdurdum ve otomobile halkın yardımı ile Efe'yi koyduk ve doğruca Fransız Hastanesi'ne götürdük. Kaza yerine gelen polis memurları vasıtasıyla MerhumVali Kazım Paşa telefon edildi.

Kazım Paşa Polis Müdürü Ömer Bey ve Müddei Umumi Beylerle beraber hastaneye gelmişlerdi. Fakat ne çare ki sol ayak kırıldığı halde başka arıza kalmamış ise de sağ ayak kemiğinin çatladığından morarmış ve kangren olmasın diye hemen kesilmesinin gerektiğini hastane doktorları tarafından Paşa'ya söylenmişti. Derhal ameliyat odasına alınıp onun: "Kâtip yanımdan ayrılma, sen olmadıkça ameliyat yaptırmam" demesi üzerine doktorlar beni ameliyat odasından dışarı çıkarmamışlardı.

Ameliyat odasında onu bayıltmak istediler ise de naturasının çok kuvvetli olmasından bir türlü bayılmasına imkân görüleliyordu. İlacı fazlalaştırdılar, üçüncüde bayıldı, acının tesiri ile elleri ile kollarımı tutuyor benden cesaret alıyordu, onun tuttuğu yerlerin kollarımda morluğu 3 gün geçmemiştir.

Nihayet ayaklar *destere ile diz kapak altından dümdüz kesilerek tentürdiyot tasına her iki ayak bandırıldı. Baygın olduğu halde tentürdiyodun yakması, inlemesine sebep olmuştu. İki saat sonra ayıldığında kazayı *Müddei Umumi beye olduğu gibi anlattı.

Doktorlar ve Müddei Umumi Bey Kazım Paşa elimi sıktılar. Tam vaktinde yaptığım tertibat ile Yörük Ali Efe'nin hayatı kurtulmuştu.

Kırık ayaktan gelen kanın, kayışı boğmakla kesilmesi doktorları memnun etmişti. Çünkü kanın akması hastaneye girinceye kadar devam etseydi, ameliyata dahi lüzum kalmadan ruhunu teslim edebileceğini bilhassa baş operatör söyledi.”

Yörük Ali Efe'nin ayakları kesildikten sonra ayak takılmış, ancak kemikleri sivrildiğinden kullanamamış, birkaç defa daha ameliyat geçirmiş, çok zayıflayıp kırk kiloya kadar düşmüş, son zamanlarında şeker hastalığı da olduğu için bir daha ameliyat geçirmesi söz konusu olmamıştır¹⁵⁵.

Bütün anlatılanların üstünde ve ortada güneş gibi bir hakikat daha vardı ki, Kuva-yı Milliye *nüvesi, *banisi, Milli Aydın Alayı'nın Kahraman Komutanı Yörük Ali Efe artık iki ayağını da kaybetmişti. Ayaksız kalmak, dost ziyaretlerine gidememek, ziyaretine gelenlere fitratındaki misafirperverlikle davranmamak ve kalabalık olan ailesinin nafakasını kazanmak için işini icap ettiği tarzda takip edememek, onu fevkalade sıkıyor ayrıca ayaksız olmaktan dolayı utanıyordu da... Bu sıkıntılı ve azaplı büyük şehir hayatını bir gün bile çekemeyecekti¹⁵⁶.

3.4. Yörük Ali Efe'nin İzmir'den Yenipazar'a Gelişi

Yörük Ali Efe'ye özellikle geçirdiği kazadan sonra İzmir'den ayrılarak Yenipazar'a yerleşmesi ile ilgili olarak çok ısrar edenler olmuştur. Yenipazar'a geldiği takdirde ne yapacağı konusunda endişeleri olan Efe'ye gerekli çareler ve

*müddei umumi; savcı, toplumsal haklar adına dava açan hâkim.

*destere; testere

¹⁵⁵ Sabahattin Burhan kitabında Yörük Ali Efe'nin oğlu Erdoğan Yörük'ten dinlediklerini bizlere aktarıyor. (Bkz . S. Burhan, *a.g.e.*, s. 544).

* nüve; bir şeyin esası, özü.

* bani; bina eden, yapan, kuran, kurucu.

¹⁵⁶ S. Burhan, *a.g.e.*, s. 545.

imkânlar seferber edilmiş¹⁵⁷ ve ömrünün kalan bölümünü geçirmek üzere Yenipazar'a yerleşmiştir.

Yörük Ali Efe'nin hayatını kendi ağzından yazmak aslında her tarihçi için büyük bir şans olabilirdi. Özellikle Milli Mücadelenin hemen sonrasında anlatacakları birçok konuya da ışık tutabilirdi. Ancak Yörük Ali Efe bu konuda uzun yıllar ketum kalmayı tercih etmiştir. Zaten yaptıklarının fazla büyütülmesinden rahatsız olan Yörük Ali Efe, bir gün ziyaretine gelen Şeref Üsküp'e sanki gönlünden geçenleri de ifade etmiştir¹⁵⁸:

"1950 senesinde çalıştığım gazetenin sahibi Adnan Düvenci, Yörük Ali Efe'nin hatıratını yazmamı istedi. Bir mektup yazarak beni Aydın'a Demokrat Parti Başkanı Etem Menderes'e gönderdi. Onun yardımıyla Yörük Ali Efe'yle irtibat kuracaktım. Etem Menderes Bey, Efe'nin otobüs işleten en büyük oğlu Abdi'yi buldurdu. Beni Yenipazar'a onunla yolcu etti. Yörük Ali Efe Yenipazar'a yerleşmiş, orada Çırçır Fabrikası kurmuştu. Fabrikaya koyduğu bir jeneratörle de o zaman Yenipazar'a elektrik veriyordu. Tabi bu o zaman için bir olay ve ileri görüştü.

Efe'nin evinde iki gün misafir kaldım. Evi iki katlıydı. Alt katta zengin bir kitaplığı vardı ve devamlı okuyordu. Peykede oturmaktaydı, önünde daima kemik kabzalı toplu lagant tabancası, gümüş tabakası, gümüş işlemeli siyah ağızlığı ve mutlaka bir kitap bulunuyordu.

Çok kültürlüydü. Olgundu. Beni gülerek karşılamıştı. Çok hoş davrandı. Ama sorduğum sorulara cevap vermek istemedi. Bazı şeyleri anlattıysa da elime kalem almamamı söyledi. "Ben her şeyi oğlum Mehmet Ali'ye anlattım. O yazacak" dedi.

¹⁵⁷ S. Burhan, *a.g.e.*, s. 546.

¹⁵⁸ Sabahattin Burhan kitabında bunları kendisine Şeref Üsküp'ün anlattığını ifade ediyor (Bkz. S. Burhan, *a.g.e.*, s. 541-542)

Bize ayrılan odaya oğlu Cengiz'le beraber çıkıp istirahat ederken elime kalem alıp bir iki not yazdımsa da fazla kıymet ifade etmez. Evinde kaldığım iki gece içinde Efe'yi yatarken hiç görmedim.”

Bu hatıradan da anlaşılacağı gibi Yörük Ali Efe belki de oğullarından birinin, anlatıldığı kadarıyla da Mehmet Ali Yörük'ün anılarını yazmasını istemiş, ne yazık ki bu isteği yerine gelmemiştir.

Ona şanlı ve mümtaz gazasının mükâfatı olarak her türlü refah imkânlarını sağlayan devlet, cihanın hayran olduğu o emsalsiz silahlarını hayatı boyunca üzerinde taşımak imtiyazını da ondan esirgememişti. Gazi *filintası kucağından düşmüyor ve kendi kullandığı yeni bir cip arabasının içinde en uzak istikballere ve nesillere seslenen canlı bir efsane gibi aramızda şen ve mesud dolaşıyordu¹⁵⁹.

Yenipazar'daki ilk günleri ile ilgili olarak; İzmir'de kazandığı paralarla Yenipazar'ın batı ucunda Danik adlı bir Rum'un eski bir evini ve çırçır fabrikasını aldı, aynı zamanda Alamut Köyü'nün altında Akçay kenarında Sultanhisar'da değirmen işleterek ailesinin kazancını sağlamaya çalışmaya başladı yürüyemediği için bir de cip satın almıştı. İşyerlerine şoförü Araplıoğlu'nun Mehmet'le gider gelirdi. Araplıoğlu'nun Mehmet onu arabasına bindirir, işyerine varınca tekrar kucaklar, odasındaki peykeye oturturdu. Evine muazzam bir kitaplık kurmuş iki bin beş yüze yakın kitap yerleştirmişti. Sabahlara kadar okur, okuduğunu unutmazdı. Uzun Fatma, Hafize Kadın, Konyalıların Fadime gibi kadınlar da evin hizmetlerine bakıyorlardı. Hanımı Nurcihan yemekleri pişirirdi. Feride Hanım çocuklarla alakadar oluyordu. Kızı Zehra bir bere örüvermişti. Akşamları evinde onu

¹⁵⁹ Fevziye Abdullah Tansel, “İstiklal Harbi'nin Yörük Ali Efe'si hakkında Türküler ve Bir Şiir”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, C. 2, S. 15, İstanbul, 1988, s. 12.

* filinta; namlusu kısa, elde kolayca taşınabilen, kurşun atan bir çeşit tüfek.

giyerdi. Hatta yatarken bile başından çıkarmaz öylece yatarı. Bu arada altı tane toplam 65 dönüm bahçe, iki yüz elli, üç yüz dekar kadar da tarla satın aldı¹⁶⁰.

3.5. Yörük Ali Efe'nin Hastalığı ve Vefatı

Yörük Ali Efe, bir müddetten beri ciğerlerinden rahatsızdı ve istirahat etmek üzere Bursa'ya gitmişti. Elli yedi yaşında bulunan sarışın, mavi gözlü Efe'ye kimse kırk sekizinden fazla bir yaş tahmin edemezdi. Menderes Nehri'nin sakin bir köşesinde, Yenipazar bucağının ve halkının arasında asude bir hayat süren Yörük Ali Efe, herkesin kalbini kazanmış, yaptıklarıyla övünmeyen, sadece milletini düşünen bir insandı. Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Yenipazar'a her gelişinde Efe'yi ziyaret eder, eski mücadele günlerinin hatıralarını dinlerdi. Yeni Pazar'da Demokrat Parti'nin kurulmasına amil olan da Yörük Ali Efe'dir¹⁶¹.

Yörük Ali Efe, içki içmiyor, neşesi yerinde... Albümünü, İstiklal Madalyasını, Milis beratını ve mavzerini gözünden asla ayırmaz. Oto arabasına da canı gibi baktırır. Efe, kendini bileliden beri ağladığını hatırlamıyor amma, İstiklal Marşı çalınırken, bayrak geçerken, heyecanlanır ve ağlar¹⁶².

Yörük Ali Efe'nin ölümü ile ilgili olarak en açıklayıcı bilgi kızısı Saniye Kavas'ın Sabahattin Burhan'a anlattıklarıdır¹⁶³:

"—Babam yirmi iki sene şeker hastalığı çekti. Perhizine çok dikkat ederdi. Eti, peyniri, bütün gıda maddelerini bile tartarak yerdi. Fakat 1951 yılında hastalığı artmaya başladı. O zamana kadar Nazillili¹⁶⁴ Doktor Fuat Köseoğlu'nun kontrolünde yaşamıştı. Hastalığı artınca Buca'lı bir doktor olan

¹⁶⁰ S. Burhan, *a.g.e.*, s. 546–547.

¹⁶¹ F. A. Tansel, *a.g.m.*, s. 12.

¹⁶² K. Özkaynak, *Efelerden Haber*, C.H.P Basımevi, Aydın, 1946, s. 104.

¹⁶³ S. Burhan, *a.g.e.*, s. 572–573.

¹⁶⁴ Aydın'ın bir ilçesi. (Bkz. Harita 1)

İhsan Sabri Bey'in -soyadını hatırlamıyorum- tedavisini de yeterli görmediğinden Bursa'ya gitmeye karar verdi.

Babamı Bursa'ya göndermek için hazırlanırken hepimiz üzüntülüydük. Aynı yılın (1951) Temmuz başlarında akşam karanlığı çökerken babamız evden ayrıldı. Kardeşim Cengiz Yörük'le Bursa'ya hareket etti. Gözden kaybolduktan sonra bir baykuş acayip öttü. Baykuşun ötüğü hayra yorulmaz. Hepimiz ürperdik. Annem (Feride) bana sarıldı.

“—Baban Bursa'da ölür. Oradan sağ gelmez, dedi.

Hüngür hüngür ağlaştık. İçimize bir sıkıntı çökmüştü. Sanki biz babamdan ebediyen ayrılıyor gibiydik. Bursa'da birinci sınıf odada yattı. Günlük on beş lira ödüyorduk. Tabi bütün arzumuz sağlığına kavuşmasıydı. Ama ne çare?.. Eylül ayında Çilengirin Mustafa ziyaretine gitmiş, fakat babam hiç konuşmamış.

Babamız bizden, biz babamızdan ayrı üç aya yakın bir zaman yaşadık. Nihayet 23 Eylül 1951'de babamın akciğer kanaması yüzünden kurtulamadığını ve O'nu kaybettiğimizi öğrendik. Yenipazar başımıza yıkılmıştı.

Sabaha doğru siyah bir araba içinde babamın ölüsünü getirdiler. O gün bizim için çok elemli bir gündü. O sahne gözümün önünden gitmiyor ve anı hiç unutamıyorum. Babamın sırtından çıkan kanlı elbiseleri senelerce sakladık.”

Devrin *Başvekili, hemşehrisi ve silah arkadaşı merhum Adnan Menderes bile Yörük Ali Efe'nin ailesine taziye telgrafı çekmiş ve Aydın Valisine cenaze törenine devlet adına katılması için talimat vermiştir¹⁶⁵.

Yörük Ali Efe'nin naaşı Yenipazar Muslu Kuyu Mezarlığı'ndaki annesi Fatma Hanım'ın yanına defnedilmiştir. Ancak merhum Yörük Ali Efe'nin mezarı, Bakanlar Kurulunun 29.08.2000 tarih ve 2000/1252 sayılı kararları ile

¹⁶⁵ S. Burhan, *a.g.e.*, s. 574.

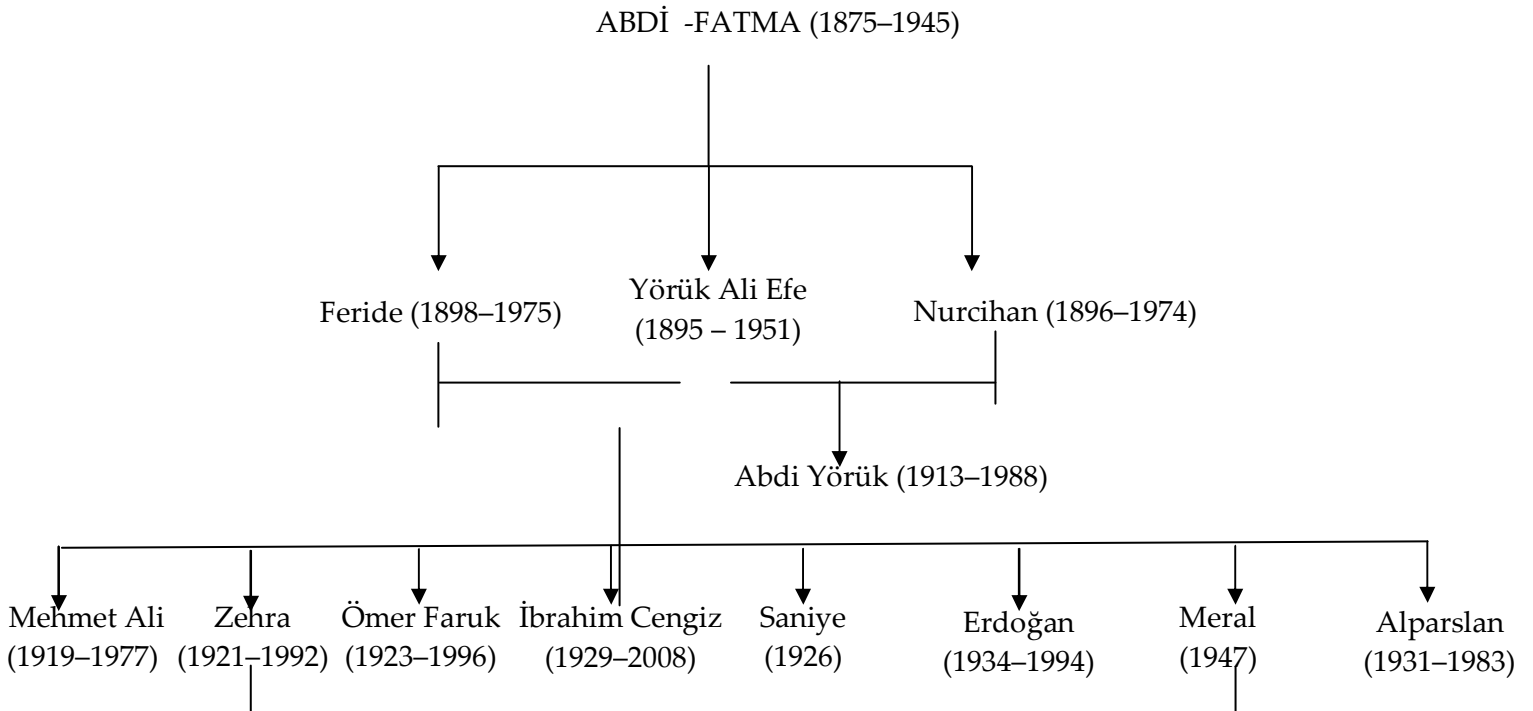
*başvekil; başbakan

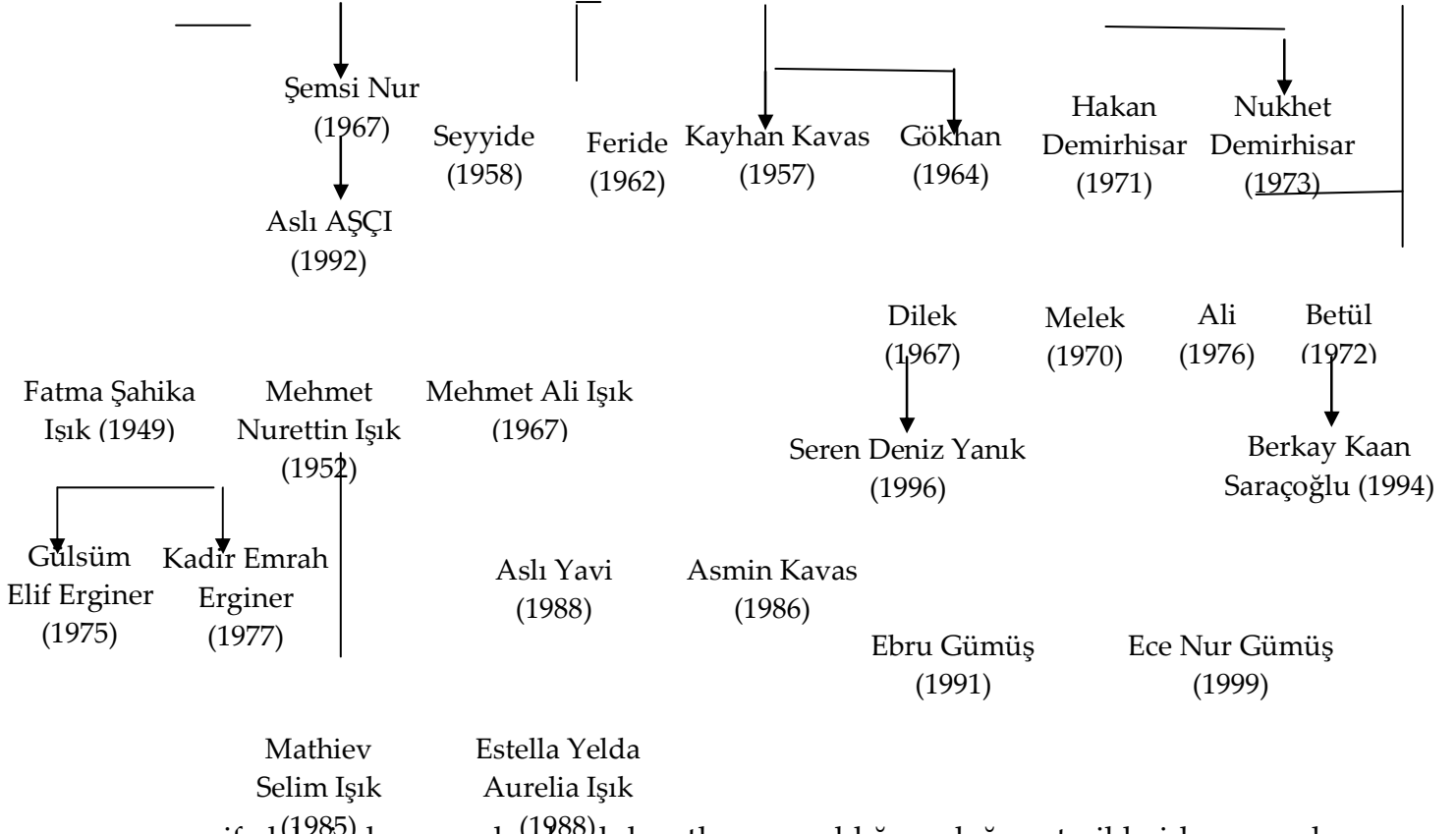
Muslu Kuyu Mezarlığı'ndan Yörük Ali Efe Müze Evi Bahçesine nakledilmiştir.
(res 37-41)

5. Yörük Ali Efe'nin Hayattaki Akrabaları

Yörük Ali Efe'nin anne ve babası ile eşleri, çocukları ve torunlarının nüfus bilgilerine ulaşabilmek için önce Aydın'ın Yenipazar İlçe Nüfus Müdürlüğü'ne başvurduk. Yeni hayata geçirilen otomasyon sistemi ile Türkiye'nin her yerinden bu bilgilere ulaşabileceğimizi öğrenmemizin ardından Elazığ Valiliği'ne müracaat ederek Elazığ Nüfus Müdürlüğü'nden kayıt altına alınmış tüm bilgilere ulaşma imkânını bulduk. Ayrıntılı olarak 14 .sayfada yer alan soyağacındaki tüm bilgiler resmi kayıtlardaki bilgilerdir.

Önceki sayfalarda da yer alan bilgilerde en çok dikkati çeken husus 1925 yılından önceki kişisel doğum tarihlerinin hepsinin "1 Temmuz" olduğudur. Bununla ilgili olarak bilgisine başvurduğumuz Nüfus Memuru Yümnü Tek Bey "19 Ekim 1925 yılında çıkan kanun gereği ülke genelinde köylere kadar nüfus memurlarının giderek yaptıkları çalışma sonucunda tüm vatandaşların kayıt altına alındığını, ellerinde belge olanların belgelerinden, olmayanların ise

ifadelerinden yararlanılarak kayıtların yapıldığını, doğum tarihleri konusunda belgesi olmayanların tümünün ise “1 Temmuz” olarak kabul edildiğini” bize söylemiştir.

Yörük Ali Efe’nin yapmış olduğu iki evlilikten toplam dokuz çocuğu dünyaya gelmiştir. Aile ilgili fotoğraflar Aydın’ın Yenipazar İlçesi’ndeki Yörük Ali Efe Evi Müzesi’nde bulunmaktadır. Aile yakınlarının bir bölümünü içeren resimlerin bazıları Müze’den faydalanarak resimler bölümünde (res. 62–83) sunulmuştur.

Çalışmamızın sonuna doğru aldığımız bir bilgi ile önceki kayıtlarımızda halen hayatta gözükten Yörük Ali Efe’nin oğullarından İbrahim Cengiz Yörük’ün vefat ettiğini öğrendik. Bunun üzerine 20 Mayıs 2008’de başvurduğumuz Elazığ Nüfus Müdürlüğü’nden vefatın doğruluğunu ve 12 Nisan 2008 tarihinde İstanbul’da öldüğü bilgisine ulaştık. Böylelikle Yörük Ali Efe’nin oğullarından tamamı, kızlarından Zehra vefat etmiş, Saniye Kavas ve Meral Demirhisar hayattadırlar.

3.6. Yenipazar Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nin Yapımı ve Hizmete Açılması

Aydın İli Yenipazar İlçesi, Yörük Ali Efe Caddesi üzerinde bulunan ve 19. yy. sonunda yapıldığı tahmin edilen Yörük Ali Efe'ye ait ev 1980'li yıllarda çıkan bir yangınla tamamen yanmış, yangından sonra bina ve bahçesi kendi kaderine terk edilmiştir.

1995 yılında Aydın İl Kültür Müdürü Özgen Karaca Başkanlığı'ndaki Aydın Valiliği İl Komisyonu, Milli Mücadelede işgalci güçlere karşı silahlı direnişin Aydın'daki Önderi Yörük Ali Efe'nin evinin restore edilip Müze Ev olarak yeniden yaşama geçirilmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasını önermiştir. Bu öneri Aydın Valiliği'nce Kültür Bakanlığı'na sunulmuştur.

Yörük Ali Efe'nin mirasçıları adına Kayhan Kavas'dan¹⁶⁶, projenin gerçekleştirilmesi durumunda, söz konusu taşınmazın Kültür Bakanlığı'na bağışlanacağı sözü alınmasına müteakip, 1997 yılında Evin Müze olarak kullanılmasına ilişkin Kültür Bakanlığı ve Yörük Ali Efe'nin varisleri arasında bir protokol yapılmıştır.

Taşınmazın Kültür Bakanlığı'na tahsis işlemleri 1999 yılında gerçekleştirilmiştir. İzmir Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü; rölöve, yeniden tasarımı ve yenileme projelerini hazırlamış, tescil karar olan taşınmaza ait bu projeler, İzmir 2 No'lu Kültür ve Tabiat Varlıkların Koruma Kurulu tarafından onanmıştır. 1999 yılı birim fiyatlarına göre yaklaşık 94 milyar TL 1. keşif bedelli yenileme işinin Aydın İli Ören Yerleri Gelirleri ile yaptırılması Kültür Bakanlığı'nca emredilmiş 13.12.1999 tarihinde 1999–2000 yıllarına sari olarak Aydın Valiliği İl Daimi Encümeni'nce ihale edilmiştir. Bu arada Yörük Ali Efe Evi bütünüyle daha önce ayrılan 7 parsel nolu taşınmaz da

¹⁶⁶ Kayhan Kavas, Yörük Ali Efe'nin kızı Saniye'nin oğludur. Müzenin açıldığı yıllarda (2001) İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdür Yardımcılığı görevinde bulunuyordu. Şimdi ise (2008) Uşak Valisi olarak devletimize hizmet etmektedir.

kamulaştırılarak bahçeye dâhil edilmiştir. Sıradan yapılan bina ve sundurmalar yıkılarak bahçe eski özgün hale dönüştürülmüştür.

Bu iş kapsamında harap durumda olan bina ve bahçenin tamamı temizlenmiştir. Daha sonra temelden itibaren aslına uygun hazırlanan yenileme projesi ve restorasyon ilkeleri çerçevesinde bina yeniden yapılmıştır. Bahçede gişe bekçi odası ve ziyaretçilere hizmet verecek tuvaletleri bulunduran ikinci bir yapı gerçekleştirilmiş, sığınak onarılmıştır. Eski bademlik evi olarak bilinen müştemilat binası da onarılıp kır kahvesine dönüştürülerek ziyaretçilere hizmet amacı güdülmüştür. Bir bölümü yıkılan bahçe duvarları onarılmış yeniden yapılmış bahçe tanzimi tamamlanmıştır. Yenipazar mezarlığında bulunan merhum Yörük Ali Efe'nin mezarı ise Bakanlar Kurulunun 29.08.2000 tarih ve 2000/1252 sayılı kararları ile Müze Bahçesine nakledilmiştir.

Evin restorasyon çalışmalarının tamamlanmasından sonra Yörük Ali Efe'nin varislerine çağrı yapılarak Yörük Ali Efe'nin özel eşyalarının derlenmesine katkıda bulunmaları istenmiş; Aydın Müzesi Eser Kıymet Takdir Komisyonu'nca varislerden gelen eser ve eşyalar derlenerek tefriş ve donanım çalışmaları yapılmıştır. Kültür Bakanlığı'nca Prof. Dr. Tankut Öktem'e yaptırılan Yörük Ali Efe'nin heykeli de bahçedeki yerine konuşlandırılmıştır.

Yörük Ali Efe Müzesi 08 Haziran 2001 tarihinde ziyarete açılmıştır¹⁶⁷.

Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nin genel görünümü, içinde bulunan aile fotoğraflarının bazıları, kütüphane ve odalardan görünümünün bulunduğu resimler tarafımdan çekilerek resimler bölümünde (res.41–83) sunulmuştur.

2.7. Anıtkabir'deki Yörük Ali Efe

¹⁶⁷ Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nin Yapımı ve Hizmete Açılması ile ilgili bu bilgiler Müze'nin içindeki tanıtım levhasından alınmıştır.

2001–2004 yılları arasında Ankara’da Anıtkabir Merasim ve Muhafız Bölük Komutanlığı görevinde bulundum. Projesi Genelkurmay Başkanlığı tarafından yürütülen “Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi” nin yapımı ve hayata geçirilişi esnasında bu projeye hizmet edebilmenin haklı gururunu yaşama fırsatım oldu.

Atatürk’ün ebedi istirahatgahını farklı bir anlama taşıyan bu müzede Çannakkale’den başlayan ve 9 Eylül 1922’ye kadar Türkiye’nin yakın geçmişindeki kahramanlıklar ve tabii ki kahramanlar anlatılıyor.

Ne büyük bir gurur ve onurdur ki bu kahramanlar arasında “Yörük Ali Efe’ye de yer verilmiştir. Araştırmamızın sonundaki resimler bölümünde (119-120) bu onur tablosunu görebilirsiniz. Bu bile O’nun tarihimizde ne kadar önemli bir şahsiyet olduğunun göstergesidir.

2.8. Yörük Ali Efe İlgili Türküler, Zeybek Havaları ve Şiirler

Tarihimizin derinliklerini dikkatli incelediğimizde Orta Asya’dan bugüne kadar vatan olarak kabullendiğimiz her toprak parçasında yaşadığımız savaşlar, afetler veya yokluklar; edebiyatımıza sözlü ve yazılı izler bırakmıştır. Yörük Ali Efe’nin gerek Efe’lik dönemindeki halka yaptığı yardımlar, gerekse Milli Mücadele Dönemi’nde düşmana karşı göstermiş olduğu kahramanlıklar sadece Aydın veya Ege Bölgesi’nde duyulmakla kalmamış O’nun adeta tüm Türkiye’nin “Kahraman”ı olarak anılmasını sağlamıştır. Ölümünden sonra kahramanlıkları dilden dile dolaşırken adına yazılan türküler, şiir ve derlemeler bugünlere kadar gelmiştir.

İçinde Yörük Ali Efe’nin geçtiği birçok türküler, halen özellikle Aydın yöresinde düğünlerde, sünnetlerde, kurtuluş günlerinde davullarla zurnalarla söylenmekte, çalınmaktadır. Aydın ve İzmir çevresinde halk dilinde söylenen çok farklı türküler bulunmaktadır. Bu yüzden konu ile ilgili özellikle en geniş araştırmaları inceleme fırsatı yaratmaya çalıştık.

Bunlardan biri Fevziye Abdullah Tansel'in özellikle yakın tarihimize uzanan makalesidir¹⁶⁸.

“Hamid Zübeyr Koşay, günümüzden altmış yıl önce neşredilen Hars Tedkikleri- Memleket Harbi ve Halk Edebiyatı başlıklı yazısında, harblerle ilgili metinlerin tespiti gerekli bulunduğuna, bunun ihmal edilmemesine dikkat çekmişti: “Kardeşi kardeşten, babayı evladdan, genç nikâhlıları birbirinden ayıran ve yalnız faciaların değil, cesaret, hamaset, *feday-ı nefis gibi birçok kıymetlerin de meşheri olan harplerin halk edebiyatında izi olmamasına hiç imkân var mıdır? Türklüğün, tarihte mukadder vazifesini ifa varlığını idame için geçirdiği mücadeleler fevkalade azim olduğundan Türk Halk Edebiyatı'nın da buna *müteallik kısmı zengin olması icap eder.

Umumi Harp'ten çıkan ağıtların bazılarını biliriz; lakin falan neferle, falan çavuş, falan zabitten sadır olan büyüklük ve kahramanlıklar matbuatta intişar eden miktardan mı ibarettir? Hiç olmazsa hatırası dimağlarda pek taze olan Memleket Harbi'nin his ve heyecanlarını yaşatan menakible Halk edebiyatı mahsullerini tespit edelim” diyordu. Sandıklı'da, bazı köylerde dinlediği, İstiklal Harbi'yle ilgili bir Destan ile Milli Mücadele'de yararlılıklarıyla, kahramanlıklarıyla ün kazanan efelerden Yörük Ali Efe hakkında söylenilmiştir.

İlmi araştırmalara kaynak teşkil edebilecek değerde edebi metinlerin tespitine öteden beri çalışmakta olduğumuz için, Yörük Ali Efe'nin kahramanlığı dolayısıyla o günlerde söylenen birkaç Türkü'nün, yazılan bir şiirin metinlerini vermeyi, ölümü üzerine neşredilenlerden de kısaca bahsetmeyi faydalı bulduk.

Hamid Zübeyr Koşay, yukarıda bahsettiğimiz Memleket Harbi ve Halk Edebiyatı başlıklı yazısında, “Milli Mücadele'de yararlılık gösteren zaferlere

*feday-ı nefis; canını feda etmek.

*müteallik; bağlı.

¹⁶⁸ F. A. Tansel, a.g.m., s. 7-13.

dair'', halk arasında söylenen Türkülere örnek olarak verdiği metinler arasında, Yörük Ali Efe Türküsü'nün yalnızca ilk kıtasını neşretmiştir:

Deve damı han oldu
Yörük Ali Efe memlekete şan oldu
Yörük Ali Efe'yi sorarsanız
Avrupa'ya nam oldu

Dağlar aman dumansız
Yörük Ali Efe dinsiz imansız

Enver Behnan Şapolyo'nun eserinde bütünü kaydedilen, yine anonim bir başka Yörük Ali Efe Türküsü'nün altında 1919 tarihi, "Bu Türkü'yü Kuva-yı Milliye Çeteleri söylüyordu" cümlesi bulunmaktadır:

Şu dağları oyduklar
İçine çete koydular
Yörük Ali Efe'nin adını
Hazret-i Ali koydular

Vay gidinin efesi
Efelerin efesi

Şu Dalma'dan¹⁶⁹ geçtin mi¹⁷⁰

¹⁶⁹ Aydın'ın Dalama ilçesindeki Yörük Ali Efe Heykeli'nin dört bir çevresinde bu Türkü'nün mısraları yazılıdır. (res. 87-90)

¹⁷⁰ Türkü ve şiir mısraları kaynaklarından olduğu gibi alınmış olup özellikle soru (?) işaretinin konmaması, bizden kaynaklanan bir hata olmayıp eserlerde geçtiği gibi alıntı yapıldığındandır.

Soğuk sular içtin mi
Efelerin içinde
Yörük Ali Efe'yi seçtin mi

Vay gidinin efesi
Efelerin efesi

Mintanının kolları
Parıldıyor pulları
Yörük Ali Efe geliyor
Açıl Aydın yolları

Vay gidinin efesi
Efelerin efesi

Caferoğlu Ahmed, 1936'da Balıkesir, Manisa, Kütahya; 1937'de Afyon Kara Hisarı, İzmir, Aydın, Denizli; 1938'de yine İzmir; 1939'da Antalya, Burdur, Isparta, Muğla vilayetleri ve çevresinde Anadolu şivesi ve onun muhtelif ağzları üzerindeki araştırmaları sırasında halk ağzından manzum, mensur epey metin tespit etmiştir. Manisa vilayetinde derlediği metinlerden biri de Yörük Ali Efe Türküsü'dür:

Tencerem dolu ayran
Gezerim seyran-seyran
Yörük de Ali'nin arkadaşı
Demircili Kör Bayram

Kal'a (kale)yaptım han oldu
Yörük Ali Efe Avrupa'ya şan oldu

Atımın önü kayış
Atımın önünden savış
Canın da çingâr (kavga)isterse
Git Yörük Ali Efe'ye danış

Turnam gitti kaz geldi
Yörük Ali Efe'ye beş yüz Yunan az geldi

Aydın da dağını deldiler
İçine de çete koydular
Yörük Ali Efe'nin ismini
Hazret-i Ali koydular

Puçâğımın (bıçak) masadı
Yörük Ali Efe yunanlılar kasabı

Yine Caferoğlu Ahmed tarafından, Aydın ağızı ile tespit edilen, Yörük Ali Efe Türküsü başlıklı bir metin de vardır; dokuz dörtlüğü içine alan bu metnin yalnız Yörük Ali Efe değil, başka vaka'larla, başka efelerle ilgili bulunduğu anlaşılan, fakat Yörük Ali Efe'nin adı geçen bir dörtlüğü ile yalnız onun hakkındaki dörtlüklerini veriyoruz:

Çam dalına yaslandım
Yağar yağmur ıslandım

Yörük Ali Efe'nin yanında
Altı ay, on gün paslandım

Aydın dağını oydular
İçine çete koydular
Yörük Ali Efe'nin ismini
Hazret-i Ali koydular

Bayram aman değil mi
Yörük Ali Efe seyran değil mi
Demirci neden aldın pirinci
Efelerim içinde Yörük Ali Efe birinci

Mavzerim çaktım, çaktım yanmadı
Etrafıma baktım kızan kalmadı
Kaç kardaşız kardaşım Hüseyin
Benden sana imdad kalmadı

Metinlerini verdiğimiz bu dört türkü'de bazı mısraların hece sayısı bakımından eksik veya fazla, kafiye yapısı bakımından hatalı olduğu görünür. Bu türkülerden birindeki bazı mısraların, dörtlük ve kavuştak beytinin aynen veya biraz farklı olarak tekrarlandığı dikkati çekmektedir. Sözlü Halk Edebiyatı'nın hususiyetlerinden sayılan nazım tekniği cihetinden bu gibi aksaklıklara, farklılara, tekrarlara oldukça sık rastlanır; Yörük Ali Efe hakkındaki bu anonim Türküler de, halk arasında dilden dile dolaşırken böyle değişikliklere uğramış, bunlara yeni mısralar, dörtlükler, kavuştaklar da eklenmiş bulunmaktadır.

Ziya Gökalp'in Yörük Ali Efe başlıklı şiiri, Malta'da sürgün bulunduğu sırada yazılmıştır; şiirin altında yazıldığı zamanı gösteren 6 Teşrinievvel 1335 (6 Ekim 1919) tarihi vardır. Önce Genç Yolcular Mecmua'sının 15 Ocak 1921, daha sonra Küçük Mecmua'nın 30 Temmuz 1922 tarihli sayılarında yayınlanan bu şiirin, ikinci basımını veriyoruz:

Ey Yörük Ali Efe! Sen bir kahramansın,
Güneşin dudağı alnından öper;
Yirmi bir yaşında bir genç arslansın,
Baş eğer önünde dağlar, tepeler...

İzmir'e girerken Yunan askeri,
Çobandın, elinden kavalı attın..
Düşmandan vurarak yüz on neferi,
Tatlı şarabına zehirler kattın...

Tunçtan ayakların iki Hisar'da
Her kıt'a üstünde bir elin olsun!
Gösterebilir daimdir Türk bu diyarda
Boğaz'da dev kadar heykelin olsun!

Hayreddin Karan'ın, "Milli Mücadele için yazdığı neşrolunmamış manzum tarihinden Aydın Cebhesi ve Yörük Ali Efe Hakkındaki" bahsinden alındığı kaydedilen mısralarda da Yörük Ali Efe'ye atfolunan şu mısralar yer almaktadır.

Yörük Ali Efe bu Cebhe'ye (cepheye) ilk koşan er
Ödemiş'te, Aydın'da, her tarafta hemen

yer-yer
Mücadele başlamış, dökülüyor şimdi
kan, ter
Saldıranlar düşmana kimi aslan, kimi
panter.

Yörük Ali Efe hakkındaki bu şiirler, İstiklal Harbi'nin, onun, kahramanlıklarının dillere destan olduğu sıralarda sığağı sığağına söylenilip yazıldığı, hayatının o devresini, şöhretini bir bakıma canlandırdığı için kayda değer."

Onur Akdoğu'nun zeybeklerin tarihi ile ilgili yapmış olduğu çok yönlü bir araştırma sonucu yazmış olduğu üç ciltlik eserinde¹⁷¹, içinde Yörük Ali Efe'nin geçtiği türkülere de geniş yer vermiştir.

"Yörük Ali Efe Konulu Türküler¹⁷²:

1.

Şu dağlardan geçtin mi
Mor dikenler biçtin mi
Efelerin içinde
Yörük Ali Efe'yi seçtin mi

Hey gidinin efesi

Efelerin efesi

Güneş doğmuş batıyor
Zeybekler kurşun atıyor
On yerinden vurulmuş

¹⁷¹ Onur Akdoğu, *Bir Başkaldırı Öyküsü – Zeybekler Tarihi, Ezgileri, Dansları*, C.1.2.3., İzmir, 2004.

¹⁷² O. Akdoğu, *a.g.e.*, C. 1, s.413–416.

Yörük Ali Efe de yatıyor

Hey gidinin efesi

Efelerin efesi

Cepkenimin kolları

Parıldıyor pulları

Yörük Ali Efe de geliyor

Açıl Aydın yolları

Hey gidinin efesi

Efelerin efesi

2.

Şu Dalma'dan geçtin mi

Soğuk sular içtin mi

Efelerin içinde

Yörük Ali Efe'yi seçtin mi

Hey gidinin efesi

Efelerin efesi

Şu Dalma'nın çeşmesi

Ne hoş olur içmesi

Yörük de Ali'yi sorarsan

Efelerin seçmesi

Hey gidinin efesi

Efelerin efesi

Cepkenimin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük Ali Efe de geliyor
Açıl Aydın yolları

Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

3.

Dağları da oyduklar
İçine çete koydular
Yörük Ali Efe'nin adını
Hazret-i Ali koydular

Değil aman değil mi
Yörük Ali Efe aslan değil mi

Malgaç Çayı'nda durdum
Otuz düşman ben vurdum
İki çete ile ben
Aydın' Yunan'dan aldım

Bu dağların efesi/ Yörük Ali Efe'm
Aydın'dan gelir sesi

Şu dalmadan geldin mi

Soğuk sular içtin mi
Efelerin içinde
Yörük Ali Efe'yi seçtin mi

De gidinin efesi
Yörük Ali Efe'm aslan değil mi

Cepkenimin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük Ali Efe de geliyor
Açıl Aydın yolları

Aydın eli dumanlı/ Yörük Ali Efe'm
Bak kaçıyor Yunanlı

4.

Kahvenin önü şimşir
Kahveci kahve pişir
Yörük de Ali geliyor
Aklını başına devşir

Kale yaptım han oldu
Yörük Ali Efe Avrupa'ya şan oldu

Aydın dağını oydular
İçine çete koydular
Yörük Ali Efe'nin ismini
Hazret-i Ali koydular

Ördek gitti kaz geldi
Yörük Ali Efe'ye gavur İzmir az geldi

Tencerem dolu ayran
Gezerim seyran seyran
Yörük Ali Efe'nin arkadaşı
Ödemişli Kör Bayram

Bayram aman değil mi
Ali Efe'm seyran değil mi

Ödemiş'i¹⁷³ bastılar
Çalıya da martin astılar
Yörük Ali Efe'nin kurbanına
Bin Yunanlı kestiler

Ördek gitti kaz geldi
Yörük Ali Efe'ye gavur İzmir az geldi

Demirci Mehmet Efe-Yörük Ali Efe Konulu Türküler¹⁷⁴

Ödemiş'i bastılar
Çalıya da mavzer astılar

¹⁷³ İzmir'in ilçelerinden biri.

¹⁷⁴ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 412-413.

Ödemiş'in içinde
Otuziki Yunan astılar

Olamaz gayrı/ Kostak Adile'm
Gelemez gayrı

İndim İzmir içine
Bindim vapurun gıçına (arkasına)
Yörük Ali Efe'nin şanı da gitmiş
Avrupa'lar içine

Ördek gitti gaz geldi
Demirci'ye Kaledavaz az geldi

Garşıkı (karşıkı)dağı oydular
Aydın'a çete koydular
Yörük Ali Efe'nin adını
Hazreti Ali koydular
Mendilim de al yeşil
Yörük Ali Efe Yonan'la (Yunan) uğraşır

Alçak yüğsek (yüksek) tepeler
Gulağında (kulağında) elmas küpeler
Çam dibine oturmuş
Eli mavzerli (silahlı) efeler
Cigaramın dakımı(ağızlığı)/ Kostak Adile'm
Versin benim hakkımı

Tencerem dolu ayran
Gezerim seyran seyran
Demirci'nin arkadaşı
Ödemiş'li Kör Bayram

Bayram aman değil mi/ Kostak Adile'm
Ceylan değil mi

Atım boynunda gayış (kayış)
Atın aman önünden savış (sıvış-kaç)
Ölmek canın isterse
Git Demirc'oğluna gavış (kavuş)
Dağlar dumansız
Demirc'oğlu dinsiz imansız

Ödemiş'in gavakları (kavakları)
Dökülür yaprakları
Bize Demirc'oğlu derler
Yıkınız konakları

İlimonum (limonum) buz gibi/ Kostak Adile'm
Elenmedik (eğlenmek) gız (kız) gibi

Yörük Ali Efe (Dağları da oydular)¹⁷⁵ :

İlk kez Ferruh Arsunar tarafından Demirci Mustafa'dan derlenmiş bir türkü ve zeybek ezgisidir. Uşşak makamında ezgilendirilmiş olup, Kent Zeybeği'dir¹⁷⁶. Yöresi Manisa'dır.

¹⁷⁵ O. Akdoğu, *a.g.e.*, C. 2, s. 653.

Yörük Ali
(Dağları da Oydular)
(Manisa/ Kent Zeybeği)

Moderato

Dağları da oy..... du lar Saz.. i çi ne... çe te... koy..... du lar

Yörük de A li nin a dı nı Hazre ti A li koy..... du lar...

de gi di nin e.... fe.... si e.... fe.... si.... e fe le rin e... fe si Saz

¹⁷⁶ Onur Akdoğu kitabında zeybek türlerinin gerek düzünsel bireşimleri, gerek tempoları nedeniyle üç değişik alttüre ayrıldığını (Kadın Zeybeği, Kent Zeybeği ve Kır Zeybeği) ifade etmekte ve eserinde çok ayrıntılı bilgilere yer vermektedir. (Bkz. O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 432).

Yörük Ali (2)

Dağları da oydular
İçine çete koydular
Yörük de Ali'nin adını
Hazret-i Ali koydular

Malgaç Çayı'nda durdum
Otuz düşman ben vurdum
İki çete ile ben
Aydın'ı Yunan'dan aldım

Şu Dalma'dan geldin mi?
Soğuk sular içtin mi?
Efelerin içinde
Yörük Ali'yi seçtin mi

De gidinin efesi
Efelerin efesi

Bu dağların efesi Yörük Ali'm
Aydın'dan gelir sesi

Değil aman değil mi?
Yörük Ali'm aslan değil mi?

Cepkeninin kolları
Parlıyor pulları
Yörük Ali geliyor
Açıl Aydın yolları

Aydın eli dumanlı Yörük Ali'm
Bak kaçıyor Yunanlı

Bu derlemede dikkat edilirse, sözel bölme bugün yaygın olarak bilinen "Yörük Ali Efe" türküsüne benzemekte, ama sözel bölmenin sonundaki yer alan çalgısal bölme ise, bugün bilinmemektedir.

TRT yayını içinde yer alan Muzaffer Sarıözen derlemesi ise, aşağıda da görüldüğü gibi, bugün yaygın olarak bilinen "Yörük Ali Efe" türküsünden, yani, sözel bölmenin derlenmesinden başka bir şey değildir. Bu derlemede ise, yöre, Nazilli olarak belirtilmiştir. Yörük Ali Efe'ye ilişkin bu zeybek ezgisi, notası en çok yayımlanmış zeybek ezgilerinden biridir.

Yörük Ali
(Şu Dalma'dan Geçtin mi?)
(Aydın-Nazilli/ Kent Zeybeği)

Moderato

Şu Dal ma dan geç tin mi so ğuk su lar iç tin mi

E fe..... le rin i çin de Yö rük te A li yi seç tin... mi

Yörük Ali

(2)

Hey gi di nin e fe.... si e.... fe.... si.... e fe le rin e fe... si Saz

Şu Dalma'dan geçtin mi?
Soğuk sular içtin mi?
Efelerin içinde
Yörük te Ali'yi seçtin mi?

Şu Dalma'nın çeşmesi
Ne hoş olur içmesi
Yörük de Ali'yi sorarsan
Efelerin seçmesi

Cepkeninin kolları
Parıldıyor pulları
Yörük de Ali geliyor
Açıl Aydın yolları

Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

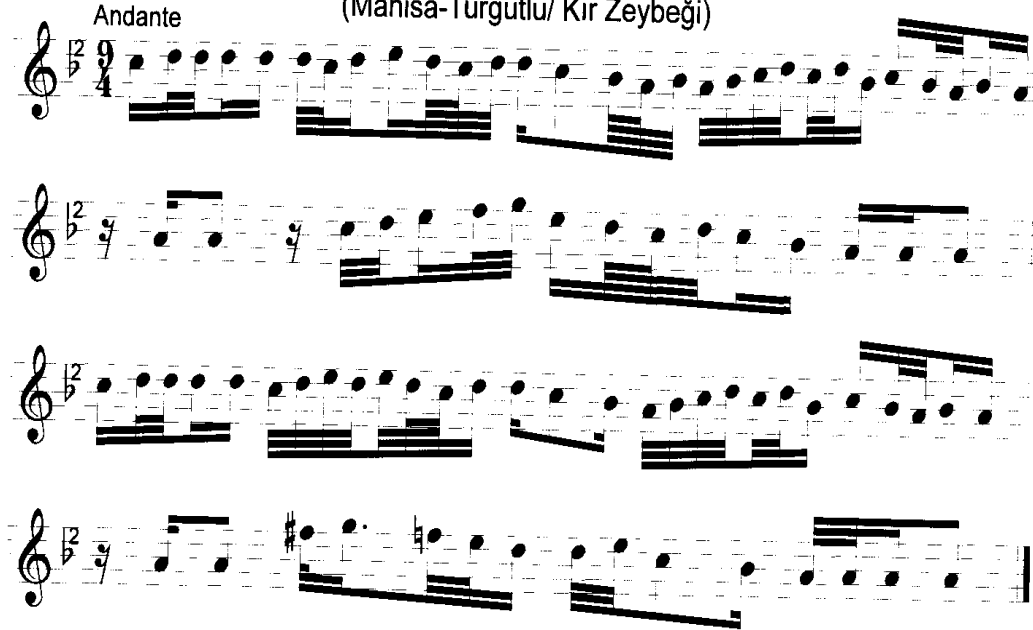
Hey gidinin efesi
Efelerin efesi

Yörük Ali Efe¹⁷⁷:

İbrahim Acet'in Halil Çokyürekli ve Coşkun Orumca'dan derlediği bir Kır Zeybeği'dir. Uşşak makamın içinde ezgilendirilmiştir. Yöresi Manisa-Turgutlu'dur.

Yörük Ali

(Manisa-Turgutlu/ Kır Zeybeği)

¹⁷⁷ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 655.

Yörük Ali Efe Zeybeği¹⁷⁸:

TRT Müzik Dairesi Başkanlığı'nda bulunan ses kayıtlarından alınarak, Yaşar Aydaş tarafından notalanmıştır. Kır Zeybeği'dir. Kürdi makamı içinde ezgilendirilmiştir. Yöresi Aydın'dır.

Yörük Ali Zeybeği
(Aydın/ Kır Zeybeği)

Andante

The image shows a musical score for the piece 'Yörük Ali Zeybeği'. It consists of four staves of music, each starting with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The time signature is 9/4. The tempo is marked 'Andante'. The music is written in a style that is characteristic of traditional Turkish folk music, with a focus on rhythmic patterns and melodic lines. The score is presented in a clean, black and white format.

Bestelenmiş Zeybekler¹⁷⁹

"Zeybek türünün görkemi ve güzelliği gerek GTHM ve gerek GTSM ilgililerince bilindiği ve benimsendiği için bu türde beste yapma gereği duymuşlar, dolayısıyla zeybek dağarcığına birçok eser kazandırmışlardır. Çağdaş Türk Sanat Müziği (ÇTSM) bestecileri ise daha çok zeybek ezgilerini çok seslendirme yolunu seçmişlerdir. Saptayabildiğimiz Yörük Ali Efe ile ilgili zeybek bestelerini veriyoruz:

-GTSM Türü İçinde Bestelenmiş Yörük Ali Efe Zeybekleri;

¹⁷⁸ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 771.

¹⁷⁹ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 1032-1036.

1.Yörük Ali Efe'nin Zeybek Oyun Havası/ Ahmet Yekta Bey (Madran)/ Kadın Zeybeği

2. İşte Geliyor Efem, Heybetlidir, Yörük'tür (Yörük Ali Efe için bestelenmiştir.)/ Onur Akdoğu/ Hicaz/ Aksak- Serbest.

-ÇTSM Türü İçinde Bestelenmiş Yörük Ali Efe Zeybeği;

– Yörük Ali Efe (İki sesli)/ Ulvi Cemal Erkin

Zeybek Konulu Plaklar¹⁸⁰

Türkiye'de plak yapımcılığının 20.yy'da oluşmaya başladığını düşünecek olursak, aynı yüzyılın başında özellikle Çakırcalı Mehmed Efe'nin de yurtiçi ve yurtdışında popüler olması, plak yapımclarını zeybek konulu plaklar da üretmeye yöneltmiştir.

Zeybek konulu plak üretimi 1990 'lı yıllara kadar sürmüş, o yıllardan bu yana da kaset ve CD olarak devam etmiştir.

Onur Akdoğu'nun araştırmasında tespit ettiği adlarına göre Yörük Ali Efe Zeybeği içeren plaklar ve çıkarıldığı yıllar aşağıdaki gibidir;

–1932-Yörük Ali Efe/ Aydınli Karaali Efe/ Sahibinin Sesi- AX1246.

–1932-Zeybek Oyun Havası- Yörük Ali Efe/ Recep- Cemal- Mustafa/ Sahibinin Sesi-AX1611.

–1937–1938- Yörük Ali Efe- Zeybek Şarkısı/ Zeki Duygulu/ Hamiyet Yüceses/ Odeon–270106.

¹⁸⁰ O. Akdoğu, *a.g.e.*, s. 1044–1063.

SONUÇ

Yunanlılara İzmir'e çıktıklarında ilk kurşunu atan nasıl Gazeteci Hasan Tahsin olduysa ilk tokadı atan da Yörük Ali ve müfrezesi olmuştur. Karşılaştıkları sayısız zorluklara rağmen tek amaçları vatani düşmandan kurtarmak olan bu kahramanlardan başta Yörük Ali Efe olmak üzere birçoğu İstiklal Madalyası ile ödüllendirilmişlerdir.

Bazıları Milli Mücadelenin başında efeleri eşkıya, çete benzetmeleriyle küçümsemiş, vatan için onlardan medet ummanın yanlış olacağını ifade etmişlerdir. İşgalin ilk günlerinden itibaren vatansever subaylarla elele verip kurtuluş için tek yumruk olmuşlardır.

Belki de en çok eleştirildikleri bir düzen ve itaat altına girmek konusunda bile yanlarında bulunan subaylarla kurmuş oldukları sevgi ve saygıya dayalı iletişim, her konuda karşılıklı güven başarıya ulaşmalarında en önemli etkenlerden birisidir.

Yörük Ali Efe'nin okuma yazma bilmemesinden ötürü mektuplarını yazan ve adeta sırdaşı olan Teğmen Zekai bir gün Yunanlılara esir düştüğünde, kendisini kimseden emir beklemeden "Karaoğulları Karyesine inen Yunan Tayyare Zabiti Konstantin¹⁸¹" ile mübadelesini sağlamıştır.

Efelerin en büyük avantajlarından birisi de yıllardır dağlarda yaşadıklarından hem araziye çok iyi bilmeleri hem de yaz-kış barınma koşullarına alışık olmalarıdır. Araziye çok iyi bilmeleri, kestirme yollara vakıf olmaları sayesinde sık sık yaptıkları baskınlarla işgal kuvvetlerini büyük sıkıntıya sokmuşlardır.

Yörük Ali Efe ve Müfrezesi'nden korkan veya çekinen sadece Yunanlılar değil, aynı zamanda Aydın ve civarında yaşayan kimi zengin Türkler, kimi de gayrimüslim azınlıklardı. Yıllardır Osmanlı İmparatorluğu'nun ticaret başta olmak üzere tüm nimetlerinden faydalanan bazı hainler Yunanlıları bayraklarla

¹⁸¹ ATASE Arşivi, İSH, K:854,G:84, B:84-1.

karşılamişlar, ancak sonrasında Yörük Ali Efe tarafından Nazilli'de yapıldığı gibi ilk cezalandırılanlar da bu hainler olmuştur.

Yunanlı Rodas'ın, "Ege 'nin zeybekleri olmasaydı, Türk nizami ordusu karşımıza çıkıncaya kadar Ankara yolunu açar, şimendifer hattının sonuna erişir, Kemalistleri kağına mahkûm eder, ciddi bir mücadele ordusu kurulmasına mani olurduk" sözleri, bir bakıma, Yörük Ali Efe başta olmak üzere zeybeklerin geçmişten gelen ve bağımsızlık savaşımızla noktalanmış tarihsel işlevlerini işgalci güç ağzından vurgulayan sözler olarak zeybek tarihi içinde yerini almıştır.

Gerçekten de akliselim olarak düşünülduğünde, eğer Yunan işgalinin olduğu bu bölgede zeybek kültürü yerine padişahına kulluk derecesinde bağlı bir kültür egemen olsaydı Kurtuluş Savaşı ya farklı bir maceraya girecek ya da zafere çok daha uzun ve kanlı bir sürecin sonunda varılmış olacaktı.

Savaştan sonra kendisine anılarını yazmak için gelenlere elinde belgesinin olmadığını söyleyen Yörük Ali Efe'nin torunu şimdiki Uşak Valisi Sayın Kayhan Kavas; dedesine ait 1429 adet belgeyi 19 Kasım 1998 tarihinde tasnif edilmek üzere Genelkurmay ATASE Başkanlığı Arşiv Müdürlüğü'ne teslim etmiştir. Belgelerin tasnifi tamamlanıp CD ve orijinal belgeler 7 kutu içinde Kayhan Kavas'a 13 Nisan 1999 tarihinde teslim edilmiştir.

Söz konusu belgelerin bir kopyası Genelkurmay ATASE Başkanlığında, Başkanlık içi ve Başkanlık dışı araştırmacıların, askeri tarih araştırmalarında kullanılmak üzere Arşiv Müdürlüğüne teslim edilmiştir.

Araştırmamızda bu belgelerden de faydalanma imkânı bulduk. En çok dikkatimizi çeken husus Yörük Ali Efe'nin özellikle para akışı ile ilgili her konuda rapor vermesi veya istemesi, düzenli ordunun kurulmasından sonra bile okur-yazar olmamasına rağmen aynı titizlikle raporlara devam etmesidir.

Bu araştırmamız ile; ilk defa sadece Yörük Ali Efe'nin hayatını ve Milli Mücadele'de yaptıklarını içeren bir inceleme, farklı kaynaklardan istifade

edilerek yapılmıştır. Tüm olaylar ve ailesi ile ilgili bilgiler kronolojik bir sırayla ve tarih verilerek ortaya konmuştur. Ailesi ile ilgili olarak nüfus müdürlükleri kanalıyla en doğru ve en son bilgiler (hayattaki tek oğlu İbrahim Cengiz Yörük'ün 12 Nisan 2008 deki ölümü gibi) de araştırmamızda sunulmuştur. Aydın'ın Yenipazar ilçesinde yaptırılan Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi ile Aydın'ın Sultanhisar ilçesinde yaptırılan Malgaç Baskını Heykeli hakkında ilk defa bilgi ve fotoğraflar incelememize dahil edilmiştir. Yıllardır dillerden düşmeyen, halen Aydın'daki hemen hemen her düğün, sünnet şöleninde defalarca çalınıp söylenen Yörük Ali Efe türküleri ile ilgili de geniş bir bilgi verilmiştir.

Araştırmamız esnasında bizi en çok etkileyen, kahramanlıkları ile halen dillerden düşmeyen Yörük Ali Efe'nin tüm bu yaptıklarını büyük bir alçakgönüllülük edasında kabul ettiğini gösteren aşağıdaki ifadeleridir. Öyle sanıyoruz ki, bu sözler bugün de dahil olmak üzere dünyalara egemen olmuş nice hükümdarların, meydan muharebeleri kazanmış komutanların kulaklarına küpe olacak değerdedir;

“Bazıları o zamanlarda yapılan işleri bana ve başkasına mal ederler. Bu yanlıştır. Bir kişinin, beş kişinin, elli kişinin böyle büyük davalarda ne ehemmiyeti olur ki? Gönlünde vatan muhabbeti taşıyan her vatansever o günlerde bizim gibi düşünmüş, bizim gibi duymuş, ondan sonra da bizimle beraber olmuştur. Milli mukavemette arslan payını kendine ayırmakta hata vardır. Bir elin şamatası olur mu ki?”.

Gönlümüzdeki vatan muhabbeti ve sevgisinin hiç bitmemesi dileğiyle...

BİBLİYOGRAFYA

I. Arşivler

1. Genelkurmay Askeri Tarih Strateji ve Etüt Dairesi Başkanlığı Arşivi
 - a. ATASE Arşivi, İSH, K:25, G:70, B:70-1.
 - b. ATASE Arşivi, İSH, K:839, G:66, B:66-1-2.
 - c. ATASE Arşivi, İSH, K:885, G:127, B:127-1.
 - d. ATASE Arşivi, İSH, K:886, G:187, B:187-1.
 - e. ATASE Arşivi, İSH, K:889, G:58, B:58-1.
 - f. ATASE Arşivi, İSH, K:739, G:86, B:86-1.
 - g. ATASE Arşivi, İSH, K:854, G:84, B:84-1.

II. Araştırma ve İncelemeler

AKDOĞU, Onur, *Bir Başkaldırı Öyküsü – Zeybekler Tarihi, Ezgileri, Dansları*, C.1.2.3., İzmir, 2004.

AKER, M. Şefik, *57. Tümen Ve Aydın Millî Mücadelesi 1918-1920*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 2006.

APAK, Rahmi, *İstiklal Savaşı'nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1990.

ATATÜRK, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2000.

AVCI, Ali Haydar, *Zeybeklik ve Zeybekler Tarihi*, E Yayınları, İstanbul, 2004.

AYDINEL, Sıtkı, *Güneybatı Anadolu'da Kuva – yı Milliye Harekâtı*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Başvuru Kitapları Dizisi 11, Ankara, 1990.

BEŞE, Hakkı Kâmil, *Kırıkkanat – Hikâyeler*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1976.

BURHAN, Sabahattin, *Egenin Kurtuluş Destanı –Yörük Ali Efe*, C. 1.2.3., Nesil Basım Yayın, İzmir, 1999.

DEMİRAYAK Sadettin, *Kuva-yı Milliye'nin Aydın'da Doğuşu*, Aydın, 2007.

GÖKBEL, Asaf, *Milli Mücadele'de Aydın*, Aydın, 2005.

İŞİK, Hüseyin, “İstiklal Savaşı’nda Aydın ve Yörük Ali Efe”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, C. 1, S.9, İstanbul, 1987.

_____, “İstiklal Savaşı’nda Aydın ve Yörük Ali Efe”, *Türk Dünya Tarih Dergisi*, C.1, S.10, İstanbul, 1987.

MISIROĞLU, Kadir, *Yunan Mezalimi Türk’ün Siyah Kitabı*, Sebil Yayınevi, İstanbul, 1972.

ÖZKAYNAK, Kemal, *Efelerden Haber*, C.H.P Basımevi, Aydın, 1946.

SELEK, Sabahattin, *Milli Mücadele – Ulusal Kurtuluş Savaşı II*, Örgün Yayınevi, Ankara, 2002.

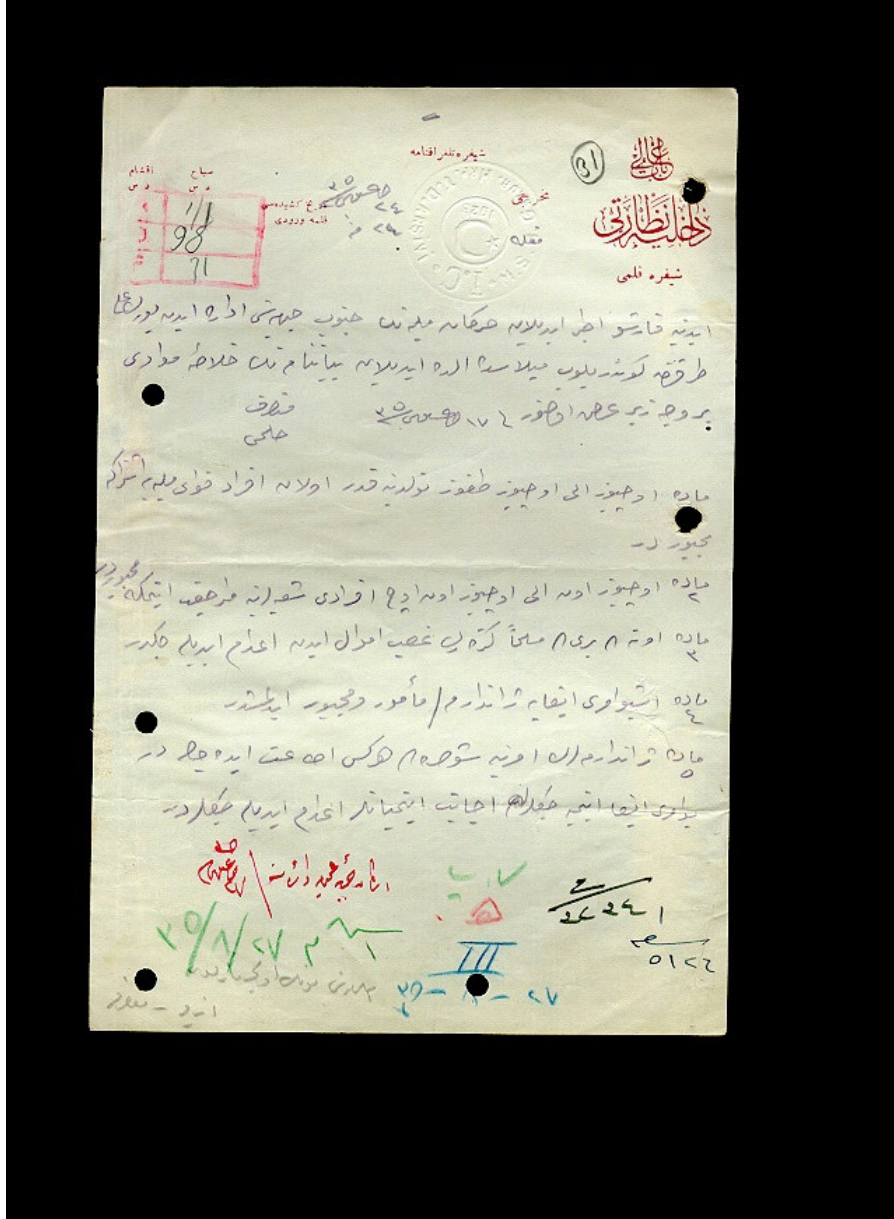
SÖKMENSÜER Cevat, *Milli Mücadelede Aydın – Nazilli Cephesi / Kahraman Subaylarımız ve Zeybekler / Hatıralarım*, Karınca Matbaacılık, İzmir.

TANSEL, Fevziye Abdullah, “İstiklal Harbi’nin Yörük Ali Efe’si Hakkında Türküler ve Bir Şiir”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, C. 2, S. 15, İstanbul, 1988.

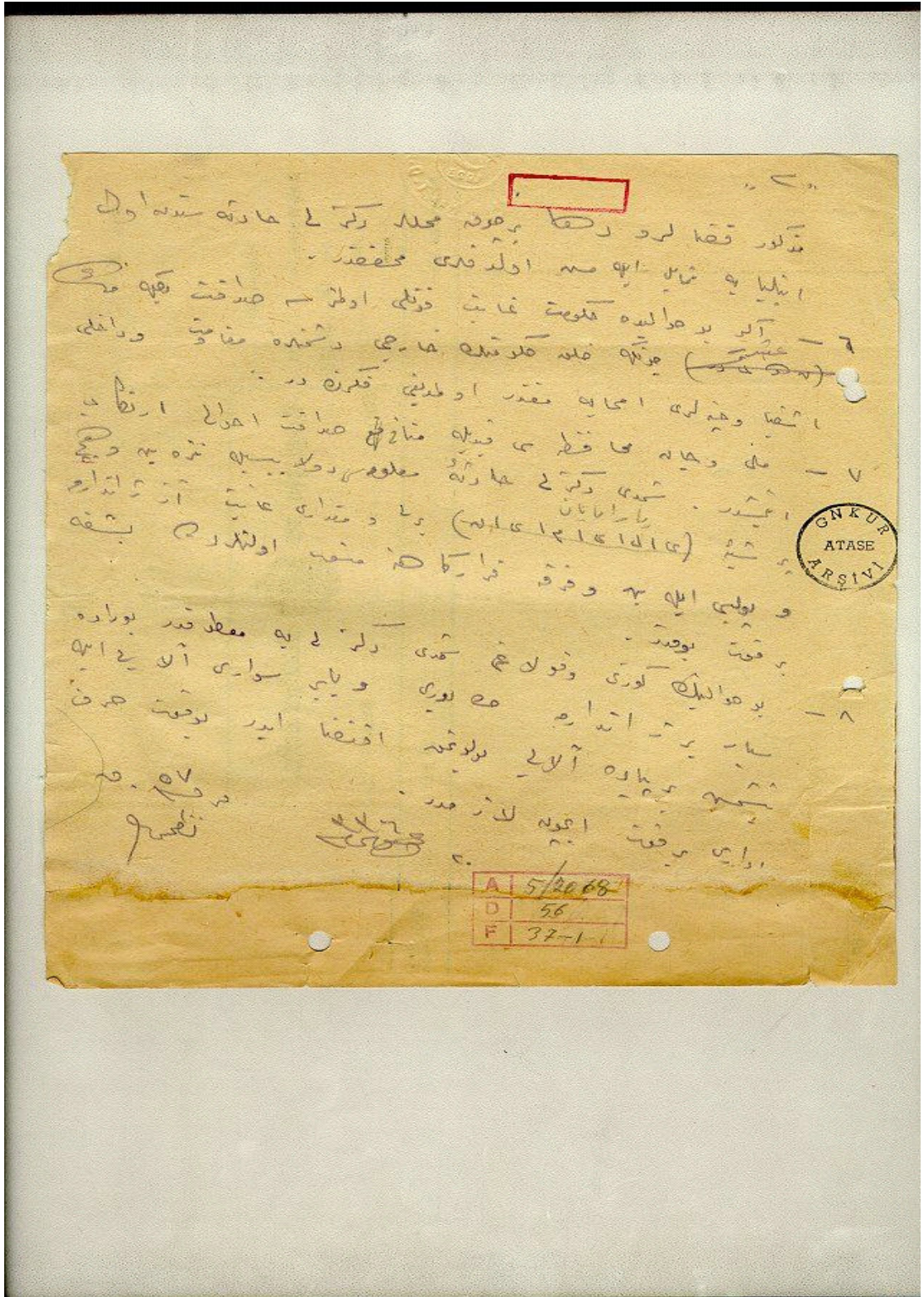
TURAN, Mustafa, *Yunan Mezalimi (İzmir, Aydın, Manisa, Denizli 1919–1923)* Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 1999.

EKLER

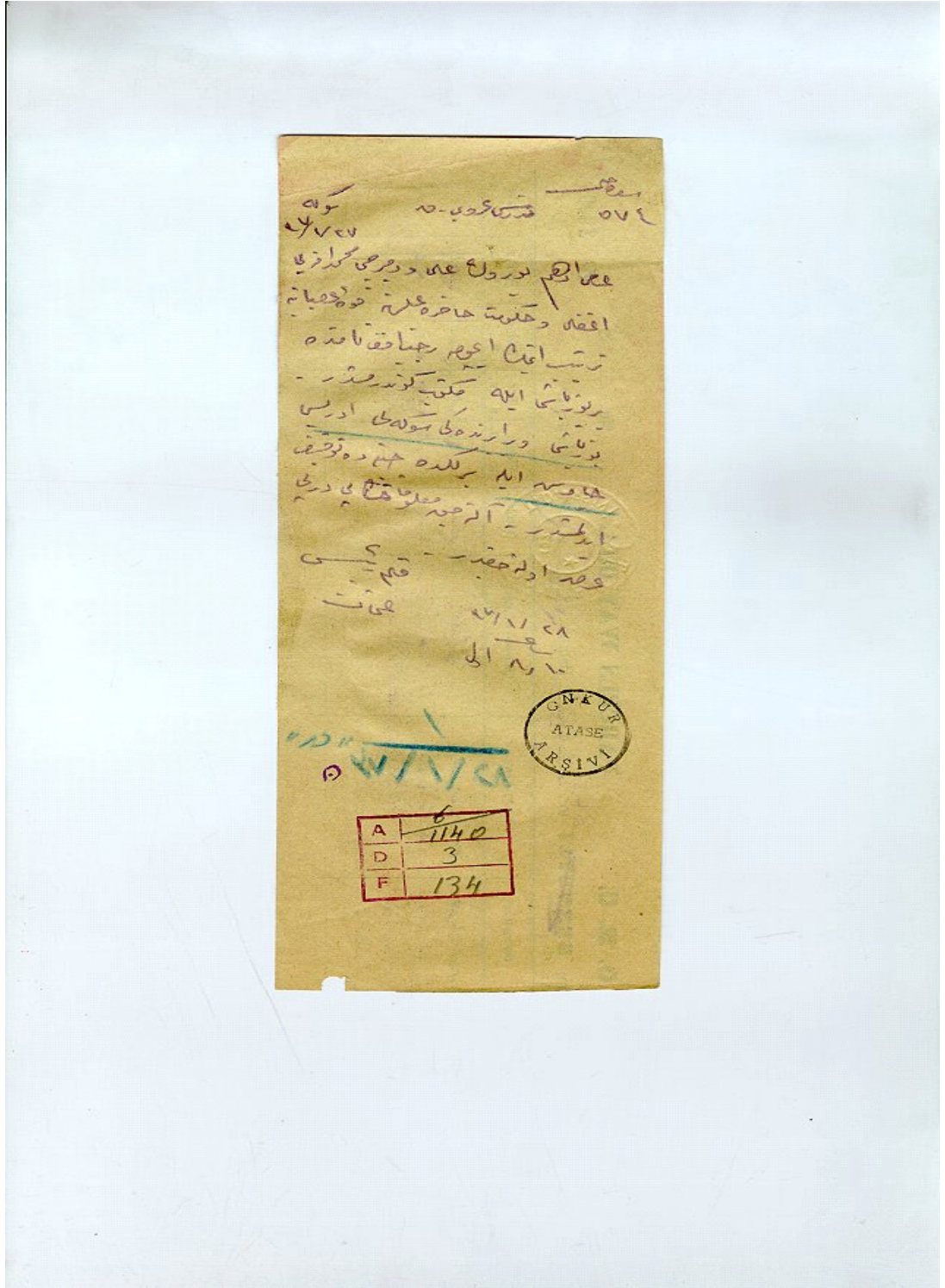
BELGELER

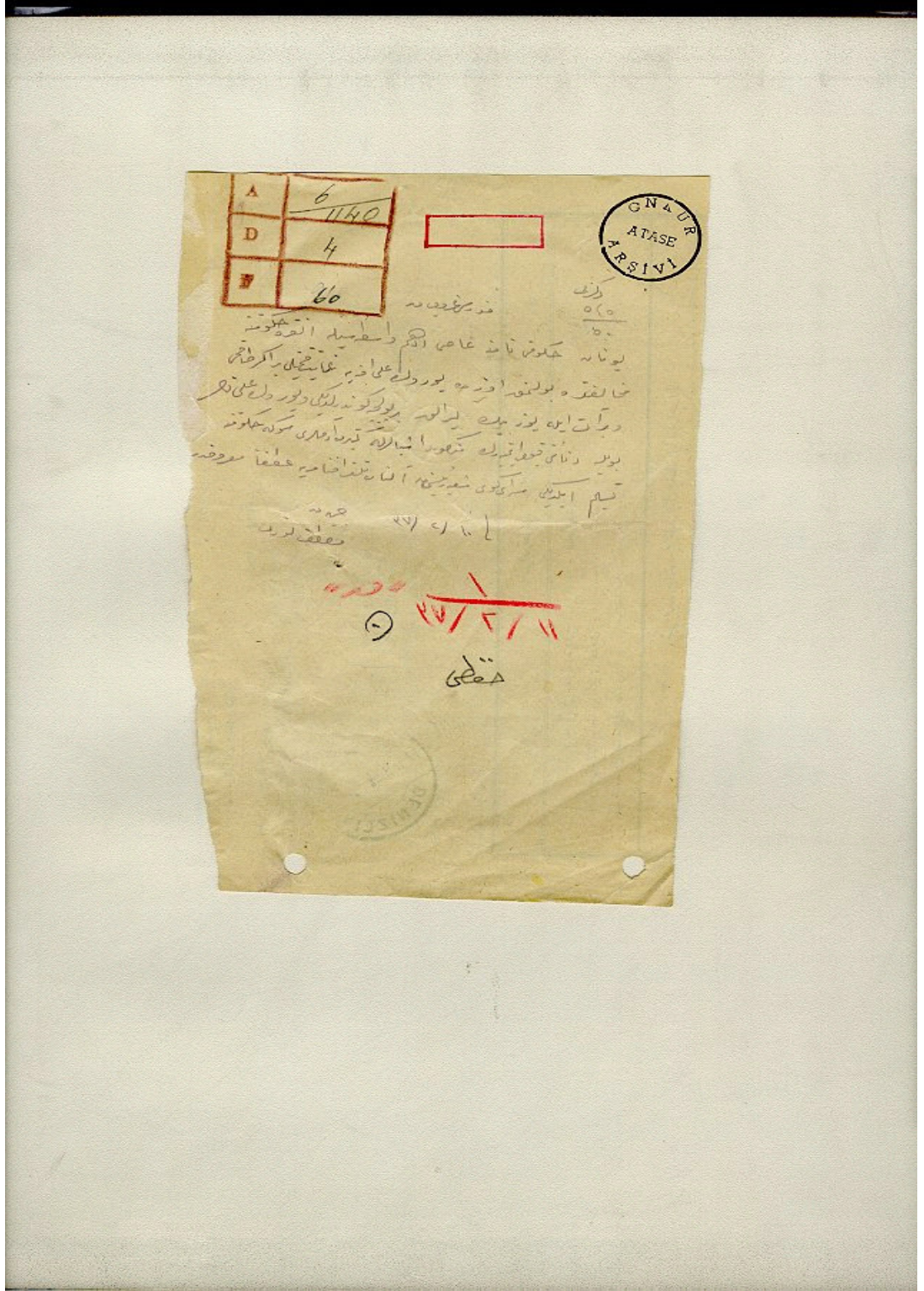
Belge 1- ATASE Arşivi, İSH, K:25, G:70, B:70-1, Aydın'a karşı icra edilen Milli Harekâtın güney cephesini idare eden Yörük Ali tarafından gönderilen beyannamenin özeti.

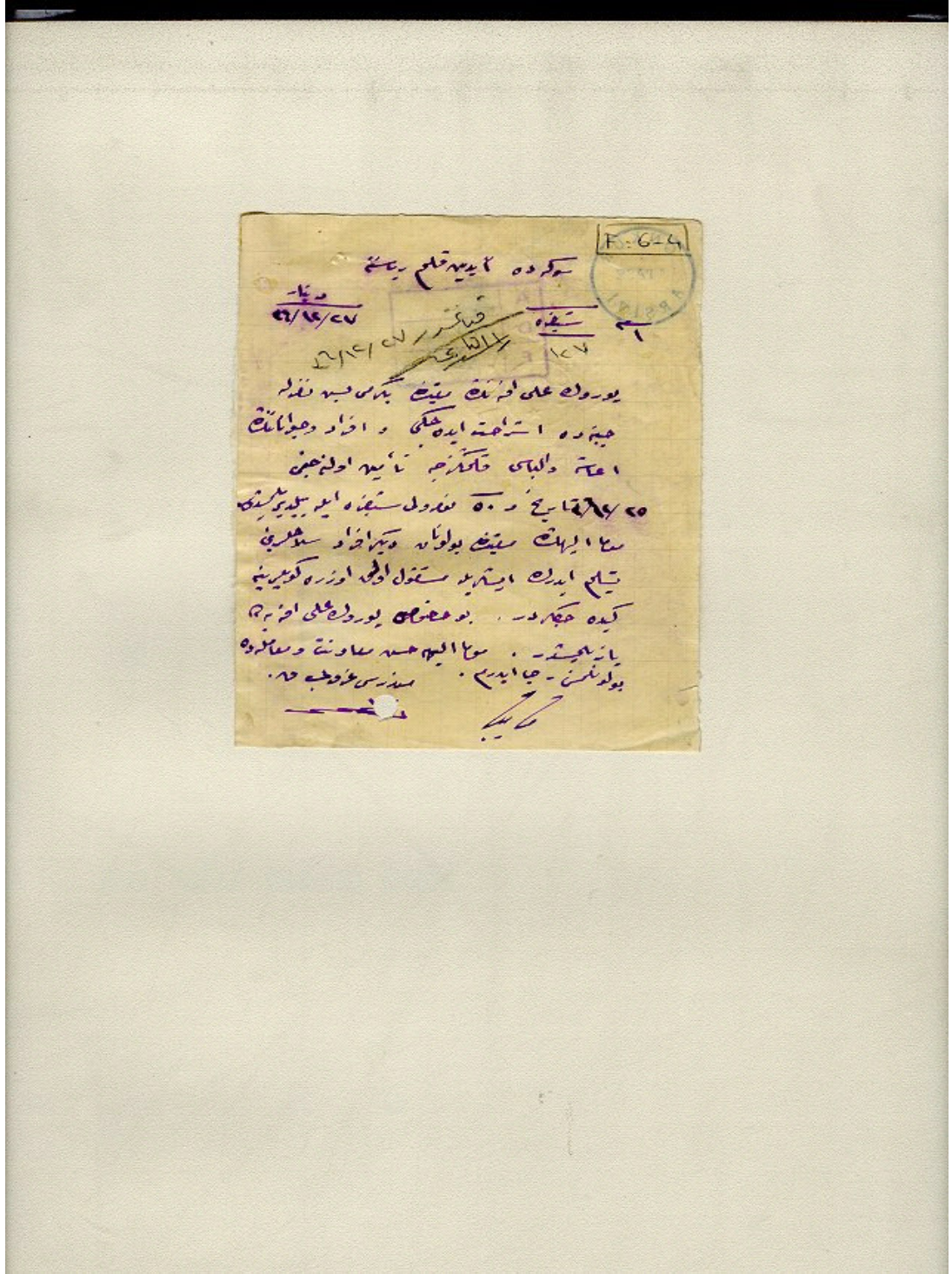
Belge 2- ATASE Arşivi, İSH, K:839, G:66, B:66-1-2, Karacasu kazası içinde Demirci Efe kızanları ile Yörük Ali kızanları arasında çarpışma olduğu.

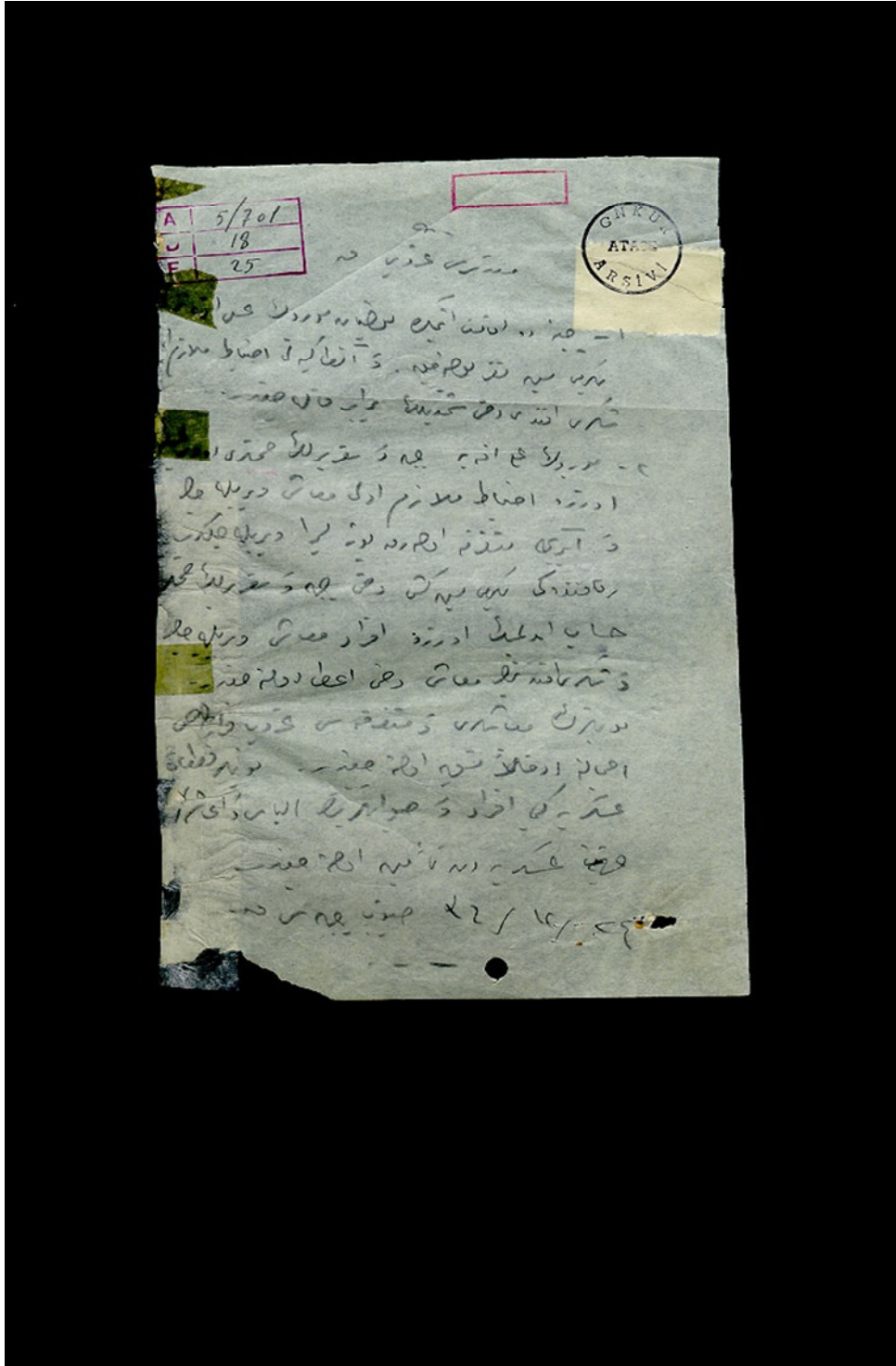
Belge 3- ATASE Arşivi, İSH, K:885, G:127, B:127-1, Çerkez Ethem'in Demirci Mehmet Efe ve Yörük Ali Efe'ye gönderdiği şahısların Çine'de tevkif edildikleri.

Belge 4- ATASE Arşivi, İSH, K:886, G:187, B:187-1, Yörük Ali Efe'nin Ankara Hükümeti'ne muhalif olması için Yunanlıların teklif ettiği 100.000 lirayı reddettiği.

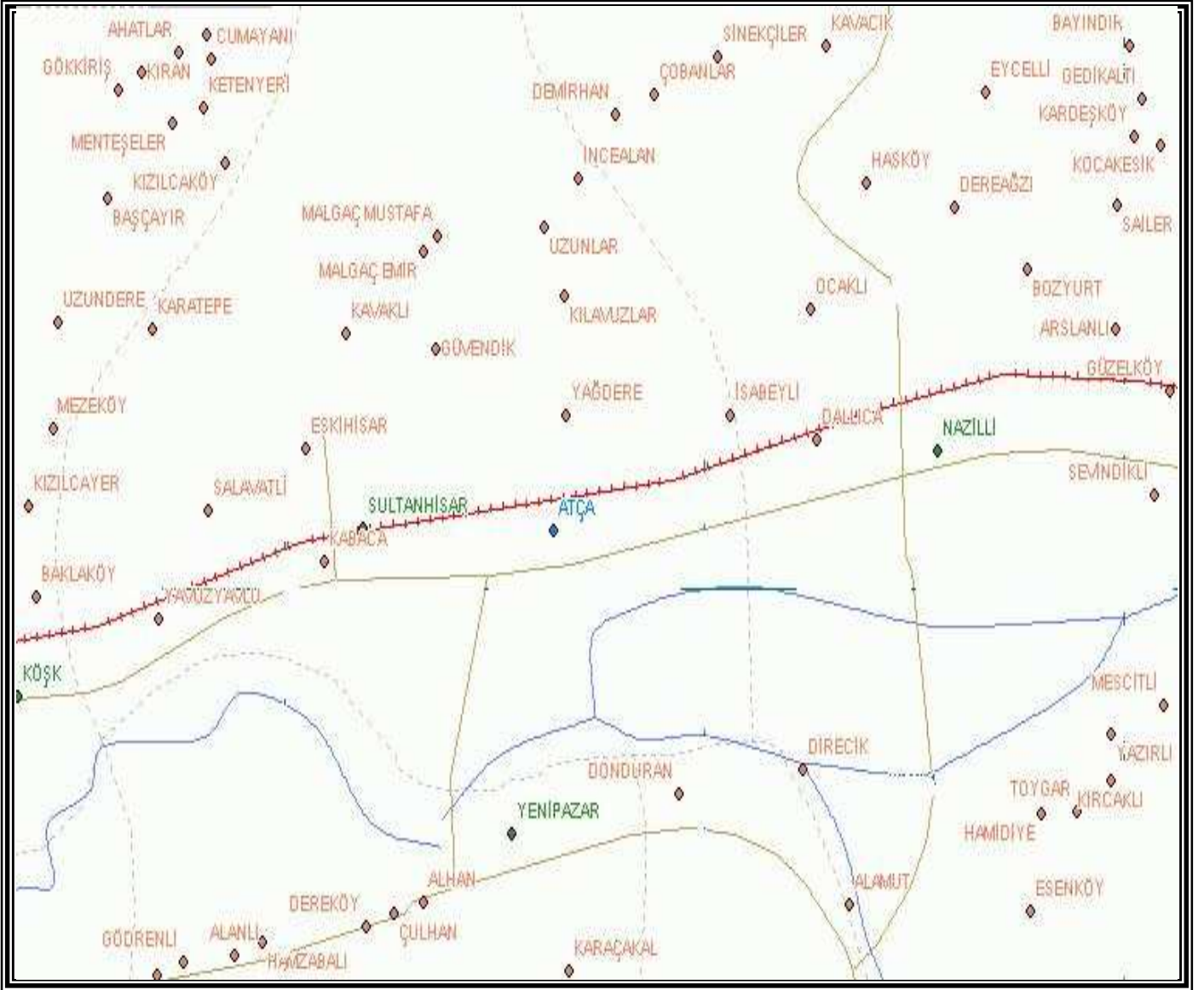
Belge 5- ATASE Arşivi, İSH, K:889, G:58, B:58-1, Yörük Ali Efe emrine verilen tahsisat, nefer ve zabıt.

Belge 6- ATASE Arşivi, İSH, K:739, G:86, B:86-1, Yörük Ali Efe'ye cephe ve seferberlik zamanlarında verilmek üzere ihtiyat zabiti maaşı verileceği.

Harita 2- Aydın ve ilçelerini gösteren siyasi harita

Harita 3- Sultanhisar, Yenipazar ve Nazilli İlçelerinin Köylerini Gösteren Sayısal Harita (Harita Genel Komutanlığı'nın Sayısal Uygulamalar Bölümü Yerleşim Yeri Adları Sayfasından Alınmıştır.)

Res. 1-Yörük Ali Efe'nin Aydın'ın Yenipazar İlçesindeki Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nde bulunan Nüfus Hüviyet Cüzdanı

Res. 2- Yörük Ali Efe'nin babası Abdi Yörük'ün Aydın'ın Sultanhisar ilçesine bağlı Yavuzköy'ündeki mezarı (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 3- Yörük Ali Efe'nin Aydın'ın Sultanhisar İlçesi Kavaklı Köyü'nde çocukluğunu geçirdiği evinin eski hali (Sabahattin BURHAN'ın Ege'nin Kurtuluş Destanı – Yörük Ali Efe kitabının 1'nci cilt 89'ncü sayfasından alınmıştır.)

Res. 4-

Res. 5-

Res. 6-

Res. 4-5-6- Yörük Ali Efe'nin Evinin restorasyon yapıldıktan sonraki dıştan görünüşleri. (Taraftımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 7- Evin giriş katındaki odanın kapısı (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 8- Evin giriş katındaki odanın içerisinde: eve yaklaşanları gözetleyebilmek için kullanılan yarık (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 9- Evin üst katının bahçeden görünüşü (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 10- Evin üst katına çıkış merdivenleri (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 11- Evin üst katındaki giriş bölümü ve iki odanın kapıları (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 12- Evin üst katının birinci odasındaki yüklük. (Aydın Yöresinde "yüklük" adı verilen bu bölmelere yatak, yorgan konulmakta, tavandan aşağıya sarkıtılan bir perde ile bu bölüm gizlenmekte ve genelde bu odalar yatak odası olarak kullanılmaktadır) (Taraflmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 13- Yüklüğün işaretli kısmındaki kapağın açılması ile Resim 15 te görülen etrafı tenekeden ve duvardan oluşan, akan suyu tam ortasındaki delikten alt kattaki bahçeye gönderecek şekilde bir yıkanma yeri olduğunu "Ege'nin Kurtuluş Destanı - Yörük Ali Efe" adlı kitabın yazarı Sabahattin BURHAN bana göstermiştir, hatta , Yörük Ali Efe'nin burada yıkandığını söylemiştir, (Taraflmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

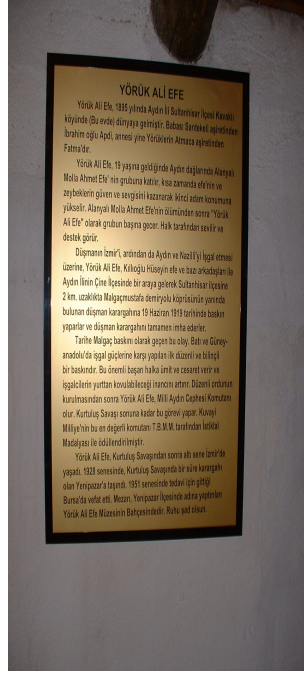
Res.13-

Res.14-

Res. 15- Evin üst katındaki ikinci odada Yörük Ali Efe'nin hayatı ile ilgili duvara asılmış kısa bir biyografi ve bir resmi bulunmaktadır. (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 16- Evin üst katındaki ikinci odada bulunan, o devirde kullanılan gaz lambaları ve radyo. (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 17- Evin üst katındaki ikinci odada bulunan, gömme tahta dolabın içinde yer alan eskiden içine yanmış közlerin konularak kullanıldığı bir ütü ve bir çanak (tabak) (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 18- Aynı odada bulunan şimdilerde şömine olarak ifade edilen ancak o devirde yemek yapımı, su ısıtılması gibi amaçlarda kullanılmak üzere yer alan ocak. (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 19- Aydın'ın Sultanhisar İlçesi'ndeki Kavaklı Köyü'nden,(cami minaresinin alt kısmından) görülen Sultanhisar ve Menderes Ovası. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 20- Eve yaklaşan sokağın üst kattan görünümü. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 21- Evin sol yanında bulunan bahçeden görüntü. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 22- Evin karşısındaki komşu başka bir ev. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 23

Res. 24

Res. 23-24- Yörük Ali Efe'nin Köyü Kavaklı'daki köy meydanında bulunan bir dükkan ve köy kahvesi. (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilen bu fotoğrafta benimle birlikte ortada Ege'nin Kurtuluş Destanı – Yörük Ali Efe adlı kitabın yazarı Sabahattin Burhan ve sağda araştırmam sırasında benimle birlikte gezen ancak 18 Nisan 2008 de kaybettiğim babam Kadir Özkurt bulunmaktadır.)

Res. 25

Res. 26

Res. 25-26- Yörük Ali Efe'nin zeybek kıyafetiyle çekilmiş fotoğrafları (Aydın'ın Yenipazar ilçesindeki Yörük Ali Efe Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 27

Res. 28

Res. 27-28- Yörük Ali Efe'nin Sultanhisar'ın Kavaklı Köyü'nde ikamet eden ailesini Yunan İşgali'nden sonra emniyette olamayacakları düşüncesiyle taşıdığı Aydın'ın Çine İlçesi'ne bağlı Yağcılar Köyü'ndeki evi. Ev Yörük Ali Efe tarafından satılmış olup şimdi yaşlı bir kadın ikamet etmektedir. (Taraflımdan Ağustos 2007 de çekilmiştir)

Res. 29- Yörük Ali Efe'nin Aydın'ın Yenipazar İlçesindeki Yörük Ali Efe Evi Müzesi'nde bulunan, Milli Mücadele'ye katılımından sonra ilk teşkil ettiği müfreze yi gösteren fotoğraf. (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

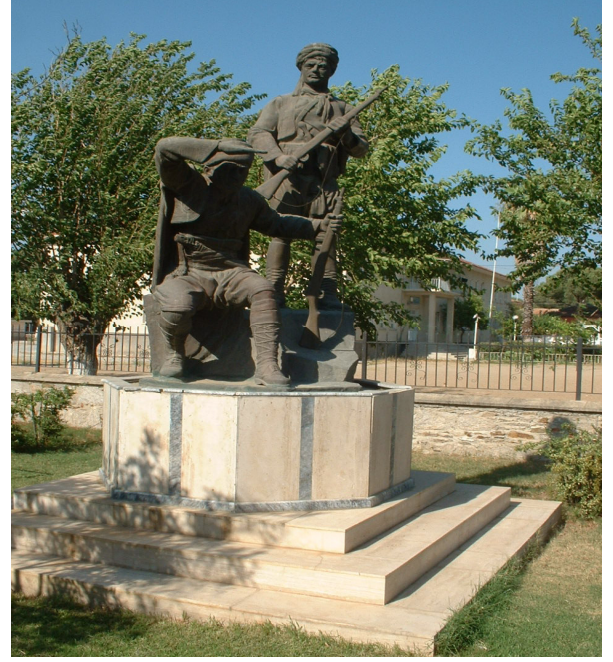
Res. 30-31- Milli Mücadele’de “Yunanlılara Verilen İlk Baskın” olarak tarihe geçen 19 Haziran 1919’ daki Malgaç Baskını’nın yapıldığı yer. Sebahattin Burhan, “Ege’nin Kurtuluş Destanı – Yörük Ali Efe” adlı kitabını yazarken olayı yaşamış kişilerden bazılarını hayattayken buraya getirdiğini ve baskını anlattırıldığını bana burada ifade etmiştir. Anlattığına göre Yunan Karakolu ağaçlık alanda bulunmaktaymış. (Tarafımdan Ağustos 2007’de çekilmiştir)

Res. 32-33- Malgaç Baskını’nın anısına Sultahisar Belediyesi tarafından, baskının yapıldığı yerin bulunduğu Malgaç Köprüsü’nün yakınına, Heykeltraş Eray Okan’a yaptırılan Yörük Ali Efe ve Müfrezesini temsil eden heykel 27 Nisan 2003 tarihinde törenle hizmete açılmıştır. (Tarafımdan Ağustos 2007’de çekilmiştir)

Res. 34- Aydın'ın Yenipazar İlçesi'nde hayatının son günlerini geçirdiği evinin bahçesinde yeniden inşa edilen Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'nin girişi. (Müzei görmek isteyenler için İl Turizm Md.lüğünden bir görevli bulunmaktadır. Yenipazar ilçesi Aydın-Denizli Karayolu'nun 50'nci km.sinden ayrılan yolun 9 km. güneyindedir. Müze ilçenin batı çıkışıdır. (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 35- Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'nin bahçesindeki Prof.Dr. Tankut ÖKTEM tarafından yapılan heykel. (Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 36- Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'ne girişten müzeye doğru ilerleyen yol, yakındaki ilk bina gişe ve bekçi kulübesi olarak kullanılmaktadır.(Taraftmdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 37-38- 1951 yılında vefat eden Yörük Ali Efe'nin naaşı aynı tarihte Yenipazar'da ailesinin de bulunduğu Muslu Kuyu Mezarlığına defnedilmiştir.

Res. 39-40- Yörük Ali Efe'nin naaşı Bakanlar Kurulu'nun 29.08.2000 tarih ve 2000/1252 sayılı kararları ile Müze bahçesine nakledilmiştir. (Taraşımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 41- Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'nin kuzey cephesinden görünümü. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 42 - Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'nin fotoğraf, eşya vb. malzemelerinin olduğu bölümün girişi. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res.43- Evin bahçesinde bulunan sığınak olarak kullanıldığı söylenen bölüm. (Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 44

Res. 45

Res. 46

Res. 47

Res. 44-45-46-47- Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'ndeki odalardan görüntüler (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

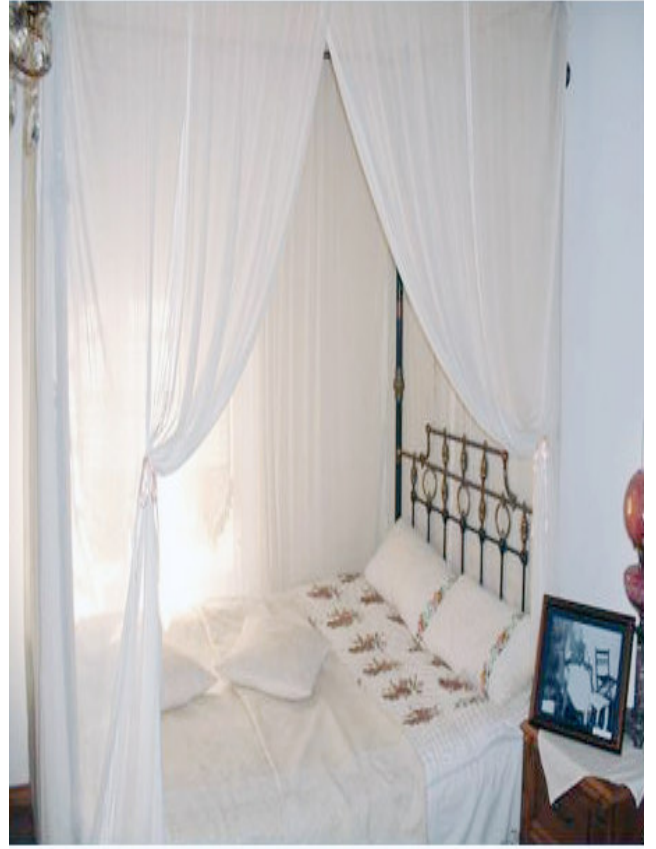
Res. 48

Res. 49

Res. 50

Res. 51

Res. 48-49-50-51- Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'ndeki odalardan görüntüler (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 52-

Res. 53-

Res. 52-53- Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'ndeki Kitaplık. (Tarıfımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 54

Res. 55

Res. 56

Res. 57

Res. 54-55-56-57-Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'ndeki giyim, kuşam, eşyalar ve İstiklal Madalyası (Bu fotoğraflardan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 58

Res. 59

Res. 60

Res. 61

Resim.58, 59, 60, 61 - Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'ndeki silahları, dürbünü ve kılıfı. (Taraflımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 62

Res. 63

Res. 64

Res. 65

Res. 62-63-64-65-Yörük Ali Efe'nin Müze'de bulunan fotoğraflarından seçmeler. (Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 66

Res. 67

Res. 68

Res. 66-67-68- Yörük Ali Efe'nin ikinci eşi Feride Hanım (1898-1975)(Yörük Ali Efe Evi ve Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 69- Yörük Ali Efe çocuklarıyla. (soldan sağa Abdi, Faruk, Zehra, Yörük Ali Efe, Mehmet Ali (Yörük Ali Efe Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 70- Zehra IŞIK, Yörük Ali Efe, Saniye KAVAS (Yörük Ali Efe Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 71- Kızı Zehra Işık, Yörük Ali Efe, Damadı M. Kazım IŞIK (Yörük Ali Efe Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res.72 – Yörük Ali Efe ve Ailesi Toplu Halde. (Tarafımdan Ağustos 2007 de çekilmiştir.)

Res.73- Oğlu Doğan ve Yörük Ali Efe (Yörük Ali Efe Müzesi'nden tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

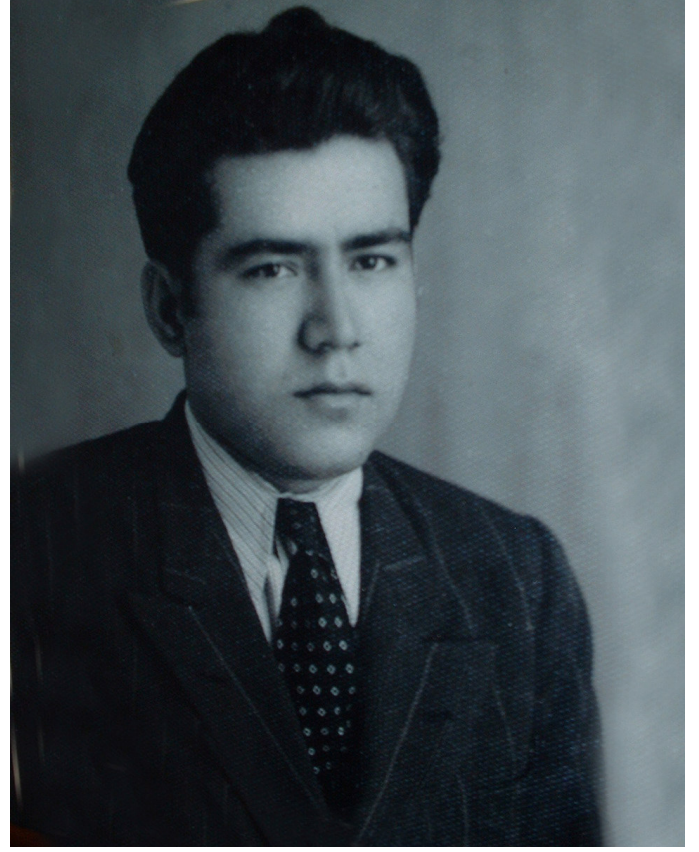
Res.74- Doğan Yörük (1934-1994)

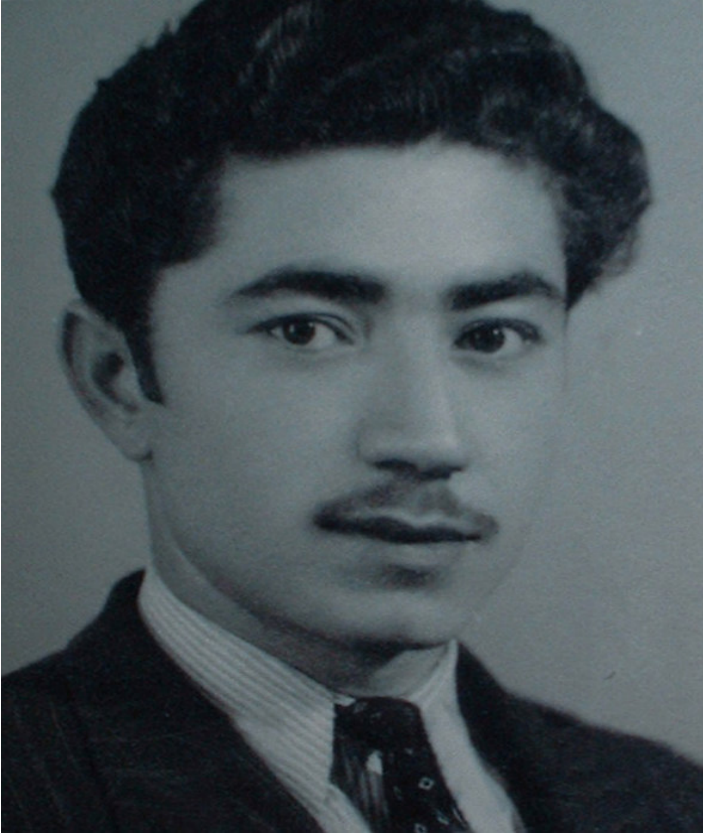
Res.75- Saniye Kavas (1926)

Res.76 - İlk eşi Nurcihan Hanım'dan olan tek çocuğu Abdi Yörük (1913-1988) ve eşi Leyla Hanım (Tarafımdan Ağustos 2007 de çekilmiştir.)

Res.77 - Ömer Faruk Yörük (1923-1994) (Tarafımdan Ağustos 2007 de çekilmiştir.)

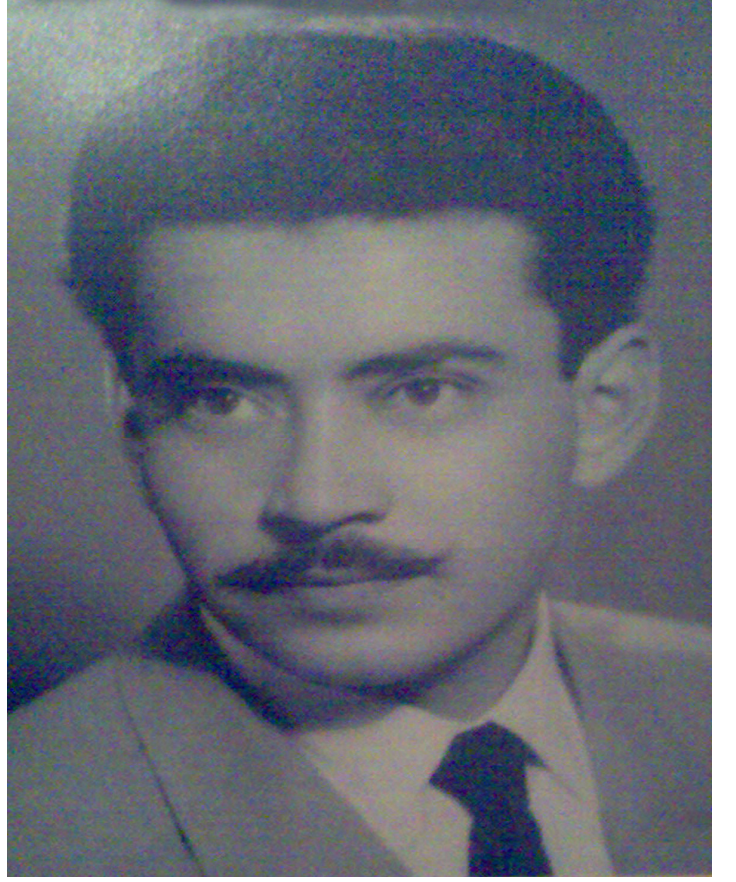
Res.78 - Cengiz Yörük (1929-2008) (Tarafımdan Ağustos 2007 de çekilmiştir.)

Res.79 - Cengiz, Meral, Zehra, Saniye (Tarafımdan Ağustos 2007 de çekilmiştir.)

Res.80 - Mehmet Ali Yörük (1919-1977)

Res.81 -, Alparslan Yörük (1931-1983)

Res.82 - Alparslan Yörük, Yörük Ali Efe ile

Res.83 – Sabahattin Burhan Alparslan Yörük ile

Res. 84

Res. 85

Res. 84-85- Aydın'ın Yenipazar İlçesi'ndeki Muslu Kuyu Mezarlığı'nda bulunan Yörük Ali Efe'nin Annesi Fatma Yörük (1875-1945), ikinci eşi Feride Yörük (1898-1975), oğullarından Alparslan Yörük (1938-1983)'ün mezarları(Tarafımdan Ağustos 2007'de çekilmiştir)

Res. 86- Yörük Ali Efe'nin Aydın'ın Yenipazar İlçe merkezindeki heykeli (Tarafımdan Nisan 2008'de çekilmiştir)

Res. 87

Res. 88-

Res. 89

Res. 90

Res. 87-88-89-90- Aydın'ın Dalama İlçesi'ndeki Yörük Ali Efe Heykeli, heykelin altında çepeçevre olacak şekilde Aydın çevresinde meşhur Yörük Ali Türküsü'nün mısraları yazılıdır (Taraftmdan Nisan 2008'de çekilmiştir)

Res. 91

ATÇA 24 NİSAN ŞEHİTLER ABİDESİ

24 Nisan 1921 tarihinde gece vakti evlerinden alınarak Çomaklı Ovası mevkiinde (yani bulunduğumuz bu nokta) işgali yunanlılar tarafından kazma ve küreklerle mezarları kendileri tarafından açtırılarak, hunharca toplu halde kurşunlanarak, süngülenerek şehit edilen ve gecenin karanlığından faydalanarak kurtulmayı başaran, Ege'mizin bir parçası olan Atça'mızın kurtuluş destanında şehit düşen atalarımızı minnet ve şükranla anıyor, aziz ruhları önünde saygıyla eğiliyoruz. Ruhları şad olsun.

24 NİSAN 1921 TARİHİNDE
ÇOMAKLI OVASI MEVKİİNDE
TOPLU OLARAK KATLEDİLEN 12 ŞEHİDİMİZ

- 1- KAYALIOĞLU MEHMET
- 2- KOSTAKOĞLU TAHİR
- 3- MOLLAVELİOĞLU MEHMET
- 4- TEKELİOĞLU HÜSEYİN
- 5- HAMZAOĞLU İBRAHİM
- 6- AKMEHMETOĞLU İSMAİL
- 7- YENİPAZARLI EMİN EFENDİ
- 8- GACAROĞLU AHMET
- 9- SARHOŞ MUSTAFA
- 10- ADIGÜZELOĞLU HACI M.ALİ ADIGÜZEL
- 11- ADIGÜZEL OĞLU AHMET ADIGÜZEL
- 12- HÜSEYİNBEYOĞLU HAYDAR

AYNI KATLIAMDA YARALI OLARAK KURTULABİLEN 3 KİŞİ

- 1- HAFİZ HALİLZADE ŞÜKRÜ KESEROĞLU
- 2- AYANOĞLU HÜSEYİN
- 3- MOLLAVELİOĞLU HASAN

Abidenin inşaatı 1946 yılında, restorasyonu park bahçe düzenlemesi 2005 yılında
Atça belediyesi tarafından yapılmıştır

Res. 92

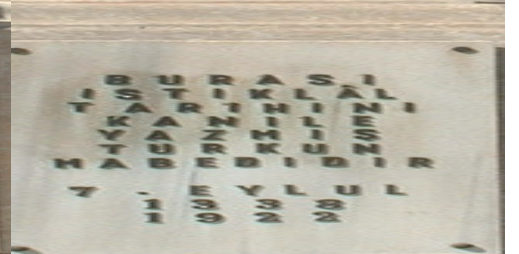
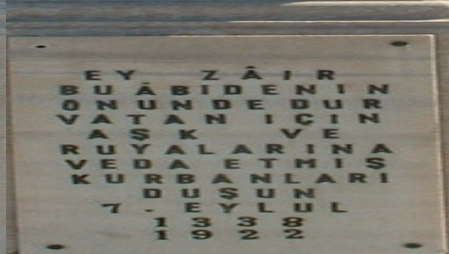
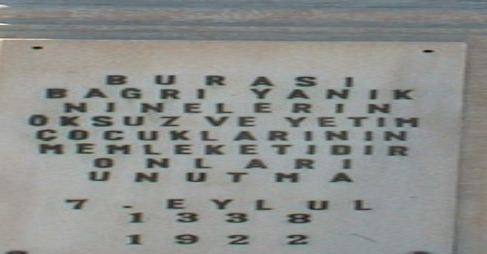
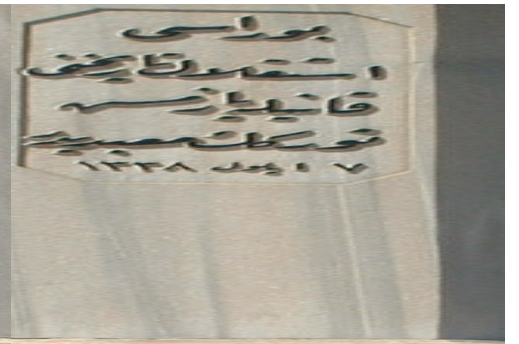
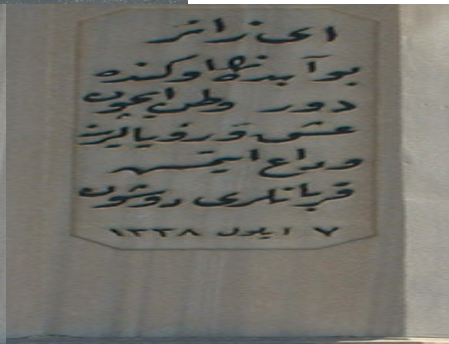
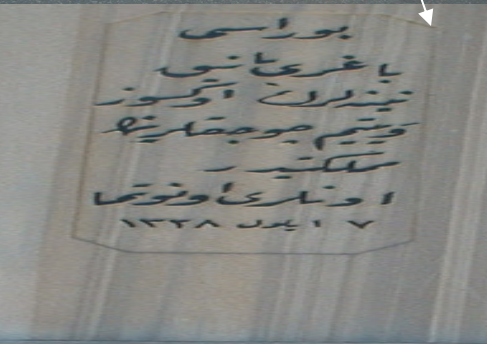
Res. 91-92- Aydın ili Sultanhisar İlçesi'ne bağlı Atça bucak merkezinin 3 km. doğusunda bulunan "24 Nisan Şehitler Abidesi". (Taraftından Nisan 2008'de çekilmiştir)

Res. 93- Aydın il merkezindeki, Yörük Ali Efe'nin, Aydın'ın Yunanlılardan ilk alınışı sırasında usta nişancılığı sayesinde minaresine konuşlanmış Yunan makineli tüfek nişancısını vurduğu söylenen Bey Camii (Tarafımdan Nisan 2008'de çekilmiştir)

Res. 94- Aydın il merkezinde Milli Mücadele kahramanlarına atfen dikilen abide .(Yörük Ali Efe ve müfrezesinin Aydın'a giriş yaptığı yere dikilmiştir ve Bey Camii'nin 100 m. Güney doğusundadır.) (Tarafımdan Nisan 2008'de çekilmiştir)

Res. 95

Res. 96

Res. 97

Res. 98

Res. 99

Res. 95-96-97-98-99- Aydın ili Yenipazar İlçesi'ne yaklaşık 10 km. uzaklıktaki Alhan Köy Mezarlığı (Çocukluğumun geçtiği bu bölgedeki mezarlıklar sayıca fazla ve çok eski olmalarından ötürü o yıllarda hep dikkatimi çekmiştir. Özellikle Yörük Ali Efe konusunun ve dolayısıyla Aydın'daki Milli Mücadele'nin ayrıntılarını öğrendikçe; bu mezarların büyük bir kısmının Yunan'ın işgalinden ve zulmünden kaçan çoluk-çocuk, genç- yaşlı insanlarımızın, Menderes Nehri'ni geçemeyip boğulan Atalarımızın olduğunu öğrenmenin hüznünü yaşadım. (Tarafımdan Nisan 2008'de çekilmiştir)

Res. 100

Res. 101

Res. 100-101- Aydın iline bağlı Köşk İlçesi'nin merkezinde yol ortasında bulunan söğüt ağacı. (Yunanlıların Aydın'ı işgali sırasında Köşk'te Türklere yaptıkları işkencede kullandıkları bu ağaca yüzlerce kişi asmışlardır. Vatansever birkaç kişinin çabası ile ağaç yol ortasında olmasına rağmen kestirilmemiş, üzerindeki çengel Milli Mücadele'nin acı bir hatırası olarak geçmişi unutmamamızın bize bir işareti ve simgesidir. Tarafımdan Nisan 2008 de çekilmiştir.)

Res. 102

Res. 103

Res. 104

Res. 102-103-104- Aydın'ın Köşk İlçesi'ne bağlı Karatepe Köyü'nde Yunanlıların işgali sırasında yapılan katliamın anısına yapılan abide. (18 Şubat 1922 gecesi, yerli Rumların kılavuzluğunda Karatepe Köyü'ne gelen bir Yunan müfrezesi köyün etrafını tek tek kuşatmış, evlerdeki, sokaklardaki tüm insanları öldürdükleri yetmiyormuş gibi köyün Sarı Ahmetler Camii'nde toplanan 123 kişiden 98'ini, Sekiyurt Camii'ndeki 56 kişiyi şehit etmişlerdir. Bu katliam Yunan işgali süresince bölgede gerçekleştirilen en büyük katliam olarak tarihe geçmiştir.)

Res. 105

Res. 106

Res. 107

Res. 108- Bana Şehitliği ve o günleri anlatan Karatepe Muhtarı Ali Bey.

Res. 109

Res. 110

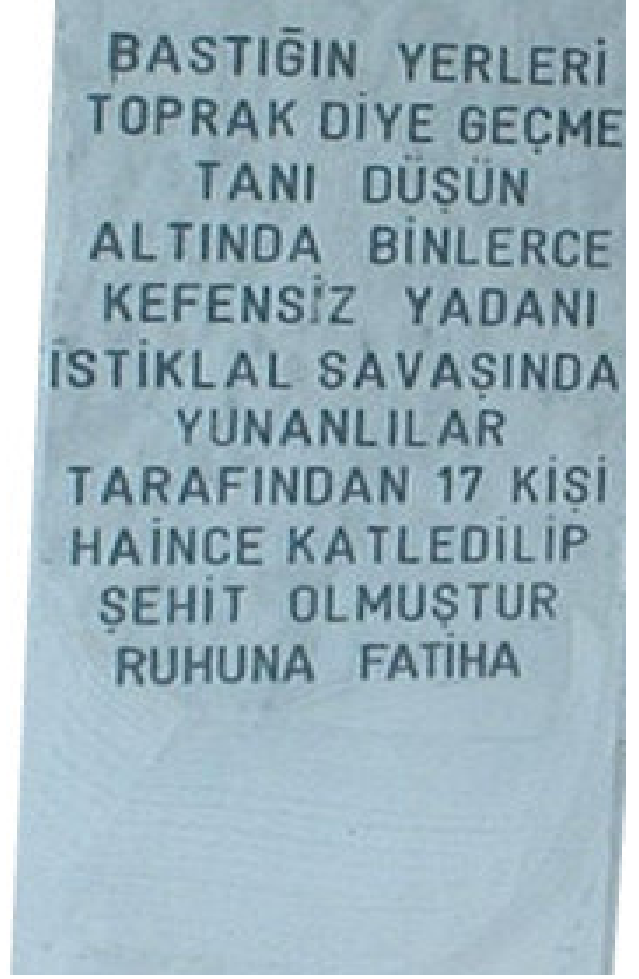

Res. 111

Res.109-110-111- Karatepe Şehitliği'nden görüntüler

Res. 112

Res. 113

Res.112-113 - Karatepe Şehitliği'nin yaklaşık 5 km. güneyinde bulunan 17 kişinin katledildiğini gösteren simgesel bir mezar taşı

Res. 114

Res. 115

Res. 116

Res.114-115-116- Milli Mücadele sırasında Yörük Ali etrafında toplanan Milli Aydın Alayı'nda yer alan ve Yunan toplarının açtığı ateşle şehit olan gönüllü askerler için yaptırılan Aydın merkeze bağlı Umurlu beldesine 5 km. uzaklıktaki Çayyüzü Şehitliği.

Res. 119

Res. 120

Res. 119-120- Anıtkabir Atatürk ve Kurtuluş Savaşı Müzesi'nde Yer Alan Yörük Ali Efe Büstü.
(Taraflımdan çekilmiştir.)

ÖZGEÇMİŞ

1971 Yılında Aydın'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Aydın'da tamamladım. 1985–1989 yıllarında İzmir Maltepe Askeri Lisesi'ni, 1989–1993 yıllarında Kara Harp Okulu'nu bitirdikten sonra 30 Ağustos 1993 yılında teğmen olarak mezun oldum. Yurdun çeşitli yerlerinde birlik komutanlığı ve karargâh subaylığı görevlerinde bulundum.

2006 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans eğitimine başladım.

2008 yılı atamaları ile Elazığ 8. Kolordu Komutanlığı Protokol Subayı görevinden, Konya Hava Savunma Okulu Protokol Subaylığı görevine atandım.

İyi derecede İngilizce bilmekteyim.